hit

Giovannino Guareschi

Don Camillo

hit
BIBLIOTEKA MODERNE LITERATURE

Urednik
ZLATKO CRNKOVIĆ

GIOVANNINO GUARESCHI

Don Camillo

S talijanskoga prevela
VERA BUTKOVIĆ

ZNANJE ZAGREB 1969

Naslov izvornika
Guareschi
Mondo piccolo
„Don Camillo"
Rizzoli / Milano
1965

CRTEŽI AUTOROVI

Kolaž na ovitku
ALFRED PAL

OVDJE SE S TRI PRIČE I JEDNIM CITATOM OBJAŠNJAVA SVIJET »MALOG SVIJETA«

Kao mladić bio sam novinski reporter i cijeli dan bih se okolo vozao biciklom da nađem podatke o kojima bih pisao.

Kasnije sam upoznao djevojku i provodio sam dane razmišljajući o tome kako bi se držala ta djevojka da ja postanem car Meksika ili da umrem. Navečer bih ispunjao svoju stranicu izmišljajući podatke, a ovi moji podaci prilično su se svidjeli čitaocima jer su bili mnogo vjerojatniji od pravih.

U svom rječniku imao sam kojih dvjesta riječi, a upotrebljavao sam ih pričajući staru zgodu o tome kako se neki biciklist izvrnuo, ili onu kako je gazdarica dok je gulila krumpire izgubila jagodicu prsta.

Prema tome, ne radi se o literaturi niti sličnoj robi — u ovoj knjizi ja sam isti onaj novinski reporter i ograničavam se da ispričam činjenice dnevne kronike. Izmišljene su stvari, međutim, tako vjerne istini da mi se sijaset puta dogodilo da napišem neku priču i da je vidim poslije nekoliko mjeseci u stvarnosti. Nije to ništa neobično, radi se samo o procjeni

— uzme se u obzir vrijeme, doba, moda i psihološki moment i zaključi se, kad je tome tako, da se u sredini x *mogu obistiniti ova i ona zgoda.*

Ove priče žive dakle u određenoj klimi i u određenom ambijentu. To je talijanska politička klima od prosinca 1946. do prosinca 1947. Ukratko, povijest jedne političke godine.

Ambijent je komad padske ravnice — ovdje treba podrobnije objasniti da Pad za mene počinje od Piacenze.

Činjenica da i uzvodno od Piacenze teče ista rijeka ne znači ništa; i Via Emilia je od Piacenze do Milana u osnovi ista cesta; međutim, Via Emilia je samo ona koja vodi od Piacenze do Riminija.

Ne mogu se uspoređivati rijeke i ceste jer ceste pripadaju povijesti, a rijeke zemljopisu.

I onda?

Povijest ne stvaraju ljudi — ljudi podliježu povijesti baš kao što podliježu zemljopisu. Uostalom, povijest je funkcija geografije.

Ljudi pokušavaju ispraviti geografiju bušeći planine i skrećući rijeke, i tako se zanose da daju drugačiji tok historiji, ali ne mijenjaju baš ništa, jer će sve jednog lijepog dana svršiti u darmaru — vode će progutati mostove, probiti brane, natopiti rudnike. Srušit će se kuće i palače i kolibe, trava će prerasti ruševine i sve će se vratiti zemlji. Preživjeli će se kamenjem boriti sa zvijerima i povijest će ponovo početi.

Stara pripovijest.

Kasnije, poslije tri tisuće godina, otkrit će ispod četrdeset metara mulja kakvu slavinu za pitku vodu ili tokarski stroj Brede iz Sesta San Giovanni i reći će: »Pazi, pazi!«

Dat će se na posao da organiziraju iste gluposti svojih dalekih predaka, jer ljudi su nesretna bića koja su osuđena na progres, koja nepopravljivo zamjenjuje starog Svemogućeg najnovijim kemijskim formulama. I tako, na kraju, stari će se Svemogući

iznervirati, pomaknuti za desetinu milimetra krajnji članak malog prsta lijeve ruke — i sav će svijet odletjeti u zrak.

Pad, dakle, počinje kod Piacenze, a to dobro i čini jer je on jedina časna rijeka u cijeloj Italiji — rijeke koje poštujemo razlijevaju se ravnicom budući da je voda nešto što treba da ostane vodoravno, i samo onda kad je savršeno vodoravna, voda čuva sve svoje prirodno dostojanstvo. Nijagarini su slapovi cirkuski fenomeni, kao ljudi koji hodaju na rukama.

Pad počinje u Piacenzi, a u Piacenzi počinje i Mali svijet *mojih priča, a taj je* Mali svijet *smješten na onom dijelu ravnice koji leži između Pada i Apenina.*

»...Nebo je često divno azurnoplavo kao i drugdje u Italiji osim u lošije doba kad se dižu pregustemagle. Tlo je većim dijelom plemenito, pjeskovito i svježe, ali sasvim uzbrdo je čista ilovača. Raskošno raslinje prekriva područje gdje nema ni dlana zemlje bez zeleni, koja želi proširiti svoje carstvo sve do na široke prudove Pada.

Polja ustalasala žita, okružena redovima loze vjenčane s makom nad kojima strše mnogolisni dudovi pokazuju plodnost tla... Pšenica, kukuruz, obilje grožđa, dudov svilac, konoplja — glavni su proizvodi; svaki urod dobro uspijeva, a dobro su se nekada ukorijenili hrastovi i svakakve voćke: gusti vrbici kuštraju se uz rijeku, gdje su se nekada više nego sada zelenjele prostrane i bogate šume jablanova, tu i tamo prošarane johama i vrbama, ili ih je začarala mirisna kozja krv koja grli biljke, tvori kolibice i tornjiće posute mnogobrojnim zvončićima.

Ima tamo mnogo goveda, prasadi i peradi, koju potonju vreba kuna zlatica i kuna bjelica; lovac nailazi na dosta zečeva, koji su čest plijen lisicama, a koji put presijecaju zrak prepelice, grlice, jarebice pjegava perja, šljuke koje rešetasto iskljucavaju zemlju, i druge ptice selice — vidiš nad glavom velika jata brzih čvoraka — nizovi pataka protežu se zimi Padom. Bjeličasti galeb blista vrebajući iz visina da bi se survao i zgrabio ribu; u trščacima krije se

šareni vodomar, rogozni vrabac, kokošica mlakara i lukava liska; nad rijekom čuješ škurke, zapažaš čaplje, zlatare, vivke i druge vodene ptice, grabljive sokole i zakovitlane škanjce, trepet kvočaka, noćne sove i šutljive barbaćepe; koji put vjetar donese iz stranih zemalja uz Pad ili niz Alpe i veće ptice na zadivljenje i lov. U onoj te kotlini peckaju komarci (*'iz blatnih Bara starinske pjesni žabe poje'*), ali u svijetlim ljetnim noćima čarobni slavuj prati svojim preslatkim pjevom božansku harmoniju svemira, žaloteći se možda što slična harmonija ne razblažuje slobodna srca ljudi.

U rijeci punoj riba šišaju mrene, linjaci, proždrljive štuke, srebrnasti šarani, divni grgeči crvenih peraja, skliske jegulje i krupne jesetre koje povremeno, kad ih uznemire male paklare, skaču iz rijeke, a koji put teže pet stotina i više kilograma svaka.

... Na obali rijeke leže ostaci sela Stagno, nekada vrlo prostranoga, a sada gotovo posve progutana valovima; u kutu gdje općina dodiruje Stirone blizu Tara, diže se selo Fontanelle, sunčano i raštrkano. Ondje gdje pokrajinska cesta križa padski nasip, stoji zaselak Ragazzola; prema istoku, gdje se tlo spušta, nalazi se malo selo Fossa; a zabitno seoce Rigosa stoji ponizno i po strani, među topolama i jablanima i drugim biljkama, sasvim blizu onog mjesta gdje se rječica Rigosa ulijeva u Taro. Među ovim zelenim selima Roccabianca ...«

Kad pročitam ovu stranicu notara Francesca Luigija Camparija, čini mi se da postajem lik iz njegove priče, jer sam se rodio u tom selu »sunčanom i raštrkanom«.*

Maleni svijet Malog svijeta *nije, međutim, ovdje; nije ni u jednom određenom mjestu; selo* Malog svijeta *je crna točkica koja se miče zajedno sa svojim*

* Dr Francesco Luigi Campari, *Un castello del parmigiano attraverso i secoli* (Dvorac u parmskom kraju kroz stoljeća), »Battei«, Parma, 1910.

Pepponeima i svojim Smilzima gore-dolje rijekom po onoj komadini zemlje koja leži između Pada i Appennina; ali tu mu je klima. Tu mu je krajolik — u ovakvu kraju dosta je zaustaviti se na cesti i promotriti napoličarsku kuću utonulu u kukuruz i konoplju, i već se rađa pripovijest.

Prva priča

Stanovao sam u Boscacciu, u Bassi, s ocem, majkom i jedanaestero braće; ja, koji sam bio najstariji, upravo sam navršavao dvanaest godina, a Chico, koji je bio najmlađi, navršavao je upravo dvije godine. Majka mi je svakoga jutra davala košaricu kruha, vrećicu jabuka ili slatkih kestena, otac bi nas postrojio na gumnu i naredio da glasno izmolimo Očenaš; na to bismo u ime Božje odlazili i vraćali se u sumrak.

Naša polja nisu imala kraja i mogli bismo trčati čitav dan a da ne bismo prešli granicu. Moj otac ne bi rekao ni riječi ni kad bismo mu zgazili čitava tri rala klica pšenice ili kad bismo mu iskrčili red loze. Pa ipak smo uvijek prelazili granicu i mnogo smo toga radili. Čak i Chico, koji jedva da je navršio dvije godine i koji je imao crvena ustašca, velike oči s dugim trepavicama i uvojke na čelu kao anđelak, nikada nije promašio guščicu kad bi mu došla na domet.

Zatim, svakoga jutra, čim bismo mi otišli, na imanje su dolazile starice s košarama punima zaklanih gusaka, kokoši i pilića, a moja je majka za svaku zaklanu pticu davala po jednu živu.

Imali smo tisuću kokošiju koje su čeprkale našim poljima, ali kad je trebalo pile skuhati u loncu, morali smo ga kupiti.

Moja je majka tresla glavom i nastavila mijenjati žive guske za zaklane. Moj otac se mrštio, frkao brči-

ne i nabusito ispitivao ženice da li se sjećaju tko je od nas dvanaestorice bacio kamen.

Kad bi mu koja rekla da je to učinio Chico, najmanji, moj otac je tražio da mu tri ili četiri puta ispričaju priču, kako je zamahnuo kamenom, je li kamen bio velik, je li gusku pogodio otprve.

Ovo sam doznao mnogo kasnije — onda se na to nije mislilo. Sjećam se da sam jednom, kad se Chico zaletio na gusana koji je šetao kao blesav posred razgažene tratine, stajao s ostalom desetoricom iza grmlja i ugledao oca na dvadeset koraka od nas kako puši lulu u hladu velikog hrasta.

Kad je Chico zatukao gusana, moj je otac mirno otišao dalje, s rukama u džepovima, a ja i moja braća zahvalismo dragom Bogu.

»Ništa nije primijetio«, rekoh dječacima ispod glasa. Onda nisam mogao shvatiti da nas je moj otac čitavo jutro slijedio krijući se kao lopov, samo da vidi na koji način Chico ubija guske.

Ali sada sam već daleko zabrazdio — to je nedostatak onih koji imaju previše uspomena.

Trebalo je da vam kažem da je Boscaccio bilo mjesto gdje nitko nije umirao zbog onog neobičnog zraka.

U Boscacciu činilo se, dakle, nemogućim da bi se dijete od dvije godine moglo razboljeti.

Međutim, Chico se ozbiljno razbolio. Jedne večeri, dok smo se spremali na povratak kući, Chico se iznenada pružio po zemlji i stao plakati. Poslije je prestao plakati i zaspao. Nije se htio probuditi i ja sam ga uzeo na ruke.

Chico se zažario kao da je pun vatre; sve nas je zahvatio užasan strah. Sunce je zalazilo, nebo je bilo crno i crveno, sjene duge. Ostavili smo Chica posred trave i pobjegosmo vičući i plačući kao da nas progoni nešto strašno i tajanstveno.

»Chico spava i gori! . . . Chico ima vatru u glavi!« zajecah čim sam se našao pred ocem.

Moj otac, sjećam se dobro, skide dvocijevku sa zida, napuni je, stavi je pod ruku i ode za nama ne

progovorivši ni riječi, a mi smo hodali zbijeni oko njega i nismo se više bojali, jer je naš otac znao pogoditi zeca na osamdeset metara udaljenosti.

Chica smo bili ostavili usred tamne trave, a on je, u svojoj dugoj svijetloj haljinici i s kovrčama na čelu, izgledao kao božji anđelak kojemu se krilce slomilo te je pao u djetelinu.

U Boscacciu nikada nitko nije umirao, i kad su ljudi doznali da se Chico razbolio, svi su se zaprepastili. I u kući govorilo se ispod glasa. Selom je obilazio opasan stranac i nitko se noću ne bi usudio ni prozor otvoriti, da ne bi ugledao na gumnu, bijelu na mjesečini, kako se vrti starica obučena u crno, s kosom u ruci.

Moj je otac poslao kočijicu po tri ili četiri slavna doktora. Svi bi oni dodirnuli Chica, stavili uho na njegova leđa i pogledali moga oca bez riječi.

Chico je i dalje spavao i gorio, lice mu je bilo bjelje od plahte. Majka je među nama plakala i nije htjela jesti; moj otac nije ni sjeo već je neprestano bez riječi frkao brk.

Četvrtoga dana su tri posljednja doktora, koji su zajedno stigli, raširili ruke i rekli mome ocu:

»Samo dragi Bog može spasiti vaše dijete.«

Sjećam se da je bilo jutro, moj otac je učinio znak glavom i mi smo izašli za njim na gumno. Zatim zviždukom zovnu služinčad — bilo ih je pedeset što muškaraca, što žena, što djece.

Moj je otac bio visok, mršav i snažan, dugih brkova, s velikim šeširom, u uskom i kratkom kaputu, hlača uskih u kuku i s visokim čizmama. (Kao mladić bio je u Americi pa se oblačio na američki način.) Čovjek bi se preplašio kad bi se on, onako dugonog, ustobočio pred kime. Moj se otac ustobočio pred služinčadi i rekao:

»Samo dragi Bog može spasiti Chica. Kleknite — moramo moliti dragoga Boga da spasi Chica.«

Svi smo klekli i stali glasno moliti Boga. Žene su jedna za drugom govorile što već treba, a mi i odrasli muškarci odgovarali smo »Amen«.

Moj otac je ostao sklopljenih ruku, ukočen kao kip pred nama sve do sedam sati uvečer, a svi su molili zato što su se bojali moga oca i što su voljeli Chica.

U sedam sati uvečer, kad se sunce stalo spuštati, dođe jedna žena i zovne moga oca. Pošao sam za njim.

Tri doktora sjedila su blijeda do kreveta gdje je ležao Chico.

»Gore mu je«, reče najstariji. »Neće doživjeti jutro.«

Moj otac ne reče ništa, ali osjetih kako njegova ruka čvrsto stisnu moju.

Iziđosmo; moj otac uze dvocijevku, napuni je zrnom, prebaci je preko ramena i uze omašan zavežljaj koji dade meni.

»Idemo«, reče.

Otišli smo u polja — sunce se sakrilo za najdalju šumu. Preskočismo zidić nekog vrta i pokucasmo na nečija vrata.

Svećenik je bio sam u kući i upravo je jeo uz svjetlo svijeće. Moj otac uđe ne skidajući šešira.

»Velečasni«, reče moj otac, »Chico je bolestan i samo ga dragi Bog može spasiti. Danas je šezdeset ljudi dvanaest sati molilo dragoga Boga, ali Chicu je lošije i neće doživjeti jutra.«

Svećenik pogleda moga oca iskolačenim očima.

»Velečasni«, nastavi moj otac, »samo ti možeš razgovarati s dragim Bogom i rastumačiti mu o čemu se radi. Rastumači mu da ću sve dići u zrak ako Chico ne ozdravi. U ovom je zavežljaju pet kila dinamita za miniranje. Neće od crkve ostati ni cigla na cigli. Idemo!«

Svećenik ne reče ni riječi; udalji se u pratnji moga oca, uđe u crkvu, kleknu pred oltar i sklopi ruke.

Moj je otac stajao nasred crkve s puškom pod rukom, raširivši noge, nepomičan kao stanac-kamen. Na oltaru je gorjela samo jedna svijeća, a sve je drugo bilo u mraku.

O ponoći zovne otac mene:

»Hajde pogledaj kako je Chico i odmah se vrati.«

Odletjeh preko polja, stigoh kući sa srcem u grlu. Zatim se vratih još brže trčeći.

Moj je otac još uvijek bio ondje, nepomičan, raširenih nogu, s puškom pod rukom, a svećenik je na stepenicama pred oltarom molio molitvu za molitvom.

»Tata!« povikah koliko sam još imao daha. »Chicu je bolje! Doktor je rekao da je izvan opasnosti! Čudo se dogodilo! Svi se smiju i sretni su!«

Svećenik se diže; oznojio se, a lice mu se izobličilo.

»Dobro«, odrješito reče moj otac.

Zatim, dok ga je svećenik gledao otvorenih usta, izvadi iz novčanika novčanicu od tisuću lira i ugura je u škrabicu za milostinju.

»Ja usluge plaćam«, reče moj otac. »Laku noć.«

Moj se otac nije nikada hvalisao ovom zgodom, ali u Boscacciu ima i sada koji bezbožnik koji kaže da se onda Bog prestrašio.

To je Bassa, zemlja gdje ljudi ne krste djecu, a psuju ne da bi zanijekali Boga, već njemu za inat. Udaljena je kojih četrdeset kilometara od grada, ili manje; ali u ravnici presječenoj napisima, gdje se ništa ne vidi s onu stranu drvoreda ili iza zavoja, svaki kilometar vrijedi deset, a grad je nešto s drugog svijeta.

Sjećam se:

Druga priča

Koji put bi se u Boscacciu vidjeli i gradski ljudi — mehaničari, zidari. Išli bi na rijeku da pritegnu šipke željeznog mosta, ili do kanala za melioraciju da cementiraju zidiće ustavâ.

Nosili su slamnate šešire ili kačkete nakrivljene na uho, sjedili ispred Nitine gostionice i tražili pivo, šnicle sa špinatom.

Boscaccio je selo gdje ljudi jedu kod kuće, a u gostionicu odlaze da psuju, da se kuglaju i da u društvu piju vino.

»Vino, tijesto sa špekom i jaja s lukom«, odgovarala je Nita pojavivši se na vratima. Nato bi ti ljudi zabacili slamnate šešire ili kačkete na zatiljak i stali vikati kako Nita ima baš lijepo ovo ili ono, i stali bi šaketinama udarati po stolu i gakati kao guske.

Oni iz grada nisu baš ništa razumijevali; kad bi obilazili selo, ponašali su se kao krmače u kukuruzu — buka i darmar. Oni iz grada jeli su kod kuće ćufteta od konjetine, a u Boscaccio su došli da traže pivo, gdje se u najboljem slučaju može piti vino iz zdjelica, ili da se drže naduto prema ljudima koji poput moga oca imaju tri stotine i pedeset grla stoke, dvanaest sinova i tisuću i petsto rali zemlje.

Sada se sve promijenilo jer i na selu ima ljudi koji nose kapu sasvim naherenu, jedu ćufteta od konjetine i javno naglas viču konobaricama da im je baš lijepo ovo ili ono — na ovom području mnogo su učinili telegraf i željeznica. Ali onda je bilo drugačije, i kad su oni iz grada dolazili u Boscaccio, bilo je ljudi koji su se dvoumili da li da iz kuće izađu s dvocijevkom napunjenom sačmom ili zrnom.

Boscaccio je bilo blaženo selo stvoreno kakvo jest.

Jedanput smo, sjedeći pred kolcem na gumnu, gledali oca kako motičicom dube od komada jablana lopatu za pšenicu, kad trkom stiže Chico.

»Uh! Uh!« reče Chico koji je imao dvije godine i nije znao držati dulje govore. Ja ne shvaćam kako je moj otac uvijek razumio ono što je Chico mljeo.

»Mora da je neki stranac ili kakva životinja«, reče moj otac i, poslavši po dvocijevku, ode za Chicom prema livadi ispred prvog jasena.

Našli smo šest prokletnika iz grada — nosili su tronošce i bijelocrvene motke i mjerili ne znam što gazeći djetelinu.

»Što radite?« upita moj otac najbližega koji je postavljao jednu od onih bijelocrvenih motki.

»Svoj posao«, objasni slaboumnik i ne okrenuvši se, »a kad biste i vi svoj radili, ne bi se uludo trošile riječi.«

»Nosite se odavde!« povikaše ostali koji su stajali usred djeteline kod tronožaca.

»Marš!« reče moj otac uperivši dvocijevku na šest slaboumnih iz grada.

A oni, kad su ga vidjeli kako stoji visok kao jablan nasred puta, dohvatiše svoj alat i odjuriše kao zečevi.

Navečer, dok smo sjedili oko stupa na gumnu i gledali oca kako motičicom dovršava obradu lopate, onih šest iz grada vratilo se u društvu dvojice policajaca koje su izvukli čak iz stanice Gazzola.

»Onaj tamo«, reče jedan od šestorice bijednika pokazujući na moga oca.

Moj otac je i dalje sjeckao i ne podigavši glave, a nadstražar ustvrdi da ne može shvatiti kako se to moglo dogoditi.

»Dogodilo se to da sam vidio šest stranaca kako mi uništavaju djetelinu, i otjerao sam ih sa svoje zemlje«, objasni otac.

Nadstražar reče kako se radi o inženjeru i njegovim pomoćnicima koji su došli da uzmu mjere za kolosijek parnog tramvaja.

»Trebali su mi to reći. Ko ulazi u moju kuću treba najprije tražiti dopuštenje«, izjavi moj otac zadovoljno se diveći svom djelu. »Osim toga, preko mojih polja neće prijeći nikakav tramvaj.«

»Ako nam bude odgovaralo, proći će«, bijesno se nasmije inženjer, ali moj otac je primijetio da je lopati na rubu grba i sada se svim žarom dao na to da je izgladi.

Nadstražar ustvrdi da moj otac mora propustiti inženjera i njegove pomoćnike.

»To su vladini posli«, zaključi.

»Kada dobijem papir s vladinim pečatima, pustit ću te ljude da prođu«, promrmlja moj otac. »Znam ja svoja prava.«

Nadstražar prizna da moj otac ima pravo i da je trebalo da inženjer donese papir s pečatima.

Inženjer i ona petorica iz grada vratiše se sutradan; uđoše na gumno sa zabačenim slamnatim šeširima i kačketama navučenima na uho.

»Evo papira«, reče inženjer i pruži list mome ocu.

Moj otac uze papir i krenu kući, a mi svi za njim.

»Polako čitaj«, naredi mi otac kad smo bili u kuhinji. Čitao sam i prečitavao.

»Hajde im reci da mogu ići«, konačno mračno zaključi otac.

Vrativši se u kuću, pošao sam za ocem i ostalima na tavan gdje smo se smjestili kod okruglog prozorčića koji je gledao na polje.

Šest je slaboumnika pjevuckajući pošlo prilazom sve do jasena; iznenada vidjesmo kako bijesno gestikuliraju. Jedan se trgnu kao da će potrčati našoj kući, ali drugi ga zadržaše.

Oni iz grada i danas se toga drže — trgnu se kao da će na koga skočiti, ali drugi ih zadrže.

Neko vrijeme su raspravljali tamo na prilazu, nato skinuše cipele i čarape te zavrnuše nogavice. Konačno poskakujući uđoše u polje s djetelinom.

Bio je to gadan posao koji je trajao od ponoći do pet sati ujutru — četiri pluga za duboko oranje koje je vuklo osamdeset volova digli su u zrak čitavo polje. Zatim je trebalo otvoriti jarke i prokopati druge da bi se uzorana zemlja poplavila. Konačno je trebalo dovući deset cisterna onoga iz zahodske jame u štali i isprazniti ih u vodu.

Moj je otac ostao s nama kod prozora na tavanu sve do podne da gleda kako se oni gradski ljudi praćakaju.

Chico je pocikivao kao ptičica svaki put kad bi koji od one šestorice zateturao, a majka, koja se popela da nam kaže da su špageti gotovi, bila je zadovoljna.

»Gledaj ga samo: jutros mu se sva boja vratila. Već je bilo vrijeme da se malo razveseli, jadno pile. Hvaljen budi Bog što ti je poslao u mozak noćašnju misao«, reče moja majka.

Podvečer dođoše opet ona šestorica iz grada u društvu stražara i jednog gospodina obučenog u crno kojega su bogzna odakle izvukli.

»Gospoda tvrde da ste poplavili polje da biste ih omeli u poslu«, ustvrdi čovjek obučen u crno, srdit što moj otac i dalje sjedi i ne gleda ga.

Moj otac zazviždi po običaju, a na gumno izađe sva služinčad. Bilo ih je pedeset što muškaraca, što žena, što djece.

»Kažu da sam noćas poplavio ono polje ispred jasena«, objasni im moj otac.

»Polje je poplavljeno već dvadeset i pet dana«, izjavi jedan starac.

»Dvadeset pet dana«, rekoše svi, muškarci, žene i djeca.

»Pobrkali su to s onim poljem koje je blizu drugog jasena«, zaključi govedar. »Lako se zabuniti onome koji nije naučan.«

Odoše svi gutajući gnjev.

Sutradan ujutro moj otac dade upregnuti konja u teretna kola i ode u grad gdje je ostao tri dana. Vratio se smrknuta lica.

»Kolosijek mora onuda proći, ne da se ništa učiniti«, rastumači mojoj majci.

Dođoše novi ljudi iz grada koji stadoše zabadati kočiće među već osušene grude — pruga je trebala proći kroz čitavo polje djeteline i onda se vratiti na cestu i obići polje sve do stanice Gazzola.

Parni tramvaj dolazio bi iz grada sve do stanice Gazzola, i bio bi vrlo zgodna stvar; ali prolazio bi kroz posjede moga oca, i to na silu, u tome je bila poteškoća.

Da su ga pristojno upitali, moj otac bi bio ustupio zemlju ne tražeći ni pare — moj otac nije bio protiv napretka.

Zar nije on prvi u Boscacciu kupio modernu dvocijevku s unutrašnjim kokotima?

Ali ovako, dragi bože!

Niz provincijsku cestu dugi redovi gradskih ljudi polagali su kamenje, zakopavali pragove i prišarafljivali tračnice; kako se pruga produžavala, loko-

motiva koja je vukla vagone s materijalom krenula bi korak naprijed; noću su ti ljudi spavali u pokritim kolima na kraju konvoja.

Sada se pruga približila polju s djetelinom i jednog jutra ljudi su stali obarati dio međašnog drvoreda. Ja i moj otac sjeli smo pod prvi jasen; s nama je bio i Gringo, štene koje je moj otac volio kao da je jedan od nas. Čim su ašovi probili živicu, Gringo se bacio prema cesti, a kad su ljudi načinili otvor u žutom bagremu, našli su se pred psom koji im je prijeteći pokazivao zube.

Jedan slaboumnik korakne prema Gringu a ovaj mu skoči za vrat.

Bilo ih je tridesetak s pijucima i lopatama — nisu nas vidjeli jer smo bili iza jasena.

Inženjer stupi naprijed s toljagom:

»Gubi se, gade!« vikne, ali Gringo ga ugrize za list i obori ga da je vrisnuo.

Ostali nastupiše s masovnim napadom zamahujući lopatama, ali Gringo nije ustupao. Krvario je, ali je i dalje grizao, derao listove, mrvio ruke.

Moj otac se grizao za brk — problijedio je kao mrtvac i znojio se. Da je zazviždao, Gringo bi se odmah bio vratio i tako bi spasio život. Moj otac ne zazviždą; nastavi gledati blijed kao mrtvac, znojna čela, stišćući mi ruku dok sam ja jecao.

Uz deblo jasena bila je prislonjena dvocijevka i ostade tako prislonjena.

Gringo sada više nije imao snage i borio se samo žilavom dušom: jedan mu razbije glavu lopatom.

Drugi ga pribije za zemlju ašovom. Gringo je malo cvilio, a onda se smirio.

Nato se moj otac diže, stavi dvocijevku pod ruku i polako krene prema onima iz grada.

Kao da je iz zemlje izrastao, visok kao jablan, ufitiljenih brkova, s velikim šeširom, kratkim kaputom i čizmama s hlačama uz kukove; oni svi učiniše korak unazad nijemo stežući drške svoga alata.

Moj otac dođe do Gringa, sagne se, uhvati ga za ovratnik i odvuče ga kao krpetinu.

Pokopasmo ga podno nasipa, a kad sam izgazio zemlju i kad je sve bilo kao i prije, moj otac skide šešir.

I ja skidoh šešir.

Tramvaj nije nikada stigao do Gazzole; bila je jesen i rijeka se nadula, tekla žuta od mulja. Jedne noći nasip se provalio i voda poteče niz polja i poplavi čitav niži dio nasipa — polje djeteline i cesta postadoše jezero.

Tada obustaviše radove i, da bi izbjegli buduću pogibao, zaustaviše prugu u Boscacciu, osam kilometara od naše kuće.

A kad se rijeka smirila, kad smo otišli s radnicima da popravimo pukotinu, moj otac mi čvrsto stisne ruku.

Nasip se provalio upravo ondje gdje smo pokopali Gringa.

Šta sve ne može žilava duša jednog psa!

* * *

Kažem da je ovo čudo u Bassi.

Na pozadinskoj sceneriji koja je skrupulozno realistična kao ona koju je oslikao notar Francesco Luigi Campari (čovjek široka srca, zaljubljen u Bassu, ali koji joj ne bi priuštio ni grlice kad grlice ne bi bile dio lokalne faune), novinski reporter ubacuje priču i na kraju se ne zna da li je istinitiji notarev opis ili zgoda koju je izmislio reporter.

Ovo je svijet Malog svijeta — *ulice duge i ravne, kuće male i obojene crveno, žuto i ultramarin, izgubljene u redovima loze. U kolovoskim večerima polako se iza nasipa diže mjesec, crven i golem, koji kao da spada u druga stoljeća. Sjedneš na hrpu pijeska na obali jarka, a bicikl ti je naslonjen na telegrafski stup. Smota se cigareta od škije. Prolaziš, netko traži vatre. Razgovarate. Kažeš mu da ideš na »festival« na ples, a on trese glavom. Kažeš mu da ima lijepih djevojaka, a on i dalje trese glavom.*

Djevojke? Ne, nećemo o djevojkama. Ako ćemo malo tuluma u krčmi, malo zapjevati, uvijek sam spreman. Ništa drugo, da se zna — ja već imam svoju djevojku koja me čeka kod trećeg telegrafskog stupa na cesti za Fabbricone.

Bilo mi je četrnaest godina i vraćao sam se kući biciklom niz fabbriconsku cestu. Šljiva je pružila granu preko zidića i ja se jednom zaustavih.

Neka djevojka izađe s polja s košaricom u ruci i ja je zovnuh. Imala je kojih devetnaest godina jer je bila mnogo viša od mene i dobro oblikovana.

»Napravi mi lopovske ljestve«, rekoh joj.

Djevojka odloži košaricu a ja joj se digoh na ramena.

Grana je bila krcata i ja napunih njedra žutim šljivama.

»Raširi pregaču pa ćemo podijeliti«, rekoh djevojci.

Djevojka reče da to nema smisla.

»Ne sviđaju ti se šljive?« upitah.

»Sviđaju mi se, ali ja ih mogu brati kad hoću«, objasni mi. »Stablo je moje. Ja tu stanujem.«

Imao sam tada četrnaest godina i nosio sam kratke hlače, ali sam radio kao nekvalificirani zidar i nisam se nikoga bojao. Ona je bila puno viša i stasata kao zrela žena.

»Zezaš ti ljude, je li«, uskliknuh ružno je pogledavši, »ali ja sam u stanju da ti razbijem njušku, gadna štrkljo.«

Ona ne rekne ni riječi.

Susreo sam je dvije večeri kasnije, na toj istoj uličici.

»Zdravo, štrkljo!« doviknuh joj. Nato se nakreveljih — sada već to ne bih znao, ali onda sam tu grimasu činio bolje od palira koji ju je naučio u Napulju.

Viđao sam je i kasnije, ali više nisam s njom govorio. Jednoga dana izgubih strpljenje, skočih s bicikla i prepriječih joj prolaz.

»Može li se znati zašto me tako gledaš?« upitah je zabacivši šilt kačketa daleko na stranu.

Djevojka iskolači dva oka prozirna kao voda, dva oka kakva prije nikada nisam vidio.

»Ja te ne gledam«, plašljivo odgovori.

Uspeh se na bicikl.

»Čuvaj se, štrkljo!« doviknuh joj. »Ja se ne šalim.«

Tjedan dana poslije toga vidio sam je izdaleka kako hoda ispred mene uz nekog mladića, i meni padne mrak na oči. Uspravih se na pedalima i stadoh gurati kao lud; na dva metra ispred mladića zakrenuh i u prolazu ga gurnuh ramenom tako da se ispružio na zemlju kao vreća smokava.

Čuo sam kako viče za mnom da sam kujin sin i ja nato siđoh s bicikla, naslonih ga na telegrafski stup blizu hrpe šljunka. Vidio sam ga kako trči na mene sav bijesan: bio je to mladić od dvadeset godina i jednim bi me udarcem šake smlavio. Ali ja sam radio kao nekvalificirani zidar i nikoga se nisam bojao. Kad je došao pravi čas, raspalih ga kamenom ravno u lice.

Moj otac bio je izvanredan mehaničar i, kada je imao engleski ključ u rukama, rastjerao bi oko sebe čitavo selo; međutim, i moj bi otac otišao nalijevo-krug kad bi vidio da sam se ja uspio dočepati kamena — čekao je da zaspim da me izlupa. A bio mi je otac! A sad zamislite onu fukaru! Sve sam mu lice raskrvario, a kad sam bio za to raspoložen, skočio sam na bicikl i odjurio dalje.

Par večeri izbjegavao sam to mjesto, a treće se vratih na put za Fabbricone, i čim sam ugledao djevojku, priđoh joj i siđoh s bicikla po američki, skočivši sa sjedala unazad.

Današnji su dječaci smiješni kad se voze na biciklu — imaju blatobrane, zvonca, kočnice, električna svjetla, mjenjače, a onda? Ja sam imao Freru

svu krastavu od rđe, ali kad bih se spuštao niz onih šesnaest stepenica na trgu, ne bih silazio s bicikla — zgrabio bih guvernal kao Gerbi i letio kao munja.

Siđoh i nađoh se kraj djevojke; pod guvernalom sam imao košaricu i iz nje izvadih čekić.

»Ako te opet nađem s kojim drugim, razbit ću glavu i tebi i njemu«, rekoh joj.

Djevojka me pogleda onim svojim prokletim očima prozirnima kao voda.

»Zašto tako govoriš?« upita me ispod glasa.

Nisam znao, ali baš me briga.

»Zašto — zato«, odgovorih. »Ti moraš šetati sama, ili sa mnom.«

»Ja imam devetnaest godina, a ti najviše četrnaest«, reče djevojka. »Da imaš bar osamnaest, bila bi druga stvar. Ja sam već žena, a ti si dječak.«

»A ti onda čekaj dok ja ne navršim osamnaest«, povikah. »I pazi da te ne bih s kime vidio, jer ćeš biti pečena.«

Ja sam u to doba bio nekvalificirani zidar i nisam se ničega bojao; kad sam čuo da razgovaraju o ženama, ja bih se popeo na bicikl i odjurio. Fućkalo mi se za žene; ipak, ona tamo ne smije izvoditi gluposti s drugima.

Viđao sam tu djevojku gotovo četiri godine, svake večeri osim nedjeljom. Svaki put je ondje stajala, naslonjena na treći telegrafski stup, na putu za Fabbricone. Kad je padala kiša, otvorila bi svoj vjerni kišobran.

Nijedanput se nisam zaustavio.

»Zdravo«, rekao bih u prolazu.

»Zdravo«, odgovorila bi.

Na osamnaesti rođendan sišao sam s bicikla.

»Imam osamnaest godina«, rekoh joj. »Sada se možeš prošetati sa mnom. Ako počneš gluparati, razbit ću ti glavu.«

Ona je sada imala dvadeset i tri godine i postala je potpuna žena; ipak, uvijek je imala one iste oči prozirne kao voda i uvijek je tiho govorila, baš kao i prije.

»Ti imaš osamnaest godina«, odgovori mi, »ali ja imam dvadeset i tri. Momci će me gađati kamenjem kad me vide da hodam s nekim tako mladim.«

Spustih bicikl na zemlju, digoh plosnat kamen i rekoh:

»Vidiš li onaj izolator, prvi na trećem stupu?«

Ona potvrdno kimne glavom.

Pogodio sam ga u sredinu i tamo je ostao samo željezni šiljak gol kao glista.

»Momci«, uskliknuh, »prije nego što te počnu gađati kamenjem, moraju ovako izučiti taj posao.«

»Htjela sam reći«, objasni djevojka, »nije lijepo da zrela žena hoda s maloljetnikom. Da si bar odslužio vojsku . . .«

Zakrenuh kačket sasvim ulijevo.

»Curo moja, misliš li možda da sam ti ja Pero? Kad svršim vojsku, imat ću dvadeset i jednu, a ti ćeš imati dvadeset i šest; bit će opet Jovo nanovo.«

»Ne«, odgovori djevojka, »jedna je stvar osamnaest i dvadeset i tri, a druga je dvadeset jedna i dvadeset šest. Što se dalje ide, to manje vrijede razlike u godinama. Svejedno je ima li muškarac dvadeset i jednu ili dvadeset i šest.«

Činilo mi se da njezino razlaganje ima smisla; ipak, ja nisam od onih koji se dadu vući za nos.

»Onda, razgovarat ćemo opet kad odslužim vojsku«, rekoh skačući na sjedalo. »Ali pazi, ako te ne nađem kad se vratim, razbit ću ti glavu, pa makar se sakrila pod krevet svoga oca.«

Svake večeri vidio sam je kako stoji kod trećeg stupa pod svjetiljkom i nijednom nisam sišao. Rekao bih joj dobra večer, ona bi mi odgovorila dobra večer. Kad su me pozvali u vojsku, doviknuh joj:

»Sutra idem u vojsku.«

»Do viđenja«, odgovori djevojka.

Sada nije zgoda da spominjem čitav svoj vojnički život; pištao sam osamnaest mjeseci pod puškom, u puku sam bio kao i kod kuće. Tri mjeseca sam bio u stroju: može se reći da sam svake večeri ili imao zabranu izlaza, ili bio u zatvoru.

Čim je prošlo osamnaest mjeseci, poslali su me kući.

Stigao sam u kasno popodne i, ne presvukavši se u civil, skočio sam na bicikl i otišao prema fabbriconskoj ulici.

Ako ona bude opet pričala priče, zgnječit ću je udarcima bicikla u leđa.

Polako se mračilo, a ja sam jurio kao munja razmišljajući gdje ću je sada naći. Nisam, međutim, nimalo tražio; djevojka je stajala ondje i čekala me kod trećeg telegrafskog stupa.

Bila je baš onakva kakvu sam je ostavio, a i oči su joj bile potpuno jednake.

Spustio sam se do nje.

»Završio sam«, rekoh joj pokazujući otpusnicu. »Kad se vidi lik Italije kako sjedi, znači da je otpust neograničen. Gdje Italija stoji, znači da je otpust provizoran.«

»Krasna stvar«, odgovori djevojka.

Jurio sam kao da me svi vrazi gone i grlo mi se osušilo.

»Bi li se moglo dobiti malo onih žutih šljiva od neki dan?« upitah.

Djevojka uzdahne:

»Baš mi je žao, ali stablo je izgorjelo.«

»Izgorjelo?« začudih se. »Otkada šljive gore?«

»Dogodilo se to prije šest mjeseci«, odgovori djevojka. »Jedne je noći planuo sjenik i zapalio kuću i sva stabla, gorjela su kao šibice. Sve je izgorjelo — za dva sata ostali su samo zidovi. Vidiš li ih?«

Pogledao sam u pozadinu i ugledao komad crnog zida s prozorom koji je stajao otvoren na crvenom nebu.

»A ti?« upitah.

»I ja«, odgovori s uzdahom, »i ja kao i sve drugo. Kup pepela i pod ledinu.«

Gledao sam djevojku naslonjenu na telegrafski stup; pažljivo sam je gledao i kroz njezino lice i tijelo vidio sam žilice drva i travu u jarku.

Stavih joj prst na čelo i dodirnuh stup.

»Boli li te?« upitah je.

»Ne boli.«

Neko vrijeme smo pošutjeli dok je crvenilo neba postajalo sve tamnije.

»I šta sada?« konačno rekoh.

»Čekala sam te«, uzdahne djevojka »da ti pokažem da ja nisam kriva. A sada, mogu li otići?«

Ja sam tada imao dvadeset i jednu godinu, zadužen za oružje kalibra sedamdeset pet. Kad bi me djevojke vidjele kako prolazim, izbacile bi prsa kao da su na generalskoj smotri i gledale bi me sve dok im ne bi napuklo oko.

»Onda?« ponovi djevojka tihim glasom. »Mogu li otići?«

»Ne«, odgovorih. »Moraš me čekati dok ne završim i ovu drugu službu. Nećeš me zezati, draga moja.«

»U redu«, reče djevojka, a učinilo mi se da se nasmijala.

Meni se, međutim, ove gluposti toliko i ne sviđaju i ja se brzo popeh na bicikl.

Sada je već gotovo dvanaest godina što se viđamo svake večeri. Prolazim a da i ne siđem s bicikla.

»Zdravo«.

»Zdravo«.

Razumijete? Ako ćemo malo zapjevati u krčmi, malo tuluma, uvijek sam spreman. Ništa više od toga; ja imam svoju djevojku koja me svake večeri čeka kraj trećeg telegrafskog stupa na putu za Fabbricone.

I sada će netko reći — brate, što mi pričaš ove priče?

»Zato«, odgovaram ja. Zato što treba znati da se na onom komadu zemlje između rijeke i brda mogu dogoditi stvari koje se drugdje ne događaju. Stvari koje su uvijek u skladu s krajolikom. Tamo je poseban zrak koji prija i živima i mrtvima, tamo i psi imaju dušu. Sada se bolje može razumjeti Don Ca-

millo, Peppone i sve drugo. Više se nitko neće začuti što Krist govori, i što se može kome razbiti tintara, ali časno, to jest bez mržnje. I da se dva neprijatelja na kraju slože u osnovnim pitanjima.

To je zbog toga što obilni, vječni dah rijeke čisti zrak. Rijeke tihe i veličanstvene, kojoj uz nasip podvečer prolazi brza Smrt na biciklu. Ili ti sam prolaziš noću nasipom, zaustaviš se, sjedneš i gledaš malo groblje koje leži podno nasipa. Ako ti sjena kojeg mrtvaca priđe i sjedne do tebe, ti se ne prestrašiš već mirno razgovaraš s njom.

To je zrak koji se diše na onom komadu zemlje u zabiti; lako je shvatiti što tamo nastaje od političkih pitanja.

Eto, istina je da u ovim pričama često govori raspeti Krist. Tri su, naime, glavna lika: svećenik don Camillo, komunista Peppone i raspeti Krist.

Dobro, ovdje se treba izjasniti — ako se svećenici uvrijede zbog don Camilla, slobodno im da mi razbiju svijeću o glavu; ako se komunisti uvrijede zbog Pepponea, slobodno im slomiti motku o moja leđa. Ali ako se još tko uvrijedi zbog Kristovih riječi, nema ništa; onaj tko govori u mojim pričama nije Krist, nego moj Krist; *to jest glas moje vlastite savjesti.*

Moje osobne stvari, poslovi potpuno moji.

Prema tome — svak sebi, a Bog svima.

(Preveo Ivan Slamnig)

ISPOVJEĐENI GRIJEH

Don Camillo bio je od onih ljudi što nemaju dlake na jeziku. Onomad kada se u mjestu dogodio prljav slučaj u koji su bili umiješani stari posjednici i djevojke, don Camillo je za vrijeme mise počeo lijepo i mirno propovijedati kad odjednom, ugledavši baš u prvom redu jednog razvratnika, ne uspje se obuzdati. Prekinu se usred riječi, hitnu nekakvo platno preko glave raspetog Isusa na glavnom oltaru da ga ovaj ne bi čuo, zabi pesnice u bokove, pa pusti duši na volju i dovrši propovijed na svoj način. Od gromka glasa što je izlazio iz usta te ljudine i krupnih riječi što ih je izgovarao tresao se i crkveni strop.

Dakako, kada je došlo vrijeme izbora, don Camillo se jasno i glasno izražavao u pogledu mjesnih ljevičarskih predstavnika, te jedne večeri, dok se po mrklom mraku vraćao u župni dvor, neka ljudeskara izbije iza živice i, koristeći se činjenicom što je don Camillo bio sputan biciklom o čijem je upravljaču visio zavežljaj sa sedamdeset jaja, tresne ga kolcem po leđima i potom nestane kao da ju je zemlja progutala.

Don Camillo ne reče nikome ni riječi. Stigavši u župni dvor i spremivši na sigurno jaja, uputi se u crkvu da se posavjetuje s Isusom, kao što je uvijek činio kada bi ga mučila kakva sumnja.

— Što mi je činiti? — upita don Camillo.

— Premaži leđa s malo ulja izmućena u vodi i nikome ništa — odgovori Isus s vrha oltara. — Treba praštati onome tko nas vrijeđa. To je pravilo.

— U redu — prigovori don Camillo — ali ovdje je riječ o batinama, a ne o uvredama.

— Pa šta onda? — tiho će Isus. — Mogu li tjelesne povrede nanijeti jaču bol od duševnih?

— Slažem se, Gospodine. Ali ne zaboravi da su, batinajući mene, tvoga službenika, zapravo vrijeđali tebe.

— A nisam li ja možda bio više od tebe službenik božji? I nisam li oprostio onima što su me pribili na križ?

— S tobom je nemoguće raspravljati — zaključi don Camillo. — Uvijek si ti u pravu. Neka se vrši volja tvoja. Oprostit ću. Ali imaj na umu: ako mi oni tipovi, ohrabreni mojom šutnjom, jednog dana polome kosti, odgovornost će pasti na tebe. Mogao bih ti navesti neke odlomke iz Starog zavjeta . . .

— Don Camillo, zar ćeš ti meni govoriti o Starom zavjetu? Uostalom, preuzimam svaku odgovornost. Inače, među nama rečeno, pokoja batinica dobro ti je došla. Bar više nećeš politizirati u mojoj kući.

Don Camillo je oprostio. Nešto mu je ipak zapelo u grlu poput riblje kosti: radoznalost da sazna tko mu je ono isprašio leđa.

* * *

Prošlo je neko vrijeme kad jedne kasne večeri, dok se još nalazio u ispovjedaonici, don Camillo ugleda kroz rešetku lice Pepponea, vođe krajnje ljevice.

Peppone na ispovijedi. Bio je to događaj da bleneš od čuda. Don Camillo se obradova.

— Bog budi s tobom, brate! S tobom koji najviše trebaš njegov sveti blagoslov. Kada si posljednji put bio na ispovijedi?

— Tisuću devet stotina osme — odvrati Peppone.

— Nije teško zamisliti koliko si sagriješio za tih dvadeset osam godina, pored lijepih ideja što ti se vrzmaju po glavi.

— Pa da, prilično — uzdahne Peppone.

— Na primjer?

— Na primjer, prije dva mjeseca mlatnuo sam vas kolcem.

— Težak grijeh — uzvrati don Camillo. — Vrijeđajući slugu božjega uvrijedio si Boga.

— Pokajao sam se — uzvikne Peppone. — Osim toga, nisam vas mlatnuo kao slugu božjega, već kao političkog protivnika. Trenutak slabosti, eto.

— Povrh toga i pripadanja toj tvojoj đavolskoj partiji, imaš li drugih teških grijeha na duši?

Peppone istrese vreću.

Sve zajedno nije bilo baš ništa naročito, i don Camillo ga otpravi s dvadesetak Očenaša i Zdravomarija. Dok se Peppone spuštao na koljena ispred ograde da izmoli pokoru, don Camillo kleknu pred Raspetim.

— Isuse — reče — oprosti mi, ja ću mu dati ono što ga ide.

— Nipošto — odvrati Isus. — Ja sam mu oprostio, oprosti i ti. U biti je dobričina.

— Isuse, nemoj vjerovati crvenima! Oni ti napakoste gdje god stignu. Pogledaj ga bolje: zar ne vidiš kakva je to barapska njuška?

— Njuška kao i svaka druga. Don Camillo, srce ti je zatrovano.

— Isuse, uvijek sam ti valjano služio: dopusti makar da ga ovom svijećom raspalim po leđima. Što je jedna svijeća, Isuse moj?

— Ne — odvrati Isus. — Tvoje ruke moraju dijeliti blagoslove, a ne batine.

Don Camillo uzdahne. Pokloni se i ustane s klecala. Potom se okrene k oltaru da bi se još jednom

prekrstio, i tako se nađe tik iza leđa Pepponea koji je klečao, udubljen u molitvu.

— Neka bude kao što ti kažeš — prostenja don Camillo, sklopivši ruke i uspravivši pogled na Krista. — Ruke moraju dijeliti blagoslove . . . Ali noge ne moraju!

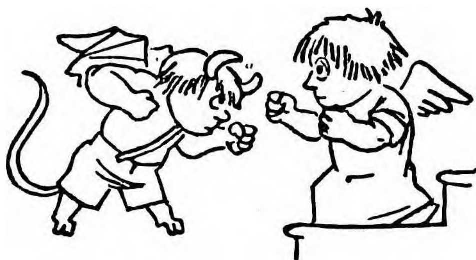
— I to je istina — progovori Krist s vrha oltara. — Da se razumijemo, don Camillo, samo jednom!

Udarac nogom poleti kao grom. Peppone ga primi ne trepnuvši očima, diže se i uzdahne s olakšanjem.

— Čekao sam već deset minuta — reče. — Sada se osjećam bolje.

— I ja — usklikne don Camillo kome je duša sada bila mirna i čista poput vedra neba.

Isus ne reče ništa. Ali vidjelo se da je i on zadovoljan.

KRŠTENJE

Iznenada banuše u crkvu muškarac i dvije žene od kojih je jedna bila žena Pepponea, vođe crvenih. Don Camillo je stajao na vrhu ljestava i trljao sidolom aureolu svetog Josipa. Okrenu se i upita što žele.

— Ima ovdje nešto da se pokrsti — odvrati muškarac, a jedna žena pokaže na zavežljaj u kojem se nalazilo dijete.

— Tko je to učinio — reče don Camillo silazeći s ljestava.

— Ja — odvrati Pepponeova žena.

— Sa svojim mužem? — ispitivao je don Camillo.

— Razumije se! Nego s kime; valjda ne s vama? — odvrati oštro Pepponeova žena.

— Nema razloga za ljutnju — pripomenu don Camillo i krenu prema sakristiji. — Štošta je meni poznato: zar možda nije istina da je u vašoj partiji u modi slobodna ljubav?

Prolazeći ispred oltara, don Camillo se nakloni i namignu raspetom Kristu.

— Jesi li čuo — osmjehnu se don Camillo. — Malo sam kvrcnuo bezbožnike.

— Ne govori gluposti, don Camillo — odvrati Krist zlovoljno. — Kad bi bili bezbožnici, ne bi dolazili ovamo i davali krstiti djecu. Da ti je Pepponeova žena opalila pljusku, bio bi je zaslužio.

— Da je meni Pepponeova žena opalila pljusku, ja bih njih sve troje za vrat i . . .

— Što? — strogo će Isus.

— Ništa — odvrati žurno don Camillo ustajući. — Ja to tek onako.

— Čuvaj se, don Camillo — upozori Isus.

Navukavši crkveno ruho, don Camillo priđe krstionici.

— Koje mu ime hoćete dati — upita don Camillo Pepponeovu ženu.

— Lenjin, Libero, Antonio — reče Pepponeova žena.

— Hajd' u Rusiju pa ga krsti — izgovori spokojno don Camillo spuštajući ponovo poklopac na krstionici.

U don Camilla su ruke bile kao lopate, i njih troje ode i ne pisnuvši. Don Camillo pokuša šmugnuti u sakristiju, ali ga Kristov glas zadrža.

— Učinio si nešto vrlo ružno, don Camillo! Idi, zovi natrag one ljude i pokrsti dijete.

— Isuse — reče don Camillo — krštenje nije igrarija. Krštenje je sveti čin. Krštenje . . .

— Don Camillo — prekinu ga Krist — ti ćeš mene učiti što je krštenje, mene koji sam ga izmislio? Ti si prekardašio, to ti ja kažem. Zamisli, na primjer, da dijete sada umre; bit će tvoja krivica ne puste li ga u raj!

— Ne dramatizirajmo, Isuse — otpovrnu don Camillo. — Zašto bi moralo umrijeti? Ta vidio si da puca od zdravlja.

— Ne znači to ništa! — opomenu ga Krist. — Može mu pasti opeka na glavu, može ga udariti kap. Moraš ga krstiti.

Don Camillo raširi ruke.

— Isuse, razmisli časkom. Kad ne bi bilo sumnje da će otići u pakao, mogao bi čovjek i zažmiriti:

ali taj, makar je sin velikog nevaljalca, mogao bi ti se vrlo lako u raju naći na grbači. Hajde reci kako ja mogu dopustiti da dođu u raj ljudi po imenu Lenjin? Ja ovako postupam u interesu raja, radi njegova dobra glasa.

— Brigu za dobar glas raja prepusti meni — vikne zlovoljno Isus. — Meni je stalo da čovjek bude čestit, a zvao se on Lenjin ili Dugme, to me se ništa ne tiče. Najposlije, mogao si upozoriti one ljude da naopaka imena mogu djecu dovesti u nebrano grožđe kad odrastu.

— U redu — odvrati don Camillo. — Ja nikad ne mogu biti u pravu. Nastojat ću to ispraviti.

U tom času netko uđe. Bio je to Peppone, sam, s djetetom u naručju. Peppone zatvori vrata za sobom i spusti rezu.

— Ne odlazim odavde dok mi sin ne bude kršten imenom koje ja hoću.

— Eto — prošapta don Camillo i, smiješeći se, okrenu se Kristu. — Vidiš li kakvi su to ljudi? Čovjek je prepun najsvetijih namjera, a pogledaj kako oni postupaju.

— Postavi se ti u njegovu kožu — odvrati Krist. — Takvi sistemi ne zaslužuju odobravanje, ali ih ipak treba razumjeti.

Don Camillo zatrese glavom.

— Rekao sam da neću otići odavde dok mi dijete ne bude kršteno i to kako ja hoću! — ponovi Peppone, pa položi zavežljaj s djetetom na klupu, skine kaput, zavrne rukave i počne prilaziti pun prijetnje.

— Isuse — stane preklinjati don Camillo. — Prepuštam se tebi. Smatraš li ispravnim da tvoj svećenik prihvaća zahtjeve privatnika, ja ću popustiti. Ali se nemoj žaliti kada mi sutra donesu tele i prisile me da ga krstim. Ti vrlo dobro znaš: jao nama ako nastanu presedani.

— Pa . . . u tom slučaju moraš nastojati da čovjek shvati . . . — odvrati Krist.

— A ako navali na mene?

— Primi to, don Camillo. Podnosi i trpi kao što sam i ja trpio.

Don Camillo se okrene Pepponeu.

— U redu, Peppone —reče. — Dijete će otići odavde kršteno, ali ne s onim prokletim imenom.

— Don Camillo — progunđa Peppone — nemojte zaboraviti da mi je trbuh osjetljiv zbog one kugle zarađene u brdima. Ne udarajte nisko, jer ću inače dohvatiti klupu.

— Ne brini, Peppone, smještat ću sve u gornji kat — odvrati don Camillo i zvizne ga preko uha.

Bile su to dvije ogromne ljudine — gvozdenih ruku. Udarci su pljuštali jedan za drugim da je sve zvonilo. Nakon dvadesetak minuta žestoke i tihe borbe, don Camillo ču glas iza svojih leđa.

— Daj ga, don Camillo! Gađaj u vilicu!

Govorio je Krist s vrha oltara. Don Camillo zabije šaku u vilicu Pepponeu i ovaj se prevrne na tlo kao pokošen.

Peppone je ostao ispružen desetak minuta, a onda ustane, protrlja bradu, poravna košulju, navuče kaput, sveže ponovo crvenu maramu i uze u naručje dijete.

Don Camillo je u obrednom ruhu, čvrst kao stijena, čekao pored krstionice. Peppone se polako približi.

— Kako ćemo ga nazvati? — zapita don Camillo.

— Camillo, Libero, Antonio — promrsi Peppone.

Don Camillo zatrese glavom.

— Ne, nazovimo ga radije Libero, Camillo, Lenjin — reče. — Da, i Lenjin. Kada je blizu Camillo, tada takvi kao Lenjin ne mogu ništa.

— Amen — progunđa Peppone opipavajući čeljust.

Pošto je sve bilo gotovo, don Camillo stane ispred oltara, a Krist mu reče smijući se:

— Don Camillo, treba da kažem istinu: u politici se snalaziš mnogo bolje od mene.

— U tučnjavi također — odvrati don Camillo podižući dostojanstveno glavu, pa opipa nemarno čvorugu na čelu.

PROGLAS

Bilo je već kasno doba dana kada u župni dvor stiže stari Barchini, vlasnik mjesne papirnice. Barchini je posjedovao dva sanduka štamparskih slova i slagarsku krntiju na nožni pogon iz godine 1870, pa je na vrata svog dućana stavio natpis »Štamparija«. Mora da je donio krupne vijesti, jer se podože zadržao u pisarnici don Camilla.

Netom je Barchini otišao, don Camillo otrča da se posavjetuje s Isusom na oltaru.

— Važne novosti — uzvikne don Camillo. — Neprijatelj će sutra objaviti proglas. Štampa ga Barchini koji mi je upravo predao otisak.

Don Camillo izvuče iz džepa svježe odštampani listić i počne glasno čitati:

PRVO I POSLJEDNJE UPOZORENJE

Još sinoć podla anonimna ruka ispisala je uvredljivu pogrdu na našim zidnim novinama.

Alal joj vjera, toj ruci nekakvoga lupeža što koristi pomrčinu za provođenje provokatorske akcije, ko-

ji će se dotičnik, ako se ne okani posla, morat kajati kasnije kada bude prekasno.

Svako strpljenje imade granicu.

Sekretar sekcije
Giuseppe Bottazzi

Don Camillo se naceri.

— Kako ti se čini? Pravo remek-djelo, zar ne? Zamisli silnu zabavu kada sutra ljudi ugledaju na svojim zidovima proglase. Peppone se dao na pisanje proglasa. Nije li to da pukneš od smijeha?

Krist nije ništa odgovorio, i don Camillo zastane u nedoumici.

— Što, zar nisi čuo kakav je to stil? Hoćeš li da ponovim?

— Čuo sam, čuo — odvrati Krist. — Svatko se izražava kako umije i može. Je li pravedno zahtijevati da netko tko je završio samo tri razreda osnovne obraća pažnju na stilska dotjerivanja?

— Gospode! — uskliknu don Camillo i raširi ruke. — Ti meni o stilskom dotjerivanje, a ono prava papazjanija.

— Don Camillo, najbjednije djelo koje čovjek može počiniti u polemici jest isticati gramatičke i pravopisne greške protivnika. U polemici su bitni dokazi. Reci radije da u proglasu vrlo loše zvuči ta naglašena prijetnja.

Don Camillo spremi listić u džep.

— Nego — promrmlja — najviše treba osuditi upravo taj prijeteći ton. A što drugo i možemo očekivati od ovakvih ljudi? Za njih važi samo sila.

— Pa ipak — pripomenu Krist — uza svu njegovu neumjerenost, taj Peppone mi ne liči na bitangu.

Don Camillo slegnu ramenima.

— To je isto kao da sipaš dobro vino u skroz-naskroz trulu bačvu. Čim netko stupi u stanovite krugove i stane se baviti izvjesnim bogohulnim idejama i kojekakvim ološem, mora se na kraju pokvariti.

Činilo se da Krist nije suviše uvjeren.

— Moje je mišljenje da se u Pepponeovu slučaju ne smijemo zadržati na formi, već da treba shvatiti suštinu. Treba, naime, otkriti da li Peppone djeluje ovako zbog prirođene zlonamjernosti ili je potaknut kakvim izazovom. Po tvome mišljenju, što je posrijedi?

Don Camillo raširi ruke. A tko bi ga znao?

— Dovoljno bi bilo saznati kakve je prirode bila uvreda — navaljivao je Krist. — On govori o pogrdi koju je netko ispisao sinoć na njegovim zidnim novinama. Kad si ono sinoć išao u trafiku, nisi li slučajno prošao pored tih zidnih novina? Pokušaj se sjetiti!

— Da, zaista, prošao sam onuda — prizna iskreno don Camillo.

— Dobro. A nije li ti možda palo na pamet da staneš časkom i pročitaš što piše na ploči?

— Pročitao zapravo nisam, tek sam malo preletio. Zar sam pogriješio?

— Nipošto, don Camillo. Uvijek je dobro biti upućen u ono što govori, piše i, po mogućnosti, što misli naše stado. Upitao sam te samo zato da saznam da li si primijetio kakvu neobičnu zabilješku dok si ondje stajao.

Don Camillo zatrese glavom.

— Jamčim ti da nisam vidio ništa neobično na ploči kad sam došao tamo.

Krist se načas zamisli.

— A kad si odlazio, don Camillo, jesi li primijetio da piše nešto neobično?

Don Camillo je napeto razmišljao.

— Eto — reče napokon. — Ako dobro razmotrim, čini mi se da je na jednom listu, kada sam odlazio, bilo nešto nadrljano crvenom olovkom. Oprostite, mislim da je netko prijeko u župnom dvoru.

Don Camillo se strelovito nakloni i pobrza prema sakristiji, ali ga Kristov glas zaustavi.

— Don Camillo.

Don Camillo se polako vrati i stane obješena nosa ispred oltara.

— Dakle? — strogo upita Krist.

— Dakle, da — promrsi don Camillo. — Omaklo mi se da nešto napišem, »Peppone magarac« ... ali da si pročitao onu okružnicu, jamčim da bi i ti ...

— Don Camillo! Ne znaš ni sam što činš, a htio bi znati što bi učinio sin tvoga Boga?

— Oprosti. Napravio sam glupost, priznajem. Ali sada Peppone čini drugu glupost s proglasom i prijetnjama. Tako smo poravnali račune.

— Rog ste poravnali! — povika Krist. — Pepponeu si sinoć ti prišio da je magarac, a sutra će ponovo biti magarac i to za čitavo selo! Možeš zamisliti kako će ljudi dojuriti sa svih strana da bi se rugali gluposti narodnog vođe Pepponea kojeg se svi tako glupo boje. I sve to tvojom zaslugom. Lijepo, zar ne?

Don Camillo se donekle ohrabri.

— Slažem se, ali opći politički ciljevi ...

— Ne tiču me se opći politički ciljevi! — prekinu ga Krist. — U cilju kršćanskog milosrđa pružati ljudima povod za ismjehivanje čovjeka tek zato što je taj dospio samo do trećeg razreda osnovne jest krupna svinjarija, a uzrok tome si ti, don Camillo!

— Gospode — uzdahnu don Camillo — reci mi što da učinim?

— Pa nisam ja napisao »Peppone magarac«; čiji grijeh, tome i pokora. Učini kako znaš i umiješ, don Camillo!

Don Camillo pobrza u župni dvor da sakrije svoju muku, i počne mjeriti sobu dugim koracima uzduž i poprijeko. Pričinjalo mu se kao da već čuje grohotan smijeh ispred Pepponeovih proglasa.

— Blesani — poviče bijesno i okrenu se kipu Majke Božje.

— Gospo — zamoli — pomozi mi.

— Slučaj spada u strogu nadležnost moga sina — prošapta Majka Božja. — Ne mogu se miješati.

— Kaži za me kakvu dobru riječ.

— Pokušat ću.

I eto, iznenada uđe Peppone.

— Slušajte — reče Peppone — nije riječ o politici. Ovdje je kršćanin koji je zaglibio i dolazi svećeniku po savjet. Mogu li se pouzdati . . .

— Znam ja svoju dužnost. Koga si ubio?

— Ne ubijam ja, don Camillo — odvrati Peppone. — U najgorem slučaju, kada mi netko stane na žulj, proradim pesnicama, i to čestito.

— Kako je tvoj Libero Camillo Lenjin? — raspita se podmuklo don Camillo. Tada se Peppone prisjeti batina na dan krštenja, pa slegnu ramenima, tobože ravnodušno.

— Zna se kako to ide — zabrunda. — Batine su prometna roba. Daješ ih i dobivaš. Ali, ostavimo to zasada! Događa se nešto posve naročito. Mjestom se šunja neka podla vucibatina, podmukla hulja! Juda Iškariot s otrovnim zubima! Čim okačimo na oglasnu ploču neki papir s mojim sekretarskim potpisom, taj gad na njemu s užitkom napiše »Peppone magarac«.

— I to je sve? — usklikne don Camillo. — Nikakva naročita tragedija, čini mi se.

— Volio bih čuti vas kada biste dvanaest tjedana redom nalazili na crkvenoj ploči napisano »don Camillo magarac«.

Don Camillo napomenu da usporedba ne odgovara. Jedno je crkvena ploča, a drugo oglasna tabla partijske sekcije. Jedno je nazvati magarcem zastupnika božjeg, a drugo kada se magarcem nazove nekakav vođa pobješenjelih đavola.

— Nemaš pojma tko bi to mogao biti? — upita na kraju.

— I bolje da nemam — odvrati mrko Peppone — jer da imam pojma, već bih toj hulji izmijenio lični opis. Dvanaest puta redom se lupež našalio na moj račun, a uvjeren sam da je to uvijek jedna te ista ruka. Sada ga hoću upozoriti da mi je kapa puna, i neka se mrcina čuva, jer ako ga ulovim, doživjet će nešto strašnije od potresa. Tiskat ću proglase i nalijepit ću ih na svaki ugao pa neka čitaju, on i njegova banda.

Don Camillo slegne ramenima.

— Pa nisam ja tiskara — reče — ne vidim kako bih ti ja mogao pomoći. Idi, obrati se štamparu.

— To sam već uradio — objasni Peppone mršteći se. — Ali ne želim ispasti magarac, pa bi trebalo da vi malo pregledate prvi otisak prije nego što Barchini odštampa proglas.

— Barchini nije neznalica; da nešto ne valja, bio bi ti rekao.

— Taj bi rekao — isceri se Peppone — taj crnomantijaš ... hoću reći, ta crna reakcija, crn kao što mu je i duša crna. Taj, kad bi vidio da sam napisao sijerce umjesto srce, ne bi ni zucnuo, samo da se osramotim.

— Ali imaš svoje ljude — odbijao je don Camillo.

— Dabome, da se ponizim dopuštajući da mi moji podređeni ispravljaju zadatke. Uostalom, lijepe mi koristi! Svi skupa nisu u stanju složiti pola abecede.

— Daj da vidim — reče don Camillo. Peppone mu pruži otisak.

Don Camillo stane pomno čitati odštampane retke.

— Dakle, bez obzira na greške, čini mi se da je suviše oštro.

— Suviše oštro? — poviče Peppone. — Suviše oštro za onu smrdljivu provokatorsku ništariju, za onu zmijurinu s tri otrovna zuba. Bila bi potrebna dva rječnika da mu se odsvira ono što zaslužuje.

Don Camillo uzme olovku i pažljivo ispravi otisak.

— Sada prevuci ispravke perom — reče pošto je završio.

Peppone žalosno pogleda list koji je sav bio išaran.

— Kad pomislim da mi je ona lopuža Barchini rekao da je sve u redu ... Koliko dugujem?

— Ništa. Radije drži jezik za zubima. Nije mi stalo da se sazna kako radim za agitprop.

— Poslat ću vam jaja.

* * *

Peppone izađe, a don Camillo, prije spavanja, ode pozdraviti Krista.

— Hvala ti što si ga naveo da dođe k meni.

— To je najmanje što sam mogao učiniti — odgovori Krist smiješeći se. — Kako je bilo?

— Nimalo lako, ali sve se dobro završilo. Ne sumnja ni najmanje da sam ono sinoć bio ja.

— Naprotiv, on to vrlo dobro zna — odvrati Krist. — Zna vrlo dobro da si bio ti, i to ne samo sinoć, već svih dvanaest puta. On te je čak vidio svojim očima, više puta. Don Camillo, srce ti junačko, promisli dobro prije no što opet napišeš: »Peppone magarac«!

— Kad budem izlazio, uvijek ću ostavljati kod kuće olovku — svečano obeća don Camillo.

— Amen — zaključi Krist smiješeći se.

POTJERA

Ponesen prevelikim žarom, don Camillo se bio malo zaletio za jedne propovijedi kada je govorio o mjesnim prilikama okomivši se naročito na *one tamo*. Slijedeće večeri, budući da su crkvenjaka bili nekamo pozvali, objesio se sam za užad zvona. I tada se otvorio pakao.

Neka je bogohulna duša bila objesila za klatno zvona petarde. Nije bilo zla ni štete, ali je bilo buke i praskanja da čovjeku srce zamre.

Don Camillo ne reče nikome ni riječi. U savršenom miru obavi večernju službu u dupkom punoj crkvi. »*Oni tamo*« bili su na broju svi do jednoga, na čelu s Pepponeom. Lica su im bila tako bogobojazno skrušena te bi i svetac pomahnitao gledajući ih. Ali don Camillo je mogao progutati koješta, pa su ljudi razočarano napustili crkvu.

Zatvorivši glavna vrata, don Camillo prebaci ogrtač i, prije nego će izaći, ode da se brzo nakloni pred oltarom.

— Don Camillo — reče raspeti Krist — spusti to.

— Ne razumijem — pobuni se don Camillo.

— Spusti to!

Don Camillo izvuče ispod ogrtača kolac i položi ga pred oltar.

— Ne valja ti to, don Camillo!

— Isuse, pa nije hrastov, topolov je, lagana stvar, savitljiva — opravdavao se don Camillo.

— Idi u krevet, don Camillo, i ne misli više na Pepponea!

Don Camillo raširi ruke i ode u krevet u groznici. I tako, kada se slijedeće večeri kasno pred njim pojavila Pepponeova žena, skoči kao oparen.

— Don Camillo — poče žena vrlo uzrujano.

Don Camillo je prekinu:

— Otale, rode nečastivi!

— Don Camillo, okanite se tih gluposti! U Castellinu se pojavio onaj prokletnik što je već jednom pokušao ucmekati Pepponea. Pustili su ga!

Don Camillo zapali cigaru.

— Drugarice, meni ti to pričaš? Nisam ja proglasio amnestiju. Uostalom, što se to tebe tiče?

Žena počne vikati.

— Još kako me se tiče! Došli su i ispričali Pepponeu, a on je odjurio u Castelline kao da ga svi vrazi gone. Ponio je sa sobom mitraljez.

— Ah, dakle imate skrivenog oružja, je li?

— Don Camillo, ostavite politiku po strani! Otišao je i ubit će onoga, razumijete li? Ako vi ne pomognete, Peppone je propao . . .

Don Camillo se podmuklo nasmija.

— Neka, taj neće više vezati petarde za zvona! Dabogda istrunuo u zatvoru! Van iz ove kuće! Napolje!

Tri minute nakon toga don Camillo je s mantijom vezanom oko vrata grabio bjesomučno cestom koja vodi u Castellino, na trkaćem biciklu crkvenjakova sina.

Bila je prekrasna mjesečina i, na četvrtom kilometru pred Castellinom, don Camillo ugleda nekog čovjeka kako sjedi na ogradi mostića iznad jarka.

Uspori prisjetivši se da čovjek treba biti oprezan kad putuje noću. Zaustavi se desetak metara pred mostom i smjesti nadohvat ruke igračku koja mu se našla u džepu.

— Mladiću — upita — jeste li vidjeli je li ovuda prošao krupan momak na biciklu u pravcu Castellina?

— Ne, don Camillo — spokojno će onaj drugi.

Don Camillo zakorakne prema njemu.

— Jesi li već bio u Castellinu? — upita.

— Ne, predomislio sam se. Nema svrhe. Zar vas je ona glupača od moje žene došla uznemiriti?

— Uznemiriti? Što ti pada na pamet! Lijepa šetnjica, ništa više.

— Ipak, čudno se doima svećenik na trkaćem biciklu! — nakrevelji se Peppone.

Don Camillo priđe i sjede pored njega.

— Sinko, na svašta treba da smo spremni na ovom svijetu.

* * *

Nepun sat kasnije don Camillo se bio vratio i već je Kristu podnosio izvještaj.

— Sve je u redu i u skladu s tvojim savjetima.

— Vrlo dobro, don Camillo. Ali, reci, jesam li ti savjetovao i da ga uhvatiš za noge i baciš u jarak?

Don Camillo raširi ruke.

— Toga se zapravo ne sjećam. Činjenica je da njemu nije bilo po volji da vidi svećenika na trkaćem biciklu, pa sam se pobrinuo da me više ne mora gledati.

— Razumijem. Da li se već vratio?

— Stići će uskoro. Kada sam vidio kako pada u jarak, pomislio sam da će se malo smočiti, pa bi mu bicikl bio samo na smetnju. Tako sam odlučio da se vratim s oba bicikla.

— Bila je to vrlo ljubazna misao, don Camillo — prizna Krist vrlo ozbiljno.

Pred zoru Peppone se pojavi na vratima župnog dvora. Bio je mokar do kože i don Camillo ga upita pada li kiša.

— Magla je — odgovori Peppone cvokoćući zubima. — Mogu li uzeti svoj bicikl?

— Samo izvoli, tamo je!

Peppone pogleda bicikl.

— Nije li vam slučajno poznato da je za cijev bio privezan mitraljez?

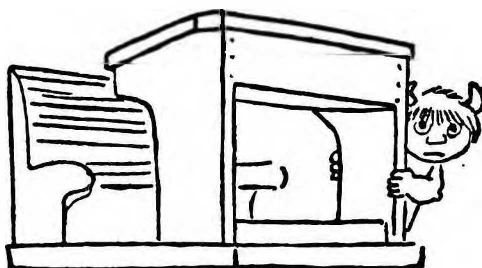
Don Camillo raširi ruke i nasmiješi se prostodušno.

— Mitraljez? Šta je to?

— Učinio sam jednu krupnu grešku u svom životu — reče Peppone kad se našao kod vrata — a to je što sam za zvona privezao petarde. Trebao sam privezati pola tone dinamita.

— Errare humanum est* — napomenu don Camillo.

* Griješiti je ljudski. (*Prev.*)

VEČERNJA ŠKOLA

Četa zakukuljenih muškaraca uputila se kroz polje. Išli su po mrklom mraku, ali bio im je dobro poznat svaki pedalj, pa su napredovali sigurnim korakom. Stigoše do male usamljene kuće, pola milje izvan sela, i prekoračiše plot.

Kroz rebrenice na prozoru prvog kata prodiralo je slabo svjetlo.

— Povoljna prilika — šapnu Peppone koji je bio preuzeo vodstvo male ekspedicije. — Nije još legla. — Dobro smo došli. Pokucaj ti, Spiccio!

Visok koštunjav čovjek odlučna lica krenu naprijed i pokuca nekoliko puta.

— Tko je — upita glas iznutra.

— Izbačeni — odgovori čovjek.

Uskoro se vrata otvoriše i pojavi se sitna starica snježnobijele kose. U ruci je držala svjetiljku. Ostali izađoše iz sjene i skupiše se ispred vrata.

— Tko su ovi ljudi? — upita starica sumnjičavo.

— Sa mnom su — objasni Spiccio. — Sve su to prijatelji. Moramo s vama razgovarati o važnom pitanju.

Sva desetorica uđoše u čistu dvoranicu i zastadoše nijemi, namrgođeni u ogrtačima ispred stolića za kojim se smjestila starica. Natakla je naočale i gledala lica što su buljila u nju iz crnih ogrtača.

— Mmm — zamrmlja. Poznavala ih je sve, od prvoga do posljednjega. Prevalila je osamdeset šestu, a počela je u selu poučavati kada je abeceda još važila kao nešto isključivo velegradsko. Poučavala je očeve, djecu i djecu njihove djece i okušala svoju šibu na svim uglednijim glavama u mjestu. Odavna je bila napustila nastavu: sada je živjela sama u toj zabačenoj kućici, ali mogla je mirne duše ostaviti vrata širom otvorena: »gospa Cristina« bila je nešto kao državni spomenik i nitko se ne bi usudio prstom je taknuti.

— Dakle? — upita gospa Cristina.

— Eto — počne objašnjavati Spiccio. — Održani su općinski izbori i pobijedili su crveni.

— Crveni su loši ljudi — ocijeni gospa Cristina.

— Crveni koji su pobijedili, to smo mi — nastavi Spiccio.

— Svejedno, loši ljudi! — uporno će gospa Cristina. — Tvoj blesavi otac je 1901. tražio da skinem raspelo u školi.

— To su bila takva vremena — reče Spiccio — a sada je drugačije.

— Ne bilo gorega — promrmlja stanica. — Dakle?

— Dakle, pobijedili smo mi, ali tu su i dvojica od manjine, dva crna.

— Crna?

— Da, dva reakcionara, Spilletti i vitez Bignini...

Gospa Cristina se osmjehnu.

— Ti će se već pobrinuti da svi vi crveni dobijete žuticu! Bože pomozi kad počnete točiti svoju mudrost.

— Radi toga smo ovdje — promrsi Spiccio. — Nismo imali kud nego da dođemo k vama, jer se samo u vas možemo pouzdati. Morate nam pomoći. Razumije se, platit ćemo.

— Ja da vam pomognem?

— Pred vama je čitavo općinsko vijeće. I evo što smo zamislili: mi ćemo dolaziti k vama poljem, uvečer kasno, a vi ćete nas malo izglačati, pregledati izvještaje koje trebamo čitati i protumačiti nam pokoju riječ što nam nije dovoljno jasna. Znamo mi šta hoćemo, i znamo da su prenemaganja posve suvišna, ali s one dvije strvine treba znati baratati nožem i vilicom ili će nas osramotiti pred narodom.

Gospa Cristina zatrese glavom.

— Umjesto što ste se bavili lupeškim poslovima, trebali ste učiti kada je tome bilo vrijeme, pa biste sada...

— Gospo, to je maslo od prije trideset godina...

Gospa Cristina namjesti naočale, uspravi se i kao da se odjednom pomladi za trideset godina. I muškarci su bili za trideset godina mlađi.

— Sjednite — reče. I oni posjedaše na stolice i klupice.

Gospa Cristina povisi plamen na svjetiljci i stane promatrati lica desetorice. Svako lice — jedno ime i sjećanje na jedno djetinjstvo.

Peppone se bio smjestio nekako poprijeko, u tamni kut.

Gospa Cristina podiže svjetiljku, onda je spusti, pa podiže koštunjavi prst i uperi ga pravo u Pepponea.

— Ti tamo, kupi se! — reče tvrdim glasom.

Spiccio pokuša nešto reći, ali gospa Cristina odrješito zatrese glavom.

— U moju kuću Peppone ne smije ući ni na slici — poviče. — Previše si mi jada zadao, momče, previše i suviše ljutih! Napolje, i da se nisi više pojavio!

Spiccio očajno raširi ruke.

— Ali to ne ide, gospo Cristina. Peppone je općinski predsjednik!

Gospa Cristina ustane i prijeteći zamahne dugačkom šibom.

— Bio ti predsjednik ili što mu drago, tornjaj se smjesta ili ću te ovom šibom dok ti ne ogulim tintaru!

Peppone se digne.

— Šta sam vam rekao? — reče izlazeći. — Suviše sam joj zapaprio.

— I ne zaboravi da ovamo više ne stupiš nogom, pa postao i ministar prosvjete — zaprijeti gospa Cristina sjedajući ponovo. — Magare!

* * *

U pustoj crkvi, rasvijetljenoj jedino dvjema svijećama na oltaru, don Camillo je čavrljao s raspetim Kristom.

— Ne mislim time kritizirati tvoje postupke — zaključio je — ali ja ne bih bio dopustio da Peppone postane predsjednik općine, i to pored vijeća u kojem samo dvije osobe znaju ispravno čitati i pisati.

— Kultura ne znači ama baš ništa, don Camillo — odgovori Krist smiješeći se. — Vrijede samo ideje. Kićeni govori ne dovode ni do čega ako iza lijepih riječi nema praktičnih ideja. Stavimo ih najprije na kušnju, a potom ćemo donositi sud o njima.

— Sasvim ispravno — potvrdi don Camillo. — Govorio sam to jedino zato što bih imao u ruci jamstvo za popravak zvonika, da je pobijedila odvjetnikova lista. U svakom slučaju, ako se toranj i sruši, možemo biti sigurni da će se u selu podići prekrasan narodni dom s plesnim dvoranama, prodavaonicom likera, dvoranom za kockanje, pozornicom za varijetske predstave...

— I zvjerinjakom u koji spadaju otrovne zmije poput tebe, don Camillo — dovrši Krist.

Don Camillo obori glavu. Bilo mu je krivo što je pokazao toliku zlobu. Uspravi se.

— Ti me loše prosuđuješ — reče. — Poznato ti je što za mene znači cigara. Evo ovo je jedina cigara koju posjedujem. Pogledaj što ću s njome učiniti.

Izvadi iz džepa cigaru i smrvi je u ogromnoj šaci.

— Izvrsno — reče Krist — izvrsno, don Camillo. Primam tvoju pokoru. Ali sada mi pokaži kamo ćeš s tim mrvama, jer bi ti bio u stanju staviti ih u džep i kasnije popušiti u luli.

— Zaboga, pa u crkvi smo — usprotivi se don Camillo.

— Ne brini, don Camillo, samo baci duhan u onaj kut.

Don Camillo učini tako, a Krist ga zadovoljno pogleda. Uto se začu kucanje na vratima sakristije i uđe Peppone.

— Dobra večer, gospodine predsjedniče — uzviknu don Camillo s velikim poštovanjem.

— Čujte — reče Peppone. — Ako kršćanin sumnja da je nešto loše učinio, pa dođe k vama da vam to isprića, a vi ustanovite da je pogriješio, hoćete li ukazati na te greške ili ih možete i zanemariti?

Don Camillo se ljutito usprotivi.

— Kako se usuđuješ posumnjati u svećenikovu ispravnost? Prva je dužnost svakog svećenika da jasno ukaže na sve pogreške koje je pokajnik učinio!

— U redu — uzviknu Peppone. — Jeste li spremni da primite moju ispovijed?

— Spreman sam.

Peppone izvadi iz džepa debeli svežanj dronjavih papira i poče čitati: »*Građani, dok pozdravljam odlučnu pobjedu liste . . .*«

Don Camillo ga prekine pokretom ruke i klekne pred oltar.

— Isuse — zamrmlja — ne odgovaram više za svoje postupke!

— Ne odgovaram ni ja — odvrati Krist. — Peppone je iznio pobjedu i ti treba da pošteno priznaš svoj poraz. Ponesi se kako ti nalažu tvoje dužnosti.

— Isuse — nije popuštao don Camillo — je li ti jasno da me tjeraš da radim za agitprop?

— Ti radiš za gramatiku, za sintaksu i pravopis, a te stvari nemaju u sebi ničeg đavolskog ni sektaškog.

Don Camillo stavi na nos naočale, zgrabi olovku i popravi nesigurne rečenice govora koji je Peppone trebao održati sutradan. Peppone pribrano pročita ispravljeni govor.

— Dobro — potvrdi. — Jedino ne razumijem ovo: ja sam rekao: »*Naša je namjera proširiti školsku*

zgradu i obnoviti most na Fossaltu«, a vi ste to ispravili ovako: »*Naša je namjera proširiti školsku zgradu, popraviti crkveni toranj i obnoviti most na Fassaltu«*. Zašto?

— To je stvar sintakse — objasni don Camillo jednako ozbiljno.

— Blago vama koji ste učili latinski pa razumijete sve jezične tajne — uzdahne Peppone. — Znači — doda — zbogom nado da će vam se toranj srušiti na glavu.

Don Camillo raširi ruke.

— Treba se pokoriti volji božjoj.

Pošto je ispratio Pepponea do vratiju, don Camillo ode pozdraviti Krista.

— Izvrsno, don Camillo — reče mu Krist smiješeći se. — Zbilja sam te loše prosudio i žao mi je što si uništio svoju posljednju cigaru. Takvu pokoru nisi zaslužio. Ali da budemo iskreni! Baš je prostak taj Peppone, mogao te ponuditi barem jednom cigarom pošto si se toliko namučio.

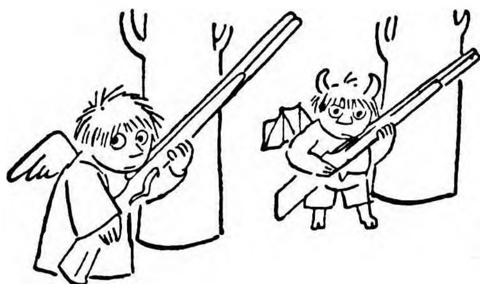
— Pa dobro — uzdahnu don Camillo vadeći iz džepa cigaru i spremajući se da je zgnječi.

— Ne, don Camillo — reče Krist smiješeći se. — Idi i popuši na miru tu cigaru! Zaslužio si je.

— Ali . . .

— Ne, don Camillo, nisi je ukrao. Peppone je u džepiću imao dvije cigare. Peppone je komunist. Dignuvši mu spretno jednu cigaru, ti nisi učinio ništa drugo nego uzeo sebi svoj dio.

— O ovim pitanjima nitko ne može suditi bolje od tebe — uzviknu don Camillo s puno poštovanja.

U LOVIŠTU

Don Camillo je svakog jutra provjeravao glasovitu pukotinu na zvoniku i svaki put se ponavljala ista priča: pukotina nije bila šira, ali se nije ni suzila. Počeo je gubiti strpljenje i jednog dana pošalje crkvenjaka u općinu.

— Idi i reci predsjedniku da dođe smjesta pogledati ovu nevolju. Objasni mu da je stvar ozbiljna.

Crkvenjak pođe i uskoro se vrati.

— Rekao je predsjednik Peppone da vam vjeruje na riječ da je stvar ozbiljna. I rekao je, ako vam je baš stalo da mu pokažete pukotinu, da mu možete donijeti zvonik u općinu. On prima do pet sati po podne.

Don Camillo i ne trepnu očima. Ograniči se na kratku izjavu na kraju večernje:

— Ako sutra ujutro Peppone ili netko iz njegove bande bude imao smjelosti pojaviti se na misi, bit će predstave kakvu ne možete ni zamisliti. Ali oni to znaju, plaše se i sutra se neće pojaviti.

Sutradan ujutro u crkvi »crvenima« nije bilo ni traga. Kad, pet minuta prije početka mise, ispred

crkve odjeknu ritmički korak čete u maršu. Svi crveni, u strogoj formaciji, i to ne samo oni iz mjesta već i oni iz okolnih sela i zaselaka, svi, čak i postolar Bilo sa svojom drvenom nogom, i Roldo koji se tresao od groznice, stupali su odvažno i ponosito prema crkvi, na čelu s Pepponeom koji je odbrojavao jen-dva.

Smjestiše se u crkvi u granitnoj čvrstoj cjelini i s tako surovim izrazom na licu da su podsjećali na film »Oklopnjača Potemkin«.

Prilikom propovijedi don Camillo veoma umješno ispriča parabolu o dobrom Samaritancu i, na završetku, s naročitim žarom uputi vjernicima kratku moralnu poruku.

— Kao što svi znaju, osim onih koji bi prvi trebali znati, opasna pukotina ugrožava sigurnost zvonika. Stoga se obraćam vama, dragi moji vjernici, s molbom da priskočite u pomoć kući božjoj. Kad kažem »vjernici«, mislim na one čestite koji dolaze ovamo da priđu Bogu, nipošto na buntovnike i mutikaše koji dolaze ovamo da se razmeću svojom vojnom pripravnosti. Takvi se nimalo ne brinu za sudbinu zvonika.

Po završenoj misi, don Camillo se smjestio iza stolića pored glavnih vrata i ljudi su prolazili mimo njega dajući svaki svoj milodar. Ali nitko nije odlazio kući, već su se svi sakupljali ispred crkve da vide kakav će biti završetak. I završi se tako da stiže Peppone, a iza njega četa u besprijekornom redu, koja kao jedan na gromoglasan »stoj« stade ispred stolića.

Peppone istupi i gordo se isprsi.

— S ovoga zvonika su zvona jučer pozdravila svanuće oslobođenja; s ovoga zvonika ova ista zvona pozdravit će sutra blistavo svanuće revolucije proletarijata! — reče Peppone okrenut don Camillu i položi pred njega tri velika crvena rupca puna novaca.

I zatim ode uzdignute glave, a iza njega svi ostali — i Roldo koji je crkavao od groznice i jedva se držao na nogama, ali je ipak prošao uzdignute glave;

i šepavi Bilò koji, dok je prolazio ispred don Camillova stolića, čvrsto zakoraknu svojom drvenom nogom.

Kada je don Camillo pokazao Kristu košaru punu novaca i rekao da ima i više nego je potrebno za popravak zvonika, Krist se nasmiješi, sav zapanjen.

— Imao si pravo, don Camillo.

— Razumije se — odvrati don Camillo. — Ti poznaješ čovječanstvo, ali ja poznajem Talijane.

Dovde se don Camillo bio dobro ponio. Uprskao je kada je poručio Pepponeu da je zadivljen vojnom pripravnošću njegovih ljudi, ali da smatra da ih treba bolje uvježbati u zaokretu i trčećem koraku, jer će im to uvelike trebati na dan proleterske revolucije. To nije slutilo na dobro. Peppone je čekao don Camilla u zasjedi.

* * *

Don Camillo bio je potpuno ispravan čovjek, ali je pored velike lovačke strasti posjedovao i sjajnu dvocijevku s rezervom izvanrednih metaka Walsrode. Tome treba dodati da se lovište baruna Stoccoa nalazilo svega pet kilometara od mjesta i predstavljalo pravi izazov, jer su pored divljači čak i kokoši iz okolice znale da im nitko ništa ne može, čim potraže zaklon iza žičane mrežaste ograde.

Dakle, ne smijemo se čuditi što se jedne večeri don Camillo — s mantijom uvučenom u par ogromnih hlača i pustenim šeširom na glavi — našao u barunovu lovištu. Put je slaba, a još je slabija put lovca. Prema tome, nikakvo čudo što se don Camillu omakoše dva hica iz dvocijevke. Don Camillo ugleda na zemlji metar dugačka zeca, strpa ga u torbu, i već se spremao na uzmak kada se iznenada netko stvori pred njim. Don Camillo ni pet ni šest, nego nabije šešir na oči i zaleti se onome glavom u želudac, misleći da se nipošto ne bi priličilo da se u mjestu pročuje kako je čuvar lovišta uhvatio župnika u lovokrađi.

Zlo je bilo u tome što je i onaj drugi došao na pomisao da se zaleti protivniku u želudac, pa se tako

dvije glave srele na pô puta i siloviti sudar odbacio je obojicu, svakoga na svoju stranu. U objema glavama tutnjio je potres.

— Ovako tvrda tikva može pripadati jedino našem ljubljenom gospodinu predsjedniku — zabrunda don Camillo kada mu se magla poče razilaziti ispred očiju.

— Tikva kao što je ova može pripadati jedino našem predobrom dekanu — odvrati Peppone češući glavu.

I Peppone je lovio kao krivolovac, te je i on već imao grdnoga zeca u torbi. Sada je podrugljivo promatrao don Camilla.

— Nikad ne bih bio pomislio da baš onaj tko nam propovijeda kako treba poštivati tuđu imovinu — reče Peppone — prelazi ogradu lovišta kao lovokradica.

— Nikad ne bih bio pomislio da naš prvi građanin, drug predsjednik...

— Predsjednik, ali drug — prekine ga Peppone. — Dakle, zatrovan paklenim teorijama koje traže pravednu podjelu dobara, i prema tome dosljedan svojim idejama mnogo više od prečasnog don Camilla koji, naprotiv...

Netko se približavao. Bio je već svega nekoliko koraka udaljen od njih, i bilo je nemoguće dati petama vjetra bez opasnosti da onaj potegne iz puške, jer je ovog puta pridošlica bio glavom lovočuvar.

— Moramo nešto učiniti — šapne don Camillo — ako nas zateknu ovdje, nastat će grdna bruka.

— Ne tiče me se — spokojno reče Peppone. — Ja uvijek odgovaram za svoja djela.

Koraci su se približavali i don Camillo se pribije uz krupno stablo. Peppone se i ne pomakne, štaviše, kada se pojavio čuvar s puškom u ruci, on ga mirno pozdravi:

— Dobra večer.

— Što radite ovdje? — upita čuvar.

— Berem gljive.

— Zar s puškom u ruci?

— Pa i tako se može.

Način kako da se umanji opasnost od lovočuvara nije odviše složen. Ako mu se čovjek nađe iza leđa, dovoljno je prebaciti mu ogrtač preko glave i odvažno lupiti šakom po onom pokrivenom mjestu. Potom treba iskoristiti njegovu trenutačnu ošamućenost i brže se dohvatiti ograde i popeti se preko nje. Kad je čovjek već vani, sve je u redu.

Don Camillo i Peppone se ponovo nađu iza grma, na pola kilometra od lovišta.

— Don Camillo — uzdahne Peppone — učinili smo nešto vrlo ružno. Podigli smo ruku na čuvara reda. To je zločin.

Don Camillo se žestoko znojio, jer je upravo on podigao ruku na lovočuvara.

— Savjest me grize — nastavi podlac. — Neću više imati mira zbog ovoga strašnog događaja. Kako ću smoći hrabrosti da se pojavim pred službenikom božjim i zatražim oprost za ovo zlodjelo? Proklet bio dan kada sam poslušao podla zavaravanja moskovskog nauka i zaboravio svete zapovijedi kršćanskog milosrđa!

Don Camillo bio je toliko ponižen i ispaćen te mu je dolazilo da zaplače. Ali je istodobno osjećao prokletu želju da bestidnika odalami po njušci. Budući da je Pepponeu postalo jasno što mu se sprema, prekine svoju žalopojku.

— Prokleta napasti! — poviče izvlačeći iz torbe zeca, i baci ga daleko od sebe.

— Prokleta! — poviče don Camillo, pa posegne u svoju torbu, baci zeca u snijeg i udalji se oborene glave. Peppone ga je pratio dio puta, a onda skrene udesno.

— Oprostite — dovikne Peppone zaustavljajući se. — Da li biste me znali uputiti nekom dobrom župniku, negdje u blizini, da se otresem ovoga grijeha?

Don Camillo stegnu šake i produži bez riječi.

Pošto je smogao dovoljno hrabrosti te se pojavio pred Kristom na oltaru, don Camillo raširi ruke.

— Nisam to učino radi sebe — reče. — Da se saznalo kako se bavim nedopuštenim lovom, to bi naškodilo Crkvi više nego meni. Krist je uporno šutio, a u takvim bi prilikama don Camilla spopala groznica, i onda bi dane i dane bio na kruhu i vodi. Prestao bi postiti tek pošto bi mu Krist, sažalivši se nad njim, rekao: »Dosta«.

Ovog je puta don Camilo, prije no što mu je Krist rekao: »Dosta«, ostao na kruhu i vodi ravno sedam dana. I baš sedmoga dana uvečer, kada se već morao oslanjati o zidove da bi se održao na nogama, i dok mu je glad bijesno urlala u želucu, Peppone dođe i zatraži da se ispovjedi.

— Prekršio sam zakon i kršćansko milosrđe — reče Peppone.

— Znam — reče don Camillo.

— Osim toga, čim ste se udaljili, vratio sam se, pokupio oba zeca i jednoga priredio na lovački način, a drugoga stavio u rasol.

— Pomislio sam to — odvrati don Camillo jedva čujnim glasom. Kad je nešto kasnije prolazio mimo oltara, Krist mu se nasmiješi, ne toliko zbog onih sedam dana posta koliko zbog toga što don Camillo, dok je odgovarao Pepponeu: »Pomislio sam to«, nije osjetio želju da ga raspali po njušci. Štaviše, don Camillo bio je istinski postiđen pri pomisli da je one večeri i sam poželio da se vrati i pokupi zečeve.

— Jadni don Camillo! — prošapta nježno Krist.

Don Camillo raširi ruke, kao da hoće reći da se trudi i nastoji biti što bolji, a ako ponekad pogriješi, to nije zbog zloće.

— Znam, znam, don Camillo — reče mu Krist. — Idi sada i pojedi u miru svog zeca što ti ga je Peppone već priredio i donio u župni dvor.

PODMETNUTI POŽAR

Bila je kišna noć kada je iznenada počela gorjeti stara kuća.

Stara kuća bila je starinska planinska koliba na vrhu uzvisine koju su ljudi i u pô bijela dana zaobilazili, jer se pričalo da je prebivalište zmija i sablasti. Bilo je to čudno jer je stara kuća bila od samog kamena, budući da je i posljednji komadić drva, pošto su kuću bili napustili i odnijeli svu drvenariju, bio na zraku istrunuo. Pa ipak je koliba sada plamtjela kao krijes.

Na cesti se skupilo mnoštvo ljudi. Izlazili su iz mjesta da vide i svi se zagledahu u čudu.

Stiže i don Camillo, te se pridruži skupini koja se okupila na kolnom putu što je vodio do stare kuće.

— Bit će da je neka zagrijana revolucionarska glava ispunila ruševinu slamom i zapalila da bi tako proslavila kakav važan datum — reče glasno don Camillo izbijajući na čelo povorke. — Što kaže na to gospodin predsjednik?

Peppone se i ne okrenu.

— A što bih ja trebao znati o tome? — progunđa.

— Pa vi biste kao predsjednik općine morali sve znati — uzvrati don Camillo koji se vraški zabavljao. — Možda je upravo danas kakav važan historijski datum?

— Nemojte to ni u šali govoriti jer će sutra čitavo mjesto pričati kako smo tu prokletu dogodovštinu mi organizirali — prekine ga Brusco koji je s ostalima crvenim vođama stupao uz Pepponea.

Pri kraju živice, što se protezala duž oba njegova kraja, kolni se put širio u prostranu golu zaravan. Nasred te zaravni dizao se brežuljčić na kojem je bila stara kuća.

Koliba je bila udaljena oko trista metara i gorjela je poput baklje.

Peppone stane, a ljudi se rasporediše s njegove lijeve i desne strane.

Nalet vjetra nanese prema skupini oblak dima.

— Nije to slama, to je petrolej.

Ljudi počeše raspravljati o neobičnom događaju. Neki se pokrenuše naprijed, ali ih zaustaviše glasni povici.

— Ne činite gluposti!

Potkraj rata vojska se bila duže zadržala u mjestu i okolici. Možda je kakva jedinica iza sebe ostavila rezervoare nafte ili benzina, ili ih je tamo sakrio netko tko ih je ukrao. Nikad se ne zna.

Don Camillo udari u smijeh.

— Nemojte izmišljati romane! Meni ovo nije nimalo jasno i hoću da vidim svojim očima o čemu se zapravo radi.

Odvoji se odlučno od skupine i uputi brzim koracima prema kolibi. Bio je već prevalio stotinjak metara kad ga Peppone dostiže u četiri skoka.

— Hej vi, vratite se!

— Kakvim se pravom miješaš u moja posla? — dobaci mu grubo don Camillo, zabaci šešir na potiljak i zabi ogromne šake u bokove.

— Naređujem kao predsjednik općine! Ne mogu dopustiti da se moj građanin bezglavo izlaže opasnosti.

— A kakva bi to mogla biti opasnost?

— Ne osjećate li kako zaudara na petrolej i benzin? Što vi znate koji se vrag krije tamo unutra?

Don Camillo ga sumnjičavo pogleda.

— A što ti znaš o tome? — upita.

— Ja? Ja ne znam ništa, ali dužnost mi je da vas upozorim. Kako tamo ima petroleja, moglo bi biti još koječega drugog.

Don Camillo prasne u smijeh.

— Razumijem. Znaš šta je? Uhvatila te trta, i sada ti je krivo što tvoji junaci gledaju kako njihov slavni vođa prima lekciju građanske hrabrosti od jednoga siromašnog reakcionarnog župnika kakav je don Camillo.

Peppone stisnu šake.

— Moji su me ljudi vidjeli na djelu u brdima i...

— Sada treba djelovati u dolu, druže predsjedniče! Jedno je trta u brdima, a drugo trta u dolini.

Peppone pljune u dlanove, nadme široka prsa i krenu čvrstim korakom prema požaru. Pošto je prevalio oko pedeset metara, don Camillo, koji ga je isprva samo promatrao skrštenih ruku, odjednom poleti i začas se stvori pored njega.

— Stoj! — reče i zgrabi ga za rukav.

— Brus ću stati! — poviče Peppone i istrgnu mu se. — Idite vi lijepo zalijevati svoje perunike. Ja idem dalje. Sad će se vidjeti tko se od nas dvojice plaši.

Don Camillo bio bi s užitkom pljunuo u šake, ali se na vrijeme prisjeti da je katolički svećenik i da mu to ne priliči. Stoga se zadovolji da i on nadme prsa i stisne šake, pa se zaputi dalje.

Peppone i don Camillo išli su jedan pored drugoga, udaljenost od kolibe se smanjivala i već su osjećali snažnu jaru plamena. Korak po korak, sve su jače stiskali zube i pesnice, vrebajući krajičkom oka jedan drugoga, svaki u nadi da će onaj drugi popustiti i stati, a obojica čvrsto riješeni da odu jedan korak dalje od drugoga.

Osamdeset, šezdeset, pedeset metara.

— Stoj! — reče odjednom glas koji nije dopuštao prigovora. Obojica se zaustave u istom trenutku, izvedu nagli zaokret i polete u strelovitom trku.

Nakon svega deset sekundi zaglušna eksplozija propara tišinu. Stara je kuća poletjela u zrak poput rascvjetala plamena cvijeta.

Ostali su sjediti nasred ceste jedan nasuprot drugome, a oko njih nigdje ni žive duše, jer su svi ostali bili pobjegli glavom bez obzira.

Šutke su se vraćali u mjesto poprijeko, koračajući jedan kraj drugoga. Odjednom Peppone promrsi kroza zube:

— Kamo sreće da sam vas pustio da odete dalje!

— To isto mislim i ja za tebe — odvrati don Camillo. — Propustio sam sjajnu priliku.

— Da sam vas pustio naprijed — produži Peppone — imao bih užitak gledati kako leti u zrak najcrnji reakcionar na svijetu.

— Ne vjerujem — odvrati don Camillo ne osvrćući se. — Na dvije stotine metara bio bih se nesumnjivo zaustavio.

— Zašto?

— Zato što sam znao da je u pećini ispod stare kuće šest kanti benzina, dvadeset pet puškomitraljeza, dvije stotine sedamdeset pet ručnih bombi, dva sanduka municije, sedam mitraljeza i tri stotine kilograma eksploziva.

Peppone stane kao ukopan i razrogači oči.

— Čemu se toliko čudiš? — reče don Camillo. — Prije no što sam zapalio benzin, napravio sam inventar.

Peppone stisnu pesnice.

— Trebalo bi vas sada ubiti — povika i zaškrguta zubima.

— Da, razumijem, Peppone, ali mene nije tako jednostavno ubiti.

Ponovo krenuše, ali Peppone uskoro opet stane.

— Znači — poviče — znali ste kakva vam opasnost prijeti, pa ste ipak išli dalje, i da vam na svega pedeset metara od kuće nisu doviknuli »stoj«, vi biste bili produžili!

— Svakako — odvrati don Camillo. — Znao sam za opasnost kao i ti. Ali trebalo je pokazati tko je od nas dvojice hrabriji.

Peppone zavrti glavom.

— Nema što, obojica smo hrabri momci. Šteta što niste na našoj strani.

— To isto mislim i ja. Šteta što nisi na našoj strani.

Razišli su se pred župnim dvorom.

— Konačno, učinili ste mi uslugu — reče Peppone. — Ono prokleto skladište visilo mi je nad savješću kao Damoklov mač.

— Polako s historijskim usporedbama, Peppone — odvrati don Camillo.

— Međutim — produži Peppone — rekli ste da je mitraljeza bilo sedam, a bilo ih je zapravo osam. Tko je mogao uzeti jedan?

— Ne brini — odvrati don Camillo. — Ja sam ga uzeo. Kada bukne revolucija proletarijata, morat ćeš naširoko zaobilaziti župni dvor.

— Srest ćemo se u paklu — gunđao je Peppone odlazeći.

Don Camillo ode ravno pred Krista na oltaru i spusti se na koljena.

— Hvala ti — reče. — Hvala ti što si zapovjedio »stoj«! Da to nisi učinio, bilo bi gadne gužve.

— Nemoj tako — odvrati Krist smiješeći se. — Znao si čemu ideš u susret i da bi produžetak značio za te samoubojstvo. Ti bi se svakako vratio, don Camillo.

— Znam, ali je ipak bolje da se čovjek ne pouzda suviše u vlastitu vjeru. Ponos ga ponekad može i upropastiti.

— A reci, što je s onim mitraljezom? Zar si doista ti uzeo tu paklenu stvar?

— Ne — odgovori don Camillo — osam ih je bilo i osam ih je odletjelo u zrak. Ali nije naodmet ako oni tamo misle da je mitraljez kod mene.

— Dobro — reče Krist. — Bilo bi dobro kad bi to bila istina. Ali je istina, na žalost, da si ti zaista uzeo to prokleto oružje. Don Camillo, kako možeš tako bezočno lagati?

Don Camillo nemoćno raširi ruke.

BLAGO

U župni dvor upadne Smilzo, momak koji je u partizanima bio Pepponeov kurir, a sada su ga postavili za općinskog dostavljača. Smilzo je donio veliku raskošnu omotnicu. Pismo je bilo ispisano kićenim slovima, a u zaglavlju se isticao natpis partije.

Poziva se Vaše gospodstvo da svojom prisutnošću uveliča svečanost u općedruštvene svrhe koja će se održati sutra ujutro u 10 sati na Trgu Slobode. Sekretar Sekcije drug Bottazzi Predsjednik Giuseppe.

Don Camillo uperi pogled u Smilza.

— Reci gospodinu drugu Pepponeu, predsjedniku Giuseppeu, da nisam raspoložen slušati uobičajene gluposti o reakciji i kapitalizmu. Znam ih već napamet.

— Nema to veze — objasni Smilzo. — Nisu posrijedi nikakvi politički govori, nego rodoljubna stvar s općedruštvenom svrhom. Odbijete li, znači da vam nije jasno što je demokracija.

Don Camillo zatrese ozbiljno glavom.

— U tom slučaju — uzvikne — nemam više riječi.

— Vrijedi. Šef poručuje da dođete u uniformi i da ponesete alat.

— Alat?

— Da. Kantu i kist, jer će trebati nešto blagoslivljati.

Smilzo je doslovno tako govorio s don Camillom zato što je bio čovjek koji se zbog svoga posebnog stasa i zbog svoje đavolske okretnosti u partizanima provlačio između metaka bez i jedne ogrebotine. I tako, kada se knjižurina koju je don Camillo bacio našla na mjestu gdje je bila Smilzova glava, Smilzo je već bio vani i pritiskao pedale svoga bicikla.

Don Camillo ustane, pokupi knjigu i ode da iskali svoju mrzovolju pred Kristom na oltaru.

— Isuse — reče — je li moguće da čovjek ne može saznati što oni ondje spremaju za sutra? Nikad nisam vidio nešto tako tajanstveno. Što znače te tajanstvene pripreme? Sve ono granje pozabadano oko livade između ljekarne i Baghettijeve kuće? Kakve su to đavolije?

— Sine moj, da je u pitanju neka đavolija, prvo, ne bi je izvodili na otvorenom, a drugo, ne bi te pozvali da je blagosloviš. Pričekaj strpljivo sutrašnji dan.

Te je večeri don Camillo ipak otišao u izvidnicu. Ali ništa se nije moglo vidjeti, osim granja i vijenaca oko livade. I nitko ništa nije znao.

Kada je ujutro krenuo tamo u pratnji dva ministranta, noge su mu klecale. Osjećao je da nešto nije u redu. Mirisalo mu je na izdaju.

Vratio se sat kasnije, sav satrven. Tresla ga groznica.

— Što se dogodilo? —upita ga Krist s oltara.

— Da čovjeka muka spopadne — jedva prostenja don Camillo. — Da svisneš od užasa i strahote! Glazba svira Garibaldijevu himnu, Peppone drži govor, postavlja se kamen temeljac za izgradnju Narodnog doma. A ja nemam kud i moram blagosloviti kamen temeljac. Peppone samo što se nije rasprsnuo od zadovoljstva. Pozvao me, bitanga, da i ja kažem

nekoliko riječi. I tako sam morao i prigodni govor održati, premda je to partijska stvar, ali mi je ona vucibatina gradnju prikazala kao opće dobro.

Don Camillo se ushoda po praznoj crkvi. Napokon stane ponovo pred Krista.

— Glupost — uzviknu. — Društvene prostorije, čitaonica, gimnastička dvorana, šetalište i kazalište. Neboder na dva kata, pa sportsko igralište i kuglana! Sve za bijednu svoticu od deset milijuna.

— Nije ni skupo ako uzmemo današnje cijene — pripomenu Krist.

Don Camillo se sruši na najbližu klupu.

— Isuse — uzdahne bolno. — Zašto si se ovako grdno našalio sa mnom?

— Don Camillo, ludo govoriš!

— Ne, ne govorim ludo. Već te deset godina na koljenima molim da mi pomogneš pribaviti nešto novaca s kojima bih uredio malu knjižnicu, dvoranu gdje bi se djeca mogla okupljati, igralište s vrtuljkom i ljuljaškom, a po mogućnosti i mali bazen kao onaj u Castellini. Već deset godina muku mučim klanjajući se ovdašnjoj gospodi posjednicima, tim prljavim dušama, od kojih zazirem, te bih radije bio premlaćen nego da ih sretnem. Priredio sam oko dvije stotine lutrija, pokucao na dvije tisuće vrata, a od svega toga nikakve koristi. A eto, dođe neki zloduh, izopćenik, i padne mu s neba u džep deset milijuna.

Krist odmahne glavom.

— Nisu mu pali s neba — odgovori. — Našao ih je na zemlji. Ja s time nemam nikakve veze, don Camillo. To je plod njegove osobne inicijative.

Don Camillo raširi ruke.

— Onda je stvar vrlo jednostavna. Ja sam, dakle, obična budala.

Don Camillo ode u svoju sobu u župnom dvoru i ondje nastavi šetati gore-dolje, mrmljajući. Pomisli da treba isključiti mogućnost da je Peppone smogao novac pljačkajući ljude po drumovima ili obijajući banke.

»Bit će da je onih prvih dana po oslobođenju, pošto se spustio s planina, kada se činilo da će svakog

časa buknuti proleterska revolucija, iskoristio trtu kukavne gospode pa im izvukao pare.«

Onda se sjeti da u onim danima gazdama nije bilo nigdje ni traga i da je s Pepponeovim ljudima došao u selo odred engleskih vojnika. Englezi su se smjestili po kućama te gospode i zauzeli položaje što su ih prije držali njemački vojnici. Ti su bili u selu dosta vremena te su temeljito očistili gospodske kuće od svih boljih stvari. Stoga je bilo nemoguće da je Peppone pribavio deset milijuna pljačkom.

Možda mu je novac došao iz Rusije? Nasmija se. E, baš je Rusima stalo do Pepponea!

Don Camillo ponovo ode Kristu i stane ga preklinjati:

— Isuse, ne bi li mi mogao reći gdje je Peppone pronašao novac?

— Don Camillo — odvrati Krist smiješeći se — zar sam ja nekakav detektiv? Čemu pitaš Boga za istinu kada je ona u tebi samome? Potraži je, don Camillo! A dotle, mogao bi odšetati do grada. Dobro će ti doći da se malo provjetriš.

Slijedeće večeri, kad se vratio iz grada, don Camillo stane pred Krista, neobično uznemiren.

— Don Camillo, što ti se dogodilo?

— Nešto da poludiš! — uzvikne don Camillo, sav usopljen. — Sreo sam mrtvaca! Licem u lice, na ulici!

— Don Camillo, smiri se i budi pametan. Mrtvaci što idu ulicama obično su živi ljudi.

— Ni govora — poviče don Camillo. — Ono je mrtav mrtvac, jer sam tog mrtvaca ja osobno otpratio na groblje.

— Ako je tako — odvrati Krist — što da ti kažem? Možda je sablast.

Don Camillo slegne ramenima.

— Ma kakva sablast! Sablasti postoje samo u tikvama starih baba kojima je mozak ishlapio.

— Dakle?

— Šta ja znam — progunđa don Camillo.

Don Camillo pokuša srediti uskomešane misli. Mrtvac je bio suhonjav mladić iz nekog drugog mje-

sta, a onomad se bio spustio s okolnih brda s Pepponeovim ljudima. Imao je ranu na glavi i bio dobrano izubijan, pa su ga bili smjestili u prizemlju vile Docchi, gdje se prije nalazilo sjedište njemačke vojne komande, a poslije se u vilu smjestila engleska komanda. U sobi do one u kojoj se nalazio bolesnik Peppone je bio uredio svoju vojnu kancelariju.

Don Camillo se dobro sjećao. Vila je bila opkoljena trostrukim redom engleskih stražara, i ni muha nije mogla ući ni izaći, jer nedaleko su se još vodile borbe, a Englezi dobro čuvaju vlastitu kožu.

Mladića su dopremili jednog jutra, a istog dana navečer jadnik je podlegao ranama. Peppone je oko ponoći poslao po don Camilla, ali kada je ovaj stigao, mladić je bio već mrtav i hladan. Englezi nisu htjeli mrtvaca u kući i tako je, oko podne, lijes s jadnim dječakom pokriven trobojnicom napustio vilu, a nosili su ga Peppone i trojica njegovih najvjernijih suradnika. Jedan naoružani engleski odred odao je počast.

Don Camillo se sjećao dirljivog pogrebnog obreda. Cijelo selo išlo je u povorci iza lijesa položenog na topovsku lafetu.

Na groblju, nad otvorenom rakom, upravo je on, don Camillo, održao govor. U svačijim su očima bile suze. Uspravan, u prvome redu, Peppone je također jecao.

»Znam ja govoriti, samo kad zapnem«, prisjećao se sa zadovoljstvom don Camillo oživljavajući taj prizor. Onda je povezao logičnu nit svojega razmišljanja i zaključio: »Uza sve to, zakleo bih se da je mršavi mladić kojega sam danas sreo u gradu onaj isti što sam ga ispratio na vječni počinak.«

Ote mu se uzdah.

»Takav je život!«

Sutradan don Camillo posjeti Pepponea u njegovoj radionici i zateče ga gdje radi ispružen ispod automobila.

— Dobar dan, druže predsjedniče! Došao sam da ti kažem kako već dva dana razmišljam o nacrtu tvog Narodnog doma.

— I kako vam se čini? — naceri se Peppone.

— Sjajno. S tim u vezi odlučio sam urediti prostor s bazenom, parkom, igralištem, kazalištem i tako dalje, o čemu, kao što znaš, razmišljam već godinama. Postavit ću kamen temeljac iduće nedjelje. Osobito mi je stalo da budeš prisutan ti kao predsjednik općine.

Peppone izađe ispod kola i obriše umazano lice rukavom radnog odijela.

— Vrlo rado — usluga za uslugu.

— Dobro. U međuvremenu gledaj izmijeniti nacrt Narodnog doma. Za moj ukus nešto je prevelik.

Peppone ga pogleda zabezeknuto.

— Don Camillo, vama nisu sve koze na broju.

— Isto kao i onda kada sam obavio posmrtni obred i održao rodoljubni govor nad lijesom koji, reklo bi se, nije bio dobro zatvoren, jer sam jučer sreo leš na šetnji u gradu.

Peppone zaškrguta zubima.

— Na što ciljate?

— Samo na to da je onaj lijes kojemu su Englezi oružjem odali počast i koji sam ja blagoslovio bio krcat stvarima nađenim u podrumu vile Docchi u kojoj je nekoć bila njemačka komanda. A mrtvac je bio živ i skriven na tavanu.

— Aha! — urliknu Peppone. — Opet ista priča! Nov pokušaj da se okalja partizanski pokret!

— Ostavi na miru partizane, Peppone! Mene nećeš prevesti žedna preko vode.

Dok je on odlazio, Peppone je mrmljao za njim mračne prijetnje.

Iste večeri eto Pepponea u župni dvor, a s njim Brusco i još dvojica. Bili su to oni isti što su onomad nosili lijes.

— Nema tu ničeg što bi bilo nečasno — reče Peppone mrko. — Sve su to bile stvari što su ih Nijemci pokrali — srebrnina, fotograski aparati, instru-

menti, zlato i tako dalje. Da nismo pokupili mi, pokupili bi Englezi. A jedino smo tako mogli blago iznijeti neopaženo. Ovdje su priznanice i izjave svjedoka. Nitko nije dirnuo ni jednu jedinu liru. Iskopali smo deset milijuna i deset milijuna će biti potrošeno na narod.

Brusco, vatrena priroda, poče vikati u sav glas kako je sve to živa istina i da on najbolje zna kako treba postupati sa stanovitim osobama.

— I ja — mirno odbrusi don Camillo i spusti polako novine što ih je držao raširene pred sobom, a prisutni ugledaše ispod njegova desnog pazuha glasoviti mitraljez što je svojedobno pripadao Pepponeu.

Brusco problijedi i ustuknu, a Peppone raširi ruke.

— Don Camillo, mislim da nema smisla da se svađamo.

— I ja tako mislim — odvrati don Camillo. — To više što se potpuno slažem s vama. Iskopano je deset milijuna i deset milijuna mora pripasti narodu. Sedam za vaš Narodni dom, a tri za moje zabavište za narodnu djecu. Sinite parvulos venire ad me:* tražim samo ono što mi pripada.

Ona četvorica se tiho posavjetovaše, a onda Peppone progovori:

— Da nemate tu prokletu pucaljku u rukama, rekao bih vam da je ovo najpodlija ucjena na svijetu.

Slijedeće su nedjelje predsjednik Peppone i ostali predstavnici vlasti prisustvovali polaganju kamena temeljca don Comillova dječjeg zabavišta. Peppone održa kratak govor. Čim mu se pružila prilika, šapnu don Camillu u uho:

— Bilo bi možda bolje vezati vam onaj kamen za vrat i baciti vas u Pad.

Te večeri Don Camillo stane pred oltar i ispriča sve Kristu.

— Što misliš o tome? — upita ga na kraju.

* Pustite malene k meni. (*Prev.*)

— Ono što ti je rekao i Peppone. Da nemaš tu prokletu pucaljku u rukama, rekao bih da je to najpodlija ucjena na svijetu.

— Ali ja imam u rukama samo ček što mi ga je predao Peppone — usprotivi se don Camillo.

— Tako je — prošapta Krist. — S ta tri milijuna učinit ćeš mnoga dobra i lijepa djela, don Camillo, i ja te zbog toga ne mogu zlostavljati.

Don Camillo se nakloni i ode na spavanje. U snu mu se ukazao lijepi park s vrtuljkom i ljuljačkom, a na ljuljački se njihao najmlađi Pepponeov sin i cvrkutao poput ptičice.

SUPARNIŠTVO

Stigla neka važna ličnost iz grada i nagrnuli ljudi sa svih strana. Peppone odredi da se zbor održi na glavnom trgu, dade podignuti lijepu pozornicu okićenu crvenim zastavama i nabavi i jedan od onih malih kamiona što imaju na krovu četiri velike trube, a unutri električni uređaj za pojačavanje zvuka.

Tako je te nedjelje po podne trg bio dupkom pun i ljudi su zauzeli još i prostor ispred crkve koja je bila blizu glavnoga trga.

Don Camillo zakračuna sva vrata i povuče se u sakristiju da ne mora nikoga vidjeti ni čuti i da mu se krv ne okrene na zlo. Dremuckao je kada ga potrese glas što je ličio na sam glas srdžbe božje: »*Drugovi!* . . .«

Kao da i nije bilo zidova.

Don Camillo ode da iskali svoje nezadovoljstvo pred Kristom na glavnom oltaru.

— Mora da su jednu od tih svojih prokletih truba upravili na nas — viknu. — Pravi napad na nepovredivost stana.

— A što možeš, don Camillo? Napredak — odgovori Krist.

Nakon općeg uvoda govornik je naglo prešao na suštinska pitanja. Budući da je bio ekstremist, nije birao riječi.

»Treba sačuvati zakonitost i mi ćemo je sačuvati! Makar morali zgrabiti mitraljeze i pritisnuti uza zid sve neprijatelje naroda! . . .«

Don Camillo je toptao nogama poput konja.

— Isuse, čuješ li ovo?

— Čujem, don Camillo; čujem, i odviše dobro.

— Isuse, što ne udariš gromom na nevaljalce?

— Don Camillo, sačuvajmo zakonitost! Ako misliš da treba pucati na nekoga da bi mu dokazao da griješi, reci čemu je onda trebalo da se dam pribiti na križ?

Don Camillo raširi ruke.

— U pravu si. Ne preostaje drugo nego pričekati da i nas pribiju na križ.

Krist se nasmiješi.

— Kada bi ti, umjesto da izgovoriš a onda razmisliš, najprije razmislio, a potom izgovorio, ne bi se morao kajati zbog svih gluposti koje ti se omaknu.

Don Camillo spusti glavu.

». . . a što se tiče onih koji, skriveni u sjeni raspela, nastoje otrovom svojih dvoličnih riječi narušiti jedinstvo radničkih masa . . .« Glas zvučnika, nošen vjetrom, ispuni crkvu i potrese crvena, žuta i plavkasta stakla gotskih prozora.

Don Camillo zgrabi debeli brončani svijećnjak i, podigavši ga poput buzdovana, krenu stisnutih zuba prema vratima.

— Stani, don Camillo! — poviče Krist. — Nećeš izaći odavde dok se svi ne raziđu.

— U redu — odvrati don Camillo vraćajući na mjesto svijećnjak. — Poslušat ću te.

Prošeta crkvom gore-dolje, pa stane opet pred Krista.

— Ali ovdje mogu raditi što hoću?

— Razumije se, don Camillo. U svojoj si kući i možeš raditi što hoćeš. Osim da staneš na prozor i pucaš na ljude.

Tri minute kasnije, poskakujući veselo u zvonarskoj ćeliji crkvenog tornja, don Camillo je zvonio iz sve snage, kako se nije nikad zvonilo u mjestu.

Govornik morade prekinuti riječ te se okrenu mjesnim glavešinama što su stajale na pozornici iza njega.

— Treba ga ušutkati — viknu srdito.

Peppone klimnu potvrdno glavom, ozbiljna lica.

— Pravilno — reče. — Postoje dva načina da ga ušutkamo — da zapalimo minu ispod tornja ili da ga obaspemo topovskom tanadi.

Govornik mu naredi da ne govori gluposti. Do đavola, treba jednostavno razvaliti vrata tornja i popeti se gore!

— Jest jednostavno, a i nije — objasni mirno Peppone. — Gore vode pomične ljestve sve do vrha. Vidiš li, druže, ono što viri iz lijevog prozora zvonarske ćelije? To su sve ljestve što ih je zvonar, penjući se, povukao. Zatvarajući za sobom posljednja stropna vratašca, zvonar se odijelio od svijeta.

— Da pokušamo pucati na prozore zvonika? — predloži Smilzo.

— Da — složi se Peppone. — Ali bi trebalo da budemo sigurni da ćemo ga ucmekati prvim pucnjem, inače će početi pucati on, a onda će biti gužve.

Zvona umuknuše i govornik nastavi svoj govor. Sve je išlo kako treba dok mu ne pobježe nešto što don Camillu nije bilo po ćudi. Smjesta don Camillo odvrati oštrom zvonjavom, a onda prestade, pa ponovo počne čim govornik opet zastrani. I tako sve do završne riječi koja je imala jednostavan patetično-patriotski naglasak, tako da ga je uvažio i »ministar za narodnu prosvjetu« u zvoniku.

Navečer Peppone sretne don Camilla.

— Čuvajte se, don Camillo! Budete li i dalje ovako izazivali, loše ćete se provesti!

— Nikoga ja ne izazivam — mirno odvrati don Camillo. — Vi trubite svojim trubama, a mi zvonimo svojim zvonima. To je demokracija, druže! Ako samo jedna strana smije da svira, onda je to diktatura.

Peppone to proguta, ali jednog jutra don Camillo nađe, na pola metra od granice koja je dijelila crkveno dvorište od trga, vrtuljak, ljuljačku, tri streljane, visinsku željeznicu, trkalište električnih automobila, »zid smrti« i stanovit broj kućica s raznovrsnim igrama.

Ljudi iz zabavišta pokazaše mu propisnu dozvolu s potpisom predsjednika općine. Nakon toga se don Camillo mirno povuče u župni dvor.

Iste večeri započe pakao — orgulje, zvučnici, pucnjava, vika, pjevanje, zvonjava, zviždući, praskanje i urlikanje.

Don Camillo se ode potužiti Kristu.

— Ovo je nepoštivanje kuće gospodnje — uzvikne.

— Ima li što nemoralna, sablažnjiva? — upita Krist.

— Nema. Vrtuljak, ljuljačke, automobilčići, dječje igrarije, uglavnom.

— U tom je slučaju to samo demokracija.

— A ova paklena buka? — upita don Camillo.

— I buka je demokracija dok je u granicama zakonitosti! S one strane crkvenog prostora zapovijeda predsjednik općine, sinko moj!

Župni dvor bio je tridesetak metara podalje od crkve, i to tako da je svojom bočnom stranom ležao na samoj ivici trga. I upravo ispod prozora što je gledao na trg smjestili su napravu koja u don Camilla odmah izazva radoznalost. Bio je to stupić visok jedan metar, koji je na vrhu imao neku vrstu gljive prevučene kožom. Iza ovoga, tanji, ali viši stupić nosio je veliko kazalo s oznakama od 1 do 1000. Mjerač snage — kad bi tko šakom udario po gljivi, kazaljka je pokazivala jačinu udarca. Don Camillo je promatrao kroz odškrinute kapke na prozoru i sve se više zabavljao. U jedanaest navečer kazaljka pokaza najvišu dosegnutu tačku od 750, na udarac Badila, Grettijeva kravara, koji je imao šake nalik na vreće krumpira. Tada se odjednom, okružen svojim glavnim štabom, pojavi drug Peppone.

Sa svih strana dojuriše ljudi i počeše vikati: „Hajde! Udri!" Peppone skinu kaput, zasuka rukave i stane pred napravu odmjerujući šakom razmak. Nastane tajac, a don Camillu srce snažnije zakuca. Pesnica se strelovito podiže i tresnu po gljivi.

— Devet stotina pedeset! — zaurla vlasnik naprave. — Samo jednom u Genovi, 1939, dosegao je toliko neki lučki radnik! — Nastane urnebesno oduševljenje.

Peppone obuče kaput, podiže glavu i pogleda prema prozoru iza kojeg se skrivao don Camillo.

— Ako koga zanima, neka zna da je na visini od 950 oštar zrak!

Svi pogledaše na don Camillov prozor i podrugljivo se naceriše. Don Camillo osjeti kako mu noge dršću, i on ode u krevet. Sutradan navečer bio je opet na promatračnici i čekao, drhteći, jedanaest sati. Peppone stiže sa svojim glavnim štabom, skine kakaput, zasuka rukave i maznu pesnicom po gljivi.

— Devet stotina pedeset i jedan! — zaurla mnoštvo. Svi gledahu, cerekajući se, prema don Camillovu prozoru. Pogleda gore i Peppone.

— Ako koga zanima — reče u sav glas — neka zna da je na visini od 951 oštar zrak!

Don Camillo leže u krevet u vrućici. Sutradan pođe i kleknu pred Krista.

— Isuse — uzdahnu — taj će me otjerati u propast!

— Budi jak i izdrži, don Camillo!

Navečer se don Camillo uputi do pukotine na prozoru kao da ide na gubilište. Bilo se pročulo za događaj i čitavo se mjesto našlo na okupu da prisustvuje predstavi. Kada se pojavio Peppone, mnoštvom prostruji šapat:

— Evo ga!

Peppone izazovno pogleda gore, skine kaput i zamahnu pesnicom, a ljudi zanijemješe.

— Devet stotina pedeset i dva!

Don Camillo ugleda milijardu očiju uprtih u svoj prozor, smrači mu se i izleti bijesan iz sobe.

— Ako koga . . .

Peppone ne uzmogne dovršiti rečenicu o oštrom zraku na visini od 952; pred njim je već stajao don Camillo.

Mnoštvo zastenja, pa umukne.

Don Camillo udahne duboko, stane čvrsto, odbaci šešir i prekrsti se. Zatim podigne moćnu pesnicu i raspali po gljivi.

— Tisuću! — zaurla mnoštvo.

— Ako koga zanima, neka zna da je na visini od 1000 oštar zrak! — reče don Camillo.

Peppone je problijedio. Ljudi iz njegova glavnog štaba gledahu ga razočarani i uvrijeđeni. Ostali su zadovoljno hihotali.

Peppone se zagleda don Camillu ravno u oči, skine kaput, stane pred napravu i podigne šaku.

— Isuse — prošapće brzo don Camillo.

Pepponeova pesnica bljesne zrakom.

— Tisuću! — zaurla mnoštvo. Pepponeov glavni štab poskoči od radosti.

— Na visini od 1000 oštar je zrak za svakoga — zaključi Sghembo. — Bolje je držati se nižih predjela.

Peppone se slavodobitno udalji na jednu, a don Camillo na drugu stranu.

— Isuse — reče don Camillo kada se ponovo nađe pred Kristom. — Hvala ti. Alaj sam se uplašio.

— Da nećeš doseći tisuću.

— Ne, nego da neće uspjeti onaj glavonja. Imao bih ga na duši.

— Znao sam to i pomogao sam mu — odgovori Krist smiješeći se. — Uostalom, i Peppone, čim te ugledao, vraški se uplašio da nećeš postići devet stotina pedeset i dva.

— Valjda — progunđa don Camillo koji je ponekad volio izigravati nevjernog Tomu.

KAZNENA EKSPEDICIJA

Na trgu se skupili nadničari i počeli bučiti zahtijevajući da im općina dade posao, a općina nije imala novaca. Tada se na balkonu općinske zgrade pojavi predsjednik Peppone i doviknu im da se smire i da će se on za to pobrinuti.

— Pokupite automobile, motorkotače, kamione i ostala vozila i dovedite ih sve ovamo u roku od jednog sata! — zapovjedi Peppone suradnicima skupljenim u njegovu uredu.

Bila su, doduše, potrebna puna tri sata, ali konačno se, blijedi i uplašeni, svi najbogatiji zemljoposjednici i zakupnici općine nađoše okupljeni u dvorani za sjednice, a ispred zgrade bučilo je mnoštvo.

Peppone prijeđe odrješito na stvar.

— Ja činim koliko mogu — reče grubo. — Ljudi koji gladuju traže kruha, a ne lijepe riječi! Ili će svatko od vas dati tisuću lira po hektaru da bi ljudi mogli dobiti posao na javnim radovima, ili ja, kao općinski predsjednik i vođa radničkih masa, perem ruke.

Brusco iziđe na balkon i stane tumačiti ljudima što je rekao predsjednik. Poslije će im prenijeti što su odgovorili zemljoposjednici. Odozdo dopre jednodušni urlik i sakupljeni imućnici problijedješe.

Razgovor se nije otegnuo i dobra polovica njih potpisa obavezu da će svojevoljno dati tisuću lira po hektaru. Činilo se već da će svi potpisati kada dođe na red stari Verola, zakupnik iz Campolunga. I tu zape.

— Neću potpisati ni da me ubijete — reče Verola. — Ako izađe zakon, onda ću platiti. Sada ne dam ni pare.

— Doći ćemo mi po pare — viknu Brusco.

— Da, da — progunđa stari Verola koji je u Campolungu, zbrojivši sve sinove, unuke, zetove i nećake, mogao skupiti petnaestak dobrih strijelaca. — Samo dođite, put vam je poznat!

Oni što su već bili potpisali počeše gristi prste od bijesa, a ostali rekoše:

— Ne potpiše li Verola, nećemo ni mi potpisati.

Brusco ode na balkon da objavi obrat događaja. Tada s trga dopriješe urlici: — Bacite nam dolje Verolu ili dolazimo po njega. — Uto se na balkonu pojavi Peppone i opomenu ljude da ne čine gluposti.

— S onim što smo postigli možemo mirno izdržati dva mjeseca. U međuvremenu, ne izlazeći iz granica zakonitosti, kao ni do sada, naći ćemo sredstva da pridobijemo Verolu i ostale.

Sve prođe glatko i Peppone osobno otprati Verolu automobilom da bi ga putem pokušao smekšati. Starac je slušao i šutio kao zaliven, a kad stigoše na mostić u Campolungu, silazeći, reče:

— U sedamdesetoj čovjek se plaši jedino da će još dugo morati živjeti.

Prošlo je mjesec dana a da se ništa nije izmijenilo, i ljudi su bili sve ogorčeniji kad se jedne noći nešto dogodi.

Već rano izjutra obavijestiše don Camilla i on odjuri smjesta u Campolungo na svom biciklu. Tu zateče sve Verole okupljene na polju kako skrštenih ruku, skamenjeni, gledaju u zemlju.

Don Camillo priđe bliže pa stane kao oparen. Pola reda čokota vinove loze bilo je posječeno pri ko-

rijenu, a lozne mladice izgledale su u travi kao crne zmije. Na jednom brijestu bio je pribijen kartončić s natpisom: »Prvo upozorenje.«

Seljak će lakše podnijeti da mu odsiječeš nogu negoli čokot loze. Don Camillo vratio se kući užasnut kao da je vidio pola čete umorenih ljudi.

— Isuse — reče Kristu — ne preostaje ništa drugo nego da se pronađu i objese.

— Don Camillo — odvrati Krist: — kada te zaboli glava, zar je odsiječeš da bi prestala bol?

— Ali zmije otrovnice treba zgaziti! — viknu don Camillo.

— Kada je moj Otac stvorio svijet, tačno je odredio razliku između životinja i ljudi. A to znači da svi koji pripadaju ljudskoj vrsti ostaju ljudi, ma što činili, pa tako treba s njima i postupati. Inače, zar ne bi bilo mnogo jednostavnije uništiti ih, umjesto sići na zemlju da ih iskupim, i pustiti da me pribiju na križ?

Te je nedjelje don Camillo u crkvi govorio o posječenim čokotima kao da su ih uništili njegovu ocu koji je bio seljak.

Raznježio se, i lirski zanio. Ali, odjednom, među vjernicima ugleda Pepponea pa postane sarkastičan:

— Zahvalimo Svevišnjem koji je postavio sunce visoko na nebo tako da je nedohvatno, inače bi ga netko već bio ugasio, samo da napakosti političkom protivniku koji prodaje zasjenjene naočale. O narode, slušaj riječ svojih vođa, oni posjeduju pravu mudrost. Oni te uče kako treba kazniti mrskog postolara — tako da sam sebi odrežeš noge!

I nije odvajao očiju od Pepponea, baš kao da govori samo njemu.

Pred večer Peppone osvane u župnom dvoru smrknut.

— Vi ste jutros — reče — na mene ciljali.

— Ja ciljam na one što ljudima pune glave stanovitim teorijama — odgovori don Camillo.

Peppone stisnu pesnice.

— Don Camillo, da niste možda pomislili da sam ja nekoga nagovorio da Veroli podsiječe čokote?

Don Camillo odmahne glavom.

— Ne. Ti si naprasit, ali nisi kukavica. No ti podjaruješ ljude.

— Ja ih, naprotiv, pokušavam obuzdati, ali mi izmiču.

Don Camillo ustane i široko se raskorači pred Pepponeom.

— Peppone! — reče — Ti znaš tko je podsjekao čokote!

— Ne znam ništa! — uzviknu Peppone.

— Ti znaš tko je to učino, Peppone, pa ako nisi postao najgori zlikovac ili posljednji glupan, onda znaš da ti je dužnost prijaviti krivce.

— Ja ništa ne znam — ustraja Peppone.

— Moraš govoriti, ne samo zbog moralne i materijalne štete koja je nastala od onih trideset posječenih čokota. To je isto što i razderana očica u pletivu — ili ćeš je zaustaviti odmah ili će ti sutra pletivo biti uništeno. Ti koji znaš, a ne poduzimaš ništa, isto si što i čovjek koji vidi gorući opušak u sjeniku a neće da ga ugasi. Uskoro će tvojom krivicom propasti čitava kuća, a ne krivicom onoga tko je, makar i zlonamjerno, bacio opušak.

Peppone je i dalje tvrdio da ne zna ništa, ali je don Camillo uporno navaljivao i na kraju, pritisnut, Peppone popusti.

— Možete me zaklati, ali ništa vam neću reći. U mojoj partiji ima poštenjaka kakve treba tražiti, a zbog trojice ništarija . . .

— Razumijem — prekine ga don Camillo.

— Sazna li se sutra za nešto takvo, protivnici će se osiliti i razmahati do te mjere da bi moglo doći i do puškaranja.

Don Camillo stane mjeriti prostoriju dugim koracima i napokon stane.

— Priznaješ li barem da ti nitkovi zaslužuju kaznu? Priznaješ li da treba nešto poduzeti i spriječiti ih da ponove zločin koji su počinili?

— Bio bih svinja kada to ne bih priznao.

— U redu — zaključi don Camillo. — Pričekaj.

Dvadeset minuta kasnije don Camillo se vrati u lovačkom odijelu, s čizmama na nogama i s kapom na glavi.

— Hajdemo — reče omotavajući se kabanicom.

— Kamo?

— K prvom od one trojice. Objasnit ću ti putem.

Večer je bila mračna, puhao je jak vjetar i na cestama nije bilo ni žive duše. Stigavši nadomak osamljene kuće, don Camillo prebaci preko lica prozirni šal te se sakri u jarak. Peppone produži do kuće, pokuca, uđe i, malo kasnije, iziđe ponovo u pratnji jednog čovjeka. U pravom trenutku don Camillo iskoči iz jarka.

— Ruke u vis — reče vadeći mitraljez ispod kabanice. Ona dvojica podigoše ruke. Don Camillo ih zaslijepi svjetlom džepne svjetiljke.

— Ti kidaj i da se nisi osvrnuo — reče Pepponeu. I Peppone kidnu.

Don Camillo otjera onoga drugoga u polje, zapovjedi mu da legne potrbuške i, pridržavajući lijevom rukom mitraljez, odbroji mu desnom deset udaraca bičem od kojih bi i vodenom konju nabubrila koža.

— Prvo upozorenje — objasni. — Shvaćaš li?

Upozoreni potvrdno klimnu glavom.

Don Camillo se opet sastane s Pepponeom koji je čekao na dogovorenom mjestu.

Drugoga po redu bilo je lakše ščepati. Naime, dok je don Camillo iza male pekarnice kovao s Pepponeom plan, drugačiji od prvoga, čovjek izađe iz kuće da ugrabi vjedro vode i don Camillo ga dohvati u prolazu. Po završenoj obradi, i ovaj primi do znanja da je to prvo upozorenje i potvrdi da je razumio.

Don Camillu je malaksala ruka, jer je posao savjesno obavljao, pa sjede iza nekog grma da popuši s Pepponeom pola toskanske cigare.

Ali ubrzo prevlada u njemu osjećaj dužnosti i on ugasi cigaru o koru drveta.

— A sada k trećemu — reče ustajući.

— Treći sam ja — odvrati Peppone.

Don Camillo osjeti da mu zapinje dah u grlu.

— Treći si ti? — promuca. — A zašto?

— Ako to ne znate vi koji ste u vezi s Vječnim Ocem, kako da ja znam? — prodere se Peppone.

Onda odbaci kabanicu, pljune u šake i bijesno ukliješti rukama najbliže stablo.

— Udri, prokleti pope! — rikne Peppone kroza stisnute zube. — Udri, ili ću udarati ja!

Don Camillo zatrese glavom i udalji se a da ne progovori ni riječi.

* * *

— Isuse — reče utučeno don Camillo kada se našao ispred oltara. — Ni u snu ne bih pomislio da Peppone...

— Don Camillo, užasno je ono što si večeras učinio — prekine ga Krist. — Ne dopuštam da moj svećenik poduzima kaznene ekspedicije.

— Isuse, oprosti svom nedostojnom sinu — šapne don Camillo. — Oprosti mi kao što je Vječni Otac oprostio tebi kada si izbičevao trgovce koji su oskvrnuli hram.

— Don Camillo — reče Krist udobrovoljen — nadam se da ne misliš sada meni predbacivati prošlost crnokošuljaša!

Don Camillo ushoda se pustom crkvom, smrknuta lica. Bio je uvrijeđen, ponižen. Nije mu išlo u glavu da je Peppone mogao postati ubojica čokota vinove loze.

— Don Camillo — pozva ga Krist — što se izjedaš? Peppone je priznao i pokajao se. A ne valjaš ti koji nećeš da ga odriješiš. Don Camillo, učini svoju dužnost.

* * *

Sam u pustoj radionici, zabivši glavu u prednji dio kamiona, Peppone je gnjevnim pokretima namještao velik vijak. Tada naiđe don Camillo. Peppone je ostao nagnut nad motorom, a don Camillo mu ispisa deset udaraca bičem po donjem dijelu leđa.

— Ego te absolvo* — reče i tresnu ga nogom kao poseban dodatak pokori. — Da me znaš nazvati prokletim popom.

— Bilo vam uzvraćeno — istisne Peppone kroza zube ne napuštajući svoj položaj pod poklopcem motora.

— Budućnost je u božjim rukama — uzdahne don Camillo.

Čim se našao vani, snažnim zamahom odbaci bič. Iste mu se noći prisnilo da je bič koji je pao na zemlju pustio korijen, brzo se zazelenio i rascvao kao mladica vinove loze, i da se ubrzo na čokotu ovjesiše zlatni grozdovi.

* Ja te odrješujem. (*Prev.*)

BOMBA

Bili su to dani kada su u parlamentu i na novinskim stranicama političari međusobno čupali kose zbog člana 4, koji je kasnije postao član 7, a budući da je vidio da je stavljena na kocku crkva i vjera, don Camillo se svojski dao na posao.

Kad je bio uvjeren da radi za pravednu stvar, don Camillo bi upro kao sivonja. I tako, dok su ostali, gledali na to pretežno sa stranačkog stanovišta i smatrali odobrenje člana kao pobjedu nadmoćnijeg političkog protivnika, odnosi između don Camilla i crvenih postadoše vrlo zategnuti. Osjećao se miris batina.

— Mi hoćemo da dan kada tom članu odzvoni bude dan sveopćeg veselja — rekao je Peppone svojima na jednom sastanku. — Dakle, svečanosti se mora pridružiti i naš prečasni dekan ...

I izda direktivu da se izradi don Camillo od slame i krpa koji će sa svim počastima i uz muzičku pratnju biti ispraćen na groblje, a na trbuhu će mu ogromnim slovima biti ispisano »Član 4«.

Dakako da je don Camillo za to odmah saznao. Smjesta poruči Pepponeu da je odlučio u sjedištu Sekcije osnovati kružok za katoličke žene, pa neka se drug Peppone izjasni hoće li prostorije ustupiti odmah ili želi sačekati dan kada član bude prihvaćen.

Sutradan ujutro pojavi se ispred crkve Brusco s nekoliko svojih prikana i oni počeše naglas raspravljati, pokazujući širokim pokretima sad na ovu, sad na onu stranu župnog dvora.

— Eto, ja bih rekao da se za plesnu dvoranu uzme prizemlje, a točionica da se smjesti na prvi kat.

— A zar se ne bi mogla probiti vrata i prizemlje povezati s kapelicom sv. Antuna, a nju odijeliti zidom od crkve i smjestiti točionicu u kapelicu?

— To bi bilo previše komplicirano. Razmislimo radije gdje ćemo smjestiti dekana. U podrum?

— Jadnik, ondje je prilično vlažno. Bolje na tavan...

— Mogli bismo ga objesiti i na uličnu lampu...

— To ne! Imamo u selu još tri — četiri katolika, a treba i njima ugoditi. Pustimo popa, ta ne smeta on, siromah, nikome.

Don Camillo je slušao, skriven iza drvenih kapaka jednog prozora na prvom katu, i osjećao kako mu bilo kuca u glavi kao motor kamiona kada vozi uzbrdo. Na kraju, ne uzmogne više izdržati, otvori širom prozor i pojavi se s otkočenom dvocijevkom u lijevoj i kutijom metaka u desnoj ruci.

— Hej, Brusco, što ti misliš? — reče don Camillo. — Koja bih zrna upotrijebio za šljuke?

— Ovisi o prilici — reče Brusco i žurno se izgubi iza ugla sa svojim društvom.

Takav je bio položaj, a onda iznenada u novinama osvanu vijest da je član sedmi odobren i da je i krajnja ljevica izglasala pristanak.

Don Camillo dotrča pred oltar s novinama u ruci, ali Krist mu ne dade progovoriti.

— Sve mi je već poznato — reče Krist. — Sada navuci ogrtač i lijepo se prošetaj kroz polja. Vrati se tek uvečer i pazi dobro da ne ideš kroz selo, posebno kraj sjedišta onih tamo.

— Misliš li možda da se plašim? — usprotivi se don Camillo.

— Naprotiv, don Camillo. To ti kažem upravo zato da ne bi išao pitati Pepponea u koliko je sati

pogreb člana sedmog i je li odlučio da točionica bude u prizemlju ili na prvom katu župnog dvora.

Don Camillo raširi ruke.

— Isuse — reče smjerno. — Ti već podnosiš tužbu protiv namjera! Uopće nisam na to pomislio... S druge strane, moraš uzeti u obzir da je gospodin Peppone...

— Sve sam već uzeo u obzir, don Camillo, i zaključio da će ti najbolje prijati šetnja na svježem poljskom zraku.

— Neka se vrši volja tvoja — reče don Camillo.

Don Camillo se vrati nekako pred večer.

— Lijepo, don Camillo — reče Krist kad se pojavio pred njim. — Kako ti je godila šetnja?

— Izvrsno — odvrati don Camillo. — Vrlo sam ti zahvalan na savjetu. Proveo sam prekrasan dan, vedra srca i mirne duše. Čovjek postaje bolji kada dođe u dodir s prirodom. Kako nam tada izgledaju bijedni naši zli osjećaji, naše ljutnje, sitne ljudske zavisti i ljubomore!

— Upravo je tako, don Camillo — potvrdi ozbiljno Krist. — Upravo tako.

— Ako mi dopustiš — reče don Camillo — skoknuo bih časkom do trafike da kupim cigaru? Oprosti mi moju bezočnost, ali osjećam da sam je zavrijedio.

— Zavrijedio si je, nema šta, don Camillo. Samo idi! Ali bih ti bio zahvalan da mi, prije nego izađeš, zapališ onu svijeću, ondje lijevo. Žalostan sam kad vidim da je ugašena.

— Zar je to sve što tražiš? — uzvikne don Camillo i posegne u džep da izvadi šibice.

— Nemoj tražiti šibice! — upozori ga Krist. — Uzmi komadić papira i pripali ga na plamenu one svijeće što je iza tebe.

— Komad papira... gdje da nađem sada komad papira...

— Ali, don Camillo — uzvikne Krist smiješeći se — što je to s tvojim pamćenjem? Zar si zaboravio da u džepu imaš pismo koje si htio poderati? Radije ga spali i ubit ćeš dvije muhe u isti mah.

— Tako je — prizna don Camillo kroza zube. Izvuče iz džepa pismo, prinese ga svijeći i papir planu. Bilo je naslovljeno na Pepponea, a u njemu je pisalo da li možda sada, pošto su crveni krajnje ljevice jednoglasno prihvatili član sedmi, drug Peppone želi imenovati savjet za crkvena pitanja koji bi vodio brigu o grijesima župljana i određivao, sporazumno s njime, don Camillom, kakvu pokoru treba od vremena do vremena dati grešnicima. On, don Camillo, spreman je saslušati svaki njegov prijedlog te bi bio sretan kada bi drug Peppone ili drug Brusco pristali da održe nekoliko propovijedi vjernicima za Uskrs. Zauzvrat će on, don Camillo, od srca rado objasniti drugovima tajni i duboki vjerski i kršćanski značaj marksističkih teorija.

— Sada možeš ići, don Camillo — reče Krist pošto se list pretvorio u pepeo. — Tako ćeš izbjeći opasnost da u trenutku nesmotrenosti zatražiš u trafici poštansku marku, nalijepiš je i baciš pismo u poštanski sandučić.

Don Camillo ode ravno u krevet gunđajući da je sada još gore nego kad je postojalo ministarstvo za narodnu prosvjetu.

* * *

Nekako pred Uskrs sve se mjesne i okolne glavešine nađoše na okupu u sjedištu. Peppone se đavolski oznojio da protumači kako su drugovi poslanici ispravno postupili glasajući za odobrenje člana 7.

— U prvom redu je to bilo potrebno zato da se u narodu ne naruši vjerski mir, kako je to rekao vođa, koji zna vrlo dobro što kaže i nije mu potrebno da ga u tome poučavamo. U drugom redu, reakciji nije pružena prilika da iskoristi položaj i da kuka nad žalosnom sudbinom pape, jadnoga starca kojega mi, nevaljalci, želimo otjerati da luta svijetom, kako to reče sekretar partije, a taj ima glavu na ramenima i u njoj soli kao nitko. Treće, cilj opravdava sredstva, kako to kažem ja koji nisam nikakva budala i koji tvrdim da u borbi za vlast od svake koke ispadne

juha. A kada budemo na vlasti, klerikalna reakcija što sada likuje zbog člana 7, osjetit će ukus člana 8.

Time Peppone završi svoj govor, zgrabi sa stola željezni obručić što je služio kao pritiskivač za papir i savi ga teškim ručetinama dok se ne pretvori u osmicu. Svima bijaše jasno što je Peppone time htio reći, pa zaurlaše od oduševljenja.

Peppone obrisa znoj. Misao da stavi na stol željezni obručić i upotrijebi ga u vezi s članom 8. pokazala se izvrsnom.

Bio je zadovoljan i zaključi sastanak ovako:

— Za sada ćemo sačuvati potpuni mir. Ali svakome je od nas jasno da ćemo sa članom 7. ili bez njega produžiti našim putem i da nećemo uzmaknuti ni za milijunti dio jednog milimetra, a napose ne smijemo dopustiti bilo kakvo, pa i najmanje miješanje izvana! To nipošto!

Tog istog trenutka otvoriše se širom vrata dvorane i unutra stupi don Camillo sa škropionikom u ruci, a iza njega dva ministranta. Jedan je nosio vjedrence s blagoslovljenom vodicom, a drugi košaru za jaja.

Nasta ledena tišina. Bez riječi, don Camillo priđe skupu i poškropi blagoslovljenom vodicom sve prisutne. Onda preda škropionik jednome ministrantu, pa ih poče sve obilaziti turajući svakome u ruku po jednu sličicu.

— Tebi sliku svete Lucije — reče don Camillo kad stiže do Pepponea — da ti sačuva vid, druže!

Zatim obilno poprska svetom vodom veliku sliku vođe i lagano sagnu glavu, pa iziđe i povuče za sobom vrata. Bilo je kao da je prošao začarani vjetar koji skamenjuje ljude.

Otvorenih usta, Peppone je promatrao sličicu u svojim rukama, pa pogledao na vrata, a onda se konačno pomaknuo i ispustio gotovo nadljudski urlik:

— Držite me jer ću ga ubiti!

Prihvatiše ga i tako se don Camillo nesmetano mogao vratiti kući. Bio je nadut poput nogometne lopte i samo što se nije rasprsnuo od prevelike sreće.

Krist na oltaru bio je još pokriven trokutom od baršuna, ali svejedno vidje don Camilla kada ovaj uđe u crkvu.

— Don Camillo! — progovori strogo.

— Isuse — odgovori mirno don Camillo — ako blagosivljem kokoši i telad, zašto ne bih blagoslovio Pepponea i njegove ljude? Jesam li možda pogriješio?

— Ne, don Camillo, u pravu si. Ali si ipak veliki nevaljalac.

* * *

Na Uskrs, kada je rano ujutro pošao van, don Camillo zateče pred vratima župnog dvora ogromno jaje od čokolade lijepo okićeno svilenom trakom jarkocrvene boje. Bolje rečeno, ogromno jaje bilo je vrlo nalik na jaje od čokolade, ali je to zapravo bila bomba od stotinu kilograma kojoj je netko otpilio krila i premazao je smeđom bojom.

Rat nije mimoišao mjesto u kojem je živio don Camillo. Bilo je zračnih napada, padale su bombe. A mnoge od tih paklenih naprava nisu eksplodirale i ostale su onako napola zabijene u zemlju ili na površini, jer su ih avioni bili ispustili u niskom letu. Kad je završio rat, stigoše odnekud dvojica stručnjaka i izazvaše eksploziju bombi koje su se nalazile podalje od mjesta, a one što su bile blizu kuća učiniše bezopasnima, te ih zatim skupiše na jednom mjestu u namjeri da poslije dođu po njih. Jedna bomba bila je pala na stari mlin, probila krov i zabila se između zida i glavne grede. Ostavili su je tu jer je kuća bila napuštena, a bomba je, pošto su uklonili upaljač, sada bila bezopasna. Upravo toj bombi su sada nepoznati ljudi otpilili krila i pretvorili je u uskršnje jaje.

Zapravo se vrlo dobro znalo tko su ti nepoznati ljudi, jer je na neobičnom jajetu krupnim slovima pisalo »*Sretan Uzkrs*«, sa »z«, a ispod toga »*Za uzvrat za ljubezan posjet.*« I uz to crvena traka.

Sve je bilo unaprijed i brižljivo pripremljeno jer, podigavši oči s čudesnog jajeta, don Camillo vidje da

se nedaleko od njega skupilo mnoštvo ljudi. Ti su se đavoli sigurno dogovorili da se tu okupe kako bi uživali u predstavi.

Don Camillo ljutito udari nogom paklenu napravu koja se, naravno, i ne pomaknu.

— Tvrda je! — dovikne netko.

— Trebat će dovesti dizalicu — oglasi se drugi.

Čulo se podrugljivo smijanje.

— Pokušaj je blagosloviti, možda će se pomaknuti sama! — viknu treći.

Don Camillo i Peppone ukrstiše poglede. Peppone je stajao u prvom redu s cijelim glavnim štabom, prekrstio ruke i cerekao se.

Don Camillo problijedi, a noge mu se stanu tresti. Onda polagano savije leđa i svojim ogromnim šapama zahvati bombu za oba njena kraja.

Zavlada grobna tišina. Ljudi su zurili u don Camilla, suzdržana daha, iskolačenih očiju, zaprepašteni.

— Isuse — šapnu don Camillo, sav očajan.

— Samo hrabro, don Camillo! — odgovori mu tiho glas s glavnog oltara.

Zaškripaše kosti ogromnog ljudskog stroja. Sporo ali nezadrživo, don Camillo je uspravljao leđa podižući rukama željeznu grdosiju. Zastade načas, promotri mnoštvo pred sobom, pa se pomaknu. Svaki je korak bio teži od tone. Izađe iz crkvenog dvorišta i, korak po korak, sporo ali neumoljivo poput sudbine, don Camillo prijeđe čitav trg. Mnoštvo se kretalo za njim, nijemo i zgranuto od čuda.

Stigavši na suprotni kraj trga, gdje je bilo sjedište Sekcije, don Camillo stane. Zastane i mnoštvo iza njega.

— Isuse — prošapta don Camillo, sav očajan.

— Samo hrabro, don Camillo! — dopre iz crkve zabrinut glas. — Samo hrabro, don Camillo!

Don Camillo se skupi, pa snažnim zamahom prinese ogromnu grdosiju od čelika na grudi. Još jedan zamah i bomba se počne polako uzdizati. Ljudi su prestravljeno blenuli.

Eto, obje ruke se pružaju, bomba je gore, iznad don Camillove glave.

Bomba pade naglavce i zabi se u zemlju pred samim vratima Sekcije.

Don Camillo se okrenu mnoštvu.

— Natrag pošiljaocu — reče glasno. — Uskrs se piše sa »s«. Ispravite i vratite!

Mnoštvo se raziđe, a don Camillo se vrati slavodobitno u župni dvor.

Peppone nije vratio bombu. Trojica je ukrcaše na kolica i baciše u napušteni kamenolom izvan sela. Bomba se otkotrlja niz nagib, ali ne stiže do dna, već se u padu zaustavi na izbočini. Odozgo se vidio natpis: »*Sretan Uzkrs*«.

* * *

Tri dana kasnije nečija koza zaluta u kamenolom. Brsteći travu, dospije do izbočine te se očeše o bombu koja produži svoj put nizbrdo. Pomakavši se dva metra, bomba udari o kamen, pa se rasprsnu uz zaglušnu eksploziju. U selu, iako je bilo podosta daleko, trideset je kuća ostalo bez i jednog stakla.

Peppone stiže bez daha u župni dvor i nađe don Camilla na stepenicama što su vodile na prvi kat.

— A ja sam ... — prokrklja Peppone — ja sam cijelu večer nabijao čekićem da bih skinuo krila ...

— A ja sam ... — odvrati jaučući don Camillo. Nije mogao nastaviti zamišljajući prizor na trgu.

— Idem, moram u krevet — prostenja Peppone.

— Ja sam se upravo bio uputio u krevet — prostenja don Camillo.

Poslije zatraži da mu u spavaću sobu donesu raspelo s glavnog oltara.

— Oprosti na smetnji — šapne don Camillo tresući se od groznice. — Htio sam ti zahvaliti u ime cijeloga kraja.

— Nema na čemu, don Camillo — odgovori Krist blago se smiješeći. — Nema na čemu.

JAJE I KOKOŠI

Jedan od Pepponeovih ljudi zvao se Fulmine. Bila je to ogromna ljudina, troma i spora poput slona, tupe glave. Fulmine je pripadao »političkoj četi« koju je predvodio Bigio, a obavljao je ulogu tenka. Kada bi, na primjer, trebalo rasturiti protivnički zbor, Fulmine bi stao na čelo čete i nitko ga više ne bi zaustavio, tako je neumoljivo stupao naprijed. Iza njega bi nesmetano nastupali Bigio i ostali te bi se svi ubrzo našli pred samom govorničkom tribinom, pa bi tu zviždanjem i rikanjem za svega nekoliko minuta govornika prisilili na šutnju.

Jednog popodneva, dok su Peppone i sektorski vođe bili okupljeni u sjedištu Sekcije, uđe Fulmine. Kad bi on bio u pokretu, bio bi potreban protutenkovski top da ga zaustavi, stoga su se svi prisutni brže-bolje razmaknuli da ga propuste, a on je stao tek pred Pepponeovim pisaćim stolom.

— Šta hoćeš? — upita oštro Peppone.

— Jučer sam izmlatio ženu — objasni Fulmine i posramljeno obori glavu. — Ali ona je bila kriva.

— I ti meni dolaziš s time? — prodere se Peppone. — Idi i ispričaj to župniku!

— Već sam bio kod njega — odvrati Fulmine. — Ali don Camillo kaže da se sada, zbog člana 7, položaj izmijenio, te me on ne može odriješiti, već to treba da učiniš ti, kao vođa Sekcije.

Peppone tresnu šakom po stolu i smjesta utiša ostale koji su se počeli hihotati.

— Vrati se don Camillu i reci mu da ide do đavola — zaurla Peppone.

— Dobro, šefe, idem — reče Fulmine. — Ali me prije moraš odriješiti.

Peppone poče vikati, ali Fulmine zatrese glavurdom.

— Ne mičem se odavde dok me ne odriješiš — zakmeči. — Ako me u roku od dva sata ne odriješiš, počet ću rušiti sve oko sebe, jer znači da imaš nešto protiv mene.

Trebalo je birati — ili Fulmina ubiti ili popustiti.

— Odrješujem te! — prodere se Peppone.

— Ne tako — promrmlja Fulmine — moraš me odriješiti na latinskom, onako kako to čini pop, jer inače ne vrijedi.

— Ego ti absolvio! — reče Peppone pucajući od bijesa.

— Ima li nešto za pokoru? — upita Fulmine.

— Ne, ništa.

— Dobro — zadovoljno će Fulmine, pa nagnu k izlazu. — Idem odmah reći don Camillu neka ide do đavola. Bude li prigovarao, raspalit ću . . .

— Bude li prigovarao, ima da šutiš, inače će on tebe udesiti — prasnu Peppone.

— Vrijedi — složi se Fulmine. — Ali, ako mi ti zapovjediš da ga malo raspalim, ja ću ga ipak raspaliti, pa makar me on udesio.

Don Camlilo je očekivao da će još iste večeri Peppone razjaren doći k njemu. Ali Peppone nije došao. Pojavio se tek sutradan uvečer sa svojim glavnim štabom. Posjedoše svi na klupe ispred župnog dvora i počeše glasno raspravljati i preživakavati neke dnevne novine.

Don Camillo je ponekad bio pomalo kao Fulmine. Zagrizao je mamac kao glupa ribica i pojavio se na vratima župnog dvora s rukama iza leđa i cigarom u ustima.

— Dobra večer, velečasni — veoma ga srdačno pozdraviše svi dodirnuvši obod šešira.

— Jeste li vidjeli ovo ovdje, velečasni? — zapita Brusco i pljesnu rukom po novinama. — Izvanredno, zaista!

Bila je to priča o glasovitoj kokoši iz Ancone koja je, primivši župnikov blagoslov, snesla neobično jaje — na ljusci se jasno isticalo sveto znamenje.

— To može biti samo božje djelo! — uzviknu Peppone ozbiljna lica. — Pravo pravcato čudo!

— Polako s čudesima, momci! Prije negoli se ustanovi da je neki događaj čudo, treba najprije ispitati i provjeriti nije li možda to obična prirodna pojava.

Peppone klimnu ozbiljno glavom u znak povlađivanja.

— Tako je, tako je. Ali, po mome mišljenju, ovakvo je jaje trebalo snesti nešto kasnije. Sada smo još suviše daleko od izbora.

Brusco se počne hihotati.

— Baš si naivan! Sve je to pitanje organizacije. Kada imaš dobro organiziranu štampu, možeš lako nesti čudotvorna jaja!

— Laku noć — odreza kratko don Camillo.

* * *

Prolazeći sutradan pored Sekcije, don Camillo ugleda na oglasnoj tabli izrezak iz novina s pričom o događaju u Anconi i fotografijom čudotvornog jajeta. Ispod toga bio je listić:

»Po odredbi Ureda za štampu demokršćanske stranke katoličke koke rade na izbornoj propagandi. Kakvog li čudesnog primjera discipline!«

Slijedeće večeri bio je na prozoru kada se ispred župnog dvora stvore Peppone i njegov vrhovni štab.

— To je zaista čudo! — vikao je Peppone razmahujući novinama. — Evo, i u Milanu je jedna kokoš snijela jaje kao ono u Anconi! Dođite da vidite, velečasni!

Don Camillo siđe, pogleda sliku na kojoj se vidjelo jaje i kokoš, te pročita članak.

— Kakvu smo sjajnu ideju propustili — uzdahne Peppone. — Pomislite da smo se mi prvi dosjetili: »Kokoš se upisala u partiju i sutradan snesla jaje, a na njemu srp i čekić!«

Svi uzdahnuše. Ali Peppone razmisli i zatrese glavom.

— Ne — reče — mi to ne bismo mogli. Oni imaju vjeru koja će sve lijepo udesiti. A mi ne možemo činiti čudesa!

— Netko se rodi pod sretnom zvijezdom, a netko ne! — uzvikne Brusco. — Tako ti je to!

Don Camillo ne uze riječ u diskusiji. Pozdravio je i otišao, a Peppone i drugovi odjurili su da nalijepe na zidne novine izrezak s pričom o milanskom jajetu. Ispod toga su napisali bilješku s naslovom: *»Još jedna propagandna kokoš!«*

Nešto kasnije, ne mogavši ništa zaključiti, don Camillo stane pred Krista na glavnom oltaru.

— Isuse — reče — kakva li je ovo pripovijest?

— Pa znaš je, don Camillo! Pročitao si u novinama.

— Jesam, pročitao sam u novinama, ali nije mi ništa jasno — odvrati don Camillo. — U novinama čovjek može napisati što mu padne na pamet, ali ovakvo čudo meni ne ide u glavu.

— Don Camillo, zar ti ne vjeruješ da Vječni Otac može tako što učiniti?

— Ne — odlučno će don Camillo. — Predstavi sebi da Vječni gubi vrijeme time da riše znamenje po kokošjim jajima!

Krist uzdahnu:

— Ti si čovjek koji nema vjere...

— O ne! — usprotivi se don Camillo. — To pak ne!

— Dopusti da dovršim, don Camillo! Htio sam reći da nemaš vjere u kokoši.

Don Camillo zinu u nedoumici, pa raširi ruke, prekrsti se i ode.

Ujutro, pošto je odslužio misu, uputi se u kokošinjac jer se zaželio svježeg jajeta, a Crnka ga je upravo snesla. Izvadi iz gnijezda još sasvim toplo jaje i ponese ga u kuhinju. I tu blenu kao da mu se u glavi pomutilo.

Jaje što ga je držao na dlanu bilo je na dlaku isto kao i ona dva s novinskih fotografija — na ljusci bijaše u reljefu nacrtana hostija okružena zrakama.

Izbezumljen, uze čašicu i u nju položi jaje, pa sjeda i stane ga promatrati. Vrijeme je prolazilo, a on je sjedio i piljio u jaje. Onda iznenada ustane, uze čašicu s jajetom i sakrije je u ormar, pa poče u sav glas dozivati zvonareva sina.

— Trči Pepponeu i reci da smjesta dođe ovamo i dovede sve svoje starješine, jer im moram saopćiti nešto važno i neobično hitno. Reci da je posrijedi pitanje života ili smrti!

Nepunih pola sata iza toga eto Pepponea i njegovih starješina. Peppone zastane sumnjičavo na pragu.

— Ulazite — reče don Camillo. — Zatvorite i zakračunajte vrata i sjedite.

Posjedaše šutke i zagledaše se u njega.

Don Camillo skine sa zida malo raspelo i položi ga na stolić.

— Gospodo — reče — ako vam se zakunem na ovo raspelo da ću govoriti istinu, jeste li spremni vjerovati?

Sjedili su u polukrugu, a Peppone u središtu. Svi pogledaše u Pepponea.

— Da — reče Peppone.

— Da — odgovoriše ostali.

Don Camillo posegnu lijevom rukom u ormar, a desnu pruži nad raspelo.

— Kunem se da sam ovo jaje, ima tome jedan sat, pokupio u kokošinjcu gdje ga je snesla moja

Crnka, a nitko ga tamo nije mogao podmetnuti, jer je bilo upravo sneseno, a lokot na vratima otvorio sam ja osobno ključem koji nosim na svežnju s ostalim ključevima u svom džepu.

Pruži jaje Pepponeu.

— Daj dalje — reče.

Ustadoše i, jedan po jedan, stadoše razgledavati jaje, kušajući da noktom izgrebu reljef. Napokon Peppone sav blijed nježno položi jaje na stolić.

— No, što ćete napisati u svojim glupavim zidnim novinama kad svima pokažem ovo jaje i dam im da ga opipaju vlastitim rukama? — upita don Camillo. — Kad pozovem iz grada najuglednije profesore i zatražim da izvrše analizu i izdaju uvjerenje, potpisano i propisno biljegovano, da nema nikakve prijevare? Napišite da je to opet novinarska patka, pa će vam sutradan pobožne gospe iz cijele općine skočiti za vrat, nazvati vas bezbožnicima i iskopati vam oči.

Don Camillo je stajao ispružene ruke, a jaje, obasjano suncem, blistalo mu je na dlanu velike ruke kao da je od srebra.

Peppone raširi ruke.

— Pred ovakvim čudom — promrsi — što bismo mogli reći?

Don Camillo ukruti ruku i progovori svečanim glasom:

— Bogu, koji je stvorio nebo i zemlju i svemir i sve što je u svemiru i vas nekoliko golaća, da bi dokazao svoju svemogućnost nije potreban sporazum s jednom kokoši — govorio je polako don Camillo.

Zatim stegne šaku i zdrobi jaje.

— Niti je meni potrebno služiti se glupim kokošima da bih ljude uvjerio u veličinu Gospoda — nastavi don Camillo.

Istrča poput strijele i vrati se začas stežući za vrat Crnku.

— Eto — reče i zavrnu joj vratom. — Eto, svetogrdna koko što se usuđuješ miješati u sveta pitanja bogoslužja.

Don Camillo odbaci kokoš u kut i, još sav uzbuđen, uputi se stisnutim šakama prema Pepponeu.

— Samo časak, don Camillo — promuca Peppone uzmičući i podižući ruke da zaštiti vrat. — Nisam ja snesao jaje . . .

Četa napusti župni dvor i uputi se preko trga preplavljena suncem.

— Nema šta — reče Brusco zaustavljajući se. — Ja ne znam govoriti jer nisam učen čovjek, ali na onoga se ne bih mogao naljutiti, pa makar me izmlatio kao vola.

— Mm . . . — zabrunda Peppone koji je svojedobno primio obilnu kišu udaraca na glavu, a da mu u duši ipak nije zamjerio.

Dotle je don Camillo podnosio izvještaj Kristu.

— Dakle — zaključi — jesam li dobro postupio, ili nisam?

— Dobro si postupio — odgovori Krist. — Dobro si postupio, don Camillo. Možda si pretjerao samo kada si se okomio na onu jadnu i nedužnu kokoš.

— Isuse — uzdahnu don Camillo — već sam gotovo dva mjeseca umirao od želje da je stavim u lonac.

Krist se nasmiješi.

— I ti si u pravu, jadni don Camillo!

ZLOČIN I KAZNA

Jednog jutra, izašavši na crkveno dvorište, don Camillo otkrije da je obnoć na zidu župnog dvora netko crvenom bojom napisao »Don Camàlo*« pola metra visokim slovima.

Don Camillo uze vjedro kreča i debeli kist te se lati posla da preboji natpis, ali bila je to anilinska boja, a kada anilinsku boju pokrivaš krečem, to je kao da si je pozvao na svadbu — izbit će na površinu, pa ma stavio na nju tri prsta debeli sloj kreča. I tako je don Camillo morao potražiti zidarski strug i znojio se pola dana dok je sve valjano ostrugao.

Pojavio se pred Kristom bijel kao da dolazi iz mlina, ali mračna raspoloženja.

— Ako saznam tko je to učinio — reče — kolac ću na njemu u kašu pretvoriti.

— Ne dramatiziraj, don Camillo — savjetova ga Krist. — To je djetinjarija. Najposlije, nikakva teška uvreda!

— Nije lijepo davati svećeniku nadimak lučkog radnika — pobuni se don Camillo. — Uz to su dobro pogodili, pa ako narod sazna, prišit će mi to ime za čitav život.

* Lučki radnik. (*Prev.*)

— U tebe su dva dobra ramena don Camillo — tješio ga Krist smiješeći se. — Ja nisam imao tvojih ramena, a morao sam nositi križ i nikoga nisam izmlatio.

Don Camillo prizna da je Krist u pravu. Ipak, nije bio sasvim uvjeren i, te iste večeri, umjesto da ode u krevet, pritaji se na skrovitom mjestu te stane strpljivo čekati. Bilo je oko dva sata po ponoći kada se prikrade neka prilika, spusti na tlo vjedro i oprezno poče kistom pisati po zidu župnog dvora. Don Camillo joj nije dao ni da dovrši slovo D, već podiže vjedro i nabi ga onome na glavu, pa ga otpremi silovitim udarcem nogom.

Anilinska boja je đavolska stvar, i Gigotto (jedan od vodećih Pepponeovih ljudi), koji je primio onaj crveni tuš na glavu, ostao je tri dana zatvoren u kući i strugao lice svim mogućim detergentima, a onda je ipak izašao, jer je morao na posao. Svi su već znali što se dogodilo, te su brže Gigottu prišili nadimak »Crvenokožac«. Don Camillo je svakom prilikom dolijevao ulje na vatru, a jadni bi Gigotto ispod crvenih mrlja pozelenio od bijesa. Tako je to trajalo sve dok jedne večeri, pri povratku s posjeta liječniku, don Camillo ne primijeti da je kvaka na vratima župnog dvora obilno premazana izmetinama, bolje rečeno, uočio je to kada je već bilo kasno. Odmah se uputi ravno u gostionicu gdje zateče Gigotta i raspali mu zaušnicu koja bi slonu zamaglila pogled, te mu prilijepi na obraz svinjariju s kvake. Dakako, takvi se događaji vrlo lako prometnu u političko pitanje i, budući da se Gigotto nalazio u društvu petorice ili šestorice svojih istomišljenika, don Camillo bio je prisiljen da zavitla klupom.

Iste noći otpjevao mu je neki neznanac podoknicu bacivši nekoliko petardi pred vrata župnog dvora.

Ona šestorica što ih je don Camillo pomeo klupom praskali su od nemoćnog bijesa i derali se u gostionici kao sumanuti. Vladala je velika napetost i sva-

kog je trenutka mogao nastati lom. Ljudi su bili zabrinuti.

I tako je jednog jutra don Camillo morao otići hitno u grad, jer je s njime želio razgovarati biskup.

Biskup je bio star i poguren te je morao podići glavu da bi se zagledao u lice don Camillu.

— Don Camillo — reče — ti si bolestan. Tebi je potrebno nekoliko mjeseci mirovanja u kakvom lijepom mjestancetu u brdima. Da, da, umro je župnik u Puntarossi i ti ćeš jednim putovanjem obaviti dva korisna posla — dovest ćeš mi u red tamošnju župu i izliječiti se. Nakon toga ćeš natrag na svoje mjesto svjež kao ruža. Zamijenit će te don Pietro, mlad momak koji ti neće nikakvu štetu učiniti. Jesi li zadovoljan, don Camillo?

— Nisam, preuzvišeni, ali krenut ću kad god preuzvišeni zaželi.

— Lijepo — odvrati biskup. — Tvoja poslušnost zavređuje još veću pohvalu zato što bez pogovora prihvaćaš nešto što ti se ne sviđa.

— Preuzvišeni, neće li vam biti žao ako u župi budu govorili da sam pobjegao od straha?

— Neće — odgovori starac smiješeći se. — Nitko na svijetu neće nikad pomisliti da se don Camillo nečega uplašio. Idi, bog bio s tobom, don Camillo, i ostavi na miru klupe — one ne spadaju u kršćanske dokaze.

Događaj se odmah razglasio mjestom. Na izvanrednu sjednicu donio je tu novost sam Peppone.

— Don Camillo odlazi — saopći Peppone. — Premješten je po kazni u neko selo u brdima gdje je vrag rekao laku noć. Putuje sutra u tri sata.

— Sjajno! — zaurla skup. — Neka tamo i crkne!

— Napokon, i bolje je što se sve tako završilo — povika Peppone. — Taj je sebi već bio uvrtio u glavu da je u isto vrijeme papa i kralj. Da je ostao, morali bismo mu pošteno isprašiti leđa. Ovako nam je ušteđen trud!

— Mora otići kao pas! — prodere se Brusco. — Treba ljude upozoriti da se zlo piše onome tko se pojavi na ulici sutra između dva i tri i pol.

* * *

Stiže vrijeme, i don Camillo, pošto je zatvorio kovčeg, pođe da se oprosti s Kristom na oltaru.

— Žao mi je što te ne mogu ponijeti sobom — uzdahne don Camillo.

— Ja ću te ipak pratiti — odvrati Krist. — Idi u miru!

— Da li sam baš tako krupnu budalaštinu učinio da me trebalo prognati? — upita don Camillo.

— Jesi.

— Dakle, svi do jednoga su protiv mene — uzdahne don Camillo.

— Baš tako — odgovori Krist. — I don Camillo je protiv tebe, ni on ne odobrava ono što si učinio.

— Tako je — složi se don Camillo. — Najradije bih sam sebe ispljuskao.

— Drži ruke na miru, don Camillo! I sretan ti put!

Strah u gradu dosegne 90 stupnjeva, a u pokrajini 180, pa su sve ulice u mjestu opustjele. Don Camillo se pope na vlak i kad vidje kako njegov zvonik iščezava iza zelenih kita, osjeti silnu gorčinu.

— Ni pas da me se sjeti — uzdahne don Camillo. — Po tome se najbolje vidi kako sam obavio svoju dužnost. Po tome se najbolje vidi da sam nevaljalac.

Ubrzani vlak zaustavljao se na svakoj stanici, pa je stao i u Boschettu, mjestašcu sa svega četiri kuće na šest kilometara od don Camillova mjesta. I tu se sasvim neočekivano njegov odjeljak napuni ljudima koji ga gurahu prema prozoru, i on se nađe pred morem ljudi koji su pljeskali i dobacivali mu cvijeće.

— Pepponeovi su ljudi rekli da će premlatiti svakoga tko se pojavi na ulici kad vi budete odlazili — objasni zakupac iz Stradalunga. — Da ne bude nereda, došli smo svi ovamo da vas pozdravimo.

Don Camillu se u glavi sve uskomešalo, u ušima mu odjekivala paklena buka i, pošto vlak ponovo krenu, on vidje da je okružen cvijećem, bocama, smotuljcima, košarama i zavežljajima. I kokoši vezanih nogu bijesno su kokodakale na mrežama za prtljagu.

Ali mu je u srcu ostao trn.

— Onima sam se, dakle, nasmrt zamjerio kad su mogli tako nešto učiniti! Zar im nije bilo dovoljno što su me otjerali?

Vlak se zaustavio četvrt sata kasnije u Boscoplanchi, posljednjem mjestu općine. Don Camillo ču kako ga zovu, stupi do prozorčića, a vani predsjednik Peppone i cijela općinska svita.

I predsjednik Peppone održi slijedeći govor:

— Prije nego što napustite područje ove općine, želimo vam izručiti pozdrave stanovništva i zaželjeti vam što skorije ozdravljenje da biste se što prije mogli vratiti svome duhovnom poslanstvu.

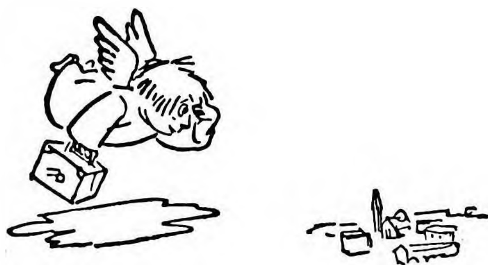
Kada je vlak polazio, Peppone širokim pokretom skine šešir. Don Camillo također skine šešir i ostane tako na prozorčiću, sa šeširom u zraku, kao kakav kip iz doba Preporoda.

* * *

Crkva u Puntarossi smjestila se na vrhu brdašca i podsjećala je na razglednicu. Pošto je stigao, don Camillo udahnu punim plućima zrak ispunjen mirisom borovine te uzviknu zadovoljno:

— Kratak odmor ovdje gore dobro će mi doći da se što prije vratim svome duhovnom poslanstvu.

Rekao je to sasvim ozbiljno, jer mu se Pepponeov nevješti govor činio vrednijim od svih Ciceronovih govora zajedno.

POVRATAK STADU

Svećenik što su ga poslali da vodi župne poslove za don Camillova političkog oporavka bio je mlad i nježan stvor, ali od onih koji znaju što hoće. Izražavao se fino i uglađeno, biranim i lijepo zaobljenim riječima koje kao da su upravo bile obrane u vinogradu rječnika. Iako je znao da je njegova sadašnja dužnost privremena, unosio je u crkvu one sitne promjene koje su čovjeku potrebne da bi lakše mogao podnijeti boravak u tuđoj kući.

Ne želimo praviti usporedbe, ali tako se dešava kada netko ode u hotel i, mada zna da će tu samo prenoćiti, ne može se oteti želji da premjesti na desno stolić koji je bio na lijevoj strani i da metne na lijevu stranu stolicu koja je stajala na desnoj, jer svatko od nas ima svoje predodžbe o skladu i ravnoteži predmeta i boja, pa osjeća nekakvu muku dok ne postigne željeni estetski ugođaj.

Tako već prve nedjelje na misi ljudi zapaziše dvije krupne promjene — velika voštana svijeća ukrašena cvjetićima, koja je prije bila lijevo od oltara na drugoj stepenici pored ograde, sada se nalazila s desne strane ispred slike neke svetice. Slike prije nije bilo.

Radoznalost da vide novajliju privukla je u crkvu cijelo mjesto. Prvi red zauzeli su Peppone i ostali crveni starješine.

— Jesi li vidio? — iskrivi usta Brusco pokazujući Pepponeu premješteni svijećnjak. — Novosti!

— Mmm...! — progunđa Peppone, a vidjelo se da je vrlo uznemiren. Tako nervozan ostao je dotle dok se mladi pop ne okrenu i priđe ogradi da održi uobičajenu propovijed.

Tog trenutka Peppone se više nije mogao svladati i, prije negoli je pop uzmogao započeti govor, on se izdvoji iz svoje skupine, odrješito krenu udesno, dograbi veliki svijećnjak, prenese ga lijevo i postavi na staro mjesto na drugoj stepenici pored ograde.

Potom se vrati, stane u sredini prvog reda skrštenih ruku i zagleda se ponosno popiću u oči.

— Tako je! — čuo se šapat svih prisutnih, pa i reakcije.

Mladi svećenik koji je otvorenih usta pratio Pepponeov čin, problijedi i mucajući jedva skrpi nekoliko riječi, pa se vrati oltaru da dovrši misu.

Kada je izašao, zateče pred vratima Pepponea i sav glavni štab. Prostor ispred crkve ispunili su bili tihi i namršteni ljudi.

— Kažite vi, don... don tko bi ga znao — upita Peppone nekako s visoka — čija je ona nova slika što ste je objesili desno od oltara?

— To je sveta Rita od Cascie... — promuca popić.

— Nema ovdje što tražiti ni Sveta Rita od Cascie ni ma koja druga njoj slična — ustvrdi Peponne. — Ovdje je sve u redu onako kako je bilo prije.

Mladi pop raširi ruke.

— Mislim da je moje pravo... — usprotivi se pop, ali mu Peppone ne dopusti da nastavi.

— Tako vi, dakle? U tom slučaju bolje da budemo potpuno jasni — nemaju ovdje što tražiti ni svećenici kao što ste vi.

Mladom popu presiječe se dah.

— Ja ne znam što sam vam učinio...

— Reći ću ja vama što ste učinili! — uzvikne Peppone. — Prekršili ste zakonitost. Poremetili ste normalan poredak koji je uspostavio stvarni upravitelj župe, a on je izražavao volju naroda!

— Tako je! — potvrdi mnoštvo, pa i reakcija.

Popić pokuša istisnuti smiješak.

— Ako je samo do toga, vratit ćemo sve kao što je bilo, i u redu. Slažete li se?

— Ne slažemo — odbrusi Peppone, zabaci šešir sa čela i upre ogromne šačurine u bokove.

— A zašto, ako smijem pitati?

Peppone je bio iscrpao svu svoju rezervu diplomacije.

— Ako baš želite znati, stvar nije u redu jer, da vas pljusnem, vi biste odletjeli petnaest metara daleko. Međutim, pljusnem li stvarnog upravitelja župe, taj se neće pomaknuti ni za centimetar!

Peppone nije smatrao za potrebno objasniti da bi u tom slučaju don Camillo njemu vratio osmerostruko. Prešao je preko sitnica, ali suština je bila svima jasna. Svima osim mladome popu koji je preneraženo buljio u Pepponea.

— Oprostite — prošapta — ali zašto me hoćete tući?

Peppone je gubio strpljenje.

— Tko kaže da vas hoću tući? Dakle, i vi počinjete napadati ljevičare? Ovo je bila samo usporedba, da vam prikažem u čemu je bitna razlika. Da ću vas tući? Hajde, valjda ne mislite da bih gubio vrijeme i lijepio zaušnice takvom sitnom popiću kao što ste vi.

Pogođen u živac, »sitni popić« uspravi svoj stas visok metar i šezdeset te nadme vratne žile.

— Bio ja sitan ili ma kakav — zavrišti — mene su ovamo poslale crkvene vlasti i ovdje ću ostati dok crkvene vlasti budu to htjele. U crkvi ne zapovijedate vi! Sveta Rita će ostati gdje se nalazi, a što se tiče svijećnjaka, evo pogledajte što ću s njime učiniti!

Uđe u crkvu, uhvati svijećnjak koji je bio teži od njega, i nakon duge borbe i mukotrpnog posrta-

nja smjesti ga opet na lijevu stranu, ispred netom osvanule svetice.

— Eto — izgovori ponosno.

— U redu! — odvrati Peppone koji je s praga crkvenih vrata prisustvovao prizoru.

Okrećući se mnoštvu što se skupilo pred crkvom i čekalo tiho i mrgodno, Peppone zagrmi:

— Narod će reći svoje! Svi na općinu u protestnu demonstraciju!

— Tako je! — povika narod.

Peppone prokrči put kroz mnoštvo, stane mu na čelo, a mnoštvo krene za njim urlajući i mašući palicama.

Kada povorka stiže pred općinsku zgradu, nastane još jača i bjesnija vika. Urlao je i Peppone prijeteći pesnicom prema balkonu dvorane za sjednice.

— Peppone — povika mu Brusco u uho — bog te ubio, što se dereš! Okani se vike! Zar si zaboravio da si ti predsjednik općine?

— Sto mu ... — uzvikne Peppone. — Kada me ti prokletnici smute, više ništa ne znam.

Pohita uza stepenice i začas se pojavi na balkonu. Nastane urnebesni pljesak i odobravanje svih okupljenih, pa i reakcije.

— Drugovi građani! — viknu Peppone. — Nećemo trpjeti nepravdu koja vrijeđa dostojanstvo slobodnih ljudi! Pridržavat ćemo se reda i zakona dokle bude moguće, ali smo spremni ići do kraja, pa upotrijebiti i topove! Za sada predlažem da jedna komisija pođe pod mojim vodstvom crkvenim vlastima i da na demokratski način istima iznese želju naroda!

— Tako je! — zagrmi svjetina nimalo ne mareći za stilsku zbrku na kraju završne rečenice. — Živio predsjednik Peppone!

Kada se Peppone, u pratnji komisije, nađe pred biskupom, jedva nekako poče svoj govor, ali mu se jezik ubrzo razveza.

— Ekscelencijo — reče. — Taj što ste nam ga poslali nije svećenik koji je dostojan tradicija općinskog mjesta.

Biskup podigne glavu da bi promotrio Pepponea do vrha.

— Samo vi recite što je učinio?

Peppone raširi ruke.

— Za ime božje! Učinio? Nije učinio ništa strašno ... zapravo, ništa nije učinio ... Zlo je u tome što, kako da kažem ... vaša preuzvišenosti, to pola brade, pedalj muža ... hoću reći, takav mlad svećenik spada na kor ... Taj kada stavi na sebe crkveno ruho liči, oprostite, liči na vješalicu s tri ogrtača i jednom kabanicom.

Stari biskup potrese ozbiljno glavom.

— Ali zar vi — reče vrlo umiljato — mjerite vrijednost svećenika vagom i metrom?

— Ne, Ekscelencijo — odvrati Peppone. — Nismo mi divljaci! Stvar je u tome, ukratko, i oko traži svoje: s popovima je isto kao i s liječnicima. Mnogo znači simpatična pojava, već zbog tjelesne privlačnosti i moralnog povjerenja!

Stari biskup uzdahne.

— Shvaćam, shvaćam, potpuno mi je jasno. Ali, sinovi dragi, imali ste dekana kao toranj i došli ste me upravo vi moliti da vam ga maknem s očiju!

Peppone nabra čelo.

— Monsinjore — izjavi svečano — bio je to jedan casus bello, kako se to kaže, poseban slučaj. Taj je kao čovjek bio neko udruženje za prijestupe te nas je svojim diktatorskim i izazovnim držanjem dovodio na rub propasti.

— Znam, znam — kaza biskup. — Već ste mi to, sine dragi, prošli put rekli, pa sam ga zbog toga, kao što vidite, i udaljio. Upravo zato što sam se uvjerio da je to nepošten čovjek ...

— Trenutak, trenutak, oprostite! — upadne Brusco. — Mi nikada nismo tvrdili da je nepošten!

— Ako i nije nepošten — produži stari biskup — don Camillo je ipak nedostojan svećenik kad ...

— Oprostite — prekine ga Peppone — mi nikad nismo rekli da kao svećenik ne obavlja valjano svoju dužnost. Govorili smo o njegovim najtežim nedostacima, o najtežim greškama kao čovjeka.

— Tako je — zaključi stari biskup. — A kako su, na žalost, svećenik i čovjek jedna te ista osoba, i kako don Camillo kao čovjek predstavlja opasnost za svoga bližnjeg, pomišljamo da ga konačno ostavimo ondje gdje se nalazi — u Puntarossi, u društvu s tamošnjim kozama. Ako ga uopće ostavimo, jer nismo još odlučili hoćemo li mu dopustiti da i dalje obavlja svećeničku dužnost ili ga suspendirati. To ćemo još vidjeti.

Peppone potiho izmijeni nekoliko riječi s članovima komisije, pa se okrene biskupu:

— Monsinjore — reče u pola glasa, a bio je blijed i znojan što mora tako tiho govoriti. — Ako crkvene vlasti imaju neki poseban razlog da ovako postupe, one to mogu učiniti. Ali dužnost mi je upozoriti da kod nas neće više nitko ići u crkvu dok se god ne vrati stvarni upravitelj župe.

Stari biskup raširi ruke.

— Sinovi — uzvikne — jeste li svjesni težine svojih riječi? Ovo je upotreba prisilnih mjera.

— Ne, gospodine — objasni Peppone — mi nikoga ne prisiljavamo, jer će svi po svojoj volji ostati kod kuće, a nema tog zakona po kojemu bi morali ići u crkvu. Ovo je samo jednostrana primjena načela demokratske slobode. Jer jedini koji mogu ocijeniti da li svećenik odgovara ili ne odgovara to smo mi kojima je on na grbači već gotovo dvadeset godina.

— Vox populi vox Dei* — uzdahne stari biskup. — Neka se vrši volja božja. Uzmite vi onda sebi svog nevaljalca. Ali nemojte mi opet dolaziti s tužbama da je nasilnik.

Peppone se nasmija.

— Preuzvišeni! Lako je nama izaći na kraj s takvim hvalisavcima kao što je don Camillo. Ono prošli put bila je obična mjera opreza socijalnog i političkog karaktera. Htjeli smo spriječiti Crvenokošca da mu ne baci bombu u glavu.

* Glas naroda — glas božji. (*Prev.*)

— Otac ti je Crvenokožac! — odbrusi uvrijeđeno Gigotto, čovjek kojemu je don Camillo obojio lice anilinskom bojom i kojega je kasnije isprašio klupom u gostionici. — Nisam htio na njega bacati bombe. Bacio sam mu samo petardu pred kuću da mu stavim do znanja kako nisam raspoložen da mu dopustim da me udara klupom po glavi; pa makar bio prečasni dekan.

— Ah, ti si, sinko, bacio petardu — upita bezbrižno stari biskup.

— Jesam, Preuzvišeni — promrmlja Gigotto. — Znate kako je. Kada netko dobije klupom po glavi, nije čudo ako mu se omakne kakva glupost.

— Potpuno vas razumijem — odgovori biskup koji je bio star i znao je kako treba postupati s ljudima.

* * *

Don Camillo se vratio nakon deset dana.

— Kako ste? — upita ga Peppone na ulici, upravo kada je don Camillo izlazio iz željezničke stanice. — Jeste li dobro proveli odmor?

— Nije bilo baš veselo ondje gore. Srećom, imao sam sa sobom karte, pa sam kratio vrijeme slažući pasijans — odvrati don Camillo.

— Evo — reče i izvadi iz džepa snop karata. — Sada mi više nisu potrebne.

I nježnom kretnjom, smiješeći se, kao da lomi koru kruha, pretrga snop popola.

— Starimo, gospodine predsjedniče — uzdahne don Camillo.

— Prokleti vi i oni koji su vas vratili! — progunđa Peppone i ode smrknuta lica.

* * *

Don Camillo imao je ispričati Kristu na oltaru silesiju stvari. Na kraju, pošto se ispripovijedao, počne i on zapitkivati Krista.

— Kakav je bio taj moj zamjenik? — upita tobože bezbrižno.

— Čestit momak, dobro odgojen i prijazan. Kada bi mu tko učinio uslugu, nije zahvaljivao tako da mu pod nosom pretrga snop karata.

— Isuse — reče don Camillo šireći ruke. — Njemu ovdje nitko nikakvu uslugu nije učinio. A zatim, stanovitoj vrsti ljudi treba zahvaljivati upravo na taj način. Hajdemo se kladiti da Peppone sada priča onima iz svoje bande: »Razumiješ li? Prelomio je snop karata, ovako, cak, cak, taj pasji sin!« I to priča s istinskim zadovoljstvom! Da se kladimo?

— Neću — odvrati Krist uzdišući. — Neću, jer Peppone upravo sada priča tako kao što si rekao.

PORAZ

Bitka na nož koja je trajala već gotovo godinu dana završila se pobjedom don Camilla. Uspio je dovršiti svoje »Narodno zabavište« dok su na Pepponeovu »Narodnom domu« još nedostajala sva vrata i svi prozori.

Narodno zabavište bilo je vrlo uspjela gradnja, imalo je dvoranu s pozornicom, sobu za sjednice i dogovore, knjižnicu s čitaonicom, natkriven prostor za sportske vježbe i zimske igre. Nadalje, prekrasan ograđeni prostor za igru i gimnastiku s takmičarskom stazom, bazenom, dječjim vrtićem s vrtuljkom, ljuljačkom i tako dalje. Dobrim dijelom još sve u zametku, ali uvijek je najvažniji početak.

Za svečano otvorenje don Camillo je pripremio birani program: nastup crkvenih pjevačkih zborova, lakoatletske susrete i nogometnu utakmicu. Treba, naime, naglasiti da je don Camillo uspio sastaviti strašnu momčad. U taj je posao don Camillo uložio toliko žara te se po završetku osmomjesečnog treninga mirne duše moglo reći da su udarci što ih je don Camillo sam podijelio onoj jedanaestorici igrača bili brojniji od udaraca što su ih jedanaestorica igrača dala onoj jednoj lopti.

Peppone je sve to znao i grizao nokte, jer kako je mogao podnijeti da partija koja doista predstavlja narod bude druga u utakmici s don Camillom u korist naroda? I pošto mu je don Camillo stavio do znanja da je odlučio, »kako bi dokazao svoje simpatije prema najzaostalijim društvenim slojevima zemlje«, blagonaklono dopustiti da se neugledna momčad »Dynamos« sastane s njegovom momčadi »Nebojša«, Peppone problijedi, pozove jedanaestoricu dječaka partijske sportske momčadi, postavi ih uza zid u stavu mirno i održi im ovaj govor: — Igrat ćete s popovom momčadi. Morate pobijediti ili ću vam svima razbiti njušku! To je naređenje partije radi časti poniženog naroda!

— Pobijedit ćemo! — odgovoriše sva jedanaestorica znojeći se od straha.

Pošto to sazna don Camillo, skupi igrače »Nebojše« i upozna ih s Pepponeovim načinom pripremanja momčadi.

— Među nama nema grubijana ni divljaka kao kod onih tamo — zaključi don Camillo smiješeći se. — Ovdje možemo razgovarati kao razumni ljudi. S božjom pomoći zabit ćemo im šest golova, a oni nama jedan. Ja ne prijetim; samo vam kažem da je čast župe u vašim rukama. Bolje rečeno, u vašim nogama. Neka svatko od vas izvrši svoju dužnost kao čestit građanin. Dakako, ako se među vama nalazi neki dronjo koji nije spreman upeti sve snage, neka ne misli da ću ja praviti tragediju kao Peppone koji razbija njuške; ja ću takvome stražnjicu pretvoriti u kašu!

Na svečanom otvorenju okupilo se čitavo mjesto, a na čelu Peppone i njegova pratnja okićena jarkocrvenim rupcima. U svojstvu *predsjednika svih općinara,* izrazio je pohvalu i zadovoljstvo zbog poduzete inicijative, a u svojstvu *predstavnika naroda napose* naglasio je svoje uvjerenje da ta inicijativa neće poslužiti u nečasne političko-propagandne svrhe, kako zlobnici okolo već šapuću.

Dok je zbor izvodio svoje pjesme, Peppone je našao načina da napomenu Bruscu kako je i pjevanje

sportska grana zato što razvija pluća. Brusco odvrati otmjeno i nehajno da bi, po njegovu mišljenju, rezultati fizičkog razvoja katoličke omladine bili znatniji kada bi djeca svoje pjevanje popratila prikladnim pokretima, jer bi se tako, osim pluća, jačali i mišići na rukama.

Za košarkaškog susreta Peppone reče, odajući prostodušno uvjerenje, da igra s kolutima, osim neospornog atletskog značaja, ima i neku svoju profinjenu dražest, pa se stoga čudio što nije u programu i vježba s kolutima.

Ove su primjedbe bile izgovorene tako obzirno da su se lako mogle čuti na udaljenosti od sedam stotina metara. Don Camillu su vratne žile neobično odebljale te su postale nalik na palice od akacije. S neopisivom nestrpljivošću očekivao je početak nogometne utakmice. Tada će progovoriti on.

* * *

I dođe vrijeme utakmice. Pripadnici »Nebojše« nosili su bijele majice s velikim slovom »N« na prsima, dok su jedanaestorica »Dynamosa« imali crvene majice, sa srpom i čekićem, petokrakom zvijezdom i otmjenim slovom »D«.

Narodu se fućkalo za znamenje, pa je na svoj način pozdravio izlazak momčadi:

»Živio Peppone!« ili »Živio don Camillo!«

Peppone i don Camillo pogledaše jedan drugoga i dostojanstveno izmijeniše pozdrave lakim sagibanjem glave.

Sudac je bio nepristran — urar Binella, apolitičan od rođenja.

Deset minuta nakon početka utakmice priđe Pepponeu karabinjerski narednik, blijed kao krpa, a pratila su ga dva jednako blijeda karabinjera.

— Gospodine predsjedniče — promuca — ne mislite li da bi trebalo telefonirati u grad da pošalju pojačanja?

— Vi, ako hoćete, možete zatražiti cijelu diviziju, ali ako te hulje ne prestanu mesariti moje ljude, ne-

ma toga tko bi mogao spriječiti pokolj! Ne može tu ništa ni njegovo veličanstvo Kralj! Razumiješ li? — derao se Peppone iz petnih žila zaboravljajući u svom silnom uzbuđenju da postoji Republika.

Narednik se obrati don Camillu koji je stajao metar podalje.

— Ne mislite li ... — promuca. Ali don Camillo mu ne dopusti da završi.

— Mislim — zaurla don Camillo — da ni osobno posredovanje Amerike neće spriječiti da poteku potoci krvi ako ti prokleti boljševici ne prestanu sakatiti moje ljude i udarati ih nogama u slabine!

— U redu — zaključi narednik. I ode da se zabarikadira sa svoja dva čovjeka u kasarnu, jer je dobro znao da u takvim prilikama ljudi zaključuju svečanost tako da nastoje zapaliti karabinjersku kasarnu.

Prvi gol zabio je »Nebojša«. Nastane takav urlik da se zatresao zvonik. Peppone, izbezumljen, potraži očima don Camilla i, skupivši pesnice, krenu na njega. Don Camillo zauze borbeni položaj. Nedostajao je još samo milimetar pa da dođe do sukoba, ali uto don Camillo opazi krajičkom oka da su se ljudi oko njih ukočili i da su sve oči upravljene u njega i Pepponea.

— Ako se nas dvojica potučemo, nastat će građanski rat — reče kroza zube don Camillo.

— Dobro, svladat ću se za narod — odvrati Peppone i odmakne se.

— A ja za kršćanstvo — reče don Camillo.

Ništa se ne dogodi. Ali Peppone, pošto je za nekoliko časaka završio prvo poluvrijeme, skupi igrače »Dynamosa«.

— Fašisti! — reče glasom punim odvratnosti.

Zatim uhvati za vrat Smilza, vođu navale.

— Prljava izdajico, sjeti se da sam ti u brdima tri puta spasio kožu. E, da znaš da ću ti je sada oderati ne zabiješ li im gol u prvih pet minuta igre!

Odmah u početku prvog poluvremena Smilzo se nekako dokopao lopte i krenuo. Borio se glavom, nogama, koljenima, stražnjicom — jednom je čak zubima ugrizao loptu, ispljunuo polovicu pluća, pu-

kla mu slezena, ali u četvrtoj minuti je smjestio loptu u protivničku mrežu.

Nakon toga se složio na zemlju i nije se više pomaknuo. Don Camillo je prešao na suprotnu stranu igrališta da se ne osramoti. Vratar »Nebojše« tresao se od straha.

Crveni su sada stvorili neprobojni obruč i nisu ni časkom napuštali svoje obrambene položaje. Trideset sekundi prije završetka utakmice sudac zazviždi. Kazneni udarac protiv »Nebojše«.

Lopta poleti. Ni Zamora ne bi bio obranio takav udarac u kut. Gol!

Utakmica je bila završena. Pepponeovim ljudima je još preostao zadatak da zaštite igrače na putu do sjedišta. Sudac je bio apolitičan, neka se sam izvuče!

Don Camillu se sve u glavi pobrkalo i nikako da se snađe. Otrča u crkvu i klekne pred oltar.

— Gospode — reče — zašto mi nisi pomogao? Izgubio sam.

— A zašto da pomognem tebi a ne onima? Dvadeset i dvije noge tvojih ljudi i dvadeset i dvije onih drugih — don Camillo, sve su noge jednake. Ne mogu se ja baviti nogama. Ja se bavim dušama. Da mihi animas, caetera tolle*. Tijela prepuštam zemlji. Don Camillo, zar se ti ne možeš pomiriti s mozgom?

— Umoran sam, ali sam na miru s njim — odvrati don Camillo. — Nisam ni zahtijevao da ti osobno preuzmeš brigu za noge mojih igrača, to više što znam da vrijede znatno više od nogu onih tamo. Predbacujem ti što nisi spriječio da nepoštenjak optuži moje ljude za grešku koju nisu počinili.

— I svećenik pogriješi kada čita misu, don Camillo; zašto ne dopuštaš da se to može dogoditi i drugima, bez zle namjere?

— Svatko može pogriješiti i u svemu, ali nogometni sudac ne smije! Kada je u pitanju lopta . . .

* Daj meni duše, ostalo uzmi! (*Prev.*)

— Onda don Camillo rasuđuje ne samo gore od Pepponea već gore i od Fulmina koji uopće ne rasuđuje — nastavi Krist.

— U pravu si — složi se don Camillo. — Ali Binella je običan lopov.

Nije mogao nastaviti jer ga prekide užasna vika koja se sve više približavala. I uskoro u crkvu uleti čovjek. Bio je na izmaku snaga, a na licu mu se čitao strah.

— Ubit će me — zavapi jecajući. — Spasite me!

Svjetina je nagrnula na vrata. Don Camillo zgrabi svijećnjak težak pedesetak kila i podigne ga prijeteći.

— U ime Boga — zavikne — natrag ili ću vam razbiti glave! Zapamtite, ako je netko u okrilju crkve, nitko ga ne smije dirnuti!

Ljudi zastadoše.

— Razulareni volovi! Stid vas bilo! Vratite se u svoje staje i pomolite se Bogu da vam oprosti vašu zvjersku surovost!

Ljudi zbunjeno sagnuše glave i počeše uzmicati.

— Prekrstite se! — zapovjedi don Camillo. S visoko podignutim svijećnjakom u orijaškoj ruci, visok kao gora, podsjećao je na Samsona.

Svi se prekrstiše.

— Između vas i ovoga kojega zvjerski mrzite nalazi se križ koji je svaki od vas načinio svojom rukom. Tko pokuša oskvrnuti tu svetu prepreku krivokletnik je.

Vrati se u crkvu i zabravi vrata. Ali nije bilo potrebno. Čovjek je nemoćan sjedio na klupi, još uvijek zadihan.

— Hvala vam, don Camillo — prošapta.

Don Camillo ne odvrati ništa. Prošeta nekoliko puta gore-dolje, pa stane pred čovjeka.

— Binella! — reče don Camillo, sav bijesan. — Binella, ovdje preda mnom i pred Bogom ne smiješ lagati! Faula nije bilo! Koliko ti je dao ona ništarija Peppone da dosudiš faul ako rezultat bude neriješen?

— Dvije tisuće pet stotina lira.

— Hmm! — zareži don Camillo gurajući mu pesnicu pod nos.
— Ali ... — zakuka Binella.
— Napolje! — zagrmi don Camillo pokazujući mu vrata.
Kada je don Camillo ostao sam, ponovo se okrenuo Kristu.
— Jesam li ti rekao da se prokletnik prodao? Jesam li u pravu da se ljutim ili nisam?
— Nisi, don Camillo — odgovori Krist — nisi u pravu, jer si za istu uslugu ponudio Binelli dvije tisuće lira. Peppone mu je ponudio pet stotina više, i on je prihvatio Pepponeovu ponudu.
Don Camillo raširi ruke.
— Isuse — reče — na kraju će, ako tako razmislimo, ispasti da sam ja kriv!
— Upravo tako, don Camillo. Kada si mu ti, svećenik, prvi predložio posao, zaključio je da je to pošten posao. Od dva poštena posla, Binella je odabrao unosniji.
Don Camillo sagnu glavu.
— Dakle, da je nesretnik dobio batina od mojih ljudi, ja bih bio kriv?
— Bi, u neku ruku, jer si ti prvi doveo čovjeka u napast. Ali tvoja krivica bila bi znatno teža da je Binella prihvatio tvoju ponudu i dosudio kazneni udarac u korist tvojih. U tom slučaju dobio bi batina od crvenih, a ti ih ne bi mogao u tome spriječiti.
Don Camillo je neko vrijeme razmišljao.
— Drugim riječima — reče — bolje je što su oni pobijedili.
— Upravo tako, don Camillo.
— Isuse, hvala ti, dakle, na pretrpljenom porazu. Ako ti kažem da ga prihvaćam vedro kao kaznu zbog nepoštenja, vjeruj mi da se iskreno kajem. Kako da se ne ljutim kada vidim da je izgubila takva momčad, momčad koja bi, ne mislim se time hvaliti, mogla igrati u drugoj ligi, momčad koja je sto puta bolja od »Dynamosa«. Vjeruj mi, to mi razdire srce i vapi za božjom osvetom!
— Don Camillo — prekori ga Krist smiješeći se.

— Ne možeš me shvatiti — uzdahne don Camillo. — Sport je nešto sasvim posebno. Tko ga razumije razumije ga, a tko ga ne razumije ne razumije ga. Jesam li dovoljno jasan?

— I odviše, jadni moj don Camillo! Shvaćam te toliko da ... Dobro, kada je uzvratni susret?

Don Camillo skoči, a srce mu zaigra od sreće.

— Šest nula! — zaviče. — Šest takvih udaraca da neće ni vidjeti lopte! Ovako kako ću sada pogoditi usred ispovjedaonice!

Hitne u zrak šešir, pa ga udari nogom u letu i tresne tako snažno da je poput strijele odletio kroz prozorčić u ispovjedaonicu.

— Gol! — reče Krist smijući se.

OSVETNIK

Pojavi se Smilzo na trkaćem biciklu i zakoči na američki način. Taj se posebni trik sastoji u tome da vozač skoči sa sjedišta unatraške i zajaše kotač.

Don Camillo je sjedio na klupi ispred župnog dvora čitajući novine, pa podiže glavu.

— Zar ti Staljin daje hlače? — upita ga ravnodušno.

Smilzo mu preda pismo, prinese kažiprst štitniku kape i pope se ponovo na bicikl. I, dok je zaokretao iza ugla župnog dvora, okrene se načas.

— Daje mi ih papa! — dovikne i, podigavši se na pedale, nestane poput strijele.

Don Camillo je očekivao to pismo — radilo se o pozivu na proslavu otvorenja Narodnog doma s priloženim programom. Govori, izvještaji, limena glazba, zakuska i po podne »*Veliki boksački susret između prvaka u teškoj kategoriji Mjesne sekcije, druga Bagottija Mirka, i prvaka u teškoj kategoriji Kotarske sekcije druga Garlinija Antea.*«

Don Camillo pohita da izvijesti Krista na oltaru.

— Isuse — uzvikne pošto mu je pročitao program — ovo je nepošteno! Da Peppone nije najgori pro-

stak, ne bi stavio u program mlaćenje pesnicama nego uzvratni nogometni susret između »Dynamosa« i »Nebojše«. Prema tome, ja sada...

— Prema tome, ti sada ni u mislima ne idi k njemu da mu očitaš ono što želiš, jer znaj da nisi u pravu — prekine ga Krist. — Razumljivo je što je Peppone nastojao prirediti nešto drugo nego vi. Drugo, razumljivo je što se Peppone nije htio izložiti opasnosti da na dan svečanog otvorenja svog Narodnog doma doživi poraz. Uz to, ako, recimo, njegov mjesni prvak bude pobijeđen, nikakvo zlo u tome — drugovi su obadvojica, jedan i drugi, dakle poraz i pobjeda ostaju u obitelji. Naprotiv, pobjeda tvoje momčadi nad njegovom naškodila bi ugledu Partije. Don Camillo, moraš, dakle, priznati da Peppone nije mogao unijeti u program susret s tvojom momčadi.

— Ali — uzvikne don Camillo — ja sam bio unio u program susret s njegovom momčadi! I još izgubio!

— Don Camillo — napomenu Krist blago — ali ti ne predstavljaš nikakvu partiju! Tvoji dječaci nisu branili boje Crkve. Branili su jedino ugled nogometne momčadi koja se, stjecajem sretnih okolnosti, rodila u sjeni župne crkve. Ne misliš valjda da je one nedjelje bila poražena kršćanska vjera?.

Dok Camillo udari u smijeh.

— Isuse — usprotivi se — činiš mi nepravdu ako misliš da ovako gledam na stvari. Rekao sam samo to da je Peppone, sportski govoreći, prostak. Stoga mi nemoj zamjeriti ako se počnem grohotom smijati kada njegov glasoviti prvak dobije toliko udaraca da u trećoj rundi neće više znati ni kako se zove.

— Neću ti zamjeriti, don Camillo. Zamjerit ću ti, međutim, ako se budeš zabavljao prizorom kada će dvojica nastojati jedan drugoga dotući pesnicama.

Don Camillo raširi ruke.

— Nisam na to ni pomišljao i nikada ne bih sebi dopustio da svojom prisutnošću pridonesem takvoj manifestaciji brutalnosti kojom se samo širi kult nasilja, koji je ionako već duboko ukorijenjen u duhu masa. Potpuno se slažem s tobom i osuđujem svaki

sport u kojemu umjesto spretnosti i vještine prevladava surova sila.

— Dobro, don Camillo — reče Krist. — Ako čovjek osjeti potrebu da protegne mišiće, ne mora radi toga izubijati bližnjega svoga. Bit će dovoljno da zaštiti ruke dobro podstavljenim rukavicama i dade srcu oduška iskaljujući se na vreći ispunjenoj piljevinom ili na obješenoj lopti.

— Naravno — reče don Camillo, prekrsti se na brzinu i pohita k vratima.

— Don Camillo, nešto me veoma zanima — uzvikne Krist. — Kako se zove ona kožnata lopta što si je s pomoću elastičnog konopca pričvrstio na strop i pod na tavanu?

— »Punching-ball«, čini mi se — promrmlja don Camillo zaustavljajući se.

— A što to znači?

— Ne znam engleski — odvrati don Camillo i oprosti se.

* * *

Don Camillo se pojavio na svečanom otvorenju Narodnog doma. Peppone ga je osobno pratio dok je razgledavao prostorije. Bila je to uistinu lijepa građevina.

— Kako vam se čini? — upita Peppone blistajući od radosti.

— Dražesno! — odvrati don Camillo smiješeći se. — Reći ću po istini da nitko ne bi rekao da je nacrt izradio javni zidarski nadglednik Brusco.

— Da — progunđa Peppone koji je potrošio grdne pare, jer je dao da nacrt izradi najbolji arhitekt u gradu.

— Nije loše ovo rješenje s niskim prozorima — napomenu don Camillo. — Tako sobe mogu biti niže a da se ne izgubi sklad. Dobro, dobro. A ovo će biti skladište?

— Ovo je dvorana za masovne sastanke — objasni Peppone.

— Aha! A oružarnicu i ćeliju za opasne protivnike smjestili ste valjda u podrum?

— Ne — odvrati Peppone. — Opasnih protivnika nemamo, svi su takve sitne ribe da im možemo dopustiti da se slobodno koprcaju. Što se tiče oružarnice, u slučaju potrebe kanimo se poslužiti vašom.

— Odlična zamisao — odgovori don Camillo vrlo uljudno. — Uostalom, gospodine Peppone, vidjeli ste kako brižljivo čuvam onaj mitraljez što ste ga kod mene pohranili.

Došli su pred nekakav veliki kip koji je predstavljao muškarca s golemim ovješenim brkovima, sitnim očima i lulom.

— Je li ovo jedan od vaših pokojnika? — upita Don Camillo sažaljivo.

— To je jedan od naših živih koji će vas, kad stigne, posjesti na munjovod zvonika — objasni Peppone koji se više ne mogaše svladavati.

— To je previsoko mjesto za skromna dekana. Najviše mjesto u kraju uvijek pripada općinskom predsjedniku i ja vam ga odsad dajem na potpuno raspolaganje.

— Hoćemo li imati čast da vas pozdravimo na današnjem boksačkom dvoboju, gospodine dekane?

— Hvala. Moje mjesto ustupite Fulminu koji će znatno bolje znati ocijeniti profinjenu ljepotu i odgojni značaj predstave. Ja ću svakako biti spreman u župnom dvoru, u slučaju da vašem prvaku zatreba posljednja pomast, samo pošaljite Smilza i ja ću za dvije minute biti ovdje.

* * *

Po podne se don Camillo poduže zadržao s Kristom časkajući o koječemu. Na kraju se oprosti:

— Pospan sam, malo ću prileći. I hvala ti što kiša lije kao iz kabla. Po mome, to je vrlo dobro za žito.

— A nadasve će spriječiti, po tvome, mnoge koji daleko stanuju da prisustvuju nastavku Pepponeove proslave — doda Krist. — Nije li tako?

Don Camillo klimne glavom.

Mada je doista kiša lijevala kao iz kabla, nipošto nije pokvarila Pepponeovo slavlje. Ljudi su došli s područja čitave općine i iz drugih obližnjih općina, i ogromna gimnastička dvorana Narodnog doma bila je puna kao šipak. Kotarski prvak bio je prilično poznat, a i Bagotti je nesumnjivo u okolici uživao popularnost. Bilo je to pomalo i takmičenje između grada i sela, pa su i zbog toga ljudi s velikim zanimanjem očekivali borbu.

Peppone je sjedio u prvom redu ispod ringa i sjao od sreće promatrajući dupkom punu dvoranu. Uz to je vjerovao da će Bagotti, u najgorem slučaju, izgubiti na bodove; protiv ovako snažna protivnika to je isto što i pobjeda.

Tačno u četiri sata, nakon urnebesnog pljeskanja i takve vike da se mogao srušiti strop, odjekne prvi udarac gonga i ljudi počeše strastveno navijati na štetu vlastitih jetara.

Odmah se vidjelo da kotarski šampion ima bolji stil od Bagottija, ali je ovaj bio brži i spretniji pa je prva runda pružila gledaocima niz izvanredno napetih prizora od kojih su gubili dah.

Peppone se znojio kao da je u parnoj kupelji, a inače je ostavljao dojam čovjeka koji se najeo dinamita.

Druga je runda sretno počela za Bagottija koji je bio u napadu. Ali, odjednom, Bagotti se sruši kao pokošen. Sudac poče brojiti sekunde.

— Ne! — zaurla Peppone i skoči na klupu. — Niski udarac!

Kotarski se prvak okrene prema Pepponeu smijući se sarkastično. Zavrti glavom i dodirne šakom bradu.

— Ne! — zaurla Peppone izbezumljeno, usred opće gungule. — Svi su vidjeli! Najprije si mu zadao niski udarac, a kada se savio od bola, onda si ga maznuo u bradu! Ne vrijedi!

Kotarski prvak slegne ramenima kreveljeći se prijezirno. U međuvremenu je sudac odbrojio deset i posegnuo za boksačevom rukom da je podigne, ali tada počne tragedija.

Peppone baci šešir, jednim skokom skoči na ring i stane se stisnutim pesnicama približavati kotarskom prvaku.

— Pokazat ću ja tebi! — zaurla Peppone.

— Umlati ga, Peppone! — stade dernjava pomahnitalih gledalaca.

Boksač zauze obrambeni stav, a Peppone nasrne poput razjarena bika i zamahne pesnicom. Ali u prevelikoj razjarenosti izgubi moć rasuđivanja pa se protivnik lako ukloni te mu istodobno uputi snažan direkt u čeljust. Poslije se nije morao nimalo truditi, snažno je i pravo udarao, jer se Peppone nakon promašenog udarca ukrutio i ostao potpuno otkriven, pa se činilo da boksač udara u vreću piljevine.

Peppone tresne na tlo poput klade, a u dvorani zavlada tajac, kao da su svi zanijemili. Kad odjednom, dok je kotarski prvak, smiješeći se sažaljivo, promatrao oborenog diva, dvoranom odjekne jednodušni urlik iz tisuću grla — neki je čovjek skočio na ring. Nije ni skinuo mokru kabanicu i kapu. Pograbi par rukavica s klupice u kutu, navuče ih ne mareći da ih sveže, stane pred šampiona i zamahne šakom.

Kotarski prvak, naravno, ustukne, ali mu protunapad ne uspije, jer se neznanac brižljivo pokrivao. Boksač je skakutao oko čovjeka koji se tromo okretao uvijek na istom mjestu. U pravom trenutku prvak uputi protivniku direkt u bradu. Ali neznanac se i ne maknu s mjesta — ljevicom odbije, a desnicom mu zada u čeljust takav vraški udarac da ga je prvak osjetio tek u spavaćim kolima — to jest zaspao je smjesta i pao obeznanjen izvan ringa.

Dvorana se pretvorila u ludnicu.

* * *

U župni dvor vijest je donio zvonar. Don Camillo je morao skočiti iz kreveta i odmah otvoriti vrata, jer zvonar umalo da nije poludio od nestrpljenja da mu sve ispriča, od početka do kraja.

Don Camillo pođe da izvijesti Krista.

— Dakle? — upita Krist. — Kako je bilo?

— Prava paklena gungula, nezamisliv prizor nereda i nemorala!

— Kao onda kada su pokušali linčovati tvoga suca? — upita nehajno Krist.

Don Camillo se nasmija.

— Ma kakav sudac! Pepponeov se prvak u drugoj rundi skljokao, kao vreća krumpira. Onda je Peppone skočio na ring i počeo se tući s pobjednikom. Nema sumnje da je snažan kao bik, ali je i pametan kao govedo, jer je pošao u napad sa zaštićenim bokom poput Zulukafera i Rusa, a onaj mu je sprašio direktan udarac u bradu i složio ga na pod.

— Dakle, njegova je sekcija pretrpjela dva poraza.

— Dva sekcija, a jedan kotar — zahihota don Camillo. — Nije još sve gotovo! Čim se Peppone ispružio na podu, na ring se popeo neki drugi čovjek. Čini se jedan od posjetilaca iz susjednih općina. Dobra komadina, s bradom i brkovima, zauzeo borbeni stav i već otprve odalamio po čeljusti kotarskog prvaka.

— A ovaj se izmakao i uzvratio kako treba, pa je i čovjek s bradom pao kao pokošen i upotpunio okrutnu predstavu — upadne mu Krist u riječ.

— Ne! Čovjek s bradom se dobro zaštitio, kao željezna blagajna. Tada je kotarski prvak stao poskakivati oko njega sve gledajući kako da ga iznenadi. I tup! Uputio mu direktan udarac desnicom. Tada ja odbijem udarac lijevom i zadam mu munjevit udarac desnicom da je odletio iz ringa.

— Kakve ti tu imaš veze?

— Ne razumijem.

— Rekao si: »Tada ja odbijem udarac lijevom i zadam mu munjevit udarac desnicom.«

— Kako sam to mogao reći? Nije mi jasno.

Krist zaklima glavom.

— Možda zato što si ti bio onaj čovjek koji je izmlatio kotarskog prvaka?

— Ne bih rekao — odvrati ozbiljno don Camillo. — Ja nemam ni brade ni brkova.

— Čovjek sebi lako natakne lažne brkove da ljudi ne bi znali kako se dekan zanima za prizore u kojima se dva čovjeka javno bore pesnicama.

Don Camillo raširi ruke.

— Isuse, sve je moguće — treba imati na umu da je i dekan čovjek od krvi i mesa.

Krist uzdahne.

— Znamo mi to. Ali znamo i to da dekani, iako su od krvi i mesa, ne bi nikada smjeli zaboraviti da imaju i mozak. Zato, ako se dekan od krvi i mesa preruši da bi prisustvovao boksačkom dvoboju, dekan sa zdravim razumom spriječit će ga da sudjeluje u surovoj predstavi.

Don Camillo zavrti glavom.

— Tako je. Ali trebalo bi imati na umu da u dekana osim krvi i mesa i razuma, ima još nešto. I kada to nešto vidi da je općinskog predsjednika oborio na pod, naočigled svih njegovih odbornika i birača, neki smrdljivac iz grada koji pobjeđuje niskim udarcima (što vapi za božjom osvetom), onda to nešto zgrabi dekana od krvi i mesa, zajedno s njegovim razumom, i prisili ga da skoči u ring.

Krist klimne glavom.

— Htio si reći da moram imati na umu da je u dekana i srce?

— Nebesa — uzvikne don Camillo — zar da se ja usudim tebi davati savjete? Mogu jedino reći da nitko ne zna tko je bio taj bradonja.

— Dobro, onda ni ja ne znam tko je to bio — odvrati Krist uzdišući. — Još samo ovo — imaš li pojma što znači punching-ball?

— Nisam nimalo napredovao u engleskom jeziku, Gospodine — odgovori don Camillo.

— Možda je bolje što nemamo pojma ni o tome — nasmiješi se Krist. — Najposlije, kultura ponekad donosi više zla nego dobra. Zdravo, kotarski prvače!

NOĆNA ZVONJAVA

Don Camillo je od nekog vremena osjećao da ga prati par očiju. Kad bi se iznenada okrenuo, dok je išao cestom ili poljem, nije nikoga vidio, ali bio je uvjeren, kad bi potražio iza živice ili u grmlju, da bi našao oči i ostalo.

Kada je nekoliko puta navečer izlazio iz župnog dvora, čuo je neki šum iza kućnih vrata, a u mraku nazreo nečiju sjenu.

— Pusti ga neka gleda — odgovorio mu je Krist kada ga je upitao za savjet. — Dva oka nisu nikad nikome naudila.

— Trebalo bi znati da li se ona dva oka smucaju sama ili u društvu trećeg oka, na primjer kalibra 9 — uzdahnu don Camillo. — Ova bi pojedinost mogla biti donekle važna.

— Ništa ne može pomutiti mirnu savjest, don Camillo.

— Znam, Isuse — uzdahne ponovo don Camillo. — Zlo je u tome što takvi ljudi obično ne pucaju u savjest, već posred pleća.

Don Camillo nije se mnogo uznemirivao zbog toga. Prošlo je neko vrijeme kad jedne kasne večeri, dok je sjedio sam u župnom dvoru i čitao, iznenada »osjeti« oči.

Bila su tri oka. Podižući polako glavu, don Camillo ugleda najprije crno oko revolvera, a onda oči čovjeka zvanog Biondo.

— Moram li dići ruke? — upita mirno don Camillo.

— Neću vam ništa — odvrati Biondo spremajući revolver u džep kaputa. — Bojao sam se da ćete se uplašiti, kada me ugledate iznenada, i da ćete početi vikati.

— Shvaćam — reče don Camillo. — A nisi li pomislio da bi mogao jednostavno pokucati na vrata i prištedjeti sebi sav taj trud?

Biondo ne uzvrati ništa; priđe prozoru i nasloni se rukama na dasku. Zatim se naglo okrene i sjede za don Camillov stolić.

Kosa mu je bila razbarušena, imao je velike podočnjake, a čelo mu je bilo orošeno znojem.

— Don Camillo — reče Biondo kroza zube — onoga iz kuće na nasipu likvidirao sam ja.

Don Camillo zapali cigaru.

— Iz kuće na nasipu? — reče spokojno. — Pa što? Stara priča, politička posla. Amnestija je i to izgladila. Zbog čega se uznemiravaš? Zakon te ne kači.

Biondo slegne ramenima.

— Grebe se meni za amnestiju — reče bijesno. — Svake noći, čim ugasim svjetlo, eto ti njega pored mog kreveta. Nikako da shvatim što je to!

Don Camillo otpuhne plavičasti dim cigare.

— Ništa, Biondo — odvrati smiješeći se. — Poslušaj mene — nemoj gasiti svjetlo!

Biondo skoči sa stolice.

— Zavitlavajte vi onog blesavog Pepponea! — zavikne. — A ne mene!

Don Camillo zavrti glavom.

— U prvom redu, Peppone nije blesav, a drugo, ja ti ništa drugo ne mogu učiniti.

— Ako treba kupiti svijeće ili nešto pokloniti crkvi, u redu — zavika Biondo. — Ali morate me odriješiti. Uostalom, mene ne kači zakon!

— Slažem se, sinko — reče blago don Camillo. — Zlo je u tome što nije proglašena i amnestija za savjest. Prema tome, ovdje je još sve po starome, pa ako netko želi biti odriješen, mora se pokajati i dokazati da se pokajao, i tek onda poraditi na tome da dobije oproštenje. To dugo traje.

Biondo se nakrevelji.

— Pokajati se? Ja da se pokajem što sam ga ucmekao? Žalim jedino što sam likvidirao samo njega.

— U to sam područje potpuno neupućen. Ali da ne duljimo; ako ti tvoja savjest kaže da si ispravno postupio, za tebe je sve u redu — reče don Camillo otvarajući knjigu i stavljajući je pred Bionda. — Vidiš, mi imamo tačno određene zapovijedi koje ne izuzimaju političke povode. Peta — ne ubij! Sedma — ne ukradi!

— Kakve to ima veze s tim? — upita Biondo nekako tajanstveno.

— Nikakve — umiri ga don Camillo. — Pričinilo mi se da si mi rekao da si ga, pod izlikom političkih razloga, otpremio na drugi svijet zato da bi mu uzeo pare.

— Nisam to rekao! — poviče Biondo, izvuče pištolj i uperi ga don Camillu u nos. — Nisam rekao, ali je istina! Jest, istina je, i usudite li se to nekome ispričati, ustrijelit ću vas!

— Mi takve stvari ne kazujemo ni Svevišnjemu — umiri ga don Camillo. — On ih ionako zna bolje od svih nas.

Činilo se da se Biondo načas primirio. Otvori šaku i zagleda se u pištolj.

— Baš sam tikvan! — uzvikne smijući se. — Nisam ni primijetio da nije otkočen.

Otkoči pištolj i metne metak u cijev.

— Don Camillo — opet će Biondo čudnim glasom. — Dojadilo mi je gledati onoga pored mog kreveta. Birajte — ili me odriješite ili ću vam prosvirati kuglom glavu.

Pištolj je lako podrhtavao u čovjekovoj ruci. Don Camillo problijedi i zagleda se Biondu u oči.

— Isuse — reče u sebi don Camillo — ovaj pas je bijesan i pucat će. Odrješenje dano pod ovakvim okolnostima nema nikakve vrijednosti. Što da učinim?

— Ako se bojiš, odriješi ga — odazva se Krist.

Don Camillo prekrsti ruke na prsima.

— Neću, Biondo — reče don Camillo.

Biondo stisne zube.

— Don Camillo, odriješite me ili pucam.

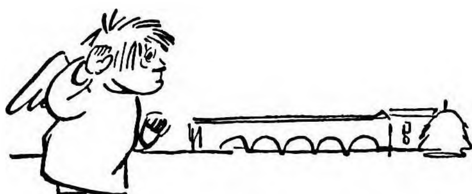
— Neću.

Biondo pritisne obarač i obarač škljocne. Ali metak ne izleti.

Onda don Camillo uputi svoj metak, a taj pogodi pravo u cilj, jer don Camillove pesnice nisu nikada zatajile.

Zatim pohita u zvonik i u jedanaest sati noću razleže se zvonjava kao u dane velikih blagdana. Zvonjava potraja dvadeset minuta. Svi pomisliše da je don Camillo sišao s uma; svi osim Krista na oltaru koji je, smiješeći se, vrtio glavom, i Bionda koji je nakon lude trke poljima stigao do obale rijeke te se spremao da skoči u mračnu vodu, ali ga stigoše zvukovi zvona i zaustaviše.

I Biondo krenu natrag, jer je čuo glas koji je za nj bio nov. Bilo je to pravo čudo, jer pištolj koji zataji činjenica je ovoga svijeta, a svećenik koji počne zvoniti kao u dane velikih blagdana u jedanaest noću zaista je nešto s drugoga svijeta.

LJUDI I ŽIVOTINJE

Grande se zvao posjed bez međa, sa stajom za stotinu krava, parnom siranom, voćnjakom i tako dalje. Sve je to pripadalo starome Pasottiju koji je živio sam u kući zvanoj Badia, a imao je cijelu vojsku slugu.

Jednoga dana ljudi se pobunili i krenuli svi pod Pepponeovim vodstvom u Badiju. Stari Pasotti ih primi u audijenciju s prozora.

— Bog vas ubio! — vikne Pasotti pružajući glavu kroz prozor. — Zar u ovoj prljavoj zemlji čestit čovjek ne može više živjeti u miru?

— Čestit čovjek može — odvrati Peppone — ali izrabljivači koji radnim ljudima uskraćuju ono što im s pravom pripada ne mogu.

— Pravo je za mene ono što propisuje zakon — uzvrati Pasotti. — A ja poštujem zakon.

Tada Peppone reče da radnici neće doći na posao sve dok im Pasotti ne odobri olakšice.

— Izvolite sami hraniti svojih stotinu krava! — zaključi Peppone.

— Dobro — odvrati Pasotti, zatvori prozor i vrati se u krevet na spavanje.

Tako je na Grandu počeo štrajk. Organizaciju je preuzeo osobno Peppone i postavio čete nadglednika, stražarske smjene, kurire i zatvorio sve prilaze. Na vrata i prozore staje pribili su daske i zapečatili ih.

Prvog dana krave počeše mukati, jer ih nisu pomuzli. Drugog su dana mukale, jer ih nisu pomuzli i jer su bile gladne. Trećega dana se pridružila još i žeđ, i mukanje se čulo i preko granica općine. Onda stara Pasottijeva služavka izađe na stražnja vrata Badije i reče ljudima koji su držali zatvorene prilaze da ide u apoteku po neko raskužno sredstvo.

— Rekao je gazda da ne želi oboljeti od kolere kada krave uginu od gladi pa se počne širiti smrad.

Najstariji radnici, oni što su već pedesetak godina radili kod Pasottija, zaklimahu na to zabrinuto glavom, jer su vrlo dobro znali da je Pasotti tvrdoglav kao magare. Tada nastupi osobno Peppone s glavnim štabom i svojim ljudima te zaprijeti da će svakoga tko se usudi približiti staji smatrati za izdajicu domovine.

Podvečer četvrtog dana dođe u župni dvor Giacomo, stari kravar na Grandu.

— Jedna se krava mora oteliti pa muče da ti srce pukne, i crknut će ako joj tko ne pomogne; ali ako se tko približi staji, polomit će mu kosti.

Don Camillo ode u crkvu i nasloni se na ogradu ispred oltara.

— Isuse —reče raspetom Kristu — drži me ili će biti rata!

— Smiri se, don Camillo — blago ga opomenu Krist. — Silom se ništa ne može postići. Ljude treba smirivati razumom; surovi će ih postupci samo još više razjariti.

— Tako je — uzdahne don Camillo. — Treba ih privesti razumu. Šteta je jedino što krave moraju crkavati dok se ljudi privode razumu.

Krist se nasmiješi:

— Ako silom što izaziva silu uspijemo spasiti sto krava, a izgubimo jednoga čovjeka, ili ako uvjeravanjem izgubimo sto krava, a izbjegnemo gubitak onoga čovjeka, je li po tvome bolja sila ili uvjeravanje?

Don Camillo nikako da se okani misli o ratu, toliko je bio ogorčen, pa zavrti glavom.

— Isuse, kakve su to premetaljke — nije u pitanju sto životinja. U pitanju je javna imovina. Propast

tih stotinu životinja neće nanijeti štetu samo tvrdoglavom sivonji, već svima, dobrima i zlima. A mogla bi izazvati i kojekakve posljedice, zaoštriti sadašnje nesuglasice i dovesti do sukoba u kojem će, umjesto jednoga, biti dvadeset mrtvih.

Krist se nije složio s tim.

— Ako razumnim uvjeravanjem izbjegneš danas jednog mrtvaca, zašto ne bi istim postupkom mogao izbjeći i one sutrašnje? Don Camillo, gdje ti je vjera?

Don Camillo izađe da prošeta poljem, jer je bio uzrujan, i tako se odjednom, pukim slučajem, zateče posve blizu mjesta gdje je mukanje iz stotinu kravljih grla bilo najglasnije. Dopre mu do ušiju tihi razgovor dežurnih stražara, a deset minuta kasnije provlačio se kroz veliku betonsku cijev kanala za navodnjavanje što je prolazila ispod metalne mreže i srećom bila suha.

— Sada bi trebalo — pomisli don Camillo — da me netko dočeka na drugom kraju, pa da me mazne po glavi. Tada bi bilo sve u redu!

Na drugom kraju nije bilo nikoga i don Camillo se oprezno nastavio šuljati jarkom prema posjedu.

— Stoj! — oglasi se uskoro netko, a don Camillo skoči iz jarka i skloni se za jedno široko deblo.

— Stoj ili pucam! — opet će onaj isti glas koji je sada dolazio sa suprotne strane jarka, od jednog krupnog debla.

Bila je to večer čudnih slučajnosti i don Camillu se slučajno stvori u rukama povelik predmet od čelika, te on povuče neku stvarčicu koja se pokretala u njoj i odgovori:

— Čuvaj se, Peppone, jer pucam i ja.

— Ah — začu se gunđanje s druge strane. — Nikako nisam želio da mi se i tu petljate!

— Primirje — reče don Camillo. — Tko ga prekrši dabogda dospio u pakao! Sada ću brojati i, kada kažem »tri«, obojica ćemo skočiti u jarak!

— Ne biste ni bili pop da niste toliko sumnjičavi — odvrati Peppone. I na tri skoči, te se obojica nađoše na dnu jarka.

Iz staje je dopiralo pakleno mukanje. Bilo je tako strašno da ih je oblio hladan znoj.

— Mora da ti je zabavna ova muzika! — progunđa don Camillo. — Šteta što će prestati kada krave pocrkaju. Dobro je što ste tako uporni. Trebalo bi, dapače, nagovoriti ljude da zapale hambare, sjenike, pa i kuće u kojima stanuju — zamisli kakve li nesreće za siromaha Pasottija kada bude prisiljen da se skloni u neki švicarski hotelčić da potroši ono nekoliko milijuna što ih je tamo sklonio.

— Vidjet ćemo hoće li stići u Švicarsku! — odvrati Peppone prijeteći.

— Tako je! — uzvikne don Camillo. — Dosta je stare priče o petoj zapovijedi koja kaže ne ubij! A kada netko stigne pred Vječnog Oca, znat će što treba da kaže: — »Kratka priča, dragi Gospode Vječni Oče, Peppone je proglasio generalni štrajk i sve prisilio da ostanu skrštenih ruku.« Kad smo već kod toga, reci mi, Peppone, kako ćeš postići da i kerubini skrste ruke? Jesi li razmišljao o tome?

Peppone zamuka gore od krave koja se imala oteliti i koja je mukala da se čovjeku srce kidalo.

— Vi niste pop! — reče Peppone stisnutih zuba. — Vi ste glavni zapovjednik GPU-a!

— Gestapoa — ispravi ga don Camillo. — GPU je vaš.

— Šunjate se okolo noću sa šmajserom u šapama i upadate u tuđe kuće kao razbojnik.

— A ti? — mirno upita don Camillo.

— Ja služim narodu!

— A ja Bogu!

Peppone udari nogom u kamen.

— Ne može čovjek uopće razgovarati s popovima! Riječ-dvije i odmah skrenu na politiku!

— Peppone — započe blago don Camillo. Ali mu Peppone ne dopusti da nastavi.

— Nemojte mi sada zvrndati o državnoj imovini i ostale lijepe priče, jer ću vas izrešetati, tako mi boga velikoga! — uzviknu.

Don Camillo zavrti glavom.

— Ne može čovjek razgovarati sa crvenima. Riječ-dvije i odmah skrenu na politiku!

Krava koja se imala oteliti prodorno zamuka.

— Tko je tu? — viknu u tom času netko blizu jarka. Bila su tu trojica — Brusco, Magro i Bigio.

— Pregledajte cestu što vodi do mlina — naredi Peppone.

— U redu — odvrati Brusco. — S kim si to razgovarao?

— S dušom tvog pokojnog djeda! — izdere se Peppone.

— Ona krava što se ima oteliti sve jače muče — progunđa Brusco.

— Idi pa to ispričaj popu! — zaurla Peppone. — Neka crkne! Ja štitim interese naroda, a ne interese krava!

— Ne ljuti se, šefe — promuca Brusco i iščezne s ostalom dvojicom.

— Tako je, Peppone — prošapta don Camillo. — Hajde da štitimo interese naroda.

— Što smjerate?

Don Camillo spokojno krene jarkom prema prosjeku. Peppone mu naredi neka stane, jer će mu inače sasuti olovo u leđa.

— Peppone je životinja tvrdoglavija od mazge — mirno će don Camillo — ali on ne puca u leđa jadnim svećenicima koji čine ono što im Bog zapovijeda.

Peppone sočno prokune, a don Camillo se naglo okrene.

— Prestani se vladati kao konj ili ću te tresnuti po gubici kao što sam ono tresnuo tvoga čuvenog kotarskog prvaka . . .

— Nije bilo potrebno da mi kažete. Znao sam da ste to mogli biti jedino vi. Ali ovo je nešto posve drugo.

Don Camillo je mirno gazio dalje jarkom, a Peppone je išao za njim mrmljajući i prijeteći da će otvoriti paljbu. Kada su već bili nedaleko od staje, neki glas zaviknu:

— Stoj!

— Hajde do vraga! — odvrati Peppone. — Sada sam ja ovdje. Vi otiđite u siranu.

Don Camillo i ne pogleda vrata staje s pečatima. Pope se ljestvama u sjenik iznad staje pa zovnu potiho:

— Giacomo!

Stari kravar što mu je maločas došao ispričati u župni dvor ono o kravi, izmili iz hrpe sijena. Don Camillo upali džepnu svjetiljku, pomakne gomilu sijena i na podu se pojavi otvor.

— Spusti se — reče don Camillo starome.

Stari se spusti kroz otvor i zadrža se dolje podosta vremena.

— Oslobodila se — prošapta kada se ponovo pojavio. — Izvršio sam već tisuću takvih operacija i razumijem se u to bolje od veterinara.

— Idi sada kući — zapovjedi don Camillo starome, i starac iščezne.

Onda don Camillo proširi otvor u podu i dogura do njega balu sijena, pa je spusti dolje.

— Što sad namjeravate — upita ga Peppone koji je do tog trenutka bio sakriven.

— Pomozi mi da pobacamo nekoliko bala pa ću ti onda reći.

Peppone je gunđajući gurao jednu balu za drugom, a kada se don Camillo spustio u staju, pođe za njim.

Don Camillo ponese balu sijena do jasala na desnoj strani, pokida žice što su vezivale balu i počne bacati sijeno pred krave.

— Ti se pobrini za jasle slijeva — reče Pepponeu.

— Neću, pa makar me zaklali! — poviče Peppone, pa pograbi prvu balu i ponese je prema lijevim jaslama.

Radili su kao govedari. A onda je trebalo stoku napojiti. Budući da je staja bila moderno uređena s jaslama uz hodnik po sredini i s koritima za napajanje uza zid, bilo je potrebno okrenuti stotinu krava, a zatim lomiti ruke i tući ih po rogovima da ih odvoje od vode, jer bi inače previše popile i pocrkale.

Kada su završili posao, u staji je još vladao mrak, naprosto zato što su drveni kapci svih prozora bili s vanjske strane zabijeni čavlima.

— Tri sata po podne — reče don Camillo gledajući na sat. — Morat ćemo čekati do mraka.

Peppone je od bijesa počeo gristi nokte. Na kraju se morao pomiriti sa sudbinom.

Uvečer su Peppone i don Camillo još sjedili u kutu staje i kartali se pri svjetlu petrolejke.

— Toliko sam gladan da bih mogao progutati biskupa s kostima! — uzviknu ljutito Peppone.

— Loše za probavu, druže predsjedniče — odvrati i ne trepnuvši don Camillo, kojem se od gladi sve zelenjelo pred očima i koji bi bio progutao i kardinala.

— Imat ćeš pravo govoriti o gladi kad budeš postio onoliko koliko su postile ove životinje.

Prije odlaska nabacali su još sijena u sve jasle. Peppone se opet usprotivio i govorio o izdaji i narodnim neprijateljima, ali don Camillo nije popustio.

Tako je te noći u staji zavladala grobna tišina. I stari Pasotti, pošto više nije čuo mukanje krava, pomisli da su posve iscrpljene kad više ne mogu ni mukati. Ujutro pođe na pregovore s Pepponeom i, pošto je svaka strana malo popustila, život se ponovo sredio.

Po podne Peppone dođe u župni dvor.

— Eh — reče don Camillo najslađim glasom — vi revolucionari morali biste uvijek poslušati savjete starog dekana. Tako je, draga djeco.

Peppone je, prekrštenih ruku, promatrao tu čudesnu bezočnost.

— Velečasni — reče Peppone. — Moj puškomitraljez!

— Tvoj puškomitraljez? — odgovori smiješeći se don Camillo. — Ne razumijem te. Zar si ga imao sa sobom?

— Jesam, imao sam ga, ali kada smo izlazili iz staje, vi ste podlo iskoristili moju zbunjenost, pa ste mi ga digli.

— Sada se malko prisjećam — odvrati don Camillo s izrazom ljupke naivnosti na licu. — Oprosti, Peppone. Nesreća je u tome što starim, i nikako da se sjetim kamo sam ga stavio.

— Velečasni — uzvikne Peppone i smrknu se — to je već drugi koji ste mi digli!

— Hajde, sinko, ne uzbuđuj se! Dobit ćeš već drugi. Tko zna koliko ih imaš još porazbacanih svuda po kući!

— Vi ste od onih popova koji polako sile čestita kršćanina da postane muhamedanac.

— Možda — odvrati don Camillo. — Ali tebi se to ne može dogoditi. Ti nisi čestit čovjek.

Peppone tresne šešir o zemlju.

— Da si čestit čovjek, zahvalio bi mi na onome što sam učinio za tebe i za narod.

Peppone pokupi šešir, nabije ga na glavu i uputi se vratima. Prije odlaska još se jednom okrenu:

— Možete vi meni dignuti ne dva, već dvije tisuće puškomitraljeza. Na dan revolucije već ću negdje pronaći top kalibra 75 i otvoriti vatru na ovu đavolju kuću!

— A ja ću već negdje pronaći top kalibra 81 za protunapad — odvrati spokojno don Camillo.

* * *

Prolazeći mimo crkvu, na kojoj su vrata bila širom otvorena pa se vidio oltar, Peppone bijesno skinu šešir i odmah ga ponovo stavi da ne bi tko primijetio.

Ali Krist ga je vidio, i kada stiže u crkvu don Camillo, Krist mu to ispriča.

— Prošao je Peppone i pozdravio me — raspoloženo će Krist.

— Čuvaj se, Isuse — odvrati don Camillo. — Već te je netko i poljubio, a onda te prodao za trideset lira. Onaj što te je pozdravio, rekao mi je prije tri minute da će na dan revolucije već negdje pronaći top kalibra 75 i pucati na kuću božju!

— A što si mu ti odgovorio?

— Da ću već negdje pronaći top kalibra 81 da uzvratim paljbom na Narodni dom.

— Razumijem, don Camillo. Zlo je u tome što ti već imaš taj top kalibra 81.

Don Camillo raširi ruke.

— Isuse — reče — to su sitnice kojih se čovjek ne može otarasiti, jer su uspomene. Svi smo mi ljudi pomalo sentimentalni. Uostalom, zar nije bolje da ti predmeti budu kod mene nego kod njih?

— Don Camillo je uvijek u pravu — reče Krist smiješeći se. — Dok jednog dana ne počini kakvu nepodopštinu.

— Toga se ne plašim; imam najboljeg savjetnika na svijetu — odvrati don Camillo. A Krist ostade bez riječi.

PROCESIJA

Svake godine, na dan mjesnog crkvenog proštenja, nosili bi u procesiji Raspetoga s oltara i povorka je išla do nasipa. Tu se blagoslivljala voda da rijeka ne bi ludovala nego se pošteno vladala.

Činilo se da će i ovaj put sve ići ustaljenim redom. I don Camillo je upravo razmišljao o posljednjim pojedinostima obrednog programa kada se u župnom dvoru pojavi Brusco.

— Šalje me sekretar Sekcije — reče Brusco — i poručuje da će u procesiji sudjelovati i Sekcija u punom sastavu i sa zastavom.

— Zahvaljujem sekretaru Pepponeu — odvrati don Camillo. — Bit ću presretan ako budu prisutni svi ljudi iz Sekcije. Ali neka budu tako dobri da zastavu ostave kod kuće. U vjerskim povorkama ne smije biti političkih zastava. Takva su naređenja.

Brusco ode, a malo kasnije eto Pepponea zajapurena lica i izbečenih očiju.

— I mi smo kršćani kao i svi ostali! — poviče Peppone ulazeći u župni dvor a da nije ni pokucao. — Po čemu se mi razlikujemo od drugih ljudi?

— Po tome što ne skidate šešir kada uđete u tuđu kuću — odvrati mirno don Camillo.

Peppone bijesno skine šešir s glave.

— Sada si jednak ostalim kršćanima — reče don Camillo.

— Zbog čega ne smijemo u procesiju sa svojom zastavom? — zaviče Peppone. — Što ima loše na našoj zastavi? Je li to zastava kradljivaca i ubojica?

— Ne, druže Peppone — objasni don Camillo pripaljujući cigaru. — To je partijska zastava i kao takva ne spada u procesiju. To je vjerska manifestacija, a ne politička.

— Tada ne smijete pustiti u procesiju ni zastave svoje Katoličke akcije!

— A zašto? Katolička akcija nije politička stranka, a najbolji je dokaz to što sam ja njen tajnik. Dapače, savjetujem tebi i tvojim drugovima da se upišete u nju.

Peppone se zacereka.

— Želite li spasiti svoju crnu dušu, upišite se vi u našu partiju!

Don Camillo raširi ruke.

— Da se nagodimo — odvrati smiješeći se — neka svak ostane ondje gdje jest, pa ćemo biti prijatelji kao i do sada.

— Ja i vi nikad nismo bili prijatelji — ustvrdi Peppone.

— Ni kad smo bili zajedno u brdima?

— Ne! Ono je bio samo vojni savez. U cilju pobjede možemo se udruživati i s popovima.

— U redu — reče spokojno don Camillo. — Želite li u procesiju, ostavite zastavu kod kuće.

Peppone zaškrguta zubima.

— Varate se, velečasni, ako mislite da možete igrati dučea! Ili s našom zastavom ili nema procesije!

Don Camillo se nije uzbudio. »Proći će ga«, mislio je. I, zaista, u ona tri dana koja su prethodila nedjelji kada je trebalo da se održi proštenje, nitko nije o tome ni zucnuo. Ali u nedjelju, sat prije mise, nagrnuli su u župni dvor uplašeni ljudi. Rano izjutra Pepponeova četa obišla je sve kuće u mjestu i rekla ljudima, ako netko pođe u procesiju, da to znači da mu nije do zdravlja.

— Mene nisu upozorili — odgovori don Camillo. — Dakle, ne tiče me se.

Procesija je morala krenuti nakon mise. Dok je don Camillo u sakristiji navlačio ruho određeno za tu priliku, stiže skupina župljana.

— Što ćemo sada? — upitaše ga.

— Idemo u procesiju — odvrati mirno don Camillo.

— Ali oni su u stanju bombama napasti povorku! — prigovoriše neki. — Ne možete svoje vjernike izložiti takvoj opasnosti. Mislimo da treba odgoditi procesiju, obavijestiti gradske policijske vlasti i održati procesiju tek pošto stigne dovoljan broj karabinjera da zaštiti povorku.

— Tako je — reče don Camillo. — U međuvremenu, mogli bismo objasniti vjerskim mučenicima da su bili vrlo neoprezni; umjesto da šire kršćanstvo dok je to bilo zabranjeno, trebalo je da čekaju dolazak karabinjera.

Zatim don Camillo pokaza prisutnima gdje se nalaze vrata, i oni odoše gunđajući. Kratko vrijeme nakon toga uđe u crkvu skupina staraca i starica.

— Mi idemo, don Camillo — rekoše.

— Vi idite kući i to smjesta! — odgovori don Camillo. — Bog će vam platiti za vaše pobožne namjere. Ovo je upravo jedan od onih primjera kada starci, žene i djeca moraju ostati kod kuće.

Ispred crkve je ostala skupina ljudi, ali kada u blizini odjeknuše pucnjevi (bio je to Brusco koji je, radi zastrašivanja, pročišćavao grlo svog mitraljeza pucajući u zrak) i ova nekolicina najodvažnijih dade petama vjetra. Kada se don Camillo pojavio pred crkvenim vratima, bio je prostor pred crkvom pust i prazan kao biljarski stol.

— Dakle, idemo li, don Camillo? — upita ga uto Krist s oltara. — Mora da je rijeka prekrasna kad ovako sunce sije. Baš bih je rado vidio.

— Da, idemo — odvrati don Camillo. — Ali znaj da ću ovog puta, na žalost, biti sam u procesiji. Ako ti je po volji...

— Kada je prisutan don Camillo, ima ih već dovoljno, čak i previše — reče Krist smijući se.

Don Camillo brzo prebaci preko ramena i prsa kožnati remen s nosačem za podnožje križa, skine ogromno raspelo s oltara, stavi podnožje križa u nosač i na kraju uzdahnu:

— Mogli su napraviti malo lakši križ.

— To ti govoriš meni — odvrati Krist smiješeći se — koji sam ga morao nositi navrh gore, a nisam imao ramena kao ti.

Nekoliko minuta kasnije, noseći ogromno raspelo, don Camillo je svečano izišao na crkvena vrata.

Mjesto je bilo pusto — ljudi su se od straha pozatvarala u kuće i krišom zirkali kroz odškrinute prozorske kapke.

»Vjerojatno ovaj prizor podsjeća na redovnike koji su nekoć, usamljeni s crnim križem, kružili cestama grada opustošenim od kuge,« pomisli don Camillo. Potom zapjeva psalam svojim snažnim baritonom, a u onoj tišini njegov je glas sve snažnije odjekivao.

Prođe trgom i produži sredinom glavne ulice. I tu je vladala potpuna tišina i pustoš.

Neki psić iskoči iz jedne pokrajnje ulice i uputi se mirno za don Camillom.

— Marš! — promrsi don Camillo.

— Pusti ga — šapne odozgo Krist. — Ovako bar Peppone neće moći reći da u procesiji nije bilo ni psa.

Na kraju je ulica zaokretala; tu su se nalazile posljednje kuće, a odatle se pružala uličica što je vodila do nasipa. Pošto je skrenuo, don Camillo se iznenada nađe na zakrčenoj cesti.

Dvjesta ljudi zaposjelo je bilo cestu. Stajali su raširenih nogu i prekrštenih ruku, a ispred svih se ustobočio Peppone.

Don Camillo požali što nije oklopni vlak. Ali bio je samo don Camillo pa, kad stiže na metar od Pepponea, stane.

Tada izvuče iz kožnog nosača ogromno raspelo, podiže ga i zamahne njime kao buzdovanom.

— Isuse — reče don Camillo — drži se čvrsto, raspalit ću ih!

Ali to nije bilo potrebno, jer su ljudi u tren oka shvatili položaj i požurili kud koji. I kao nekim čudom, u mnoštvu se stvori širok prolaz.

Jedino je Peppone ostao nasred ceste, ustobočen i raskoračen. Don Camillo namjesti ponovo podnožje križa u kožnati tobolac i čvrstim korakom krenu ravno na Pepponea.

I Peppone se odmaknu.

— Ne mičem se zbog vas, već zbog njega — reče Peppone pokazujući na raspelo.

— Onda skini šešir s tikve! — odvrati don Camillo a da ga i ne pogleda.

Peppone skine šešir, a don Camillo prođe svečano između Pepponeovih ljudi.

Stigavši na nasip, stane.

— Isuse — reče glasno don Camillo — kada bi u ovom prljavom mjestu kuće ono nekoliko čestitih ljudi mogle ploviti kao što je plovila Nojina korablja, molio bih te da pošalješ takvu poplavu da se nasip sruši i da voda preplavi čitavo mjesto. Ali, budući da ono nekoliko čestitih ljudi stanuje u kućama od iste opeke kao i brojni nevaljalci, a ne bi bilo pravedno da dobri ispaštaju zbog grijeha lupeža kakav je predsjednik Peppone i ona horda njegovih bezbožnih pustahija, molim te da ovaj kraj čuvaš od vode i da mu pokloniš svako blagostanje.

— Amen — odazva se Peppone iza leđa don Camilla.

— Amen — odgovoriše u zboru za don Camillom Pepponeovi ljudi, koji su išli za križem.

Don Camillo se vrati. Kada dođe pred crkvu i kada se okrenu kako bi Krist još jednom blagoslovio udaljenu rijeku, don Camillo ugleda pred sobom maloga psića, Pepponea, Pepponeove ljude i sve mještane. Čak i mjesnog apotekara, koji je bio okorjeli bezbožac, ali koji, do đavola, nije nikada sreo takvoga popa kao što je don Camillo koji je umio Svevišnjega Oca učiniti simpatičnim.

ZBOR

Kada je na uglu pročitao proglas u kojem je pisalo da će netko iz grada održati na trgu zbor na poziv mjesne sekcije Liberalne stranke, Peppone poskoči kao oparen.

— Ovakva provokacija, ovdje, u ovoj crvenoj tvrđavi! — zaurla. — Vidjet ćemo tko ovdje zapovijeda!

Zatim sazove glavni štab te počeše proučavati i analizirati nečuveni događaj. Odbačen je prijedlog da se smjesta zapali sjedište Liberalne stranke. Nije prihvaćena ni zamisao da se zabrani održavanje zbora.

— Evo zamki demokracije! — zaključi Peppone. — Bilo kakva ništarija može sebi dopustiti luksuz da govori na javnome trgu!

Odlučeno je da se sačuva rad i zakonitost — pripremili su opću mobilizaciju svih raspoloživih snaga, organizirali patrolne čete kako bi se predusrele zasjede, predvidjeli zauzimanje strateških položaja i zaštitu sjedišta partijske sekcije. Bili su u pripravnosti hitri kuriri da pozovu susjedne sekcije ako zatreba pojačanje.

— Sama činjenica što dolaze ovamo održati javni zbor dokazuje kako su uvjereni da nas mogu svladati — reče Peppone. — Ali ljuto se varaju ako misle da će nas zateći nepripravne.

Izvidnice postavljene na prilazima u mjesto i duž cesta morale su javljati svako sumnjivo kretanje. Stražarenje je počelo već u subotu ujutro, ali se čitavog dana ni mačak nije pojavio.

Noću Smilzo zapazi sumnjiva biciklista, ali se na kraju pokaza da je sumnjivac obična pijanica. Zbor je trebao početi u nedjelju po podne, ali već su prošla tri sata, a još se nitko nije pojavio.

— Svi će stići vlakom u 15 i 35 — reče Peppone. I porazmjesti stražare oko željezničke stanice.

I eto, stiže vlak, a iz njega izađe samo mršavi čovječuljak s malim kovčegom od umjetne kože.

— Bit će da su nešto nanjušili. Nisu se osjećali dovoljno snažni da udare — zaključi Peppone.

U tom času čovječuljak priđe, uljudno pozdravi i zamoli Pepponea da mu kaže gdje se nalazi sjedište Liberalne stranke.

Peppone zinu.

— Sjedište Liberalne stranke?

— Da — potvrdi čovječuljak — za dvadeset minuta moram održati nekakav govor, pa ne bih htio zakasniti.

Svi pogledaše Pepponea. Peppone se češao po glavi.

— Zapravo nije lako objasniti, jer je središte grada udaljeno nekoliko kilometara odavde.

Čovječuljak se lecnu.

— A ima li kakvo prijevozno sredstvo?

— Tu su moja kola — progunđa Peppone. — Ako želite s nama.

Čovječuljak zahvali. Kada se našao ispred željezničke stanice i ugledao ogroman teretnjak natovaren ljudima surova izraza, s crvenim rupcima oko vrata i značkama na prsima, pogleda Pepponea.

— Ja sam vođa — reče Peppone. — Samo se vi popnite naprijed sa mnom.

Na pola puta Peppone naglo zaustavi kamion, pa se zagleda u čovječuljka. Bio je to zapravo čovjek srednjih godina, mršav, vrlo profinjena lica.

— Vi ste, dakle, liberal? — upita.

— Jesam — odvrati čovjek.
— I nije vas strah što ste ovdje sami među pedeset komunista?
— Nije — mirno odvrati čovjek.
Među ljudima u kamionu se razlegne prijeteće gunđanje.
— Što imate u tom kovčegu? Dinamit? — upita Peppone.
Čovjek prasnu u smijeh i podigne poklopac.
— Pidžamu, par papuča i četkicu za zube — objasni.
Peppone stane gužvati šešir na glavi i pljesnu se po stegnima.
— Da poludiš! — poviče. — A mogu li znati zašto vas nije strah?
— Upravo zato što sam ja sam, a vas ima pedeset — objasni spokojno čovječuljak.
— Svejedno je koliko nas ima! — zaurla Peppone. — Zar ne pomišljate da vas ja sam jednom rukom mogu baciti dolje u jarak?
— Ne, ne pomišljam — reče mirno čovječuljak.
— Onda, ili ste luđak, ili neodgovoran tip, ili jedan od onih što žele druge nasamariti.
Čovjek se nasmija.
— Nešto mnogo jednostavnije, gospodine. Ja sam čestit čovjek.
Peppone poskoči.
— Ne, dragi gospodine! Da ste vi čestit čovjek, ne biste bili neprijatelj naroda! Sluga reakcije! Oruđe kapitalista!
— Nisam ja ničiji neprijatelj, ničiji sluga. Ja sam jednostavno čovjek koji misli drugačije nego vi.
Peppone upali motor i kamion pojuri punom brzinom.
— Jeste li napisali oporuku prije no što ste krenuli ovamo? — dobaci podrugljivo Peppone dok su jurili cestom.
— Nisam — odvrati čovjek prirodno i jednostavno. — Jedino moje bogatstvo je moj posao. Ako umrem, ne mogu ga ostaviti nikome.

Prije no što su ušli u mjesto, Peppone se časkom zaustavi da izmijeni nekoliko riječi sa Smilzom koji je pratio kamion na svom motorkotaču. Zatim ponovo krenu i, prolazeći sporednim cestama, stiže pred sjedište Liberalne stranke.

Vrata i prozori bili su čvrsto zatvoreni.

— Nigdje nikoga — reče Peppone, smrknut.

— Bit će da su se svi okupili na trgu, već je kasno — odvrati čovječuljak.

— Da, bit će upravo tako — odvrati Peppone i namignu Bruscu.

Pošto stigoše na trg, Peppone i njegovi siđoše, opkoliše čovjeka i povedoše ga do tribine krčeći mu put kroz svjetinu. Čovjek se pope i ugleda pred sobom dvije tisuće ljudi s crvenim rupcima oko vrata.

Čovjek se okrenu Pepponeu koji je stajao pored njega na tribini.

— Oprostite — reče — jesam li zabunom došao na krivi zbor?

— Niste — uvjeri ga Peppone. — Radi se o tome da liberala ovdje ima svega dvadeset i tri, pa ih je teško zapaziti u masi. Reći ću vam iskreno, da sam u vašoj koži, ne bih ni u snu pomislio da ovdje priredim zbor.

— Znači da liberali imaju više povjerenja od vas u demokratsku korektnost komunista — odvrati čovjek.

Peppone proguta gorki zalogaj pa priđe mikrofonu.

— Drugovi! — reče gromkim glasom. — Predstavljam vam gospodina koji će vam održati govor nakon kojeg ćete se svi upisati u Liberalnu stranku.

Bura smijeha dočeka Pepponeove riječi. Pošto su se ljudi donekle stišali, čovjek progovori:

— Zahvaljujem vašem vođi na njegovoj dobroti — reče — ali moram vam objasniti da ono što je ustvrdio nije u skladu s mojim željama. Jer, kada biste se nakon mog govora svi vi upisali u Liberalnu stranku, ja bih se morao upisati u Komunističku partiju, što ne bi odgovaralo mojim načelima.

Nije mogao produžiti, jer u tom trenutku doleti zrela rajčica i pogodi ga posred lica.

Nastane sveopći hihot i cerekanje, a Peppone problijedi.

— Svinja je svaki tko se smije! — zaurla u mikrofon. Mnoštvo zanijemi.

Čovjek se nije maknuo i pokušavao je rukom obrisati lice. Peppone je bio od onih ljudi što postupaju nagonski, te je bio u stanju učiniti velike geste a da nije bio svjestan toga; izvuče maramicu pa je vrati, i odveže veliki crveni rubac koji je nosio oko vrata, te ga pruži čovjeku.

— Nosio sam ga dok sam bio u brdima — reče. — Obrišite se.

— Živio Peppone! — zagrmi gromki glas s prozora na prvom katu obližnje kuće.

— Nije mi potrebno odobravanje klera — odvrati gordo Peppone.

Don Camillo je pak u sebi bjesnio što je dopustio da mu izleti povik.

Čovjek zavrti glavom, nakloni se i priđe mikrofonu:

— Prevelik je dio povijesti sadržan u ovom rupcu da bismo ga smjeli okaljati sitnom epizodom koja spada u red najneslavnijih događaja u svjetskoj kronici — reče. — Za ovakvu mrlju dovoljna je obična maramica za nos.

Peppone pocrveni i uzvrati naklonom, a masom prostruji neko čudno uzbuđenje i prolomi se urnebesni pljesak. Šmokljan koji je bacio rajčicu hitro napusti trg, otjeran udarcima u stražnjicu.

Čovjek poče govoriti tiho, sabrano, bez oštrine, zaobilazeći svaki ugao, izbjegavajući svaki tvrđi dokaz, jer je shvatio da mu nitko ne bi prigovorio kad bi se i najžešće okomio, te da bi bilo podlo to iskoristiti.

Na kraju su mu pljeskali, kada je sišao s tribine, i odmicali su se da ga propuste.

Stigavši na kraj trga, našao se pred vratima općinske zgrade, i tu je zastao u neprilici sa svojim kovčežićem u ruci, jer nije znao kamo da krene ni

šta da uradi. Tada naiđe don Camillo i obrati se Pepponeu koji je stajao dva koraka iza čovječuljka.

— Brzo ste se vi bezbošci sporazumjeli s popožderima liberalima — uzviknu glasno don Camillo.

— Što — zabezeknu se Peppone obraćajući se čovječuljku. — On je, dakle, popožder?

— Ali ... — promuca čovjek.

— Šutite! — prekine ga don Camillo. — Stidite se, vi koji hoćete slobodnu crkvu u slobodnoj državi!

Čovjek je zaustio da se usprotivi, ali mu Peppone ne dade ni započeti:

— Sjajno! — zagrmi. — Evo ruke! Ako se radi o popožderima, ja sam prijatelj i reakcionarnih liberala!

— Tako je! — oglase se Pepponeovi ljudi.

— Moj ste gost! — reče Peppone čovjeku.

— Ni govora o tome! — usprotivi se don Camillo. — Gospodin će biti moj gost. Ja nisam prostak koji svojim protivnicima baca rajčice u lice!

Peppone stane pred don Camilla i ustoboči se prijeteći.

— Rekao sam da je moj gost — reče neprijazno.

— Ali budući da sam to rekao i ja — odgovori don Camillo — to znači, ako želiš, da možemo pitanje raspraviti pesnicama, pa ćeš konačno pokupiti i ono što pripada onim vjetrogonjama iz tvog raspalog »Dynamosa«!

Peppone stisne pesnice.

— Hajde, idemo — reče mu Brusco. — Valjda se nećeš mlatiti s popom nasred trga?

Na kraju odluče da se sastanu na neutralnom tlu. Otišli su sva trojica na večeru izvan mjesta k Gigiottu, potpuno apolitičnom gostioničaru, pa se tako i taj susret s demokracijom završio neriješenim rezultatom.

NA OBALI RIJEKE

Od jedan do tri po podne u kolovozu je vrućina, u mjestima utonulim u proso i konoplju, gotovo vidljiva i opipljiva. Čini ti se da imaš pred sobom, na pedalj od nosa, veliku lelujavu koprenu od usijanog stakla.

Ideš po mostu i pogledaš u jarak, a dolje zjapi suho i ispucalo dno, tek tu i tamo pokoja uginula riba. Ako s ceste duž nasipa baciš pogled na groblje, učini ti se da čuješ kako kosti pokojnika škripe, pritisnute nemilosrdnim suncem.

Provincijskom cestom kreću se tromo taljige visokih kotača natovarene pijeskom, a vozar spava ispružen na vrhu tovara, s trbuhom u hladu a užarenih leđa, ili sjedi na jednoj rukunici te majušnim kosirićem grabi iz pole lubenice koju drži u krilu poput vjedra.

Kada stigneš do velikog nasipa ugledaš rijeku, široku i pustu, nepomičnu i tihu, koja je više nalik na groblje mrtvih voda nego na rijeku.

Don Camillo se uputio prema velikom nasipu. Na glavu ispod šešira stavio je velik bijeli rubac. Bio je jedan sat i pol jednog kolovoskog popodneva i, kada si ga vidio onako sama na bijeloj cesti pod vrelim

suncem, bilo je nemoguće zamisliti nešto crnje i popovskije.

»Dao bih sebi odrezati glavu da u ovom trenutku na dvadeset kilometara unaokolo nema ni žive duše koja ne spava«, reče u sebi don Camillo.

Potom siđe niz nasip i sjedne u hlad pod akacijin grm, odakle se kroz zelenilo vidjelo kako svjetluca voda. Onda se svuče i brižljivo složi komad po komad odjeće, poveže je u svežanj koji sakri u granje omanjeg drveta, pa kad je ostao samo u gaćama, skoči u vodu.

Bio je potpuno spokojan — nitko ga nije mogao vidjeti, jer je u mrtvo doba dana namjerno odabrao i najnedostupnije mjesto.

Svakako je bio dobro skriven; za pola sata iziđe iz vode, provuče se natrag kroz grmlje i stiže do stabalca gdje je ostavio svežanj, ali odjeće više nije bilo.

Don Camillu zastane dah.

O krađi nije moglo biti ni govora — nitko se neće polakomiti za starom i pohabanom popovskom mantijom; ovdje se morala kriti neka druga vragolija. I zaista, nije proteklo dugo kada sa strane nasipa dopru glasovi što su se sve više približavali. Kada je don Camillo mogao nešto razabrati, vidio je da se približava velika skupina mladića i djevojaka, a u čovjeku koji im je išao na čelu prepozna Smilza. Tada je shvatio u kojem grmu leži zec, te osjeti silnu želju da iščupa akaciju i počne mlatiti oko sebe. Ali to je zacijelo bilo baš ono što su oni željeli — izvući don Camilla iz skrovišta u gaćama i naslađivati se prizorom.

Don Camillo skoči tada naglavce u vodu i roneći dopre do otočića nasred rijeke, popne se i nestane u malom trstiku.

Ali, mada ga nisu mogli vidjeti, jer se don Camillo popeo na otočić sa suprotne strane, primijetili su da je uzmakao, pa se raspršе u manje skupine duž obale i čekahu uz glasnu pjesmu i smijeh. Don Camillo je bio opkoljen.

Kako jak čovjek postane slab kada se osjeća smiješnim!

Don Camillo se ispružio između trski i čekao — promatrao je, a da ga nisu mogli vidjeti, te je tako ugledao Pepponea kako dolazi u pratnji Brusca i Biggia i cijeloga glavnog štaba. Smilzo je nešto tumačio širokim pokretima ruku i svi su se grohotom smijali. Zatim su počeli nadolaziti i drugi ljudi i bilo ih je sve više. Don Camillo shvati da mu crveni žele naplatiti sve stare i nove račune, a ovaj put su pronašli najbolji način, jer kad jednom netko postane predmet poruge, nitko ga se više neće plašiti, pa makar imao šake kao maljeve i makar predstavljao Vječnog Oca. A zapravo je to bila velika zabluda, jer don Camillo nije nikad poželio bilo koga natjerati u strah osim vraga. Ali sada se politika vraški promijenila. Crveni su župnika smatrali za neprijatelja i, kada bi stvari krenule naopako, govorili su da su svemu popovi krivi. Kad poslovi ne idu kako treba, nije važno pronaći način kako da se poprave, već na koga svaliti krivicu.

— Isuse — reče don Camillo — stid me što ti se obraćam u gaćama, ali stvar je veoma ozbiljna, pa ako smatraš da nije smrtni grijeh da jadni župnik koji umire od paklene žege skoči u vodu, pomozi mi, jer sam ne mogu ništa.

Donijeli su boce, igraće karte i harmoniku. Obala je sada bila kao kakva šarena plaža i bilo je jasno da uopće ne pomišljaju napustiti opsadu. Naprotiv, još su je pojačali jer su zauzeli gotovo pola kilometra obale uzvodno sve osim zloglasnog gaza, dvjesta metara širokog pojasa obale pokrivenog gustom šikarom i suvarcima, kamo od četrdest i pete nitko nije stupio nogom.

Pri povlačenju Nijemci su bili srušili mostove i minirali širok pojas obale s obje strane gaza, pa je tako i ono mjesto, kao i susjedna tačka na suprotnoj obali, bilo posijano minama tako vraški postavljenim da su mineri koji su svojedobno bili upućeni da odstrane mine, nakon nekoliko poraznih pokuša-

ja, odlučili da radije ograde tu zonu kočićima i bodljikavom žicom.

Tu Pepponeovih crvendaća nije bilo, ali nije ni trebalo, jer samo bi luđak mogao stupiti na minsko polje. Dakle, izlaza nije bilo — pokuša li izići iz vode onkraj zaposjednute obale sa sjeverne strane, naći će se usred naselja, a pokuša li se spustiti južno, tako daleko gdje nema više ljudi, naći će se u guštari. Župnik u gaćama ne može sebi priuštiti tako nešto.

Don Camillo se nije micao i dalje je ležao ispružen na vlažnoj zemlji, grickajući trsku, kujući i odbacujući kojekakve planove.

Napokon zaključi da čovjek vrijedan poštovanja može ostati vrijedan poštovanja, pa makar imao na sebi samo gaće. Važno je da učini nešto što će biti dostojno čovjeka, a onda nije važno je li odjeven ili gol.

Spuštala se večer i na obali zapališe baklje i svjetiljke. Činilo se da je to neko zabavno veče na turističkoj plaži. Kada se zelena boja trave pretvorila u crnu, don Camillo klizne u vodu i oprezno zapliva uzvodno do mjesta gdje je pod nogama osjetio muljevito dno gaza. Tada odlučno krene prema obali. Nisu ga mogli vidjeti, jer je više hodao pod vodom nego plivao, tek je od vremena do vremena pomolio glavu da udahne zraka.

I evo obale — najteže je sada bilo uzverati se a da ga ne zapaze. Kada se jednom nađe u grmlju, lako će se dokopati nasipa, prijeći ga trkom i potom na drugoj strani, šuljajući se kroz redove loze i kroz proso, bez teškoće stići do voćnjaka kraj župnog dvora.

Uhvatio se za grm i počeo polako izlaziti iz vode, ali kada se već bio gotovo popeo, grm se iščupa i don Camillo pade na leđa. Pad se čuo i ljudi primijetiše što se događa. Ali don Camillo je jednim skokom već bio na obali i nestao u grmlju.

Začuju se povici, svi se skupe s jedne i s druge strane minskog polja, dok je mjesec izlazio i osvjetljavao prizor.

— Don Camillo! — kriknu Peppone kročeći naprijed. — Don Camillo!

Nitko se ne odazva. Zavlada tišina, a ljudi kao da se slediše.

— Don Camillo! — ponovo kriknu Peppone. — Ne mičite se, za ime božje! Nalazite se u miniranoj zoni!

— Znam — oglasi se spokojno don Camillo iz jednog grma usred one proklete guštare.

Smilzo pođe naprijed sa svežnjem u ruci.

— Don Camillo — zavika. — Ne mičite se, dovoljno je da vrhom prsta dodirnete minu i odletjet ćete u zrak!

— Znam — odgovori spokojno don Camillo.

Smilzu se na licu pojaviše graške znoja.

— Don Camillo! — krikne. — Bila je to glupa šala. Stanite, evo vam vaše odjeće.

— Moja odjeća? Hvala, Smilzo. Ako mi je hoćeš donijeti, ja sam ovdje.

Nad grmom usred guštare zanjiha se grančica.

Smilzo razjapi usta i okrene se da pogleda ostale.

U tišini odjeknu don Camillovo podrugljivo smijuljenje.

Peppone istrgne svežanj iz ruku skamenjenog Smilza.

— Ja vam donosim odjeću, don Camillo — reče Peppone i krene polako prema bodljikavoj žici. Htio je već prekoračiti žicu kada ga Smilzo jednim skokom stiže i povuče natrag.

— Ne, šefe — reče Smilzo, zgrabi svežanj i preskoči žicu. — Ovo je moje maslo.

Ljudi se povukoše. Svima su čela bila orošena znojem i grozničavo su rukama dodirivali usta.

Smilzo je sporo napredovao prema sredini guštare koračajući oprezno stopu po stopu. Tišina je postala teška kao olovo.

— Evo — izgovori jedva čujno Smilzo kad je stigao nedaleko od grma.

— U redu — progunđa don Camillo — dođi slobodno ovamo! Stekao si pravo da vidiš don Camilla u gaćama.

Smilzo zaobiđe grm.

— Dakle, kako ti se čini dekan u gaćama? — upita ga don Camillo.

— Ne znam — promuca Smilzo. — Sve mi je crno pred očima a oko mene plešu crvene točkice. I mjesečina.

Teško je disao.

— Ja sam — mucao je dalje Smilzo — istina, digao poneku stvarčicu, nekoga sam i odalamio, ali nikad nisam nikome zla učinio.

— Ego te absolvo — reče don Camillo i načini mu na čelu znak križa.

Polako se upute prema nasipu. Ljudi su, suspregnuta daha, očekivali prasak eksplozije.

Prijeđoše bodljikavu žicu, a onda pođoše cestom, don Camillo sprijeda, Smilzo straga. Smilzo je koračao na vrhovima prstiju kao da se još nalazi u miniranom području, jer nije više ništa shvaćao, odjednom se skljokao na zemlju. Peppone, koji je na udaljenosti od dvadesetak metara predvodio ostale skupljene iza njega u gustim redovima, sagnu se načas, ne skidajući pogled s don Camillovih leđa, zgrabi Smilza za ovratnik i uprti ga na leđa kao vreću. Na crkvenim vratima don Camillo se časkom okrenu, pozdravi masu klimnuvši dostojanstveno glavom, i uđe.

Svi su se šutke razišli, a pred crkvom je ostao još samo Peppone.

Čvrsto stojeći raširenih nogu, ne puštajući iz ruku ovratnik onesviješćenog Smilza, piljio je netremice u zatvorena vrata. Napokon se prenu, zavrti glavom i udalji se sporim koracima noseći na leđima svoj teret.

— Isuse — šapnu don Camillo raspetom Kristu — čovjek služi crkvi i time što brani dostojanstvo župnika u gaćama.

Krist nije odgovarao.

— Isuse — šapnu opet don Camillo — jesam li počinio smrtni grijeh kada sam se pošao okupati?

— Nisi — odvrati Krist — ali si počinio smrtni grijeh kada si potakao Smilza da ti donese odjeću.

— Nisam vjerovao da će mi je zaista donijeti. Nisam bio zao, već neoprezan.

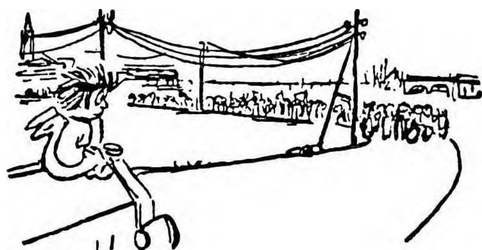
Izdaleka, od rijeke, dopre nekakva potmula grmljavina.

— Dogodi se ponekad da zec zađe u minirano područje i izazove eksploziju mine — objasni don Camillo više mišlju negoli riječima. — Trebalo bi, dakle, zaključiti da si ti . . .

— Ništa ti nemoj zaključivati, don Camillo — prekine ga Krist smiješeći se. — Kada je čovjek u groznici, ne može donositi ispravne zaključke.

U međuvremenu je Peppone stigao do vrata kuće u kojoj je živio Smilzo. Pokuca i vrata mu otvori starac koji, bez riječi, preuzme teret što mu ga Peppone pruži. Upravo u tom trenutku odjeknu ona tutnjava. Peppone zavrti glavom, a mozgom mu proleti stotinu misli. Onda na trenutak uzme natrag Smilza i prilijepi mu takvu zaušnicu da se Smilzu dignu kosa na glavi.

— Naprijed! — reče Smilzo rastreseno dok ga je starac ponovo preuzimao na čuvanje.

NASILNICI

Don Camillo, koji je već tjedan dana bio neprestano u pokretu, te je čak zaboravljao jesti zbog silnog posla i jurnjave na sve strane, vraćao se jednog popodneva iz obližnjeg sela i, tek pred ulazom u mjesto, morao sići s bicikla, jer su radnici preko čitave ceste kopali jarak kojeg izjutra još nije bilo.

— Polažemo novu odvodnu cijev — objasni jedan radnik. — Po naređenju predsjednika općine.

Don Camillo ode ravno u općinu i dignu dreku na Pepponea.

— Netko je ovdje izgubio pamet! — uzvikne. — Upravo sada morate kopati onaj smrdljivi jarak? Znate li da je danas petak?

— Zbilja? — začudi se Peppone. — Zar je petkom zabranjeno kopati jarke?

Don Camillo riknu:

— Zar tebi nije jasno da je za dva dana nedjelja?

Peppone se zamisli. Pritisne zvonce i javi se Brusco.

— Slušaj — obrati mu se Peppone — velečasni kaže da je danas petak i da je za manje od dva dana nedjelja. Želim čuti tvoje mišljenje.

Brusco počne ozbiljno proučavati stvar. Izvadi olovku i stane računati na listu papira.

— Doista — reče napokon — ako uzmemo da je sada četiri sata po podne i da do ponoći ima još osam sati, onda do nedjelje ostaju svega trideset i dva sata.

Don Camillo je čitavu tu predstavu pratio pun bijesa i najzad je izgubio strpljenje.

— Razumijem! — drekne. — Sve je to sračunato da se bojkotira biskupov posjet!

— Velečasni — odvrati Peppone — kakve veze ima jarak za odvodni kanal s biskupovim dolaskom? A zatim, oprostite, tko je taj biskup? I zašto on dolazi ovamo?

— Da pošalje k vragu tvoju opaku dušu! — zaurla don Camillo. — Jarak treba smjesta zatrpati, jer inače u nedjelju biskup neće moći proći!

Peppone napravi blesavo lice.

— Neće moći proći? A kako ste vi prošli? Preko jarka je postavljena brvina ako se ne varam.

— Ali biskup dolazi automobilom! — vikao je don Camillo. — Ne možeš biskupa natjerati da izađe iz kola!

— Oprostite, nisam znao da biskupi ne mogu ići pješice — odvrati Peppone. — Ali ako je tako, onda je to nešto drugo. Brusco, telefoniraj u grad da smjesta pošalju dizalicu. Postavit ćemo je kraj jarka i, čim se pojave biskupova kola, privezat ćemo ih za čekrk i prebaciti dizalicom na drugu stranu jarka, tako da biskup neće morati izlaziti iz automobila. Razumiješ li?

— Razumijem, šefe. Koje boje mora biti dizalica?

— Naruči niklovanu ili kromiranu; bit će efektnije.

U takvom slučaju svatko bi bez razmišljanja krenuo u napad, pa makar i ne imao don Camillove oklopne pesnice. Ali upravo je u takvim prilikama don Camillo odmah uspijevao ponovo zadobiti vlast nad sobom. Tada bi strahovito jednostavno rasudio: »Ako me ovaj tako drsko i otvoreno izaziva, znači da od mene očekuje da nešto uradim. Prema tome,

raspalim li ga pesnicom po licu, učinit ću mu uslugu. I, zaista, ovdje se ne bih tukao s Pepponeom, nego s predsjednikom općine koji obavlja svoju službenu dužnost, a to bi izazvalo paklenu bruku i stvorilo neprijateljsku atmosferu za mene, pa prema tome i za biskupa.

— Nije važno — reče. — I biskupi mogu ići pješice.

Još iste večeri je u crkvi govorio kao da će se rasplakati, preklinjajući ljude da sačuvaju mir i da se jedino mole Bogu da gospodinu predsjedniku rasvijetli pamet, jer se samo tako može izbjeći da se svečanost pokvari prekrcavanjem i da se poremeti procesija, budući da bi okupljeni vjernici bili prisiljeni da jedan po jedan prelaze preko nesigurne brvine. Trebalo je još moliti Boga da spriječi da se brvina prilikom prijelaza ne sruši jer je samo tako moguće da se dan radosti ne pretvori u dan žalosti.

Ovaj neobično podmukli govor prouzrokovao je da su se razjarile sve žene. Kada su izišle iz crkve, uputile su se pred Pepponeovu kuću i toliko su toga tu izgovorile da se na kraju pojavio Peppone i počeo vikati da idu sve do đavola i da će jarak ponovo zatrpati.

I tako je sve prošlo dobro, ali u nedjelju ujutro sve su ulice osvanule oblijepljene golemim tiskanim proglasima.

»*Drugovi!*

Poslužívši se početkom javnih radova kao izlikom, reakcija je podigla nedoličnu dreku koja vrijeđa naše demokratske osjećaje. U nedjelju će biti gost našega kraja predstavnik strane države, onaj isti predstavnik koji je, indirektno, bio začetnik nedolične dreke. Budući da znamo za vaša čuvstva i za vaše negodovanje, preporučujemo vam da se u nedjelju uzdržite od bilo kakvih demonstracija koje bi mogle poremetiti naše odnose sa strancima, te vas odlučno pozivamo da dočekate predstavnika strane države samo s dostojanstvenom nehajnošću.

Živjela demokratska Republika! Živio proletarijat! Živjela Rusija!«

Sve su to potkrijepili općom mobilizacijom svih crvenih. Oni su, što se odmah vidjelo, dobili poseban zadatak da hodaju cestom gore-dolje »s dostojanstvenom nehajnošću« te da izazovno pokazuju crvene rupce i kravate.

Don Camillo je blijed došao načas u crkvu i brzo krenuo prema izlazu.

— Don Camillo! — pozva ga Krist. — Čemu tolika žurba?

— Moram dočekati biskupa na glavnoj cesti — stane objašnjavati don Camillo. — Nije to baš tako blizu. Osim toga, na glavnoj cesti sve vrvi od ljudi s crvenim rupcima, pa ako me biskup ne bude vidio, pomislit će da je došao u Staljingrad.

— A jesu li ti s crvenim rupcima stranci ili pripadnici neke druge vjere? — upita ga Krist.

— Ama to su one iste vucibatine što ih ponekad vidiš ovdje u crkvi.

— Ako je tako, don Camillo, bit će bolje da vratiš u ormar u sakristiji ono što si privezao ispod mantije.

Don Camillo podigne mantiju, izvuče puškomitraljez i spremi ga u sakristiju.

— Uzet ćeš ga kad ti ja budem rekao — naloži Krist, a don Camillo slegne ramenima.

— Budem li čekao da mi ti to kažeš, nagrabusit ćemo! — uzvikne. — Ti mi to nikad nećeš reći. Priznat ću ti nešto — na mnogim mjestima u Starom zavjetu . . .

— Hajde sad, reakcionaru! — reče Krist smiješeći se. — Dok ti ovdje gubiš vrijeme brbljajući, tvoj jadni stari i nezaštićeni biskup prepušten je na milost i nemilost crvenih hordi!

* * *

Doista, jadni stari i nezaštićeni biskup bio je prepušten na milost i nemilost crvenih. Već od sedam sati izjutra vjernici su se skupljali s obje strane glavne ceste tvoreći dvije dugačke i snažne zidine oduševljenja, ali Peppone — nekoliko minuta prije

dolaska biskupova automobila, to jest čim je ugledao dim rakete kojom mu je izvidnica dala znak da dolazi neprijatelj — izda nalog za pokret. Munjevitim manevrom crvene snage pođoše pola kilometra naprijed tako da je biskup pri dolasku našao cestu punu ljudi s crvenim rupcima oko vrata, ljudi koji su kružili amo-tamo ili postajkivali u manjim skupinama, ćaskajući i ne pokazujući ni najmanje zanimanja za automobil koji je morao napredovati puževim korakom i krčiti sebi put neprekidnim trubljenjem.

Bila je to uistinu demonstracija »dostojanstvene nehajnosti« kakvu je želio glavni štab. Peppone i ostali, pomiješani s ljudima, blistali su od radosti.

Biskup (onaj čuveni biskup, star kao biblija, sav sijed i pogrbljen, čiji se glas doimao kao da ne pripada njemu, već kao da dolazi iz nekog drugog vijeka) smjesta uoči »dostojanstvenu nehajnost« te reče šoferu da stane. Pošto je automobil stao (bila su to otvorena kola), on uhvati za ručicu na vratima u očitoj namjeri da ih otvori, ali vidjelo se da nema dovoljno snage, pa Brusco, koji se zatekao u blizini, padne u zamku. Sinulo mu je tak pošto je od Pepponea dobio nogom u cjevanicu, ali bilo je prekasno, jer su vrata već bila otvorena.

— Hvala ti, sinko — reče biskup. — Bit će bolje da produžim pješice.

— Ali do mjesta je daleko — progunđa Bigio. I on dobi udarac u cjevanicu.

— Nije važno — odgovori biskup smijući se. — Ne želim nipošto ometati vaše političke sastanke.

— Nije to politički sastanak — objasni Peppone mrka lica. — Ovo su trudbenici koji mirno razgovaraju o svojim poslovima. Slobodno ostanite u kolima!

Ali je stari biskup već bio sišao, i Brusco dobi drugi udarac, jer je biskupu, vidjevši ga onako nesigurna na nogama, ponudio ruku kao oslonac.

— Hvala, hvala, sinko — reče biskup. I krenu, pošto je svom tajniku dao znak da mu se makne s puta, jer je želio ići sam.

ZVONO

Pošto je tjedan dana tri puta dnevno napađao Bigia gdje bi ga god sreo, vičući u sav glas kako su on i svi ostali građevinski poslovođe lopovi koji se žele obogatiti na račun naroda, don Camillo se konačno uspio pogoditi s njim da mu ožbuka pročelje župnog dvora. Sada je don Camillo često sjedio na klupici usred dvorišta i, pušeći svoju toskansku cigaru, uživao kao u kazalištu. Sva ona bjelina kreča, svježe oličeni zeleni kapci na prozorima, pa i ulazna vrata okićena jasminom, sve je to uistinu bilo veličanstveno.

Ali na kraju svakog sjedenja, don Camillo bi pogledao zvonik, uzdahnuo i sjetio se Geltrude.

Geltrudu su mu odvezli Nijemci i već se, eto, tri godine izjeda zbog toga. Geltruda je bilo ime njegova najvećeg zvona. Da bi mogao skupiti novac za kupnju novog isto tako teškog zvona, mogla mu je pomoći samo božja ruka.

— Čemu toliki jad, don Camillo — reče mu jednog dana Krist s oltara. — Župa može biti na glasu i kada toranj njene crkve ima jedno zvono manje. Nije važna buka. U Boga je sluh vrlo osjetljiv i on

čuje vrlo dobro, pa makar ga dozivali zvoncem sitnim kao zrno graška.

— U redu — odvrati don Camillo uzdišući. — Ali ljudi slabo čuju, a zvona služe u prvom redu zato da njih dozivaju. Ljudima treba govoriti glasno — masa sluša one koji su najbučniji.

— Budi uporan, don Camillo, pa ćeš uspjeti.

— Sve sam već pokušao, Isuse. Tko bi htio dati, taj nema, a tko ima i odviše, tome nećeš izvući liru, pa da ga ubiješ. Na sportskoj kladionici sam dva puta samo za dlaku . . . Šteta! Bilo je dovoljno da mi netko došapne riječ, ime, pa da mogu kupiti deset zvona.

Krist se nasmiješi.

— Oprosti, don Camillo, zbog moje nemarnosti; na godinu ću pažljivo pratiti nogometno prvenstvo. Zanima li te i lutrija?

Don Camillu navre krv u obraze.

— Krivo si me shvatio — pravdaše se on. — Kad sam rekao »netko«, nisam uopće mislio na tebe! Govorio sam općenito.

— Drago mi je, don Camillo — prihvati ozbiljno Krist. — Kada se govori o takvim stvarima, vrlo je pametno uvijek govoriti općenito.

* * *

Nekoliko dana kasnije don Camillo bude pozvan u vilu gospođe Giuseppine, vlasnice imanja Boscaccio. Kada se vratio kući, don Camillo je sjao od zadovoljstva:

— Isuse — uzvikne, stigavši sav zadihan pred oltar — sutra će pred tobom gorjeti svijeća od deset kilograma. Idem je kupiti u grad, a ako je nemaju, dat ću je napraviti.

— A odakle ti novac, don Camillo?

— Ništa ti ne brini, makar ja morao prodati svoj madrac, ti ćeš svijeću dobiti! Previše si za mene učinio!

Don Camillo se napokon primiri.

I tako biskup stiže do don Camillove čete na čelu crvenih hordi koje su ga slijedile, mrke i tihe. U prvom redu pored biskupa išli su Peppone, glavni štab i odred najodanijih jer, kao što je Peppone pravilno rekao, bilo je dovoljno da kakva budala uputi kakvu glupu gestu »onome tamo«, pa da reakcija to upotrijebi za najprljaviju spekulaciju na svijetu.

— Naređenje se ne mijenja i ne smije se mijenjati — dobaci Peppone svojima. — »Dostojanstvena nehajnost«.

Čim je ugledao biskupa, don Camillo mu potrča u susret.

— Preuzvišeni — uzvikne, vrlo uzbuđen. — Oprostite mi, ali nije moja krivica! Ja sam vas čekao ovdje sa svim vjernicima, ali u posljednji čas ...

— Ništa ti ne brini — odvrati mu biskup smijući se. — Krivica je samo moja. Zaželio sam izići iz kola i malo prošetati. Kad jednom ostare, svi biskupi malko šenu pameću.

Vjernici počnu pljeskati, glazba zasvira, a biskup se stane osvrtati na sve strane klimajući zadovoljno glavom.

— Lijepo je ovo mjesto — reče krećući dalje. — Zaista lijepo, prijazno i odlično uređeno. Bit će da u mjesnoj upravi sjede vrlo sposobni ljudi.

— Činimo što možemo za dobrobit naroda — odgovori Brusco i primi treći udarac od Pepponea.

Stigavši na trg, biskup opazi novi vodoskok te se zaustavi.

— Vodoskok u ovom nizinskom kraju! — uzvikne. — To znači da ovdje ima vode!

— Treba je znati pronaći, Presvijetli — oglasi se Bigio kojemu je pripadala najveća zasluga za ovaj pothvat. — Postavili smo tri stotine metara cijevi i voda je, s božjom pomoći, potekla.

Bigio primi propisani udarac nogom. Zatim, budući da se vodoskok nalazio pred Narodnim domom, biskup ugleda prostranu novogradnju.

— A što je ona lijepa zgrada?

— To je Narodni dom! — oglasi se Peppone, silno ponosan.

— Zaista veličanstveno! — uzvikne biskup oduševljeno.

— Želite li ga razgledati? — zaleti se Peppone i poskoči od snažnog udarca u cjevanicu. Dao mu ga je don Camillo.

Biskupov tajnik, mršav momak s naočalima i velikim nosom, požuri se da upozori da se to ne priliči i da treba otkloniti poziv, ali je biskup već bio na ulazu i uskoro ušao u zgradu. I sve su mu pokazali — gimnastičku dvoranu, čitaonicu, pisarnicu. Kada stiže u knjižnicu, biskup priđe policama i stane razgledavati naslove na hrptovima knjiga. Ispred »političkih« polica, prepunih knjiga i propagandnih brošura, biskup ne reče ništa, samo mu se ote uzdah. Peppone je stajao blizu pa mu to nije izmaklo.

— Nitko ih ne čita, Preuzvišeni — došapne.

Peppone zaobiđe uredske prostorije, ali nije mogao odoljeti napasti da biskupu pokaže veliku dvoranu s pozornicom kojom se naročito ponosio, pa se tako biskup na izlazu našao ispred golema portreta čovjeka sitnih očiju i krupnih brkova.

— Vi znate što je politika, Preuzvišeni — reče Peppone u pola glasa. — A zatim, vjerujte, on u duši nije loš čovjek.

— Neka dragi Bog i njemu rasvijetli pamet — odvrati biskup u pola glasa.

Don Camillo se dotle zaista nalazio u neobičnom psihološkom stanju. Naime, s jedne je strane sav kipio zbog toga što su toliko iskorištavali biskupovu dobrotu te ga naveli da razgleda Narodni dom — a to je, po njegovu mišljenju, vapilo za božjom osvetom — dok mu je s druge strane bilo osobito stalo da biskup vidi kakvo je to razvijeno i napredno mjesto. Napose je očekivao da će biskup steći snažan utisak o organizaciji »crvenih« pa će tako u biskupovim očima porasti vrijednost don Camillova dječjeg zabavišta-oratorija, njegova važnost i značenje.

Pošto je obilazak bio završen, don Camillo se primakne biskupu.

— Šteta, Preuzvišeni — izgovori glasno, da ga Peppone što bolje čuje — šteta što vam gospodin Pep-

pone nije pokazao skladište oružja. Čini se da je najbolje opskrbljeno u pokrajini.

Peppone zausti da odgovori, ali mu biskup ne dopusti.

— Sumnjam da je bolje opskrbljeno od tvog skladišta — reče biskup smijući se.

— Tako je! — potvrdi Bigio.

— Ima negdje zakopan top kalibra 81 — uzvikne Brusco.

Biskup se okrene onima iz glavnog štaba.

— Htjeli ste ga natrag? — reče. — Eto vam ga sad! Nisam li vam rekao da je to opasan tip?

— Takvog se tipa mi ne plašimo — reče Peppone i iskrivi usta.

— Držite ga na oku! — posavjetova biskup.

Don Camillo zavrti glavom.

— Vi se uvijek šalite, Preuzvišeni — uzvikne — ali ne možete ni zamisliti kakvi su ovi ljudi.

Dok je izlazio, biskup vidje na zidnim novinama glasoviti proglas te stane da ga pročita.

— Tako — reče biskup — dolazi ovamo predstavnik neke strane države! A tko bi to bio, don Camillo?

— Ja se ne bavim politikom — odvrati. — Treba upitati gospodina koji je napisao proglas. Gospodine Peppone, Preuzvišeni bi želio znati tko je taj predstavnik strane države o kojem govori vaš proglas?

— Pa — promrmlja Peppone nakon dulje stanke — neki Amerikanac, kao i obično.

— Shvaćam — odvrati biskup. — Bit će Amerikanac koji traži naftu u ovim krajevima. Jesam li pogodio?

— Da — odgovori Peppone. — To je svinjarija, jer je nafta naša!

— Jasno — potvrdi biskup ozbiljno. — Ali dobro ste učinili što ste zamolili da se sačuva mir i naredili svojim ljudima da ograniče manifestaciju na pokazivanje dostojanstvene nehajnosti. Po mom mišljenju, nije nam u interesu da se zavadimo s Amerikancima. Ne mislite li da je tako?

Peppone raširi ruke.

— Preuzvišeni — reče — vi me razumijete — čovjek trpi dokle god može, a onda mu odjednom popuste petlje!

Kada je biskup stigao pred crkvu, zatekao je tu lijepo poređanu djecu iz zabavišta koja mu poželješe dobrodošlicu pjesmom. Zatim se iz skupine mališana izdvoji velika kita cvijeća koja polako stupaše naprijed i, pošto se nađe pred biskupom, podiže se i između cvijeća pojavi se dječačić tako malen, tako lijep, tako kovrčav i tako pristalo odjeven, da žene počeše ludovati od oduševljenja.

Odjednom se sve stiša i dječačić, bez stanke i zastoja, odrecitira jasnim i nježnim glasom, nalik na tanani mlaz bistre vode, pjesmicu posvećenu biskupu. Na kraju su ljudi zavrištali od oduševljenja i govorili da je bilo čudesno lijepo.

Peppone priđe don Camillu.

— Huljo! — reče mu u uho. — Iskoristili ste nevinost djeteta da me pred svijetom učinite smiješnim. Polomit ću vam kosti. A što se tiče onog mog malog nesretnika ondje, pokazat ću vam tko sam ja. Zarazili ste mi ga, pa ću ga baciti u Pad!

— Sretan ti put — odvrati mu don Camillo. — Tvoj je sin i možeš s njim učiniti što ti drago.

* * *

Bila je to zaista strašno surova epizoda, jer je Peppone, pošto je jadnog mališana odnio na obalu rijeke, kao kakav paket, prisilio sina najgroznijim prijetnjama da mu tri puta za redom recitira pjesmicu sročenu u čast biskupa.

Jednom oronulom i naivnom biskupu koji je kao »*predstavnik strane države*« (Vatikana) dočekan i primljen, prema unaprijed utvrđenom planu, »*s dostojanstvenom nehajnošću*«.

— Gospa Guiseppina poklanja crkvi novac da se kupi nova Geltrude!

— Kako joj je to palo na pamet?

— Kaže da se zavjetovala — objasni don Camillo. — »Ako mi Isus pomogne da sklopim nekakav posao, poklonit ću crkvi zvono.« Posao je uspio, pa će tako, s tvojom pomoći, Geltrude opet dići svoj glas u nebo! Idem naručiti svijeću.

Krist pozove don Camilla koji je već bio pojurio prema vratima.

— Nikakvih svijeća, don Camillo — reče Krist strogo. — Nikakvih svijeća.

— A zašto? — u čudu će don Camillo.

— Nema u tome nimalo moje zasluge — odvrati Krist. — Ja nisam pomogao gospođi Giuseppini da uspješno obavi onaj svoj posao. Ne bavim se nagradnim natječajima ni trgovinom. Kad bih se bavio trgovinom, blagoslivljali bi me s razlogom oni koji su na dobitku, ali bi oni koji bi ostali kratkih rukava imali razloga da me proklinju. Nađeš li kesu punu novaca, neće biti moja zasluga što si je našao, jer nisam ja pomogao bližnjemu tvome da je izgubi. Svijeću upali pred posrednikom koji je gospođi Giuseppini pomogao da zaradi nove milijune. Ja nisam trgovački posrednik.

Kristov glas bio je neobično tvrd. Don Camillu je lice plamtjelo od stida.

— Oprosti — promuca. — Ja sam samo jadni seoski pop, neotesan i neznalica, a glava mi je šuplja.

Krist se nasmiješi.

— Ne kleveći don Camilla — uzvikne Krist. — Don Camillo uvijek razumije moj glas, a to znači da mu glava nije šuplja. Vrlo je često ljudima upravo od obrazovanja glava šuplja. Nisi ti sagriješio; naprotiv, tvoja je zahvalnost dirljiva, jer si spreman otkriti božju naklonost u svakoj sitnici koja ti donosi radost. A tvoja je radost uvijek čista, kao što je čista i radost zbog dobivenog zvona. Čist si i pošten dok mi zahvaljuješ što sam ti pomogao da opet dobiješ zvono. A nepoštena je gospođa Giuseppina

koja vjeruje da novcem može potkupiti Boga i učiniti ga saučesnikom u svojim prljavim novčanim poslovima.

Don Camillo je slušao šutke, oborene glave. Na kraju podiže čelo.

— Hvala ti, Isuse. Reći ću onoj lihvarki da slobodno zadrži svoj novac! — uzvikne. — Moja zvona moraju biti sve sama čestita zvona! Pa makar umro a da ne čujem više Geltrudina glasa!

Uputi se odlučno i gordo, a Krist je, smiješeći se, promatrao kako odlazi. Ali kada je don Camillo bio već na vratima, pozva ga ponovo k sebi.

— Don Camillo — reče Krist — vrlo dobro znam što za tebe znači to zvono, jer svakog časa čitam tvoje misli. To tvoje odricanje toliko je veliko i plemenito te bi ono samo bilo dovoljno da očisti čak i kip Antikrista. Vade retro, Satana!* Makni se odavde, jer ćeš me inače natjerati da ti prepustim ne samo to tvoje zvono već tko zna kakvu još drugu vragoliju.

Don Camillo zastane.

— Znači li to da ga mogu zadržati?

— Dakako; zaslužio si ga.

U takvim bi prilikama don Camillo redovito izgubio kompas.

Nalazio se pred oltarom. Nakloni se, izvede oštar zaokret, uhvati zalet, a onda nasred crkve zaustavi motor i stigne do vrata klizeći.

Krist je zadovoljno promatrao ovaj svojevrstan hvalospjev Bogu.

* * *

Nekoliko dana kasnije dogodila se nemila zgoda. Don Camillo zatekao je dječaka kako ugljenom drlja po svježe obojenom zidu župna dvora, te je skočio poput razjarena bika. Dječak se izmigoljio i udario u bijeg, a don Camillo trkom za njim, izvan sebe od bijesa.

— Uhvatit ću te pa makar morao pluća ispljuvati! — povika.

* Odstupi sotono! (*Prev.*)

Počela je bjesomučna trka kroz polja, a sa svakim je korakom gnjev don Camilla bivao sve veći. Odjednom se dječak našao ispred živice guste poput sita, zaustavio se i okrenuo prestravljena lica pružajući ruke ispred sebe, toliko usopljen da nije mogao ni riječi izustiti.

Don Camillo dojuri kao oklopna kola i ljevicom zgrabi dječaka za ruku, podižući istodobno desnicu u namjeri da mu prilijepi nekoliko zaušnica. Ali osjeti pod prstima tako mršavu i krhku ručicu, koja je drhtala, da je ispusti, te desnom zamahnu kroz zrak a da ne dodirnu mališana.

Onda bolje pogleda dječaka i vidje pred sobom blijedo lice i iskolačene oči Stràziamijeva sina.

Stràziami je bio prava nevolja, a pripadao je skupini najvjernijih Pepponeovih ljudi. Nije bio danguba; naprotiv, bio je u vječitoj potrazi za poslom. Zlo je bilo u tome što je, kad bi god našao nekakav posao, prvi dan mirno radio, a sutradan se počupao s gazdom, pa bi tako radio svega pet dana u mjesecu.

— Don Camillo — zavapi dječak. — Neću više to činiti.

— Gubi se! — reče osorno don Camillo.

Don Camillo pošalje nekoga po Stràziamija i ovaj ubrzo dođe u župni dvor, nemarno se gegajući, s rukama zabijenima u džepove hlača i s naherenim šeširom na glavi.

— Što hoće kler od naroda? — upita drsko.

— U prvom redu da skineš šešir, jer će ti inače odletjeti kada te odalamim po tikvi, a u drugom redu da prestaneš izigravati razmetljivca, jer kod mene to ne pali.

Stràziami je bio mršav i slabašan kao i njegov sin; da ga je don Camillo malo jače pljusnuo, otpremio bi ga na drugi svijet. Bacio je šešir na stolicu i pravio se kao da se dosađuje.

— Želite li mi možda reći da vam je moj sin uprljao biskupsku palaču? Znam to, već su mi ispričali. Njihova siva eminencija bit će uslužena — večeras će dječak dobiti batina.

— Usudiš li se dirnuti maloga, slomit ću ti vrat! — zaurla don Camillo. — Radije ga nahrani! Zar ne vidiš da je jadnik kost i koža?

— Svemogući nije svima dao bogatstvo . . . — zausti sarkastično Stràziami. Don Camillo mu ne dopusti da završi.

— Kad nađeš posao, drži ga, a ne da te već sutra najure zato što izigravaš revolucionara!

— Vi gledajte svoja prljava posla! — odvrati Stràziami pakosno. Zatim mu okrenu leđa i uputi se vratima. Don Camillo ga stiže i uhvati za mišicu, ali opet osjeti pod prstima tek nešto sitno i lomno kao maločas kod dječaka, pa spusti ruku.

Onda pođe da se pritužI Kristu.

— Isuse — uzvikne — zar je moguće da moram uvijek nailaziti na vreće kostiju?

— Sve je moguće u zemlji izmučenoj tolikim ratovima i tolikom mržnjom — odvrati Krist uzdišući. — Ali radije se potrudi da ti ruke miruju.

Don Camillo ode u radionicu i zatekne Pepponea kako brusi nešto u procijepu.

— Morao bi, kao predsjednik općine, učiniti nešto za sina onoga nesretnika Stràziamija — reče don Camillo.

— S obzirom na sredstva kojima općina raspolaže mogu ga jedino hladiti kartonom od kalendara — odvrati Peppone.

— Pa onda učini nešto kao sekretar svoje prljave partije. Ako se ne varam, Stràziami je jedan od tvojih najzadrtijih zlikovaca.

— Priča se mijenja utoliko što ga mogu hladiti mapom sa svog pisaćeg stola.

— Samo ti meni pričaj! A sav onaj novac što vam ga šalje Rusija?

Peppone nastavi brusiti.

— Glasnik crvenog cara je zakasnio — odvrati Peppone. — Zašto mi vi ne uzajmite nešto od novca koji vam šalje Amerika?

Don Camillo slegne ramenima.

— Kad već nećeš shvatiti ni kao predsjednik općine ni kao crveni kolovođa, trebao bi shvatiti barem

kao otac djeteta (tko zna čijeg) da je prijeko potrebno pomoći tom nesretniku što mi šara ugljenom po zidu župnog dvora. Dapače, reci slobodno Bigiu, ako mi ne očisti zid, i to besplatno, da ću napasti vašu partiju u demokršćanskim zidnim novinama.

Peppone je dalje brusio, a onda reče:

— Stràzijamijev sin nije jedini u općini kojemu je potreban boravak na moru ili u brdima. Da sam mogao naći novaca, bio bih organizirao dječju koloniju.

— Pa pokreni se, čovječe! — uzvikne don Camillo. — Dok budeš predsjedničio bruseći ovdje zavrtnje, novac nećeš naći. Seljaci su puni novca.

— Seljaci neće ispljunuti ni pare, velečasni. Dali bi novac jedino koloniji gdje bi jačala njihova telad. Zašto ne pokušate vi kod pape ili Trumana?

Svađali su se i natezali dobra dva sata i bili spremni na tučnjavu najmanje trideset puta. Don Camillo se vratio kući vrlo kasno.

— Ima li kakvih novosti? — upita ga Krist. — Čini mi se da si srdit.

— A kako i ne bih bio — odvrati don Camillo — Dva se sata jadni župnik morao svađati s proleterskim predsjednikom općine da mu dokaže kako treba djeci omogućiti odlazak na more, a druga dva sata morao se svađati da uvjeri kapitalističku lihvarku da dade novac potreban za osnivanje kolonije. Nakon toga je teško biti dobro raspoložen.

— Razumijem te — odvrati Krist.

Don Camillo kao da se dvoumio.

— Isuse — reče napokon — moraš mi oprostiti što sam i tebe upleo u posao s novcem.

— I mene?

— Jest. Da bih uvjerio lihvarku da dade novaca, morao sam joj reći da si mi se noćas u snu prikazao i kazao mi da bi tebi bilo milije kada bi onaj novac poklonila za kakvo dobrotvorno djelo nego za nabavku zvona.

— Don Camillo! I nakon toga mi se usuđuješ pogledati u oči?

— Da — odvrati spokojno don Camillo. — Cilj opravdava sredstvo.

— Po mom mišljenju, ne bi trebalo da se ravnaš samo po Machîavellijevim svetim poukama — uzvikne Krist.

— Isuse — odvrati don Camillo — možda zvuči kao bogohuljenje, ali ponekad su i njegove pouke korisne.

— I to je istina — složi se Krist.

Kada su deset dana nakon ovih događaja pjevajući prošla ispred crkve djeca na putu prema željezničkoj stanici, odakle su imali krenuti u koloniju, don Camillo potrči da ih pozdravi i natrpa im džepove svetim sličicama. Kada je ugledao pred sobom Stràziamijeva sina, koji je išao u zadnjem redu, don Camillo se smrknu.

— Poslije, kada se oporaviš, izravnat ćemo naše račune — zaprijeti.

A kada ugleda Stràziamija kako izdaleka prati četu mališana, odmahnu nevoljko rukom.

— Lupeška obitelj! — progunđa, okrenu se i vrati u crkvu.

U toku noći u snu mu se prikazao Isus i rekao mu da bi mu bilo milije da se novac gospe Giuseppine upotrijebi za neko dobrotvorno djelo nego za zvono.

— Već je gotovo — prošapta u snu don Camillo.

STARI TVRDOGLAVAC

Kada su tisuću devet stotina dvadeset i druge po južnim krajevima Padske doline kružili starinski kamioni s četama koje su spaljivale socijalističke zadruge, Maguggia je već bio »stari Maguggia«, visok čovjek, mršav kao prut i dugačke brade.

Kada je iznenada i u njihovo mjesto stigao kamion s četom, svi su se pozatvarali u kuće ili su pobjegli uz nasipe, samo je stari Maguggia ostao na svom mjestu, pa kada su razbijači ušli u zadrugu, našli su ga gdje stoji, uspravan, iza dućanske tezge.

— Politika s ovim nema veze — reče stari Maguggia onome kojega je smatrao za vođu bande. — U pitanju je administracija. Ovu sam zadrugu ja osnovao i ja sam uvijek vodio administraciju, računi su se uvijek slagali te hoću da budu u redu do kraja. Na ovome listu je popis robe koja se nalazi u dućanu — potpišite mi razduženje, a onda zapalite sve što hoćete.

Bili su to tipovi bez trunka osjećaja, jer jedino tipovi bez trunka osjećaja mogu voditi politiku tako da pale sjeme, slaninu, kobasice i brašno, da razbijaju sjekirom kotlove od bakra u siranama i gađaju iz puške u svinje, kao što su tada radili u socijalističkim zadrugama Padske nizine. Pa ipak, pošto su mu

odgovorili da će ga razdužiti batinama, počešaše se u nedoumici po tikvi, pa pregledaše kolutove parmezana i ostalu važniju robu, te na kraju popisa napisaše: »U redu«.

— Naknadu ćete dobiti kada popis predate administraciji — rekoše mu i prasnuše u smijeh.

— Ne žuri mi se, ima vremena; izvolite činiti što vam drago — odvrati stari Maguggia odlazeći.

Zatim se zaustavio na kraju trga i gledao kako gori zadruga, i pošto je plamen progutao i posljednju gredu, skinuo je šešir i vratio se kući.

Nitko ga više nije uznemirivao, pa je stari Maguggia sam živio na svojem komadu zemlje i nije se više pojavljivao u mjestu.

Jedne večeri godine 1944. don Camillo ga ugleda pred župnim dvorom.

— Predlagali su mi da budem mjesni načelnik — objasni. — Odbio sam, a oni mi se sada hoće osvetiti tako da mi sina pošalju u Njemačku. Možete li mi pomoći?

Don Camillo odgovori da može.

— Samo časak, don Camillo — prekine ga stari Maguggia. — Da vam jedno bude jasno — tražim pomoć od vas, don Camilla, čovjeka kojeg cijenim, a nipošto od vas, don Camilla-popa kojega, iz prostog razloga što je pop, moram prezirati.

Stari Maguggia bio je socijalist staroga kova, jedan od onih koji nestrpljivo očekuju smrt da bi napakostili popu odbijajući posljednju pomast i tražeći da se pogreb obavi uz zvukove *Internacionale.*

Don Camillo sakri ruke iza leđa i zamoli u duhu Boga da mu ih čuva.

— U redu — odvrati don Camillo. — Kao čovjek vrlo bih vas rado otjerao odavde nogom u stražnjicu, ali kao svećenik moram vam pomoći. Ali neka vam bude jasno — pomažem vam kao čestitom čovjeku, a nipošto kao protivniku klerikalaca.

Sin staroga Maguggie ostao je šest dana skriven u ćeliji u zvoniku, a potom je don Camillo našao pri-

liku da ga smjesti u kola natovarena sijenom i otpravi na sigurnije mjesto.

* * *

Svršile su se ratne neprilike i vrijeme je prolazilo. Jednog se dana pročulo da je stari Maguggia teško bolestan, da su mu dani odbrojeni. I jednog popodneva dođe netko i javi don Camillu da stari Maguggia želi s njim razgovarati.

Don Camillo zajaše svoj bicikl, uhvati guvernal kao trkač Girardengo i poleti poput strijele.

Pred vratima nađe sina staroga Maguggie.

— Žao mi je, don Camillo — objasni čovjek. — Morat ćete ovuda.

I odvede ga s bočne strane kuće pred otvoreni prozor. U sobi, ispod samog prozora, ležao je u krevetu stari Maguggia.

— Zakleo sam se da nikad nijedan pop neće prekoračiti prag ove kuće — objasni stari Maguggia. — Ne smijete mi zamjeriti.

Don Camilla je spopala luda želja da okrene leđa i ode, ali je ostao.

— Mogu li govoriti s vama kao s čovjekom, a ne kao s popom? — zapita stari Maguggia.

— Govorite.

— Hoću da umrem bez dugova na savjesti — reče stari Maguggia. — Pozvao sam vas da vam se zahvalim što ste onda mome sinu spasili kožu.

— Nije to bila moja zasluga — odvrati don Camillo. — Ne treba da meni zahvaljujete što je vaš sin onomad izvukao glavu, već morate zahvaliti Bogu.

— Don Camillo, nemojte skretati na politiku — reče Maguggia — pustite me da umrem u miru!

— Ne možete umrijeti u miru ako ne umrete u milosti božjoj — uzvikne uzrujano don Camillo. — Uvijek ste voljeli druge, zašto onda sebe sama toliko mrzite?

Stari Maguggia odmahne glavom.

— Što se to vas tiče, don Camillo? — upita.

A onda produži:

— Shvaćam. Brinete se zbog građanskog pogreba: župnik želi izbjeći moralnu štetu. U redu, želim umrijeti u miru, neću da netko loše misli o meni. Odbijam vjersku utjehu, ali, vama osobno na veselje, napisat ću u oporuci da želim vjerski pogreb.

— Sebi osobno na veselje mogu vas poslati do vraga! Nisam ja kramar! — vikne don Camillo.

Starac uzdahne i don Camillo se ponovo smiri.

— Maguggia — reče preklinjući — razmislite malo! Dotle ću se ja pomoliti Bogu da vam rasvijetli pamet.

— Uzalud vam sav trud — odvrati starac. — Bog mi je uvijek rasvjetljavao pamet, inače ne bih mogao živjeti tako da sam izvršavao sve njegove zapovijedi. Ali ispovjediti se neću, jer biste vi pomislili kako je Maguggia prkosio popovima dok je bio zdrav, a kada je vidio da mu je odzvonilo, uhvatila ga trta pa je popustio. Radije idem u pakao!

Don Camillo je grcao od muke.

— Ali ako vjerujete u Boga i u pakao, zašto ne želite umrijeti kao dobar kršćanin?

— Da ne pružim popu to zadovoljstvo! — odgovori tvrdoglavo starac.

Don Camillo vratio se kući strahovito uzrujan i odmah je pošao da sve ispriča Kristu na oltaru.

— Ne mogu shvatiti — zaključi — čestit je čovjek, a eto, umire kao pas zbog nekakvog glupog ponosa! Kako je to moguće?

— Don Camillo — odvrati Krist uzdišući — sve je moguće kada je posrijedi politika. U ratu čovjek može oprostiti neprijatelju koji ga je maločas pokušao ubiti i može s njim podijeliti komad kruha, ali u političkoj borbi čovjek mrzi svoga protivnika, i zbog jedne riječi sin će ubiti oca, a otac sina.

Don Camillo se ushoda. Odjednom stane.

— Isuse — reče šireći ruke — ako je pisano da Maguggia mora umrijeti kao pas, sve je uzalud — neka se vrši volja božja.

— Don Camillo, nemoj skretati na politiku — opomenu ga Krist strogo.

* * *

Dva dana kasnije pročulo se po selu da je stari Maguggia operiran i da je operacija izvrsno uspjela. Prošlo je mjesec dana i don Camillo ugleda ga zdrava i čila na vratima župnog dvora.

— Sad je drukčije nego prošli put — reče Maguggia. — I kako želim da se redovnim putem zahvalim Svemogućemu, rado bih se pričestio. Ali, budući da to mora biti riješeno između mene i Svemogućega, a ne između moje i vaše partije, bilo bi lijepo da ne pozivate na obred pobožni svijet iz čitavog kraja sa zastavama i glazbom.

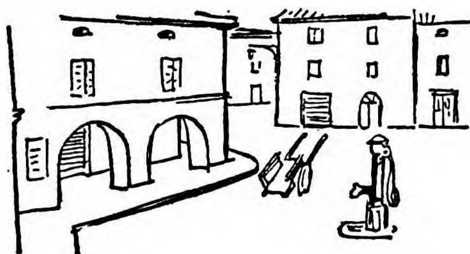
— U redu — odvrati don Camillo. — Sutra ujutro u pet. Bit će prisutan samo vođa moje partije.

Pošto je Maguggia otišao, Krist upita don Camilla tko je taj vođa njegove partije.

— To si ti — odvrati don Camillo.

— Don Camillo, nemoj skretati na politiku — opomenu ga Krist smiješeći se. — A drugi put razmisli dobro prije negoli kažeš da je božja volja hoće li čestit čovjek umrijeti kao pas.

— Nemoj se na to obazirati — odvrati don Camillo. — Čovjek izgovori koješta!

GENERALNI ŠTRAJK

Don Camillo je sjedio na klupici ispred župnog dvora i pušio polovicu cigare kadli dojuri neki biciklist. Bio je to Smilzo.

Naučio je nov način kočenja, kočenje »na Togliattijev način«, kako je to bio sam nazvao: vrlo zamršen postupak koji se završavao tako da se Smilzo našao na nogama iza bicikla, sa stražnjim kotačem stisnutim između nogu, ili pak ispružen na zemlji s čitavim biciklom na sebi.

Don Camillo ga je promatrao. Smilzo zakoči »na Toglijattijev način«, prisloni bicikl o crkveni zid i zaleti se na vrata tornja. Ali su vrata bila zaključana i bilo je uzalud lupati po njima.

— Zar je negdje požar? — upita ga don Camillo ustajući i prilazeći Smilzu.

— Nije, nego su oni u vladi obične svinje, pa zato treba sazvati narod.

Don Camillo se vrati na svoju klupu.

— Sjedi na bicikl pa idi sazovi narod. Trebat će ti malo više vremena, ali će biti manje buke.

Smilzo pokorno raširi ruke.

— U redu — uzdahnu. — Zakon je u rukama onih koji vladaju. Vođa je uvijek u pravu.

Uze bicikl i krenu odakle je došao, ali čim se našao iza ugla župnog dvora, ispusti iznenada bicikl i nekud se zaleti. Kad je don Camillo primijetio što se događa, bilo je prekasno. Smilzo se već penjao poput vjeverice uza željeznu žicu munjovoda i bio već na pola tornja. Pošto je dospio u zvonarsku ćeliju, povuče pokretne ljestve s posljednjeg odmorišta i svojski se lati zvona.

Don Camillo je prosudio o događaju bez uzbuđivanja — ne bi se isplatilo čekati da Smilzo siđe. Ako je stiglo naređenje za opću uzbunu, slomljeni kolac na Smilzovim leđima bio bi protumačen kao izazov. To je svakako trebalo izbjeći. Stoga se don Camillo vrati u župni dvor. Ipak je prije načas skrenuo iza ugla kuće, odvrnuo vijke s bicikla, izvadio iz vilice stražnji kotač i unio ga u kuću.

— Sad ćeš moći kočiti na De Gasperijev način — promrmlja i zatvori vrata katancem.

* * *

Nakon polsatne zvonjave počeli su na trg dolaziti ljudi. Pošto su se svi našli na okupu, Peppone stupi na balkon općinske zgrade i poče govoriti ovako:

— Pod protudemokratskom i reakcionarnom vladom nasilje postaje zakon — reče Peppone. — Taj zakon naređuje da se izvrši nepravedna presuda o iseljenju na štetu napoličara Polinija Artemija; ali će narod braniti njegova prava i neće to dopustiti!

— Tako je! — poviče mnoštvo.

Peppone je nastavio u takvu tonu. Slijedila je protestna povorka, a onda je izabrana komisija koja je sastavila ultimatum prefektu — ili će se izvršenje presude obustaviti i započeti postupak za poništenje presude, ili će nastati generalni štrajk. Daje se rok od dvadeset i četiri sata za donošenje odluke.

Došli su ljudi iz grada, zatim se komisija uputila u grad, zatim su izmijenjeni brzojavi i obavljeni telefonski razgovori, 24 sata produžena su u 48, pa u 96,

ali postignuto nije ništa i najzad je objavljen generalni štrajk.

— Nitko ne smije raditi ni po kakvu cijenu! — izjavi Peppone. — Kada se kaže generalni štrajk, to znači da se svi bez iznimke moraju uzdržati od posla. Formirat će se nadzorne čete koje će po potrebi smjesta posredovati.

— A krave? — pripita Brusco. — Njih treba ipak nahraniti i pomusti. A ako ih pomuzeš, ne možeš baciti mlijeko, dakle, moraju raditi i sirane.

Peppone bijesno puhnu na nos.

— To je prokletstvo izrazito poljoprivrednih krajeva! — uzviknu. — Lako je u gradu organizirati generalni štrajk! Zatvoriš tvornice i radionice i laku noć! Strojeve ne treba musti! Štrajk može trajati i petnaest dana a da ne bude nikakvih posljedica, jer dovoljno je staviti strojeve u pogon i oni će krenuti. Ako pak pustiš kravu da crkne, nitko je više neće staviti u pogon. Svakako, imamo sreću što se nalazimo na važnoj cesti, pa je možemo zatvoriti i tako usporiti promet u cijeloj pokrajini. Osim toga, mogli bismo štrajku dati nacionalne razmjere ako izvadimo pedeset metara tračnica i tako presiječemo željezničku prugu.

Bigio slegnu ramenima.

— Ti ćeš ih izvaditi, a nakon dva sata stići će troja oklopna kola, popravit će željezničku prugu i nećeš je više moći porušiti.

Peppone odvrati da mu se fućka za oklopna kola, ali je bio namrgođen. Ubrzo se ponovo razvedri.

— Neka ih, generalni štrajk će valjati koliko bude valjao — glavno je da presuda o iseljenju ne bude izvršena. To je osnovna točka. Organizirat ćemo obrambene čete, pa ako treba, i pucat ćemo!

Bigio se nasmija.

— Ako budu htjeli iseliti Polinija, iselit će ga — reče. — To ti je isto kao i s tračnicama — doći će pet oklopnih kola, pa ćeš se moći frigati.

Peppone se još jače namrgodi.

— Ti se pobrini da se zatvore ceste, nađu kuriri i organiziraju obavještajna mjesta na jednoj i drugoj

strani glavne ceste. Postavi Smilza i Patiraia s raketama. Nekoliko ljudi postavi duž nasipa! Ne treba ih mnogo — gdje ima vode i nasipa, onuda oklopna kola ne idu. Za ostalo ću se ja pobrinuti.

U toku naredna tri dana održano je nekoliko protestnih zborova i povorki, ali se nije dogodilo ništa naročito. Zatvaranjem glavne ceste postignut je pun uspjeh — automobili su dolazili, zaustavljali se, vozači su kleli, vraćali se osam ili deset kilometara i produživali u velikom zaobilasku sporednim cestama.

Don Camillo nije pomolio ni nos iz kuće, ali bio je o svemu obaviješten, jer kao da je nastala opća mobilizacija starih žena: bake i prabake dolazile su i odlazile od jutra do mraka. Ali vijesti koje su donosile nisu bile naročito značajne. Jedinu važnu novost donijela je potkraj trećeg dana udovica Gipelli.

— Peppone je održao veliki zbor i sve sam čula — rekla je žena. — Bio je strašno mrk. Vidi se da se sprema neko zlo. Vikao je kao sumanut. Rekao je da oni u gradu mogu odlučiti što im drago, ali da presuda o iseljenju neće biti izvršena. Rekao je da će narod štititi svoja prava po svaku cijenu.

— A što je rekao narod?

— Bili su gotovo sve sami crveni, došli su i oni iz okolnih sela i vikali su kao mahniti.

Don Camillo raširi ruke.

— Neka im Bog rasvijetli pamet — uzdahnu.

Oko tri sata po ponoći don Camillo se probudio. Netko je odozdo bacao kamenčiće o njegov prozor. Don Camillo je poznao svijet te mu nije palo na pamet da se pokaže. Polako se spustio u prizemlje, ali nije bio praznih ruku, te je oprezno provirio kroz prozorčić napola skriven mladicom vinove loze što se uspinjala po zidu župnog dvora; kako je vani bila mjesečina, vidio je tko baca kamenčiće, pa je otvorio vrata.

— Što se dogodilo, Brusco?

Brusco uđe i reče mu da ne pali svjetlo.

Prije no što se odlučio progovoriti, proteklo je nekoliko minuta. Napokon je počeo tiho govoriti.

— Don Camillo — reče — još smo ondje. Sutra dolaze.

— Tko dolazi?

— Karabinjeri i policija s oklopnim kolima da isele Polinija.

— Ne vidim u tome ništa naročito — odvrati don Camillo. — Takav je zakon. Sud je odlučio da Polini nema pravo, i Polini mora otići.

— Lijepa pravica! — odvrati Brusco kroza stisnute zube. — To znači nasamariti narod!

— Čini mi se da nije trebalo da dolaziš u tri sata noću da bi sa mnom raspravljao o takvim stvarima — napomenu don Camillo.

— Nisam zbog toga došao — odvrati Brusco. — Stvar je u tome što je Peppone rekao da se iseljenje neće izvršiti, a vi znate — kad on nešto uvrti sebi u glavu, nema šale ni uzmicanja, već ima da kožu zdereš sa sebe.

Don Camillo se ustoboči.

— Skrati priču, Brusco!

— Dakle — prošapta Brusco — kad se od grada pojavi najprije zelena, pa crvena raketa, to će značiti da oklopna kola dolaze iz onog pravca, a zatim će odletjeti u zrak jedan stup mosta na Fiumettu. Ako se zelena raketa, i iza nje crvena, pojave suprotno od glavne ceste, odletjet će u zrak drveni most preko glavnog kanala.

Don Camillo zgrabi Brusca za košulju na prsima.

— Minirali smo ih ja i Peppone prije dva sata; Peppone stražari s upaljačem na nasipu uz Fiumetto, a ja stražarim s upaljačem na nasipu uz glavni kanal.

— Ti ostani ovdje i ne miči se, jer ću ti inače slomiti vrat! — uzviknu don Camillo. — Ne, nego pođi sa mnom, hajde da najprije onesposobimo tvoju minu.

— To je već gotovo — odvrati Brusco. — Ja sam posljednji nitkov i kukavica jer sam izdao Pepponea, ali činilo mi se da bi bilo još podlije kad ga ne bih izdao. Kad sazna, ubit će me.

— Neće saznati — odvrati don Camillo. — A sada ostani ovdje i ne miči se odavde. Moram urazumiti onoga luđaka. Makar mu morao smrskati glavurdu!

Brusco je bio zabrinut.

— A kako mislite to učiniti; bit će mu jasno što namjeravate čim vas ugleda, a radije će dignuti most u zrak nego da pred vama popusti ako i ne vidi rakete. Kako ćete onda do nasipa? Morate prijeći preko mosta, a sto metara pred mostom nalazi se Bigio u zasjedi.

— Ići ću kroz polja.

— On je s one strane nasipa; morat ćete preko rijeke.

— Bog će mi pomoći.

Don Camillo navuče crnu kabanicu, prekorači vrtnu živicu i udari kroz polja. Bilo je četiri sata i već se danilo. Prolazio je kroz redove vinove loze, nakvasio se prelazeći preko travnjaka, ali je nezapažen stigao do nasipa na Fiumettu. Sto metara od mosta, na suprotnom nasipu, morao se nalaziti Peppone.

Don Camillo nije imao nikakva plana — teško je u takvim okolnostima kovati plan. Treba najprije stići na lice mjesta i vidjeti, a zatim odlučiti. Uvukao se pod grm, uzverao se oprezno uz nasip i pojavio se na vrhu. Peppone je stajao na samom vrhu nasipa na drugoj strani rijeke, gotovo nasuprot njemu, i gledao je prema gradu. Kraj sebe na zemlji imao je sandučić s pripravljenim upaljačem i podignutom ručicom. Don Camillo stane smišljati plan kako da mu dođe s leđa. Voda je bila duboka i valjala se uskovitlana prema mostu; ako krene uzvodno po nasipu, naći će pogodno mjesto odakle će moći neopaženo prijeći na drugu stranu, makar i roneći. Most je bio blizu, svega osamdeset ili devedeset metara dalje, ali se s one strane nije moglo ništa učiniti.

Nije se stigao ni maknuti kadli začu zvižduk koji je dolazio od grada, a u zrak poleti zelena raketa. Za nekoliko trenutaka trebalo je da se, po dogovoru, pojavi i druga, crvena raketa.

— Isuse — zamoli don Camillo — pretvori me samo za deset sekundi u pticu i ribu!

Skočio je u vodu. Malo ga je tjerala struja, malo njegovo očajničko zamahivanje rukama, a malo Vječni Otac. Kako bilo da bilo, kad je Peppone čuo dozivanje i okrenuo se, don Camillo je već bio priljepljen kao oštriga za jedan stup mosta.

U istom trenutku poleti u nebo crvena raketa.

— Don Camillo, nosite se odatle! — zaurla Peppone. — Spustite se niz vodu! Sve će odletjeti u zrak!

— I ja — odvrati don Camillo.

— Gubite se! — zaurla opet Peppone s rukom na ručici upaljača. — Dignut ću most u zrak! Pokopat će vas.

— Imat ćeš onda posla s Bogom — odvrati don Camillo i još se jače privi uza stup.

Čulo se kako se približavaju automobili. Peppone ponovo zaurla kao da je potpuno poludio, onda pusti ručicu i sjede na nasip.

Kola su zatutnjila po mostu.

Prođe neko vrijeme. Peppone je opet ustao, ali don Camillo se još čvrsto držao za stup.

— Nosite se odatle, po sto puta prokleti pope! — prodere se žestoko Peppone.

— Ako ne prekineš žice i ne baciš upaljač u rijeku, ostat ću ovdje godinu dana. Zavolio sam ovaj stup.

Peppone prekine žice i tresne upaljač u rijeku. Onda mu don Camillo reče da baci i žice, i Peppone ih baci.

— Sada dođi ovamo i pomozi mi — na kraju će don Camillo.

— Ako me kanite čekati, pustit ćete korijenje — odvrati Peppone i opruži se iza akacijinog grma. Tu mu se don Camillo pridružio.

— Osramotio sam se — reče Peppone. — Dat ću ostavku i dići ruke od svega.

— Meni se čini da bi se osramotio da si dignuo most u zrak.

— A što ću reći narodu? Obećao sam da ću spriječiti iseljenje!

— Reci da ti se činilo glupo navijestiti rat Italiji, a borio si se da je oslobodiš.

Peppone klimne glavom.

— I to je istina — zagunđa. — Ali to s Italijom vrijedi za općinskog predsjednika. A vrijedi li i za vođu partijske sekcije? Okrnjio sam ugled svoje partije!

— Zašto? Da li u pravilima tvoje partije stoji da morate pucati u karabinjere? Objasni, dakle, onim tikvanima da su zapravo i karabinjeri sinovi naroda koje iskorištava kapitalizam.

— Tako je, gospodine. Kapitalizam i popovi! — potvrdi Peppone. — I karabinjeri su sinovi naroda koje iskorištavaju kapitalizam i klerikalni popovi!

Don Camillo bio je mokar kao pas i nije mu bilo do svađe. Zadovoljio se time da posavjetuje Pepponeu neka ne govori gluposti.

— Klerikalni pop ne znači ništa.

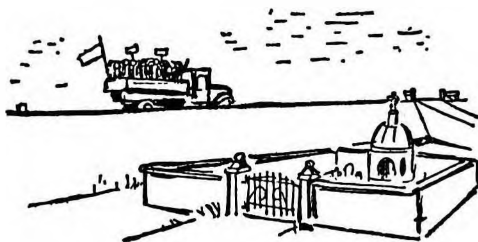
— Baš znači — tvrdoglavo će Peppone. — Na primjer, vi ste pop, ali niste klerikalni pop.

Na kraju se sve izgladilo, jer su, kao naknadu za Polinijevo iseljenje, općini konačno odobrili sredstva da umjesto provizornog drvenog mosta na glavnom kanalu sagradi kameni, a time je riješeno i pitanje nezaposlenosti. (»Mislili smo da za korist masa možemo žrtvovati korist inokosnog napoličara Polinija Artemija. Svakako je mjenica samo obnovljena, a nije naplaćena — račun s vladom ostaje otvoren, drugovi!«)

Poslije je don Camillo u crkvi oglasio da je neki župljanin našao stražnji kotač bicikla, pa neka onaj tko ga je izgubio dođe po nj u župni dvor. Tako je još isto popodne došao Smilzo i dobio kotač i snažan udarac u stražnjicu.

— Nas ćemo se dvojica obračunati drugom prilikom — reče Smilzo. — Kad naiđe novi val.

— Pazi, ja znam plivati — odvrati don Camillo.

ONI IZ GRADA

Dod Camillo nikako nije mogao progutati »crvene« iz grada. S gradskim je proleterima sve u redu dok su u gradu, ali čim izađu iz njega, odmah smatraju da su dužni izigravati građane i tada postanu nesnosni kao dim u očima.

Razumije se, to se događa pogotovo kada putuju u skupini, naročito kamionom, jer u takvim prilikama počnu ubrzo dovikivati »seljo« svakom nesretniku kojeg zateknu na cesti, a ako sretnu kakva debeljka, dobacuju mu »guzonja« ili »mješina«. Da i ne govorimo o tome što se sve može čuti pojavi li se kakva djevojka.

Glavna predstava počinje kad se iskrcaju s kamiona, tada hodaju mangupski amo-tamo, s cigaretom u kutu iskrivljenih usta, kao da ju je tu netko prilijepio praćkom, gegaju se u uskim hlačama te su nalik na nešto između kostura u odijelu i mornara na dopustu. Onda se natiskaju za gostionički stol, zasuču rukave da pokažu svoje bijele ruke izjedene od buha i prave se da banče, tako da udaraju pesnicama po stolu i urlaju iz sve snage. A ako na kraju, na povratku, naiđu na kakvu zalutalu kokoš, neće nipošto dopustiti da im umakne.

Jednog nedjeljnog popodneva stiže kamion krcat »crvenima« iz grada, koji su došli pod izlikom da

prate krupnu zvjerku koja je imala održati govor na skupu maloposjednika. Kad je završio zbor, prije no što će krenuti u sjedište da krupnoj zvjerci podnese izvještaj o situaciji, Peppone reče onima iz grada da su gosti Sekcije i neka se slobodno upute u gostionicu Molinetto gdje ih čeka velika pletenka reskog vina.

Bilo ih je tridesetak, među njima i pet-šest narumjenjelih djevojaka. Neki su počeli iznenada vikati: »No, Gigiòto, daj pokaži!« Tada je onaj kojeg su zvali Gigiòto uzeo iz usta cigaretu i bacio je djevojci, koja ju je uhvatila u zraku i počela pušiti dugim udisajima, a zatim je otpuhivala dim iz svih rupa, pa čak i iz ušiju.

Pred gostionicom su počeli piti i pjevati. Nisu loše pjevali, naročito operne arije. Pošto im je to dojadilo, stali su zabadati u prolaznike. Kada je naišao don Camillo na biciklu, hihotali su se kao ludi i vikali:

— Pazi! Pop trkač!

Don Camillo proguta to mirno te prođe kroz buru smijeha kao oklopna kola preko hrpe slame. Onda, stigavši na kraj ceste, umjesto da skrene kući, okrenu natrag.

Drugi mimohod doživio je još veći uspjeh od prvoga. Gomila crvenih iz grada složno je vikala za njim:

— Upri, mješino!

Don Camillo je i to mirno progutao i provezao se mimo a da nije ni trepnuo okom. Pošto je stigao na kraj mjesta, morao je, naravno, stati i vratiti se istim putem. Treći je mimohod nadmašio prethodne, jer je razdragana gomila lako prešla od »mješine« na »vreću« i počela podrobno opisivati sadržaj te vreće.

Svatko bi se na mjestu don Camilla bio ozbiljno naljutio. Ali je don Camillo imao čelične živce i znao se nevjerojatno svladavati.

»Ljuto se varaju ako misle da će me izazvati,« pomisli don Camillo. »Svećenik se nikada neće upuštati u svađu s pripitim svijetom iz gostionice. Svećenik ne može spasti na razinu pijanog lučkog radnika!«

I zakoči, odbaci bicikl, uputi se prema skupini, zgrabi stol, iščupa ga ispod ljudi, podigne ga i tresne njime posred gomile. Zatim, pošto mu se u rukama našla klupa, počne njome mlatiti.

U tom trenutku stigne Peppone i još mnogo svijeta, pa se don Camillo primiri. Do župnog dvora morade ga otpratiti odred posebne službe, jer kad su izišli ispod stola i kad je prestala bura udaraca klupom, oni iz grada počeli su urlati da će ga objesiti, a najglasnije su u tome bile žene.

— Lijep posao, gospodine pope! — opomenu ga Peppone kad su stigli do vrata župnog dvora. — Politika vam je toliko pomutila um da zaboravljate na dominus tecum!*

— Niste vi pop, vi ste crnokošuljaš! — viknu krupna zvjerka, savezni funkcionar, koji je naišao.

Onda pogleda golemu pojavu don Camilla i ruke kao lopate, pa se ispravi:

— Vi ste čitava udarna legija!

* * *

Don Camillo ode u sobu i svali se na krevet. Onda ustane, zatvori prozor i vrata i stavi katanac, ponovo legne i zabije glavu pod jastuk, ali nije ništa pomagalo. Netko ga je odozdo dozivao, i neprestano je čuo taj glas. Najzad siđe i pođe polako da se pokaže Kristu na oltaru.

— Don Camillo, zar mi ništa nemaš reći? — upita Krist.

Don Camillo raširi ruke.

— Dogodilo se nešto protiv moje volje — reče. — Htio sam izbjeći bilo kakvu mogućnost sukoba za vrijeme zbora pa sam napustio mjesto. Nisam mogao predvidjeti da će oni sjediti ispred gostionice Molinetto. Da sam to znao, mirovao bih do noći.

— Ali kada si prvi put krenuo natrag, znao si da su ondje — uzvrati Krist. — Pa zašto si se vratio?

— Zaboravio sam brevijar u kući gdje sam bio za vrijeme zbora.

* Gospodin s tobom. (*Prev.*)

— Nemoj lagati, don Camillo — uzvikne Krist strogo. — Brevijar si imao u džepu. Možeš li to poreći?

— Sačuvaj bože — usprotivi se don Camillo. — Imao sam ga u džepu, ali sam mislio da sam ga zaboravio. Kad sam stavio ruku u džep da uzmem rupčić i našao brevijar, bio sam već prošao pored gostionice, a onda sam se morao vratiti. Ti znaš da nema drugog puta.

— Mogao si se vratiti u kuću u kojoj si bio za vrijeme zbora. Tada si već dobro znao da su oni ispred gostionice, već si bio čuo povike za sobom. Zašto si im dao priliku da ispolje svoju neotesanost, iako si to mogao izbjeći?

— Isuse — reče don Camillo vrlo ozbiljna lica — zašto je Svevišnji poklonio ljudima dar govora, iako postoji božji zakon da čovjek ne smije spomenuti ime božje uzalud?

Krist se nasmiješi.

— Već bi oni pronašli neki način da hule ime božje — ili bi činili to napismeno ili bi upotrijebili abecedu gluhonijemih — odvrati. — Ali razum kaže da je vrlina upravo u tome da ne griješiš, i pored griješnih sklonosti.

— Prema tome, ako želim za pokoru tri dana postiti, ne smijem uzimati lijekove od kojih će me minuti glad, već mi je dužnost pustiti tu moju glad da me muči.

— Don Camillo — reče Krist zabrinuto — kamo me hoćeš dovesti?

— Dakle, ako ja, stigavši na kraj ceste, želim dokazati Bogu da, u skladu s njegovom zapovijedi, mogu svladavati svoje nagone i da znam praštati onome tko me vrijeđa, onda ne smijem izbjeći kušnju, već, naprotiv, moram se s njom otvoreno sukobiti, pa prema tome moram ponovo proći pored onih lupeža.

Krist odmahne glavom.

— To je velika mana, don Camillo. Ne smiješ bližnjega svoga dovoditi u napast, ne smiješ ga navoditi na grijeh, ne smiješ ga izazivati.

Don Camillo snuždeno raširi ruke.

— Oprosti mi! — uzdahnu. — Sada shvaćam svoju pogrešku. Ako to da se javno pokažem u ovoj odjeći, na koju sam do maločas bio ponosan, može danas biti napast i navesti na grijeh tolike ljude, onda više neću izlaziti iz kuće ili ću hodati u uniformi tramvajca.

Krist se malko uzrujao.

— To je sofistička sitničavost. Ali ja ne želim dalje raspravljati s čovjekom koji nastoji kojekakvim začkoljicama opravdati svoje loše postupke. Uzmimo da u tebe nije bilo zle namjere kad si onuda prolazio po treći put. Ali kako onda treba tumačiti nastavak događaja? Umjesto da dokažeš Bogu kako znaš svladavati svoje nagone i praštati onome tko te vrijeđa, ti si sišao s bicikla i stao premetati stolove i klupe?

— Pogrešno sam ocijenio stanje i počinio sam grijeh umišljenosti. Pogriješio sam misleći da znam ocijeniti vrijeme, naime, sišao sam s bicikla uvjeren da je proteklo najmanje deset minuta od trenutka kad sam čuo posljednju pogrdu pa sam se tako našao ispred gostionice, a zapravo je proteklo tek nekoliko sekundi.

— Recimo točnije — desetinki sekunde, don Camillo.

— Da, Gospodine; a sagriješio sam umišljenošću kada sam mislio da mi je Bog toliko rasvijetlio pamet da mogu savršeno svladavati svoje nagone. Eto, Isuse, previše sam se uzdao u te. Ako smatraš da pretjerana svećenikova vjera zaslužuje osudu, osudi me!

Krist uzdahnu.

— Težak je ovo slučaj, don Camillo. U tebi se nastanio nečastivi, a da ti nisi to ni opazio, i sada se upleće u tvoje riječi i huli koristeći se tvojim ustima. Pokušaj živjeti tri dana o kruhu i vodi i bez cigara. Vidjet ćeš da vragu neće biti ugodno, pa će te napustiti.

— U redu — reče don Camillo — i hvala na savjetu.

— Počekaj, zahvalit ćeš mi treći dan — reče Krist smiješeći se.

* * *

U mjestu se o tome uvelike pričalo. Upravo je don Camillo završio dijetu za istjerivanje vraga (najbolje liječenje koje ga je potpuno izliječilo od sofizama), kadli u župni dvor stiže službenik iz gradske policije, a s njim Peppone i čitav njegov štab.

— Sud je završio istragu o prijestupu — objasni naduto Peppone — i utvrdio da se izjava koju ste vi dali u zapisnik mjesnim vlastima u osobi policijskog narednika ne podudara s onim što su napadnuti drugovi izjavili u gradskoj policiji.

— Rekao sam potpunu istinu i ništa nisam dodao — ustvrdi don Camillo.

Policijski službenik odmahnu glavom.

— Ovdje, međutim, stoji da je vaše držanje bilo izazovno, dapače »drsko izazovno«.

— Držao sam se kao što se uvijek držim kada vozim bicikl — odvrati don Camillo. — Ovdje moje držanje nikad nitko nije smatrao izazovnim.

— E, kako se uzme — reče Peppone. — Ima ih koji, kad prolazite na biciklu, žele da vam se na njemu slome vilice i da vas vide opružena na zemlji.

— Svagdje ima hulja — objasni don Camillo. — To još ne znači ništa.

— U drugom redu — produži službenik — u vašoj izjavi stoji da ste bili sami, dok suprotna strana izjavljuje da su vam priskočili u pomoć ljudi koji su čekali u zasjedi, u što nije teško povjerovati s obzirom na ishod sukoba.

Don Camillo počne ponosno prosvjedovati.

— Bio sam sam. I, pored udaraca klupom, bilo je dovoljno da bacim stol na onu klatež pa da udesim pet-šest onih tikvi iz grada.

— Petnaest tikvi — ispravi službenik.

Zatim upita Pepponea je li stol o kojem je riječ onaj isti što su ga maločas razgledali. Peppone potvrdi.

— Morali biste shvatiti, velečasni — nastavi podrugljivo službenik — da je malo teško povjerovati da se jedan čovjek sam može tako poigrati hrastovim stolom u kojeg ima oko dvjesta kilograma.

Don Camillo nabi šešir na glavu.

— Ne znam ja koliko ima kilograma — odvrati resko — ali, u svakom slučaju, možemo ga začas izvagati.

I pođe, a ostali za njim.

Pošto su stigli pred gostionicu Molinetto, službenik pokaza hrastov stol.

— Je li ovaj, velečasni?

— Jest, taj — odvrati don Camillo, pograbi stol i, sam bog zna kako, podiže ga iznad glave, pa ga baci na travnjak.

— Lijep hitac! — povikaše svi prisutni.

Peppone istupi, mrk, skinu kaput, stisnu zube, zgrabi stol, podiže ga visoko pa ga baci na travnjak.

Bilo se skupilo mnoštvo svijeta te nastade urnebesno oduševljenje.

— Živio predsjednik!

Službenik je neprestano stajao otvorenih usta, a onda uhvati stol i pokuša ga pomaknuti, ali uzalud. Zatim pogleda Pepponea.

— Kod nas se to ovako radi — usklikne Peppone ponosno.

Službenik reče: — U redu — uskoči u kola i odjuri kao strijela.

Peppone i don Camillo odmjere se divljim pogledima, pa jedan drugome okrene leđa i udalje se bez riječi.

— Ne shvaćam što je to — progunđa gostioničar Molinetto. — Popovi, komunisti — svi su se okomili na ovaj moj ubogi stol. Prokleta bila politika i tko ju je izmislio!

* * *

Sve se završilo kako se moralo završiti — stiže poziv od biskupa, i don Camillo krenu drhteći u grad.

Stari biskup, sitan i sav bijel, bio je sam u sobi za primanje u prizemlju, utonuo u stolicu prekrivenu kožom.

— Opet smo tu, don Camillo — reče biskup. — Nije ti više dovoljno da ljude vijaš klupama, nego si sad pustio u promet i stolove!

— Trenutak slabosti, Preuzvišeni — promuca don Camillo. — Ja . . .

— Sve mi je poznato, don Camillo — prekide ga biskup. — Bit ću prisiljen da te pošaljem na vrh kakve planine, među koze!

— Preuzvišeni, oni . . .

Biskup se podiže i, pognut nad štapom, pođe i stane pred don Camilla te pogleda naviše, prema vrhu tog orijaša.

— Nisu oni važni! — uzvikne i zaprijeti štapom. — Svećenik božji, čovjek kome je povjerena dužnost da propovijeda ljubav i milosrđe, ne smije praviti vragolije i bacati stolove na glavu bližnjega svoga! Sramota!

Biskup zakorakne prema prozoru, a onda se okrene:

— I nemoj mi pričati da si bio sam! Pripremio si napad, postavio si zasjedu! Sam čovjek ne može porazbijati petnaest glava!

— Ama, preuzvišeni — odvrati don Camillo — bio sam sam, kunem vam se. Svemu je kriv stol — pao je na njih i napravio nepriliku. Razumijete li? To je krupan i težak stol kao onaj ondje.

Don Camillo dodirnu vrhom prstiju veliki izrezbareni stol što se nalazio u sredini sobe, a biskup ga strogo odmjeri:

— Hic Rhodus, hic salta!* — reče. — Ako nisi prljav lažov, daj mi dokaži! Podigni ga ako možeš.

Don Camillo priđe stolu i zgrabi ga. Bio je mnogo teži od onoga u gostionici, ali, kad bi don Camillo jednom krenuo, bio je gori od Amerike.

Zaškripaše mu kosti, a vratne mu žile postadoše nalik na vodovodne cijevi. Ali otrgao je stol s tla,

* Ovdje je Rod, ovdje skači! (*Prev.*)

uzdigao ga polako iznad glave i držao ga ispruženim rukama.

Biskup ga je promatrao suzdržavajući dah. Kad ugleda stol visoko iznad don Camillove glave, lupi štapom o pod:

— Baci ga!

— Ali, Preuzvišeni — prostenja don Camillo.

— Baci ga, kad ti kažem! — zavikne biskup.

Stol poleti u kut i razmrska se, a kuća se silno zatrese. Srećom je soba bila u prizemlju, inače, tko zna što bi se bilo dogodilo.

Biskup je gledao stol, prišao mu i štapićem tucnuo po krhotinama, onda se okrenuo don Camillu i klimnuo glavom.

— Jadni don Camillo! — uzdahnu. — Kakva šteta... Ti nikad nećeš postati biskup.

Ponovo uzdahnu, pa raširi ruke:

— Da sam ja bio kadar ovako baratati stolovima, po svoj bih prilici još uvijek bio župnik u svome mjestancetu.

Uto se na vratima pojave ukućani koje je privukao strahovit štropot te zastanu iskolačenih očiju.

— Što se dogodilo, Preuzvišeni?

— Ništa.

Pogledahu razbijeni stol.

— Ništa — reče biskup. — To sam ja učinio. Don Camillo me malo naljutio pa sam izgubio strpljenje. Veliko je zlo, djeco, kad čovjekom ovlada srdžba. Neka mi Gospod oprosti. Deo gratias!*

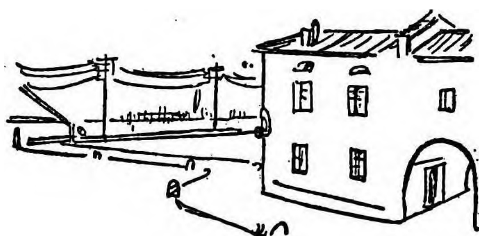
Odoše i biskup dotaknu rukom glavu don Camilla koji je klečao pred njim.

— Idi u miru, mušketiru Kralja nebeskoga — reče smiješeći se. — I hvala ti što si uložio toliko truda da pružiš malo zabave jadnome starcu.

Don Camillo se vrati kući i ispriča sve Kristu, a Krist odmahnu glavom i reče uzdišući:

— Čopor luđaka!

* Bogu hvala. (*Prev.*)

SELJAČKA FILOZOFIJA

Nadničari i sluge na imanjima stupili su u štrajk upravo kada je žetva bila u punom jeku, te je na velikim posjedima počeo propadati urod.

Bila je to jedna od onih zgoda koje su u don Camilla izazivale povišeni krvni tlak. I kada je izdan nalog da se smanje obroci stočne hrane kako bi se smanjila proizvodnja mlijeka, pođe i zaustavi Pepponea koji je neprestano obilazio i nadgledao straže.

— Slušaj — reče don Camillo — ako neka žena doji svoje i još nečije dijete, a slabo je plaćena za svoj posao dojilje, što će učiniti da bi joj više platili?

Peppone udari u smijeh.

— Reći će djetetovu ocu: »Ili mi plati više, ili nek tebe siše.«

— Tako je — uzvikne don Camillo. — Međutim, ona je neka posebna žena i znaš li što će učiniti da bi dobila više? Uzet će lijek koji malo-pomalo smanjuje količinu njena mlijeka, a zatim će reći deranovu ocu: »Ili mi plati više, ili ću ovako nastaviti dok ne izgubim i posljednju kap mlijeka.« I tako ostanu oboje bez hrane — njen sin i sin onoga drugog. Čini li ti se da je žena pametna?

Peppone iskrivi usta.

— Ne skrećimo na politiku — progunđa. — Usporedbe su najodvratnija podvala na svijetu, jer sve

probleme svode na praktičan primjer, a u životu je važna samo teorija. U redu, dojilja, ali je činjenica — tko radi mora biti i pravedno plaćen, i tek kada su oni koji rade pravedno plaćeni, dolazi u obzir i dojilja koja će po socijalnoj pravdi postići veću odštetu a da ne uzima lijekove i druge svinjarije. A socijalna pravda, dragi gospodine pope, jest nešto što u pogodnom trenutku treba započeti provoditi ako želimo doći do cilja, jer socijalna pravda je kao klupko — ne uspiješ li pronaći pravu nit da bi razmrsio klupko, zar ćeš čekati da ti nit pokaže Duh Sveti? Započneš gdje bilo, pa se onda snalaziš.

Dod Camillo ga prekine.

— Zar usporedbe više nisu najodvratnija podvala na svijetu?

— Zavisi od toga tko ih čini.

Peppone slegne ramenima.

— Jasno; važna je samo opća teorija — doda.

— E, sada ja tebi kažem da je opća teorija da u doba sveopće oskudice jedemo ono što imamo, a ako netko upropaštava i ono malo što imamo, može taj poslije zviždati *Internacionalu* dokle god hoće, naposljetku će crknuti jer mu nitko neće ništa dati.

— Crknut ćemo svi! — uzvikne Peppone. — Ionako, prije ili kasnije, moramo crknuti.

— A ti onda crkni! — izdera se don Camillo odlazeći. Pošto se opet našao u crkvi, ode da se izjada pred Kristom na glavnom oltaru.

— To su ljudi kojima bi trebala poštena lekcija — reče don Camillo. — Pošalji im vihor neka digne sve u zrak. Svijet je postao proklet, pun mržnje, neznanja i zlobe. Dobro bi došao još jedan opći potop. Svi bismo pocrkali, kucnuo bi čas konačnog obračuna i svatko bi došao pred nebeskog suca i primio kaznu ili nagradu, kako tko zaslužuje!

Krist se nasmiješi.

— Don Camillo, za tako što nije potreban opći potop. Svakome je suđeno da umre kada dođe njegov red, i da se pojavi pred nebeskim sucem da bi primio nagradu ili kaznu. Nije li jedno te isto i bez potopa?

— Zapravo jest — prizna don Camillo pošto se donekle smirio.

A onda, budući da mu je zapravo bilo žao odreći se u cijelosti misli o općem potopu, pokuša spasiti ono što se dalo.

— Kad bi barem poslao malo kiše! Polja su suha, akumulaciona jezera gotovo prazna.

— Bit će kiše, bit će, don Camillo — umiri ga Krist. — Otkako postoji svijet, uvijek je bilo kiše. Ustrojstvo svijeta je takvo da u danom trenutku mora pasti kiša. Ili možda misliš da je Vječni pogriješio kad je uređivao svemir?

Don Camillo sagne glavu.

— U redu — reče uzdišući. — Potpuno razumijem da je točno sve što kažeš. Ali, oprosti, prilično je neutješno ako siromašnom seoskom svećeniku nije dopušteno zatražiti od Boga da izlije dva-tri kabla vode.

Krist se uozbilji.

— Imaš tisuću puta pravo, don Camillo. Ne preostaje ti drugo već da i ti stupiš u protestni štrajk.

Don Camillo osjeti slabost i napusti oltar oborene glave, ali ga Krist ponovo pozva k sebi.

— Nemoj se žalostiti, don Camillo — šapne Krist. — Shvaćam da je za tebe smrtni grijeh kad vidiš kako ljudi prepuštaju propasti božje darove, jer znaš da sam ja sišao s konja da pokupim mrvu kruha. Ali treba im praštati jer oni ne čine to da bi uvrijedili Boga. Oni grozničavo traže pravdu na zemlji, jer nemaju više vjere u nebesku pravdu, grozničavo traže zemaljska dobra, jer ne vjeruju više u nebesku nagradu. I stoga vjeruju jedino u ono što se može vidjeti i opipati; njihovi leteći strojevi su za njih pakleni anđeli u ovom zemaljskom paklu koji oni uzalud nastoje pretvoriti u raj. Prevelika kultura dovodi do neznanja, jer ako kultura nije izrasla iz vjere, čovjek na kraju vidi samo matematiku pojava. Sklad te matematike postane njegov Bog, i on zaboravlja da je Bog stvorio tu matematiku i taj sklad. Ali tvoj Bog nije sazdan od brojki, don Camillo; nebom tvog raja lete anđeli dobra. Napredak dovodi

do toga da svijet postaje čovjeku sve manji — jednog dana kada strojevi budu letjeli sto tisuća kilometara u minuti, svijet će se čovjeku činiti mikroskopski sitan, i tada će čovjek biti kao vrabac na vrhu najvišeg jarbola, i ugledat će pred sobom beskraj, a u beskraju će ponovo pronaći Boga i vjeru u pravi život. I zamrzit će strojeve koji su svijet sveli na pregršt brojki i uništit će ih vlastitim rukama. Ali dotle će proći još mnogo vremena, don Camillo. Umiri se, dakle — tvoj bicikl i tvoj motorčić nisu za sada ni u kakvoj opasnosti.

Krist se nasmiješi, a don Camillo mu se zahvali što mu je dao život.

* * *

Jednog je jutra »Leteća proleterska četa« pod vodstvom Smilza uhvatila nekog čovjeka kako radi u vinogradu gazde Verole. Uhvate ga i silom odvedu na trg gdje su poljoprivredni radnici i sluge s imanja sjedili na zemlji i čekali.

Svi se skupe oko njega; bio je to čovjek četrdesetih godina i žestoko se bunio.

— Ovo je otmica.

— Otmica — priupita Peppone koji je upravo stigao. — A zašto? Nitko te ne drži ovdje. Želiš li otići, idi!

Smilzo i ostali iz »Leteće proleterske« puste ga. Čovjek pogleda oko sebe i ugleda svud unaokolo zid ljudi koji su ga nepomični, skrštenih ruku, nijemo i mrko promatrali.

— Zaboga, *što hoćete od mene?* — uzvikne.

— A po što si ti došao ovamo? — uzvrati Peppone.

Čovjek ne odgovori.

— Prljavi štrajkolomac! — uzvikne Peppone, zgrabi ga za košulju na prsima i strese ga. — Izdajico!

— Nikoga ja nisam izdao — odvrati čovjek. — Potreban mi je novac pa zato radim.

— Svim ovim ljudima je također potrebna zarada, ali ne rade!

— Ja nemam veze s njima — uzvikne čovjek.

— Stavit ću te ja u vezu s njima! — zaurla Peppone. I, ispustivši ga, udari ga nadlanicom, a čovjek odleti i prostre se po zemlji kao krpa.

— Nemam veze — promuca čovjek i ustane. Usta su mu bila puna krvi.

Bigio ga udarcem u stražnjicu vrati u Pepponeove ruke.

— Pretresi ga! — naredi Peppone Smilzu. I dok mu je Smilzo prekopavao po džepovima, on mu je tako ukliještio ruke da se čovjek uzalud otimao.

— U rijeku s njim! — zaurla svjetina.

— Objesimo ga! — zaurla neka kuštrava žena.

— Samo trenutak! — reče Peppone. — Da vidimo prije s kakvim nitkovom imamo posla.

Smilzo mu doda lisnicu koju je bio pronašao u jednom džepu, i Peppone, predavši čovjeka Bruscu na čuvanje, prelista papire i razgleda legitimacije. Onda stavi sve u lisnicu i preda je čovjeku.

— Pustite ga! — naredi oborene glave. — Posrijedi je nesporazum.

— Kako to? — zaurla kuštrava žena.

— Tako — odvrati Peppone oštro i izazovno. I žena umukne.

Podigoše čovjeka na mali teretnjak »Leteće proleterske« i otpratiše ga do jame pokraj živice odakle su ga bili izvukli.

— Možete nastaviti posao — reče Peppone.

— Neću, neću — odvrati čovjek. — Vraćam se kući. Čini mi se da mi vlak polazi za jedan sat.

Nekoliko minuta vladala je šutnja. Za to je vrijeme čovjek oprao lice u jarku i obrisao se maramicom.

— Žao mi je — reče Peppone. — Ali vi, kao profesor i doktor, ne smijete raditi protiv siromašnih poljoprivrednika.

— Plaća profesora manja je od plaće vašeg posljednjeg seljaka. Osim toga, ja sam nezaposlen.

Peppone klimne glavom.

— Znam; ali to nema veze. Makar seljak i vi imali potrebu za istom količinom hrane, glad je u selja-

ka ipak drugačija. Kad je seljak gladan, gladan je kao konj i ne zna obuzdati svoju glad, jer ga tome nitko nije učio. Ali vi, vi možete.

— Moje dijete ne može.

Peppone raširi ruke.

— Ako mu je suđeno da radi ono što vi radite, naučit će.

— Je li sve to pravedno?

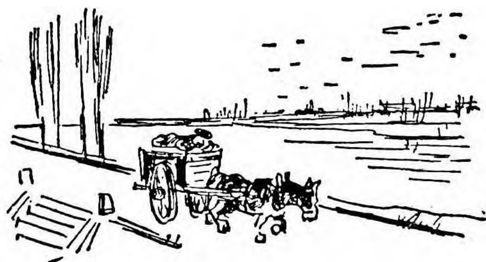
— Ne znam — reče Peppone. — Ali pitam se, i ne mogu shvatiti, zašto mi i vi, iako smo na kraju krajeva u istim prilikama, ne možemo zajednički ustati protiv onoga tko ima previše.

— Vi ste već rekli zašto — iako nam je potrebna ista hrana, naša je glad drugačija od vaše.

Peppone odmahne glavom.

— Da to nisam rekao ja, činilo bi se kao da je to neka filozofija — progunđa Peppone.

Raziđu se, svaki na svoju stranu, i tako je završila ta zgoda. Pitanje srednjeg staleža ostalo je neriješeno.

ROMEO I JULIJA

Kad bi rekli »Taj je s Bruciate«, time bi sve rekli. I kada se u što umiješao netko s Bruciate, znalo se da će na kraju letjeti takve zaušnice da ti se kosa digne na glavi. Bruciata je bila dobar komad zemlje, a prostirala se između Boscaccia i velikog nasipa. Posjed su tako prozvali, jer je zemlja bila gola, kao da je onuda prošao Atila sa svojim hordama. Moglo se možda nešto postići jedino kada bi je posijali dinamitom, jer u tlu nije bilo ničeg do pustog kamena; vjerojatno je to bio komad nekadanjeg vječnog korita. Zemlju je kupio Ciro kad se vratio iz Argentine, temporibus illis,* i na njoj je iskrivio leđa, ali je ustrajno sijao pšenicu a dobivao djecu, i tako, pošto je uskoro imao poveću vojsku gladnih usta, spiskao je posljednji novac iz Argentine na kupovinu parnog stroja, vršilice i prešalice za krmu, a kako su to bili prvi strojevi što su se pojavili u onim krajevima, godine devet stotina osme, on se ne samo oporavio nego je tolikim strojevima mogao vršiti žito na svim najvećim gumnima triju ili četiriju općina. Već su ga 1908. prozvali »Stari s Bruciate«, iako mu je bilo tek četrdeset godina, imao je već šest

* U ono vrijeme. (*Prev.*)

sinova, od kojih je najstariji navršio osamnaestu i bio već prava gora od čovjeka.

Na granici Bruciate, s one strane Boscaccia, nalazio se posjed Torretta. Vlasnik se zvao Filotti, a imao je devet stotina osme trideset goveda i pet sinova. Lijepo je napredovao, jer mu je zemlja bila od onih na koje je dovoljno pljunuti pa da niknu kukuruz i pšenica za međunarodnu izložbu.

Kako bi sve bilo jasno, treba spomenuti da je Filotti bio škrtac kakva je trebalo nadaleko tražiti. Da iscijediš iz njega jednu liru, morao ti je pomoći Vječni Otac; pa ipak je, da se ne bi morao služiti strojevima onoga s Bruciate, proćerdao tri puta toliko dovlačeći svake godine stroj bogtepitaj odakle. Zašto? Zbog neke gluposti — zbog kokoši ubijene kamenom ili isprebijanog psa. Ali, u Padskoj nizini, gdje sunce ljeti pali ljudske glave i pritište k tlu kuće, i gdje zimi ne možeš razaznati što je groblje a što selo, dovoljna je i najmanja sitnica da se dvije obitelji zarate za sva vremena.

Filloti je volio crkvu i radije bi pustio da mu cijela porodica izgine negoli da propusti misu, a Stari s Bruciate odmarao se u subotu, a u nedjelju je radio samo da mu napakosti; jedan od njegovih dječaka morao je stalno stražariti oko kuće da mu dojavi ako je Filotti slučajno došao negdje u blizinu granične živice. Onda bi izlazio i gromoglasno izvikivao takve kletve da bi se zapanjio i najgori psovač. Filotti je gutao žuč i slagao sve na hrpu čekajući povoljnu priliku. Došao je tako štrajk 1908. i činilo se da su ljudi šenuli umom, toliko su bili čvrsto odlučili da ne popuste. Dakako, okomili su se i na popa koji je stajao na strani gospode i ispisali po zidovima da će se kajati svatko tko se usudi otići na misu.

Dođe nedjelja i Filotti rasporedi sinove i rođake na stražu oko staje, prebaci dvocijevku preko ramena i ode lijepo na misu. Zatekne starog popa u župnom dvoru.

— Ostavili su me samog — reče pop. — Svi su pobjegli, čak i služavka i crkvenjak. Poludjeli su od straha.

— Nije važno — odvrati Filotti. — Može se i bez njih.

— A tko će mi služiti kod mise?

— Ja — odvrati Filotti.

I tako je stari pop počeo misiti, a umjesto ministranta na stepenici ispred oltara klečao je Filotti s dvocijevkom ispod miške.

U crkvi nije bilo ni žive duše, a vani kao da su svi poumirali.

Pri podizanju, u trenutku kad pop podigne svetu hostiju, crkvena se vrata bučno otvoriše. Svećenik se instinktivno okrenu i ugleda na trgu pred crkvom nijemu skupinu ljudi.

Na vratima se pojavi Ciro s Bruciate, sa šeširom na glavi i cigarom u ustima.

Pop se skamenio s hostijom u podignutim rukama. Ciro otpuhnu dim, potisnu šešir na glavu, zabije ruke u džepove i uđe u crkvu.

Filotti najprije pozvoni zvoncem, pa nanišani i opali u čovjeka iz puške.

Zatim napuni pušku, opet pozvoni zvoncem, a pop se prenu i mirno nastavi misiti.

Na crkvištu nije više bilo ni mrava.

Ciro nije bio ni mrtav ni teško ranjen. Nije se micao jedino zato što se silno plašio da puška ne prasne po drugi put. Podigne se kad se misa završila, ustane i ode liječniku da mu izvadi sačmu koja mu je kožu na boku pretvorila u sito, i više i ne pisnu.

* * *

Kad se nakon mjesec dana potpuno oporavio, jedne večeri pozove četiri najstarija sina, preda svakome dvocijevku i izađe. »Cestovna lokomotiva« je već bila pod parom — četiri sina stanu kao pratnja uza stroj, a Ciro se pope, pokrene ručku, uhvati volan i pođe u ratni pohod.

Cestovnih lokomotiva danas više nema, jer su ih izgurali benzinski traktori. Bile su prekrasne, nalik na cestovne parne valjke, ali bez valjka sprijeda; bi-

le su spore, snažne i tihe. Služile su za vršidbu i za krčenje.

Pohod započe kroz polja, prema Filottijevoj kući. Iskočio pas, ali nije dospio ni zalajati, i već su ga umlatili kolcem. Puhao je snažan vjetar i stroj stiže na četrdeset metara od Filottijeve kuće a da ga nitko nije ni primijetio. Ciro ga zaustavi, najstariji sin uhvati kraj čeličnog užeta sa čekrka i, dok je stari popuštao polugu, uputi se sporim i neumoljivim korakom prema gumnu utonulom u mrak i tišinu. Stiže do najkrupnijeg stupa »mrtve kapije«, zaveza uže i vrati se trkom natrag.

— Gotovo.

Ciro uključi čekrk, zavrti ručku i započe potres. Ponovo namota uže na čekrk, pusti paru da zapišti i vrati se kući.

Kod Filottija nije bilo mrtvih. Zaglavile su tri krave i srušio se dio napola obrađena štaglja. Ali Filotti nije nikome ni zucnuo.

Bili su to njihovi lični obračuni — pravda se u to nije miješala.

Takvih nasilja nije više bilo. Kad bi nastao kakav mali sukob između dječaka, obje bi glave obitelji napustile kuću i uputile se prema graničnoj živici, do mjesta gdje je rasla divlja kruška. Obitelji bi ih u punom sastavu šutke pratile. Na dvadeset metara od garnice obitelji bi stale, u potpunoj tišini, a glave obitelji produžile bi do kruške. Tu bi ostali jedan nasuprot drugome, skinuli kapute, zavrnuli rukave i počeli se tući bez riječi. Sporo, ali neumoljivo pljuštali bi teški udarci, kao udarci maljem po nakovnju. Pošto bi jedan drugome čestito naravnali kosti, prestali bi i vratili se u bazu praćeni svaki svojom obitelji. Poslije, kad dječaci porastoše, prorijediše se sukobi i prilike za obračun, i dva su se starca prestala tući. Onda dođe rat i jednome i drugome odnese nekoliko sinova. Onda nastadoše poslijeratni neredi i tako dalje, pa prođe još dvadeset godina i kao da je sve palo u zaborav. Ali tisuću devet stotina dvadeset i devete, Mariolino, prvi unuk starog Cira, usta-

novi da čovjek u drugoj godini života ima moralnu dužnost da vidi svijet i stvori svoj pogled na život, pa gegavim koracima napusti kuću. Stigne do granične živice, ispod historijske kruške, pa sjede. Malo zatim naiđe sitno stvorenje u suknji, balava nosa i približno iste težine; bila je to dvogodišnja Gina, prva Filottijeva unučica.

Oboje su polagali pravo vlasništva na jednu trulu krušku što je bila pala sa stabla, pa se počeše čupati i grepsti. Kad su iznemogli, pljunuše jedno drugome u lice i vratiše se u uporište.

Nikakvo objašnjenje nije bilo potrebno — vojska je bila za stolom, i, pošto se Mariolino pojavio onako izgrebena lica, njegov otac htjede ustati, ali ga stari Ciro pokretom ruke prikova za stolac. Onda se on podiže i uputi kruški praćen na primjerenoj udaljenosti čitavim plemenom. Tu ga je već čekao stari Filotti. Obojica su bila prevalila šezdesetu, ali se izmlatiše kao da su mladići. Poslije im je trebalo više od mjesec dana da izliječe kosti, a stari je Ciro, stigavši jednog jutra na granicu, otkrio da je po polovici njene dužine zatvorena željeznom mrežom. Onda on zatvori željeznom mrežom i drugu polovicu i o tome se više nije govorilo.

* * *

Svijet u velikim gradovima brine se u prvom redu kako će živjeti na što originalniji način, pa se tako jednog dana pojaviše stvari kao što je egzistencijalizam koje ne znače ama baš ništa, osim što daju ljudima iluziju da žive drukčije nego u stara vremena. U Padskoj nizini, međutim, ljudi se rađaju, žive, ljube se, mrze i umiru po starim uobičajenim šablonama. I baš ih briga ako se u njihovoj sredini dogodi slučaj koji kao da je uzet iz »Romea i Julije«, ili »Zaručnika«, ili »Seljačke časti«, ili nekog drugog književnog djela. Prema tome, vječno se ponavljaju svagdašnji događaji, stari kao biblija, ali na kraju, sve u svemu, oni iz Padske nizine završe pod zemljom isto tako kao i gradski književnici, s tom raz-

likom što gradski književnici umiru gnjevniji od onih seoskih ljudi, jer oni iz grada ne žale samo što moraju umrijeti već i što moraju umrijeti na običan i svakidašnji način, dok oni sa sela žale jedino što će im ponestati daha. Kultura je najveća svinjarija na svijetu, jer ne zagorčava ljudima samo život već i smrt.

Prošlo je mnogo godina. Eto opet rata, i eto opet poslijeratnih događaja. Crvenih kao vatra onih s Bruciate, crnih kao ugljen onih s Torrette.

Takvo je bilo stanje kada jedne večeri netko od Filottijevih dođe po don Camilla.

— Hitno je — objasni čovjek. — Dođite odmah.

Don Camillo ode s njim i nađe se licem u lice s obiteljskim kongresom na kojemu nije nedostajao ni jedan član. Svi su sjedili oko golema stola, a kongresu je predsjedavao stari Filotti.

— Izvolite sjesti — reče ozbiljno pokazujući praznu stolicu desno od sebe. — Potrebna mi je vaša duhovna pomoć.

Nastade trenutak šutnje, a onda stari Filotti mahnu rukom i u sobu uđe Gina, prva Filottijeva unuka, zaista lijepa djevojka.

Ona stane pred djeda, a stari upre u nju prijeteći prst.

— Istina je, dakle? — upita.

Djevojka obori glavu.

— Otkada?

— Ne sjećam se više — promuca djevojka. — Kad je on načinio rupu u žičanoj ogradi, bili smo još mali. Bilo nam je četiri ili pet godina.

Stari podiže ruku.

— Dakle, taj je nitkov probio ogradu? — zaurla.

— Smirite se — posavjetuje ga don Camillo. — Tko je taj koga nazivate nitkovom?

— Mariolino s Bruciate.

— On? — zaurla don Camillo i poskoči.

— Upravo on, don Camillo.

Don Camillo priđe djevojci.

— Sin Antikrista, Pepponeova ukleta duša, crveni zlikovac, onaj što drži govore na trgu i huška narod

na pobunu! Odgovori, bestidnice; kako si mogla svrnuti svoj pogled čestite i pobožne djevojke na onaj ugarak iz pakla?

— Bili smo djeca — objasni djevojka.

— Da, rupa u ogradi — iskrevelji se stari Filotti.

Polako ustane sa stolice, priđe djevojci i ćušnu je.

Djevojka sakri lice u dlanove, a onda začas podiže glavu.

— Mi ćemo se vjenčati — reče odrješito.

Prošlo je nešto više od dva tjedna. Jedne večeri don Camillo je kasno u noći čitao neku knjižicu zavaljen u naslonjaču kad začu tiho kucanje na vratima župnog dvora. Ode da otvori i nađe se pred ženskom prilikom pokrivenom crnim šalom. U mraku je nije prepoznao, ali kad je ušla u njegovu pisarnicu, vidje da je to Filottijeva Gina.

— Zašto dolaziš u ovo doba? — začudi se.

— Da se vjenčam — odvrati djevojka.

Don Camillo pomisli na Luciju Mondello i nasmija se.

— A što je s don Rodrigom? — uzvikne. — Osim toga, kad se netko vjenča, treba najmanje dvoje.

— Evo me — oglasi se netko. I uđe Mariolino s Bruciate.

Don Camillo stisne pesnice.

— Što tražiš u kući predstavnika božjeg, ti, izaslaniče pakla?

Mariolino uhati Ginu za ruku.

— Idemo — progunđa — nisam li ti uvijek govorio da su ti klerikalci zatrovani politikom?

Mladiću je nepočešljanja kosa padala na oči, pa je nesvjesnim pokretom poravna natrag. Tada se vidjelo da na čelu ima brazgotinu.

— Što ti se dogodilo? — upita don Camillo.

Gina se bijesno umiješa.

— Nasrnuli su na njega svi iz njegove kuće. Tukli su ga po glavi pesnicama i po leđima stolicama, jer je neka odvratna balavica izbrbljala da smo jedno drugome davali znakove. To su prokleti boljševici, trebalo bi ih izopćiti iz crkve.

Mariolino zgrabi djevojku za rame i gurne je pod svjetiljku.

— Moji su prokleti boljševici — prodera se — a njezini su svi sveci puni božjega straha. Pogledajte ovo!

Pošto je djevojci smaknuo šal što joj je pokrivao glavu i zasjenjivao obraze, vidjelo se da joj je lice čitavo u modricama. Činilo se kao da je umjesto češlja pri češljanju upotrijebila pobješnjelog mačka.

— Već je petnaest dana drže zatvorenu u sobi kao u tamnici, i čim su saznali da mi je s prozora davala znakove, izmlatili su je kao vola. Svi ste vi Filottijevi licemjerni bogomoljci podmukli kao Juda! — vikao je mladić.

— A vi s Bruciate ste bogohulni zlikovci, bez vjere i savjesti! — uzvrati bijesno djevojka.

— Doći će Staljin i naučiti vas pameti! — uzvikne mladić.

— Doći će policija i strpati vas sve u zatvor! — uzvikne djevojka. — Jedva čekam da mi budeš muž, pa da ti iskopam oči!

— A ja jedva čekam da mi budeš žena, pa da te čestito ispljuskam! — uzvrati mladić.

Don Camillo ustane.

— Ako ne prestanete, dobit ćete oboje nogom u stražnjicu! — reče odlučno.

Djevojka se svali na stolicu, pokri rukama lice i zaplače.

— Da — zajeca — kod kuće me moji hoće tući, on me hoće tući, župnik me hoće tući. Svi bi me tukli. A kakvo sam zlo učinila da se tako ljute na mene?

Mladić joj položi ruku na rame.

— Hajde, smiri se — reče joj nježno. — Zar nisam i ja u istom položaju? Jesam li ja učinio kakvo zlo?

— Ti nisi — prostenja djevojka — ti si samo žrtva onih nitkova iz svoje kuće . . .

— Stoj! — reče don Camillo. — Nećemo opet sve nanovo. Ako ste došli da se ovdje svađate, možete otići.

— Došli smo da nas vjenčate — odvrati djevojka.

— Da, došli smo se vjenčati — doda mladić. — Imate li nešto protiv? Jesmo li ili nismo kršćani kao i svi drugi? Jesmo li ili nismo punoljetni? Imamo li ili nemamo pravo da se vjenčamo, ili je potrebna dozvola demokršćana?

Don Camillo raširi ruke.

— Što padaš u vatru — odvrati mirno. — Ja nipošto nisam rekao da vas neću vjenčati. Vjenčat ću vas kao što sam vjenčao sve one koji su imali sve sređeno i došli ovamo da se vjenčaju. Sve će se obaviti po zakonu.

— Ali nama se žuri! — uzvikne djevojka.

— Stojim vam na usluzi. Čim istekne najkraće vrijeme za napovijed, vjenčat ću vas.

Mladić slegne ramenima.

— Napovijed! Ako naši saznaju da se hoćemo ženiti, sigurno će nas ubiti. Ne, velečasni, ovo je izuzetan slučaj, morate nas odmah vjenčati.

— Djeco, ženidba nije igrarija. Obavi se za desetak minuta, ali traje do kraja života. To je ozbiljan i svečan čin, pa i onda kad se obavlja na najskromniji i najjednostavniji način. Postoje propisi koji se ne smiju kršiti. Strpite se — ženidba nije razljevuša za koju uzmeš dva jaja, umutiš ih i za deset minuta je gotovo.

Mladić se umiješa.

— A ako neki nesretnik crkava i hoće se oženiti, treba li i onda najprije napovijed, pa čekanje da prođu propisani dani? Hoće li mu biskupija poslati daha da dočeka istek propisanog roka?

— To je izuzetan slučaj — uzvrati don Camillo.

— I ovo je izuzetan slučaj — objasni mladić. — Jer i ovdje je u pitanju koža. A vi to znate, i prema tome nas bez oklijevanja možete vjenčati in articolum mortorum* kao da smo u agoniji.

Don Camillo raširi ruke.

— Dakako, articolum mortorum, a ovamo imate četrdeset godina zajedno i zdravlja da dočekate sto-

* Po članu za umiruće. (*Prev.*)

tinu pedeset svako! Ne naglimo! Pustite me da razmislim. Dajte mi vremena da odem do Preuzvišenoga pa da čujem kako, s obzirom na okolnosti, zaštititi vaše zdravlje.

— Moramo se smjesta vjenčati! — reče odlučno djevojka.

— A zašto? Nije li svejedno odgodimo li za koji dan? Ta nitko ne umire.

— To se još ne zna — reče mladić.

— Pobjegli smo od kuće — reče djevojka. — I više se ne vraćamo. Ali ne možemo napustiti mjesto prije nego što se vjenčamo.

— Ne možemo prije nego što se vjenčamo — reče mladić.

Don Camillo osjeti kako ga podilazi jeza. Ta izjava, tako spokojna i vedra a tako čvrsta i odrješita, kao kad netko kaže da se po vodi ne može hodati ili da se ušima ne može vidjeti, zaustavi mu dah. I pogleda zadivljeno to dvoje mladih.

— Strpite se! — reče zabrinuto. — Pustite me da razmislim do sutra ujutro. Uvjeravam vas da ću sve urediti.

— U redu — odvrati mladić. — Doći ćemo opet sutra.

Njih dvoje iziđu, a don Camillo, ostavši sam, zgrči pesnice i nadme prsa.

— Vjenčat ću ih, pa makar izazvao svjetsku revoluciju! — uzvikne.

* * *

Peppone je bio sam u svojoj radionici zgrbljen nad motorom traktora kadli odjednom vrata zaškripe. Dignuvši glavu, ugleda pred sobom Ginu i Mariolina.

Ugledati pred sobom nekoga od Filottijevih bilo je Pepponeu isto što i ugledati zmiju čegrtušu, a da i ne govorimo o Gini Filotti koja je svojom jezičinom pokvarila dobar glas čitavoj njegovoj ženskoj sekciji.

— Jesi li donijela mozak na popravak? — upita je Peppone.

Peppone je dobro znao da se njih dvoje ljubakaju, i znao je za razdor između dviju obitelji, ali izbjegavao je svaki razgovor o tome s Mariolinom, jer Pepponeovo je načelo bilo da »drug koji ispuni svoju partijsku dužnost može zatim služiti i peruanskoj kraljici. Dovoljno je da drug bude komunist od vrata nagore.«

— Došla si da ti popravim mozak? — ponovi Peppone.

— Nije potrebno, gospodine načelniče — odvrati djevojka.

To što ga je zvala načelnikom umjesto predsjednikom bila je još jedna Ginina pakosna podvala.

Peppone pođe prema njoj kao da će je napasti, i stavi joj pod nos svoj ogromni kažiprst.

— Pripazite vi kako govorite — vikne — ili ću vam zavrnuti vratom kao kokoši.

— Da, kao jednoj od onih kokoši koje ste nam vi i vaši odredi ukrali za proslavu Prvog maja — odbrusi djevojka netremice. — Ali nemojte se ljutiti — bilo nam je potpuno jasno da ste to učinili za demokraciju i da su to bile fašističke kokoši.

Čistka u Filottijevom kokošinjcu spadala je u Smilzove osobne pothvate, a provedena je tisuću devet stotina četrdeset i pete, pa je prema tome, sa svim ostalim, i taj predujam Filottijevih kokoši bio obuhvaćen amnestijom. Ali, od vremena do vremena, u politički najosjetljivijim trenucima, mjesna reakcija bi izvlačila ovaj neslavni događaj s Filottijevim kokošima, a onda bi najgore prolazio siromah Smilzo, jer bi svaki put od Pepponea dobivao silesiju udaraca nogom.

Peppone joj priđe još bliže, a Mariolino stane tik uz djevojku da je zaštiti i tada Peppone ugleda brazgotinu na Mariolinovu čelu i modrice na djevojčinu licu.

— Što se dogodilo? — upita.

Mariolino podnese izvještaj, a Peppone ode do traktora i počeša se po glavi.

— Majku mu garavu — kaza napokon — ne razumijem kakav je užitak da se mlatite. Ima toliko žena i toliko muškaraca...

— Ima i toliko partija — prekine ga osorno djevojka. — Zašto ste vi onda zapeli baš za ovu vašu zbog koje vas mrzi devedeset posto ljudi u mjestu?

— Brus devedeset posto, ljepotice! Ovdje je šezdeset posto uz nas — ustvrdi Peppone.

— Vidjet ćemo na idućim izborima! — uzvrati djevojka.

Peppone kratko odmahne rukom.

— Bilo kako bilo, mene se ovo vaše ne tiče i neću da me se tiče! Ja sam sekretar partijske sekcije, a ne savjetnik u ljubavnim poslovima!

— Vi ste predsjednik! — reče djevojka.

— Dabome, i ponosim se time! Pa šta onda?

— Onda nas morate smjesta vjenčati — reče djevojka.

— Vama se toliko pomutio mozak da bi vas trebalo svezati! Ja obavljam svoj mehaničarski zanat — iskrevelji se Peppone nakon trenutne neodlučnosti te uvuče glavu pod poklopac traktorskog motora i počne žustro nabijati.

Djevojka se podrugljivo obrati Mariolinu.

— Dakle — izgovori glasno — to je taj tvoj glasoviti Peppone koji se nikoga ne boji?

Peppone izvuče glavu ispod poklopca.

— Ne radi se tu o strahu! Tu se radi o zakonu! Neću valjda vjenčati ljude u radionici. Osim toga, ja stanovite propise ne nosim u glavi. Dođite sutra ujutro u općinu, pa ćemo sve urediti. Ne vidim razloga da se netko ženi u jedanaest sati noću! Još nisam vidio tako hitnu ljubav.

— Nije riječ o ljubavi — objasni Mariolino. — Riječ je o nuždi. Pobjegli smo od kuće i više se ne vraćamo. A ne možemo otići iz rodnog mjesta ako nismo vjenčani. Kad uredimo sve sa zakonom i sa savješću, ukrcat ćemo se u vlak i krenuti. Stigli kud stigli, sve je dobro došlo kada treba početi ni od čega.

Peppone se počeša po glavi.

— Razumijem ja sve to — progunđa. — Sve je u redu. Ali treba pričekati bar do sutra. Nastojat ćemo to nekako riješiti. Ti ćeš noćas prespavati ovdje u radionici na kamionu, a djevojka može spavati u kući moje majke.

— Ja neću spavati izvan kuće dok nisam vjenčana! — uzvikne djevojka.

— Tko vam kaže da morate spavati — odvrati Peppone. — Možete biti budni i izmoliti krunicu za spas Amerike. Da, jer sada, ako ne znate, atomsku bombu imamo i mi.

Izvadi iz džepa novine i otvori ih.

Mariolino uhvati djevojku za ruku.

— Hvala, šefe, doći ćemo opet sutra — reče.

Izađu oboje, a Peppone ostane stajati na mjestu, s novinama u ruci.

— Do vraga i atomska bomba! — uzvikne, pa zgužva novine i baci ih daleko od sebe.

* * *

Prije sto godina, rijeka je jednom pobjesnila, izlila se, srušila glavni nasip i voda je stigla do Pioppijeva zemljišta i tu ostala, pošto je u tren oka zauzela komad zemlje što su joj ga ljudi tri stoljeća bili otimali. Između nasipa i Pioppijeva zemljišta stajala je u kotlini stara kapela, crkvica s niskim kusastim tornjem, koju je voda također progutala, takvu kakva je bila, skupa sa starim crkvenjakom. Nekoliko mjeseci nakon toga netko je došao na pomisao da izvuče zvono iz potopljenog zvonika, pa se spustio u vodu vukući za sobom kraj dugačkog konopca s kukom. Kako nije dugo dolazio na površinu, oni što su čekali na obali počeše vući konopac. Povuci-potegni, ali nikad kraja, kao da se onaj bacio u ocean. Napokon su izvukli kuku na kojoj nije ničeg bilo. I upravo u tom trenutku čulo se kako sa dna dopiru prigušeni odjeci zvona.

Potopljeno zvono ponovo se oglasilo koju godinu kasnije, u noći kad se utopio neki čovjek imenom Tolli, kojem je dojadio život. Oglasilo se opet kad

se u rijeku bacila kći vlasnika gostionice »Pri mostu«. Vjerojatno nije nitko nikad čuo nikakvu zvonjavu, jer se ne može čuti zvonjenje potopljenog zvona, ali je legenda ostala.

Na polja Padske nizine donosi voda legende — svaki čas struja dovuče neku sablast i izbaci je na pličinu.

Prije sto pedeset godina, kada je rijeka nabujala, potonuo je jedan od onih plovećih mlinova koji su još danas usidreni usred rijeke, pošto se neko vrijeme bio očajnički borio s vodom. (Ti su mlinovi oslikani kao šahovska ploča, a na pročelju drevne kolibice što stoji na dva spojena čamca stoji natpis »Čuvao me Bog«). U mlinu je bio hrom mlinar, stari zlobnik koji je zavrijedio da ga Bog pošalje već jednom u pakao. Ali je ostala njegova sablast koja je tumarala po vodi. I ponekad, za kasnih zimskih popodneva, dok je bilo sve sivo, mlin bi se pojavio i usidrio sad pred ovim, sad pred onim mjestom, a hromi bi se mlinar iskrcao, obilazio polja i sakupljao, zrno po zrno, zasijanu pšenicu i punio vreću za vrećom. Onda bi pšenicu samljeo i bacao brašno u vjetar, i tako se rađala magla toliko gusta da si je mogao nožem rezati, i te godine nije rodilo žito.

U te gluposti nitko nije vjerovao, ali su o njima svi razmišljali dok bi, za zimskih noći, slušali kako vjetar zavija ili negdje daleko cvili pas.

Noć naših zaručnika bila je upravo jedna od takvih kad se pomišlja na hromog mlinara i potopljeno zvono.

Oko jedanaest sati netko pokuca na vrata i don Camillo skoči iz kreveta. Bio je to netko od Filottijevih.

— Gina je nestala! — reče uzbuđeno. — Stari vas zove!

Kola su letjela po mračnim cestama. Don Camillo nađe sve Filottijeve okupljene u velikoj kuhinji. Bila su tu i djeca u noćnim košuljama i iskolačenih očiju.

— Čuli smo kako udaraju žaluzije u Gininoj sobi, Antonia je otišla da vidi šta je i našla je sobu praznu

— objašnjavao je stari Filotti. — Pobjegla je kroz prozor. Na noćnom stoliću našli smo ovaj papirić.

Don Camillo pročita listić na kojem je ovo pisalo: »*Odlazimo. Ili ćemo se vjenčati u crkvi kao svi kršćani, ili ćemo se vjenčati u staroj kapelici pa ćete onda čuti zvono.*«

— Nije moglo otada proteći više od jednog sata — objasni starac. — U devet i četrdeset, kad joj je Giacomova žena odnijela svijeću, bila je još u svojoj sobi.

— U toku jednog sata može se svašta dogoditi — progunđa don Camillo.

— Don Camillo, znate li vi šta o tome?

— A šta ja mogu znati?

— Sva sreća, ja sam se bojao da su nesretnici otišli k vama i da ste se možda sažalili. Dabogda gorjeli u paklu, prokletnici! — zaurla stari. — Idemo opet u krevet!

Don Camillo tresnu šakom po stolu. Bio je to udarac težak pola tone.

— Brus, a ne u krevet! — zagrmi. — A u paklu bi morali gorjeti vi, stari jarče! Treba ih pronaći!

Don Camillo se uputi k vratima i svi pođu za njim, i žene i djeca. U golemoj pustoj kuhinji ostao je stari Filotti sam.

* * *

Na velikom nasipu puhao je snažan vjetar, ali s one strane, između vode i nasipa, zrak je bio gotovo miran, kao da se zapleo u ogoljelom granju akacije — mladić i djevojka išli su šutke i stali su tek pošto su stigli na obalu rijeke.

— Stara kapelica je ondje dolje — pokaza Mariolino.

— Čut će zvono — prošapta djevojka.

— Prokleti bili svi skupa — progunđa mladić.

— Ne bio proklet nitko — uzdahne djevojka. — Kad stojiš pred smrću, ne smiješ nikoga proklinjati. Prokleti smo mi koji sebi oduzimamo život. To je velik zločin.

— Moj život je moj i mogu činiti s njim što mi drago! — promrsi osorno mladić.

— Možda će nam svjedoci biti stari crkvenjak iz kapele i hromi mlinar — uzdahnu djevojka.

Jedan se valić razli po pijesku i voda im nakvasi noge.

— Hladna je kao smrt — uzdahnu djevojka i strese se od jeze.

— To je samo u prvom trenutku — odvrati mladić. — Plivat ćemo do udubine, a onda ćemo se čvrsto zagrliti i pustiti da nas voda nosi.

— Čut će zvono — šapnu djevojka — snažnije nego ikad, jer sada dvoje odjednom odlaze u posjet starom crkvenjaku. Čvrsto ćemo se zagrliti i nitko neće moći ništa reći.

— Smrt sjedinjuje čvršće od popa i od predsjednika — reče mladić.

Djevojka ne odgovori. Noću rijeka mami poput provalije, tisuće djevojaka iz svih vremena našle su se na obali neke rijeke, i najednom pošle u susret vodi te polako nastavile svoj hod dok ih voda nije pokrila.

— Držat ćemo se za ruke — šapnu djevojka. — Kad nam zemlja iznenada izmakne ispod nogu, bit ćemo nad udubinom gdje je kapelica, i onda ćemo se zagrliti.

Prime se za ruke i pođu na strašan put s kojeg nema povratka.

* * *

Praćen Filottijevim čoporom, don Camillo ode s posjeda i stiže na cestu što vodi do rijeke.

— Ondje ćemo se razići, kod one kućice jedan će dio krenuti s ove, a drugi s one strane nasipa. Onda će polovica udariti uzvodno, a polovica nizvodno. Ako još nisu stigli do vode, neće ni stići.

Nosili su džepne svjetiljke, svijeće, petrolejke, uljanice pa i karbidske lampe s bicikla — svatko je nosio nekakvo svjetlo, i hodali su u tišini.

I gle, kad prevališe stotinjak metara i stigoše do mjesta gdje je na cestu izlazio nekakav puteljak, go-

tovo se sukobiše s još jednim čoporom — onih s Bruciate. Bili su, razumije se, svi tu osim staroga. A predvodnik je bio Peppone. Ništa čudno u svemu tome, iz jednostavnog razloga što je don Camillo, prije nego je napustio župni dvor da bi se popeo u Filottijevu kalešu, rekao staroj služavci da otrči do predsjednika i da mu ispriča što se događa kako bi obavijestio svoje boljševike na Bruciati.

Dvojica predvodnika stanu jedan nasuprot drugome i odmjere se ponosito. Peppone skine šešir i pozdravi.

Don Camillo uzvrati pozdrav skinuvši šešir, i oba čopora produže, rame uz rame. Sva ta svjetla u noći podsjećala su na prizor iz nekog romana.

— Popet ćemo se, a onda ćemo se razdvojiti — reče vrhovni zapovjednik don Camillo kada su stigli do nasipa.

— Dobro, *duče* — odvrati Peppone. Don Camillo ga pogleda poprijeko.

* * *

Jedan, dva, tri koraka — voda već dopire djevojci i mladiću do koljena i nije više hladna. Strašan put se neumoljivo nastavljao kad, iznenada, začuju se glasovi s nasipa, njih se dvoje naglo trgnu i ugledaju nasip pun svjetala.

— Traže nas! — reče djevojka.

— Ako nas ulove, ubit će nas! — uzvikne mladić.

Još deset koraka do ruba udubine. Ali rijeka i smrt izgubili su odjednom svu čar. Svjetlo i ljudi snažno su ih vraćali životu.

Začas su se našli ponovo na obali, a zatim na nasipu. S one strane ležala su pusta polja i šumarci. Ali već su ih bili primijetili. I lov započe. Njih dvoje trčali su po nasipu dok su oba pobješnjela čopora jurila nešto niže, s jedne i s druge strane nasipa.

Ubrzo su ih pretekli, a onda, na urlik Pepponea koji je dahtao poput bika u areni i grabio na čelu čete sa strane rijeke, obje skupine u isti mah udare uzbrdo i sastanu se na vrhu nasipa.

Kad stiže don Camillo, jureći punom parom, s mantijom podignutom do pupka, manevar opkoljavanja bio je završen.

— Nesretnice! — zaurla jedna žena iz Filottijeva čopora prilazeći Gini Filotti.

— Nitkove! — vrisnu jedna žena s Bruciate nasrćući na Mariolina s Bruciate.

Filottijevi uhvate svoju djevojku, oni s Bruciate zgrabe svog momka i nastane strahovita vika razjarenih žena. Ali tada se pojave Peppone i don Camillo, a svaki je od njih držao u ruci po jedan prijeteći hrastov kolac.

— U ime Boga! — reče don Camillo.

— U ime zakona! — zaurla Peppone.

Svi umuknu i duga se povorka zaputi kući, a ispred svih zaručnici, Romeo i Julija. Za njima don Camillo i Peppone naoružani hrastovim kolcima. A straga su, jedan uz drugi, išla oba čopora u potpunoj tišini.

Netom je sišla s nasipa, povorka se morala zaustaviti, jer se pred njom ispriječio stari Filotti. Ugledavši unuku, podiže k nebu stisnute pesnice. U istom trenutku, razumije se, stiže hramajući i stari s Bruciate i već je krenuo da nasrne na unuka kada se, kao nekim čudom, nađu jedan pored drugoga. Odmjere se okrutnim pogledima — stotinu pedeset i šest godina imala su obojica zajedno, ali su bili puni gnjeva kao mladići.

Dva se čopora tiho razdvoje i poredaju s obje strane ceste, i svi podignu svjetiljke. Starci nasrnu jedan na drugoga, skupe pesti i počnu jedan drugoga mlatiti po glavi. Ali je bilo u njih više žara negoli snage, i nakon prvog nasrtaja počnu se opet vrebati i mjerkati stiskajući pesti. Filotti je još i drsko puhao u članke na prstima kako je činio dok je bio mlad, da bi dao pesti veću snagu.

Onda se don Camillo okrenu Pepponeu.

— Uređuj — reče mu.

— Ne mogu — ja sam predsjednik. Osim toga, mirisalo bi na politiku.

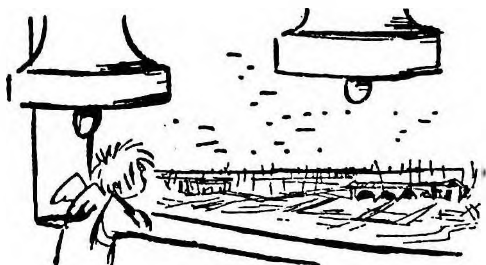
Don Camillo priđe onoj dvojici — desnu položi nježno na Filottijev potiljak, a lijevu na potiljak njegova protivnika, zatim kratko i odsječno lupi tikvom jednoga o tikvu drugoga.

Nisu se vidjele iskre, jer su to bile stare kosti, ali tresak se čuo nadaleko.

— Amen — reče Peppone i nastavi stupati.

* * *

Tako i ovoj priči dođe kraj, kao i svakoj priči. Prošle su godine, a u žičanoj mreži koja dijeli posjed Torretta od posjeta Bruciata još je ona glasovita rupa, a posve sitno djetence zabavlja se provlačeći se s jedne strane na drugu. Stari Filotti i Stari s Bruciate konačno su jedan pored drugoga a da se ne svađaju. Dapače, grobar kaže da još nije vidio da se dva mrtvaca tako dobro slažu.

SLIKAR

Gisella je bila žena četrdesetih godina, jedna od onih žena koje, čim spaze nekoliko ljudi okupljenih na trgu, uključe treću brzinu i ulete u skupinu sagnute šije urlajući: »Daj ga! Daj ga! Pred zid! Objesi ga! Pusti mu crijeva na pašu!« Pri tome se ne brinu nimalo da li se svijet okupio zato što su uhvatili nekog zlikovca ili jednostavno zato da bi slušao brbljarije kakva prodavača paste za cipele.

Bila je od onih žena koje u povorkama idu uvijek na čelu rulje, s velikim rupcem crvene boje, i pjevaju surovim glasom, pa kad na nekom zboru uzme riječ kakva krupna zvjerka, svaki čas skaču i vrište govorniku:

»Kako si lijep! Ti si bog bogova!«

Obraćaju se samo njemu, ali u njihovu glasu ima toliko ljubavne žestine da bi ona bila dovoljna za cijeli Izvršni odbor partije i njegovu sekciju agit-propa.

Gisella je u svome mjestu bila utjelovljenje proleterske revolucije, i čim bi saznala da je na nekom imanju izbio bilo mali, bilo veliki spor između radnika i gazda, otrčala bi na lice mjesta da »naelektrizira mase«. Ako je imanje bilo daleko, zajahala bi

mužev trkaći bicikl, a kad bi joj uz put netko doviknuo kakvu primjedbu, odvraćala bi da jedino bogataške svinje moraju skrivati svoju prljavštinu, ali da narod može uzdignuta čela pokazivati i stražnjicu.

Prilikom štrajka nadničara Gisella je neprekidno bila u pokretu što pješice, što na biciklu ili na kamionu nadzorne čete.

Petnaest dana nakon završetka nemira, u sumrak, netko joj nabi na glavu vreću, odvuče je iza živice, podiže joj zavjesu i premaza stražnjicu crvenom bojom.

Zatim je pusti s glavom u vreći i ode smijući se grohotom.

Bio je to važan događaj, jer ne samo što je Gisella morala dugo prosjediti u lavoru punom benzina da spere sramotu, već je Peppone u tom činu vidio krvavu uvredu nanesenu svim proleterskim masama. I zato je pobjesnio, održao zbor, izgovorio vatrene riječi na račun nepoznatih reakcionarnih zločinaca i objavio u znak protesta opći štrajk.

— Sve neka stane — poviče na kraju. — Sve neka bude zatvoreno, sve zaustavljeno dok zakonita vlast ne uhapsi zločince!

Policijski narednik i njegova četiri karabinjera dadu se na posao. Ali loviti ljude koji negdje na livadi noću nataknu ženi vreću na glavu i namažu joj stražnjicu crvenom bojom isto je što i tražiti iglu u stogu sijena.

— Gospodine predsjedniče — reče narednik Pepponeu na kraju prvog dana istrage. — Strpite se, nema smisla produživati štrajk. Pravda djeluje i bez štrajka.

Peppone zavrti glavom.

— Dok ne uhvatite zločinca, sve će stajati! — odvrati. — Sve!

Istraga se nastavila sutradan u zoru. Kako Gisella nije vidjela tko ju je obojio, jer joj je glava bila u vreći, jedini koji su nešto mogli reći o zlodjelu bili su, dakle, vreća i obojeni dio tijela. Narednik se prihvati vreće. Ispitao ju je povećalom centimetar po centimetar, izvagao je, izmjerio, napuhao, udarao je

rukama i nogama, ali vreće općenito nisu naročito razgovorljive, a za ovu se mirne duše moglo reći da je najanonimnija i najšutljivija vreća na svijetu. Onda narednik posla po mjesnog liječnika.

— Možda ćete vi štogod otkriti — reče — posjetite onu ženu.

— A što mogu otkriti? Bez obzira na to što je povrijeđeno mjesto ionako već obrađeno benzinom, ovdje ne može biti riječi o običnom slikaru koji se, kad dovrši djelo, potpiše na njemu.

— Doktore — odvrati narednik — bolje je da se okanite razmišljanja. Jer, kad čovjek stane o tome razmišljati, počne se smijati i ne može više misliti. Ali ovdje ima ljudi koji nemaju smisla za humor, prave iz tog događaja tragediju i paraliziraju život cijele jedne općine.

Liječnik ode da pregleda Gisellu, i vrati se nakon jednog sata.

— Ima nešto previše kiseline u želucu i malu upalu krajnika — objasni liječnik šireći ruke. — Ako vas zanima krvni tlak, izmjerio sam ga. To je sve što vam mogu reći.

Pred večer se vrate četvorica karabinjera. Nikakva otiska, nikakva sumnjiva traga. Ništa.

— U redu! — iskrevelji se žestoko Peppone pošto su mu saopćili ishod istrage. — Od sutra zatvaramo i pekarnice. Podijelit ćemo brašno, pa neka ljudi peku kruh kod kuće.

* * *

Don Camillo je uživao u hladovini na klupici ispred župnog dvora kad iznenada iskrsnu pred njim Peppone.

— Velečasni — reče Peppone, mrk i nabusit — pozovite zvonara i zapovjedite mu da se popne na zvonik i zaustavi sat. Tu sve mora stati, pa i sat na tornju. Pokazat ću ja tim podlacima kako se organizira opći štrajk! Sve mora stati!

Don Camillo zaklima glavom.

— Sve stoji, pa i predsjednikov mozak.

— Predsjednikov mozak savršeno radi! — zaurla Peppone.

Don Camillo zapali pola cigare.

— Peppone — reče blago — ti misliš da ti mozak radi, ali je on zapravo zaustavljen tvojim sektaštvom, pa te ne može upozoriti kako sve dublje grezneš u bijedan i smiješan položaj. Žao mi je zbog toga. Kad bih vidio da te mlate kao vola u kupusu, bože mi oprosti, ne bih se nimalo sažalio na tebe. Ali mi je žao gledati te kako od sebe praviš budalu.

— Nije mi nimalo stalo do mišljenja klera! — poviče Peppone. — Sat mora stati ili ću ga sam zaustaviti rafalom iz mitraljeza.

U Pepponeovu glasu i u pokretima bilo je neke očajničke žestine, pa se don Camillo gane.

— Zvonara nema — reče ustajući. — Hajdemo gore nas dvojica.

Popnu se uz ljestve na toranj i, stigavši do ćelije u kojoj se nalazio sat, stanu pred mehanizmom, jednim od onih prastarih mehanizama s krupnim zupčanicima.

— Evo — objasni don Camillo pokazujući na poveći kotač — dovoljno je da premjestiš ovaj klin i sve će stati.

— Da, da, mora stati — uzvikne Peppone znojeći se.

Don Camillo se osloni o zid kraj prozorčića što je gledao na polja.

— Peppone — reče — neki je prostodušni čovjek imao bolesna sina; svake bi večeri dječaka spopadala vrućica, a toplomjer je uvijek pokazivao blizu četrdeset. Tada prostodušni čovjek, koji je pošto-poto htio učiniti nešto za svoje dijete, uze toplomjer i zdrobi ga nogama.

Peppone je i dalje promatrao mehanizam sata.

— Peppone — reče don Camillo — ti hoćeš sada zaustaviti sat, ali meni to nije smiješno. Smijat će se glupani, ali ja osjećam prema tebi istu samilost

kao i prema onom ocu koji je zdrobio nogama toplomjer. Peppone, budi iskren — zašto hoćeš zaustaviti sat?

Peppone mu nije odgovarao.

Don Camillo produži ozbiljno:

— Ti želiš zaustaviti sat zato što je na tornju i što ga vidiš po tisuću puta na dan. Kamo god išao, sat te promatra s tornja, poput oka stražara s tornjića zatvoreničkih logora. Okreneš glavu na drugu stranu, ali ne vrijedi, jer osjećaš kako ti onaj pogled pritišće potiljak. Zatvoriš se u kuću i turiš glavu pod jastuk, ali pogled prodire kroza zidove, a onda te stignu odjeci sata i donose ti glas vremena. Donose ti glas tvoje savjesti. Bojiš li se Boga zato što si sagriješio, neće ti biti nimalo od koristi ako skloniš raspelo koje držiš iznad kreveta — Bog je i dalje tu i govorit će ti do kraja života glasom tvoje savjesti. Nema koristi, Peppone, ako zaustaviš sat na tornju — vrijeme nećeš zaustaviti. Ono teče dalje. Prolaze sati, prolaze dani, a svaki je trenutak nešto što si ukrao.

Peppone podigne glavu i nadme grudi.

— Napuhuj se, mjehure pun dima! — poviče don Camillo. — Samo izvoli, zaustavi sat! Vrijeme nećeš zaustaviti — propadat će žetva na poljima, stoka će ugibati u stajama, kruha će svakog trenutka biti sve manje. Rat je najgora svinjarija na svijetu, ali kada zlikovac pokuša napasti tvoju zemlju i oteti ti imovinu i slobodu, moraš se braniti. Štrajk bi trebalo da znači obranu najsvetijih prava, borbu za vlastiti kruh, vlastitu slobodu i budućnost vlastite djece. A ti si zlikovac koji navješćuje rat sebi jednakima samo zato da bi zaštitio nekakav svoj glupi stranački ponos. To je rat »radi ugleda«, najnemilosrdniji, najprokletiji od svih ratova.

— Pravda . . .

— Postoje zakoni koje si i ti prihvatio i koji štite građanina od glave do pete, iznutra i izvana. Nije potrebno da intervenira partija da se zaštiti stražnjica nekakve raspaljenice. Štrajk moraš zaustaviti, a ne sat!

Siđu i, kada su bili dolje, Peppone stane i raskorači se ispred don Camilla.

— Don Camillo — reče Peppone — nas dvojica možemo otvoreno razgovarati. Recite istinu — jeste li to bili vi?

Don Camillo uzdahne.

— Nisam, Peppone. Ja sam svećenik i kao takav ne mogu pasti toliko nisko. Ja sam joj, u najboljem slučaju, mogao namazati lice, ali bi se tada izgubilo pravo značenje.

Peppone mu se zagleda u oči.

— Ja sam joj — reče don Camillo — nataknuo vreću na glavu, svezao je i odnio iza živice. Zatim sam otišao za svojim poslom.

— A tko je bio iza živice?

Don Camillo se nasmija.

Peppone reče ozbiljno:

— Kad je trebalo staviti život na kocku, imali smo povjerenja jedan u drugoga. Neka bude opet kao onda. Što god mi rekli, ostat će među nama.

Don Camillo raširi ruke.

— Peppone, neko potlačeno i ispaćeno stvorenje, nesretnik koji godine i godine šutke podnosi paklene muke, obratio se svome župniku i zatražio od njega pomoć. Može li se on oglušiti o njegove bolne vapaje i preklinjanja? Iza živice je bio Gisellin muž.

Peppone se sjeti Gisellina muža, mršava i premorena čovječuljka koji je morao sam sebi krpati hlače i kuhati dok mu je žena jurila okolo da »aktivira mase«, pa slegne ramenima. Onda se prisjeti da je Gisellin muž pristalica demokršćana i nabra čelo.

— Don Camillo — reče osorno — je li on to učinio kao demokršćanin?

— Nije, Peppone, nego kao muž. Samo kao muž.

Peppone se zaputi da izda naređenje za obustavu štrajka.

— Ali, vi! — uzvikne kada se našao na vratima tornja, prijeteći don Camillu prstom.

— Načinio sam to i zato da poduprem slikarstvo — objasni don Camillo šireći ruke.

PROSLAVA

Peppone je poslao tekst proglasa kada je već bilo kasno, a starom Barchiniju, papirničaru i tipografu, trebalo je pet sati da ga složi, pa je na kraju bio mrtav umoran i spadao s nogu od pospanosti. Ipak je još smogao snage da odnese u župni dvor prvi otisak.

— Što je to? — upita don Camillo gledajući sumnjičavo list koji je Barchini razvio na stolu.

— Nešto izvanredno — naceri se Barchini.

Prvo što je don Camillu zapelo za oko bila je riječ »demokkracija« sa dva »k«, koja su izgledala kao tri, iako su bila samo dva. Don Camillo pripomenu da se ta riječ piše samo s jednim »k«.

— Dobro — zadovoljno će stari Barchini. — Čim se vratim, izvadit ću ga i staviti u riječ »sektaštvo«, u pretposljednjem retku, gdje sam jedno »k« morao ispustiti, jer mi je ponestalo slova.

— Nije potrebno — progunđa don Camillo. — Ostavi kako jest — uvijek je bolje širiti demokraciju negoli sektaštvo.

Započe pažljivo čitati proglas. Bio je to, zapravo, program proslave partijske štampe, kojoj su dodali još razne političke i društvene priredbe.

— Što znači, ovdje, pod brojem 6, ovo »*Biciklističko-artističko-patriotsko natjecanje u mješovitim parovima s dvospolnom alegorijom gradova Italije?*«

— Ha — objasni Barchini — riječ je o biciklističkoj utrci gdje svaki muški sudionik vozi ispred sebe na prečki djevojku. A svaka je djevojka odjevena kao jedan talijanski grad. Jedna predstavlja Milano, druga Veneciju, treća je prerušena u Bolognu, četvrta u Rim i tako dalje. I svaki je biciklist odjeven prema značajkama grada. Na primjer, onaj što će voziti na prečki Milano bit će odjeven kao radnik, zbog industrije. Onaj što će voziti Bolognu imat će na sebi seljačko odijelo zbog poljoprivrednog značaja. Onaj što će voziti Genovu, bit će obučen kao mornar, i tako svi redom.

Don Camillo zatraži još neka objašnjenja.

— A ovo »*Gađanje u političko-satiričko-narodnu metu*«*?*

— O tome ništa ne znam, don Camillo. Radi se o nekakvoj daščari koju će u posljednji čas postaviti na trgu. Kažu da je to, iza trke gradova, najvažnija točka programa.

Don Camillo je do tog časa bio mrtav hladan. Ali, stigavši do posljednjih redaka oglasa, krikne:

— Nemoguće!

Barchini se naceri.

— Moguće je, don Camillo. I te kako. U nedjelju ujutro Peppone i ostali rukovodioci Sekcije kružit će glavnim ulicama mjesta i izvikivati partijske novine.

— To je šala! — uzvikne don Camillo.

— Brus šala! To su isto činili u svim važnijim gradovima Italije! List su po ulicama izvikivali ne samo rukovodioci saveza, glavni urednici i novinski direktori nego čak i poslanici. Zar niste o tome čitali?

* * *

Pošto je Barchini otišao, don Camillo je dugo hodao gore-dolje po sobi, a onda pođe i klekne pred Krista na glavnom oltaru.

— Isuse — reče — daj da nedjeljno jutro osvane što prije.

— A zašto, don Camillo? Ne čini li ti se da vrijeme dovoljno brzo prolazi?

— Da, ali postoje prilike u kojima se minute razvlače kao sati.

Razmišljao je časkom.

— Pa ipak — doda don Camillo — u drugim prilikama sati lete poput minuta, pa smo na istom. Ostavi sve kako je sada — pričekat ću da nedjelja dođe prirodnim tokom.

Krist uzdahnu.

— Kakva ti se to opaka misao vrze po glavi?

— Opaka misao, meni? Kad bi nedužnost mogla imati ljudsko lice, trebalo bi samo da pogledam u ogledalo pa da kažem: »Evo Nedužnosti.«

— Možda bi bolje učinio da kažeš: »Evo Laži.«

Don Camillo se prekrsti i ustane.

— Neću se pogledati u ogledalo — reče i žurno ode.

* * *

Osvane konačno nedjeljno jutro. Nakon prve mise don Camillo navuče svoju najbolju mantiju, izglača cipele, iščetka brižljivo šešir i, jedva svladavajući želju da potrči, stigne polako do glavne ulice. Sve je vrvjelo od ljudi i svi su naoko hladnokrvno hodali gore-dolje, ali je bilo jasno da nešto očekuju.

Najednom odjekne izdaleka Pepponeov gromki glas.

— Predsjednik prodaje novine! — poviču ljudi, odjednom uznemireni. I smjestiše se s jedne i s druge strane ulice, kao da očekuju povorku.

Don Camillo zauze mjesto u prvom redu i nadme se da bi izgledao još viši.

Pojavi se Peppone s golemim svežnjem novina ispod ruke. Svako malo se netko od njegovih ljudi — porazmještenih duž ceste — izdvajao iz mnoštva i kupovao novine. Sav je ostali svijet zanijemio, jer se Peppone derao kao pravi ulični prodavač novina i to je bilo smiješno, ali se istodobno osvrtao desno

i lijevo s tako zlokobnim izrazom na licu da je ljude odmah prolazila volja da se smiju.

Peppone prođe pored don Camilla, i don Camillo ga pusti da prođe. Onda, iznenada, odjekne don Camillov glas kao topovski hitac:

— Hej, kolporteru!

Peppone stane kao ukopan. Okrene polako glavu i prostrijeli don Camilla kominternovskim pogledom. Ali don Camillo se ne uznemiri. Priđe mirno Pepponeu i zavuče ruku duboko u mantiju da izvadi novčanik.

— Molim *Osservatore romano** — reče bezbrižno, ali tako da su ga mogli čuti i izvan granica pokrajine.

Peppone okrene, osim glave, i ostali dio tijela prema don Camillu. Nije progovorio, ali je u njegovim očima bio čitav Lenjinov govor. Onda se don Camillo kao prenuo i, smiješeći se, raširio ruke.

— O, oprostite, gospodine predsjedniče — uzvikne. — Nešto sam se zamislio pa sam vas zamijenio za prodavača novina. Razumijem, razumijem — dajte mi jedan primjerak svog lista.

Peppone još jače stegne zube i polako doda novine don Camillu, koji ih uze i stavi ispod ruke, a onda stane prekopavati po lisnici, izvadi petohiljadarku i pruži je Pepponeu.

Peppone pogleda novčanicu, a onda se opet zabulji u oči don Camillu i nadme se.

— Razumijem, razumijem — reče don Camillo i povuče ruku s novčanicom. — Glupo je što sam pomislio da mi možete uzvratiti ostatak.

I pokaže na svežanj novina koji je Peppone nosio ispod ruke.

— Uzeli ste sobom malo sitniša — produži. — Jadniče! Sve su vam novine još tu.

Peppone se uzdrža od surovih ispada. Stisne svežanj novina između nogu, posegne rukom u džep, izvuče hrpu novčanica i počne brojiti don Camillu ostatak do pet tisuća.

* Glasilo Vatikana (*Prev.*)

— Oprostit ćete, ovo je već četvrti svežanj novina koji prodajem — prosikta Peppone brojeći dalje novčanice.

Don Camillo se ljubazno nasmiješi.

— Drago mi je. Ali je dovoljno da mi vratite četiri tisuće pet stotina. Slobodno zadržite ostatak — čast što sam kupio novine od gospodina predsjednika vrijedi znatno više od pet stotina lira. A nadalje mi pružate zadovoljstvo da potpomognem list koji, unatoč plemenitim naporima, nije rasprostranjen toliko da bi se mogao sam uzdržavati...

Peppone se preznoji.

— Četiri tisuće devet stotina sedamdeset i pet! — vikne. — Ni novčića manje, velečasni! Nisu nam potrebne vaše pare!

— O, znam, znam — reče neodređeno don Camillo i spremi novac u džep.

— Što želite time reći? — zaurla Peppone stežući pesnice.

— Za ime božje, šta bih želio time reći?

I raširi novine, a Peppone uze sređivati svoj svežanj.

— U-ni-tà* — sricao je don Camillo. — Kakva li čuda! Piše na talijanskom.

Peppone kratko rikne pa ode dalje i započne ponovo izvikivati i to tako žestoko kao da je najavljen rat zapadnim silama.

— Oprostite — dobaci don Camillo snebivajući se. — Nemojte se ljutiti! Vjerovao sam, u dobroj namjeri, da je na ruskom jeziku.

* * *

Po podne, kad mu javiše da je govor završen i da je počela pučka svečanost, don Camillo ode od kuće i stane onako plećat šetati trgom gore-dolje.

Biciklistička utrka s alegorijama uspjela je da zaista nije mogla bolje. Prvi je na cilj stigao Trst, koji je predstavljala djevojka koja je sjedila na preč-

* List KP Italije. (*Prev.*)

ki Smilzova bicikla, a baš se o Trstu najviše govorilo cijelog jutra, jer su na sastanku u Sekciji neki bili rekli da Trst treba izostaviti, s obzirom na politička zbivanja, a onda je Peppone počeo vikati da je njegov brat poginuo za oslobođenje Trsta i da bi izostaviti Trst iz takmičenja bilo isto što i tvrditi da je njegov brat bio narodna izdajica. I tako je uključen i Trst koji je predstavljala drugarica Carola, Smilzova dragana, pokrivena trobojnicom, s helebardom na istaknutom prednjem dijelu. A Smilzo je bio odjeven kao pješak iz rata 1915—1918. s kacigom na glavi, i s brojem 91 na prsima. Crkavao je od vrućine, ali Peppone mu je zapovjedio da stigne prvi. »Moraš to učiniti za mene i za mog brata«, rekao je. I tako je Smilzo stigao prvi na cilj, a potom su ga morali oživljavati umjetnim disanjem, jer se utapao u znoju. Kada je don Camillo vidio da Trst dolazi na prečki vojnog bicikla, činilo se da će poludjeti od oduševljenja. Zabavljao se i za trke u vrećama i za razbijanja lonaca, a kad mu rekoše da je konačno počelo »gađanje u političko-satiričku metu«, pojuri kroz mnoštvo da što prije stigne do daščare.

Oko daščare se nagruvala silna svjetina, ali don Camilla nije to zabrinjavalo — kada bi se pokrenuo, bio je kao tenk. Moralo je biti nešto veoma smiješno, jer se sve orilo od smijeha i vike.

A zapravo je to bila sasvim obična vrst zabave — trebalo je krpenom loptom rušiti krupne drvene lutke visoke metar i pol, čija su lica bila oslikana. Lutke su bile majstorski obojene. Obojio ih je neki umjetnik iz grada, a najvažnije je bilo što su bile savršene karikature glavnih predstavnika stranaka centra i desnice.

Najkrupnija lutka predstavljala je don Camilla.

Don Camillo se smjesta prepoznao. Bio je zaista smiješan, onako udešen, i postade mu jasno zašto se ljudi toliko smiju.

Ne reče ništa, samo stisne vilice i počne skrštenih ruku promatrati što se događa.

Pristupi neki mladi gizdelin s crvenim rupcem oko vrata, plati šest lopti i počne gađati. Bilo je šest lutaka, a ona što je predstavljala don Camilla bila je posljednja zdesna. Momak je dobro gađao i svaka je bačena lopta srušila po jednu lutku. Pala je prva, pa druga, pa treća, pa četvrta. Ali, što je manje bilo lutki na nogama, to su slabiji bili povici i smijeh je sve brže jenjavao. I tako, kad se peta lutka prevrnu, zavlada potpuna tišina.

Red je bio na lutki koja je predstavljala don Camilla.

Mladi gizdelin pogleda krajičkom oka don Camilla od krvi i mesa kako stoji na korak od njega, pa spusti loptu na ogradu i ode.

Ljudi su počeli gunđati i nitko više nije stupio naprijed. Onda se najednom pojavi Peppone.

— Daj ovamo — reče Peppone.

Redatelj u daščari postavio je opet na noge sve lutke i položio šest lopti na ogradu, pred Pepponea. Peppone počne gađati, a ljudi se povuku.

Pade prva lutka, pa druga, pa treća. Peppone je gađao i bacao lopte divlje i žestoko.

Pade četvrta lutka. Pade i peta. Stajala je još samo lutka don Camilla.

Don Camillo polako okrene glavu i pogled mu se sukobi s Pepponeovim pogledom. U svega nekoliko sekundi razvi se dug razgovor između dva para očiju; don Camillove su oči nesumnjivo bile izvanredno riječite, jer je Pepponeovo lice poprimilo zemljanu boju. Ali ništa za to; Peppone zavrne rukave, stane čvršće na noge, nacilja polako u lutku, zamahne i baci loptu.

Takvim hicem ne bi oborio samo drvenu lutku već i vola, tako je golem bio bijes s kojim je Peppone bacio tešku krpenu loptu. I upravo zbog velike snage lopta odskoči od lutke.

Ali lutka nije pala.

— Zaglavio se zatvarač — objasni mladić u daščari pošto je pogledao iza lutke.

— Uobičajene smicalice Vatikana — naceri se Peppone oblačeći kaput i odlazeći, a svi se prisutni, kao oslobođeni more, ponovo nasmijaše.

Ode i don Camillo. Uvečer kasno Peppone dođe u župni dvor.

— Znate — reče oštro — razmislio sam o svemu i, čim ste otišli, naredio sam da se vaša lutka ukloni kako se stvar ne bi protumačila kao uvreda vjere. Ja imam neprečišćene račune s vama kao s političkim protivnikom. Ostalo me ne zanima.

— U redu — reče don Camillo.

Peppone krene prema vratima.

— Sada mi je donekle žao zbog one lopte što sam je bacio na vas. Svakako je dobro što se ovako završilo.

— Jest — odvrati don Camillo. — Dobro je što je ovako završilo. Jer, da je lutka pala na zemlju, pao bi i ti. Držao sam spremnu pesnicu koja bi ubila i slona.

— Znao sam — progunđa Peppone. — Ali bio je u pitanju ugled Partije i morao sam gađati. S druge strane, i vi ste mene jutros lijepo udesili pred onim ljudima.

Don Camillo uzdahne.

— I to je istina.

— E, pa onda smo izravnali račune — zaključi Peppone.

— Još nismo — progunđa don Camillo pružajući nešto Pepponeu. — Vrati mi petohiljadarku koju sam ti jutros dao, i uzmi ovu. Ona jutrošnja bila je krivotvorena.

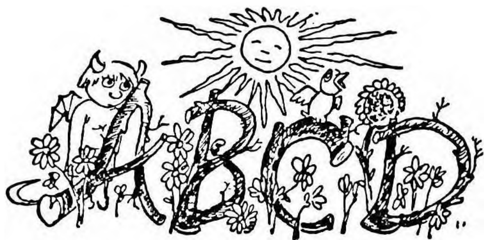
Peppone se ustoboči.

— Dakle, jeste li lopov ili niste? Ma kakve krpene lopte! Bombu s dinamitom trebalo bi vam baciti u glavu! A što sada da radim kad sam već predao sav novac zastupniku saveza koji je došao s govornikom?

Don Camillo stavi novčanicu u lisnicu.

— Baš mi je žao — uzdahne. — Neću imati mira dok sam živ, zato što sam oštetio tvoju partiju!

Peppone žurno ode da ne zapadne u nepriliku.

STARA UČITELJICA

Mjesni spomenik bila je stara učiteljica, mršava ženica koju su svi oduvijek poznavali, jer je učila abecedu očeve, sinove i djecu sinova, a sada je živjela sama u osamljenoj kućici izvan naselja i jedva nekako sastavljala kraj s krajem s ono malo mirovine, i to samo zato što su joj, kad bi poslala u dućan po pet dekagrama maslaca ili mesa ili bilo kakvih drugih namirnica, naplaćivali pet dekagrama, ali bi joj uvijek davali dvadeset ili trideset.

S jajima je bilo teže. Makar učiteljica bila stara dvije ili tri tisuće godina i izgubila smisao za težinu, ipak će zapaziti da je zatražila dva jaja a dobila ih šest. I tada je tome našao lijeka liječnik koji ju je jednog dana sreo i rekao joj da je oslabila; kada ju je pregledao, naredio je da ne smije više jesti jaja.

Stara učiteljica je svakoga prisililа na poslušnost. I don Camillo je se klonio otkako je njegov pas, na nesreću, skočio u vrt gospođe Cristine i razbio joj lonac s geranijama; odonda svaki put kad bi srela župnika, starica mu je prijetila štapom i vikala da ima Boga i za boljševičke popove.

Nikako nije mogla progutati Pepponea, koji je, dok je bio dječak, dolazio u školu sa džepovima punim žaba, ptičica i drugih svinjarija, i koji je jed-

nog jutra dojahao u školu na kravi, s onim drugim tikvanom, Bruscom, koji mu je bio konjušar. Vrlo je malo izlazila iz kuće i nikad nije ni s kim razgovarala, jer je oduvijek mrzila prepričavanja, ali je izišla kada joj rekoše da je Peppone postao predsjednik općine i da piše proglase. Kada je stigla na trg, zaustavila se pred proglasom prilijepljenim na zidu, ustakla naočale i pažljivo ga pročitala od početka do kraja ponosno se mrgodeći. Onda je otvorila torbicu, izvadila crvenomodru olovku, označila sve greške i na kraju proglasa napisala »2«, »Magare!«

A iza nje su stajali najmoćniji »crveni« iz mjesta i mrko je gledali, prekrštenih ruku i stinutih vilica. Ali nitko se nije usudio ni pisnuti.

Drvarnica gospođe Cristine nalazila se u vrtu iza kuće i bila je uvijek dobro opskrbljena, jer bi često noću netko preskočio plot i bacio na hrpu nekoliko cjepanica ili naramak drva; ali zimi je bilo hladno, a učiteljica je na sitnim pogurenim leđima nosila prevelik teret godina da bi mogla izići iz kuće a da ne polomi rebra. I tako je više nitko nije viđao vani, a ni ona nije primjećivala da su joj poslali osam jaja kada je naručila dva. I jedne večeri, dok je Peppone bio na sjednici općinskog vijeća, javiše mu da ga zove gospođa Cristina i da mu poručuje da se požuri, jer ona nema vremena da čeka sa smrću zbog njegove udobnosti.

Don Camilla su pozvali već prije i on je dotrčao odmah znajući da se radi samo još o satima. Zatekao je velik krevet sav u bjelini, a u njemu tako sitnu i mršavu staricu te se činilo da ispod pokrivača leži dijete. Ali stara učiteljica nije bila nipošto ishlapjela i, čim je ugledala don Camillovu krupnu crnu pojavu, malko se nasmijala.

— Vi biste voljeli, he, da vam sada priznam da sam počinila more svinjarija! A neće biti ništa, dragi gospodine župniče! Pozvala sam vas jer želim umrijeti čiste duše, a ne kao zlopamtilo. Stoga vam opraštam što ste mi razbili lonac s geranijama.

— A ja vama opraštam što ste me nazvali »boljševičkim popom« — prošapta don Camillo.

— Hvala, ali nije bilo potrebno — odsiječe starica. — Jer, u svakom činu važna je namjera, a ja sam vas nazivala boljševičkim popom isto tako kao što sam predsjednika Pepponea nazivala magarcem. Bez namjere da vrijeđam.

Don Camillo blago započe dugačak govor s namjerom da gospođu Cristinu uvjeri kako je sada došao čas kada treba napustiti svaku ljudsku taštinu, pa i onu najmanju, jer, da bi se mogla nadati raju...

— Nadati? — prekine ga gospođa Cristina. — Ali ja sam uvjerena da idem tamo!

— To je grijeh umišljenosti — blago će don Camillo. — Nijedan smrtnik ne može biti uvjeren da je živio uvijek po zakonima božjim.

Gospođa Cristina se nasmiješi.

— Nijedan smrtnik, osim gospođe Cristine — odvrati. — Jer gospođi Cristini je noćas Isus Krist došao javiti da će ona u raj! Prema tome, gospođa Cristina je u to uvjerena. Osim ako vi ne znate nešto više od Isusa Krista!

Pred tako silnom, čvrstom i neumoljivom vjerom don Camillo ostane bez daha i stane u kut da izgovori svoje molitve.

Onda stiže Peppone.

— Opraštam ti žabe i ostale svinjarije — reče stara učiteljica. — Poznajem ja tebe i znam da u duši nisi zao. Molit ću Boga da ti oprosti tvoje velike zločine.

Peppone raširi ruke.

— Gospođo — promuca — ja nisam nikad počinio nikakav zločin.

— Ne laži! — strogo će gospođa Cristina. — Ti i ostali tebi slični boljševici otjerali ste Kralja i prognali ga na daleki otočić da ondje umre od gladi sa svojom djecom.

Učiteljica zaplače, a Peppone, vidjevši tako sitnu staricu obljevenu suzama, osjeti želju da viče.

— Nije istina — uzvikne.

— Istina je — odvrati učiteljica. — Ispričao mi je gospodin Biletti koji sluša radio i čita novine.

— Sutra ću razbiti glavu tom prljavom reakcionaru! — zakevće Peppone. — Don Camillo, recite joj vi da to nije istina!

Don Camillo priđe bliže.

— Netačno su vas obavijestili — objasni blago don Camillo. — Sve su to laži. I pusti otok i smrt od gladi. Same laži, uvjeravam vas!

— Sada mi je lakše pri duši — uzdahne starica, smirena.

— Osim toga — uzvikne Peppone — nismo ga mi jedini otjerali! Provedeni su izbori i ishod je pokazao da je više bilo onih koji ga nisu htjeli nego onih koji su ga htjeli, i tako je otišao, i nitko mu ništa nije rekao ni učinio. Tako se radi u demokraciji.

— Ma kakva demokracija! — otpovrne gospođa Cristina strogim glasom. — Kraljevi se ne tjeraju!

— Oprostite — odgovori smeteno Peppone.

A što je drugo trebalo da odgovori?

Zatim se gospođa Cristina načas primiri, pa opet progovori:

— Ti si općinski predsjednik — reče — i ovo je moja oporuka. Kuća nije moja, a ovo malo prnja podijeli onima kojima su potrebne. Moje knjige zadrži za sebe, jer su ti potrebne. Moraš se uporno vježbati u pisanju sastavaka i učiti riječi.

— Da, gospođo — odvrati Peppone.

— Želim pogreb bez glazbe, jer s glazbom nije ozbiljno. I bez kola, kao u minulo pristojno doba. Lijes neka nose na ramenima, a na lijesu hoću zastavu.

— Da, gospođo — odvrati Peppone.

— Moju zastavu — reče gospođa Cristina. — Onu što je ondje kraj ormara. Moju zastavu, s grbom.

I bilo je to sve, jer je nakon toga gospođa Cristina šapnula:

— Bog te blagoslovio, iako si boljševik, sinko moj!

Onda je sklopila oči i nije ih više otvorila.

* * *

Sutradan ujutro Peppone sazva u općinu predstavnike svih stranaka. I kad se svi okupiše, reče da je gospođa Cristina umrla, te da će joj općina, u znak narodne zahvalnosti, prirediti svečanu sahranu.

— Ovo vam govorim kao predsjednik općine, i kao predsjednik i tumač volje svih sugrađana pozvao sam vas ovamo kako mi se poslije ne bi prigovorilo da radim po svojoj glavi. Riječ je o tome da je posljednja želja gospođe Cristine bila da se njen lijes u pogrebu nosi na ramenima, a na lijesu da bude zastava s grbom. Neka svatko kaže što misli. Predstavnici reakcionarnih stranaka neka izvole šutjeti, jer ionako vrlo dobro znamo da bi bili presretni kad bi, kao dodatak, muzika odsvirala takozvanu kraljevsku koračnicu.

Prvi je govorio predstavnik Stranke rada. Lijepo je govorio jer je diplomirao na sveučilištu.

— Ne smijemo iz obzira prema jednom jedinom pokojniku nanijeti uvredu stotini tisuća mrtvih, svima onima koji su dali svoje živote da bi narod dobio republiku! — I tako dalje, tečno i s mnogo žara, a zaključio je time da je gospođa Cristina radila pod monarhijom, ali za domovinu, pa je, dakle, sasvim ispravno da se na njen lijes položi zastava koja danas predstavlja domovinu.

— Tako je! — potvrdi Begollini, socijalist, inače veći marksist od Marxa. — Prošlo je doba sentimentalizma i nostalgije — ako je htjela zastavu s grbom, trebalo je da umre prije!

— Ovo je obična glupost! — uzvikne ljekarnik, vođa historijskih republikanaca. — Treba radije istaknuti da bi javno pokazivanje tog amblema na sahrani moglo izazvati negodovanje i pretvoriti obred u političku manifestaciju, što bi narušilo ili pak potpuno uništilo njegovo plemenito značenje.

Tada je došao red na predstavnika demokršćana.

— Volja mrtvih je svetinja — reče on svečanim glasom. — A volja pokojnice posebna je svetinja za nas, jer smo je svi mi voljeli i poštovali i smatrali njeno čudesno djelovanje kao neki apostolat. I upravo radi te ljubavi i tog poštovanja koje osjećamo prema njenoj uspomeni, mišljenja smo da treba nastojati izbjeći svaki, pa i najmanji čin nepoštivanja koji bi, pa ma bio i drugome namijenjen, odjeknuo kao uvreda svetoj uspomeni na pokojnicu. Stoga se i mi pridružujemo mišljenju ostalih i savjetujemo da se ne upotrijebi stara zastava.

Peppone potvrdno klimnu glavom, ozbiljna lica. Onda se obrati don Camillu koji je također bio pozvan. Don Camillo bio je blijed.

— Kakva je mišljenja gospodin župnik?

— Prije nego će sam progovoriti, gospodin župnik želi saslušati mišljenje gospodina predsjednika.

Peppone se malko nakašlja i uze riječ.

— U svojstvu predsjednika općine — reče — zahvaljujem vam na suradnji, i kao predsjednik općine odobravam vaše mišljenje da se ne uzme zastava koju je zatražila pokojnica. Ali, budući da u ovome mjestu ne zapovijeda općinski predsjednik, već zapovijedaju komunisti, ja vam kao vođa komunista kažem da fućkam na vaše mišljenje, i da će sutra gospođa Cristina otići na groblje sa zastavom koju ona želi, jer ja više poštujem nju mrtvu nego sve vas žive, a ako tko ima kakav prigovor, bacit ću ga kroz prozor! Ima li gospodin pop što da kaže?

— Popuštam pred silom — odvrati šireći ruke don Camillo, koji je opet bio u milosti božjoj.

I tako je sutradan gospođa Cristina otišla na groblje u lijesu koji su na ramenima nosili Peppone, Brusco, Bigio i Fulmine. I sva su četvorica imala oko vrata svoje jarkocrvene rupce, ali na lijesu je bila zastava gospođe učiteljice.

Takve se pripovijesti događaju ondje, u onom čudnom kraju gdje sunce žari i čekića po glavama ljudi, a ljudi rasuđuju više kolcem nego mozgom, ali gdje se barem poštuju mrtvi.

PET VIŠE PET

Odnosi su se zbog politike bili znatno pogoršali i, mada se ništa osobito nije dogodilo, Peppone je, kad bi susreo don Camilla, krivio lice od gađenja i okretao glavu na drugu stranu.

Onda je, u jednom govoru koji je održao na trgu, Peppone uvredljivo ciljao na don Camilla i čak ga nazvao »vladinim gavranom«.

Pošto mu je don Camillo vratio milo za drago u malim župnim novinama, jedne noći istovarili su pred vratima župnog dvora taljige stajskog gnoja tako da je ujutro morao izaći kroz prozor ljestvama. A na hrpi je stajao natpis: »Don Camillo, nagnoji tikvu!«

Tada poče polemika, usmena, novinska i zidna. Obostrana je paljba bivala sve žešća te je sve više mirisalo na batine. Nakon posljednjeg don Camillova odgovora u novinama, ljudi rekoše: »Ako sada Pepponeova strana uskrati odgovor, nešto će puknuti.«

A Pepponeova strana ne odgovori ništa, štoviše, pritaji se iza zida šutnje koja je zabrinjavala te se činilo da je na pomolu oluja.

* * *

Jedne je večeri don Camillo bio u crkvi udubljen u molitvu kad odjednom začu gdje škripe vrata na zvoniku. Nije stigao ni skočiti na noge, a već je Peppone bio pred njim.

Pepponeovo je lice bilo mrko, a jednu je ruku držao iza leđa. Reklo bi se da je pijan, a kosa mu je padala preko čela.

Don Camillo je postrance pogledavao veliki svijećnjak i, izračunavši dobro razmak, strelovito ustao, skočio unazad i već je rukom stezao teško brončano oružje.

Peppone je stisnuo vilicu i gledao don Camilla ravno u oči, a don Camillo je napetih živaca čekao i bio uvjeren da će svijećnjak poletjeti kao strijela čim Peppone pokaže što krije iza leđa.

Peppone polako izvuče ruku i pruži don Camillu velik, uzan i dugačak omot.

Don Camillo, pun nepovjerenja, nije pokazivao namjeru da ispruži ruku, pa Peppone položi omot na oltarsku ogradu, strgnu modri papir i pokaza pet dugačkih voštanica debelih kao kolac za vinovu lozu.

— Umire — objasni Peppone turobno.

Tada se don Camillo sjeti da mu je netko rekao kako je Pepponeov sinčić već četiri ili pet dana bolestan, ali don Camillo nije tome pridavao osobite važnosti misleći da to nije ništa ozbiljno. Sada je shvatio zbog čega je Peppone šutio i nije odgovorio na napad.

— Umire — reče Peppone. — Smjesta ih zapalite!

Don Camillo ode u sakristiju po svijećnjake i, kad utaknu pet krupnih svijeća, htjede ih postaviti pred Krista.

— Ne — reče Peppone s mržnjom — taj je iz vaše klike. Zapalite ih pred onom ondje koja se ne bavi politikom.

Čuvši kako Peppone Majku Božju naziva »ona ondje«, don Camillo stisne zube i poželi da Pepponeu razbije glavu. Ali ne reče ništa, nego ode i stavi zapaljene svijeće pred kip Djevice u kapelici slijeva.

Okrene se Pepponeu.
— Recite joj! — naredi Peppone oštro.
Don Camillo tada kleknu i tihim glasom reče Majci Božjoj kako joj onih pet debelih svijeća daruje Peppone, da pomogne njegovu sinčiću koji je bolestan.
Kad je ustao, Pepponea više nije bilo.
Prolazeći pored glavnog oltara, don Camillo se žurno prekrsti i pokuša strugnuti, ali ga zaustavi Kristov glas.
— Što je, don Camillo?
Don Camillo raširi ruke neobično ponizno.
— Žao mi je — reče — što je onaj nesretnik onako hulio. A ja nisam smogao snage da mu bilo što kažem. Kako da se prepirem s čovjekom koji je izgubio glavu, jer mu umire dijete?
— Vrlo si dobro učinio — odvrati Krist.
— Politika je đavolji pronalazak — objasni don Camillo. — Ne smiješ se uvrijediti, ne smiješ biti strog prema njemu.
— A zašto da ga osuđujem? — šapnu Krist. — To što hvali moju majku ispunjava mi srce radošću. Žao mi je donekle što ju je nazvao »ona ondje«.
Don Camillo zavrti glavom.
— Nisi ga dobro čuo — usprotivi se. — Rekao je: »Zapalite ih pred Presvetom Djevicom Marijom u onoj kapelici ondje.« Što misliš! Da se usudio reći tako nešto, pa da je došao radi deset sinova, letio bi iz crkve naglavce!
— Baš mi je drago što je tako — odvrati nasmiješeni Krist. — Baš mi je drago. Ali kada je govorio o meni, rekao je »onaj ondje«.
— To se ne može poreći — prizna don Camillo. — Ali uvjeren sam da je time htio uvrijediti mene, a ne tebe. Toliko sam čvrsto uvjeren da bih se mogao zakleti da je upravo tako.
Don Camillo ode i vrati se nakon tri četvrt sata sav uzbuđen.
— Jesam li ti rekao? — poviče i položi omot na ogradu. — Donio mi je još pet svijeća i rekao da ih i tebi zapalim. Što kažeš na to?

— Sve je to vrlo lijepo — odgovori nasmiješeni Krist.

— Manje su od onih prvih — objasni don Camillo — ali u ovakvim prilikama važna je namjera. A moraš imati na umu i to da Peppone nije bogat, a zbog troškova što za lijekove, što za liječnike do grla se zadužio.

— Sve je to vrlo lijepo — ponovi Krist.

Začas je pet svijeća bilo zapaljeno, a činilo se da ih gori pedeset, tako su jarko gorjele.

— Gotovo bi se moglo reći da svijetle jače od onih drugih — pripomenu don Camillo.

I zaista su širile znatno veću svjetlost od ostalih, jer je tih pet svijeća don Camillo brže-bolje kupio u mjestu te je morao drogerista izvući iz kreveta, a dao mu je samo nešto kao predujam, jer je don Camillo bio velik siromah. I sve je to Krist predobro znao, te ne reče ništa, ali mu iz očiju kliznu suza i kao srebrna nit nakvasi crno drvo križa. A to je značilo da je Pepponeovo dijete spašeno.

I tako je i bilo.

PAS

Zgoda sa psom svima je pomalo zadala glavobolju.

Jedne je noći negdje izdaleka, s riječnog nasipa, doprlo muklo i otegnuto zavijanje, i ljudi su zadrhtali od straha i rekli:

— To je on!

Uzvodno uz rijeku, iza don Camillova mjesta nižu se, duž nasipa, tri mala naselja: Rocca, Casabruciata i Stoppie, pa kada se, prije nekoliko mjeseci pročulo da kod Stoppija svake noći zavija nekakav pas kao vuk, a da psa nikad nitko nije uspio vidjeti, svi pomisliše da su to tek pusta naklapanja. Onda je pripovijest otplovila niže niz nasip te su govorili da pas noću kevće na nasipu kod Casabruciate; tada je to već počelo smetati ljude. A kada se doznalo da pas uznemiruje i stanovnike naselja Rocca, svi su već povjerovali u istinitost priče; i tako, kad se jedne noći s nasipa razleglo otegnuto zavijanje, ljudi se trgnuše u krevetu i neke od njih obli hladan znoj.

Slijedeće se noći to ponovi i mnogi se prekrstiše — jer, ono što se čulo ličilo je više na ljudsko zapomaganje nego na životinjsko zavijanje.

Ljudi su odlazili na spavanje u strahu i nisu mogli usnuti očekujući zavijanje, i kako se pripovijest na-

stavljala, odlučiše da krenu u lov. I jednog jutra njih dvadesetorica uzeše puške, pretražiše nasip i okolna zemljišta stopu po stopu, obasuše mecima svaki grm koji se micao, ali ne nađoše ama baš ništa. A kad je pala noć, muzika je ponovo počela.

Bio je uzaludan i drugi lov. U treći nisu ni krenuli, jer je zbog tako strašne tajne ljude hvatao strah i danju.

Žene dotrčaše don Camillu i stadoše ga moliti da blagoslovi nasip, ali don Camillo reče da neće. Ako je riječ o psima, neka idu živoderu, a ne popu.

— Strah je strah, u Vatikanu kao i drugdje — reče naočita djevojka po imenu Carola, Smilzova zaručnica.

Don Camillo iščupa kolac iz vrta i uputi se, a žene krenu za njim. Na jednom se mjestu zaustave da pričekaju, a on produži po nasipu. Tražio je na sve strane, udarao po svakom grmu i na kraju se vratio.

— Nigdje ništa.

— Kad ste već bili ondje — reče Carola — mogli ste bar opaliti kakav blagoslov. Ne bi vas mnogo stajalo.

— Ako ne budeš pazila kako govoriš, opalit ću blagoslov tebi i čitavoj UDI* — opomenu je don Camillo. — Ako vam pas smeta, stavite pamuk u uši pa ćete spavati kao što i ja spavam. Zlo je tek u tome što čovjek mora imati mirnu savjest da bi noću mogao spavati, a mnoge je od vas nemaju. Radije dolazite češće u crkvu.

Carola zapjeva *Bandieru rossu**, ali brzo umukne jer don Camillo posla za njom kolac.

Noću se opet čulo zavijanje psa te ni don Camillo, unatoč svojoj mirnoj savjesti, nije mogao spavati.

* * *

Sutradan je sreo Pepponea.

* Unione Done Italiane — Savez talijanskih žena. (*Prev.*)
** Crvena zastava, omiljela radnička pjesma. (*Prev.*)

— Rekli su mi da ste jučer tražili onog psa — reče Peppone. — Bio sam i ja sada pa nisam ništa vidio.

— Ako pas noću zavija na nasipu, znači da je pas noću ondje — promumlja don Camillo.

— Dakle?

— Dakle, tko ga zaista želi naći, mora otići na nasip noću kad je pas ondje, a ne danju kad psa nema.

Peppone slegne ramenima.

— A tko će tamo noću? — upita Peppone. — Ovdje se svi plaše kao da je posrijedi sam vrag.

— Zar i ti? — upita don Camillo.

Peppone je časkom oklijevao.

— A vi? — upita.

Zaputili su se jedan pored drugoga šutke. Onda don Camillo stane.

— Kad bih našao nekoga tko bi bio voljan poći sa mnom, ja bih išao — reče don Camillo.

— I ja — odvrati Peppone — i ja ću ako nađem nekoga tko će sa mnom. Ali teško ga je naći.

— Jest — složi se don Camillo pretvarajući se besramno kao da ne primjećuje da je pitanje samo po sebi riješeno ako obojica traže nekoga da ih prati.

Slijedilo je nekoliko trenutaka smetene šutnje, a onda Peppone raširi ruke, pomiren sa sudbinom.

— Znači, vidjet ćemo se večeras poslije devet.

Sastali su se poslije devet i krenuli oprezno uz redove vinove loze. Da su imali kod sebe pojačalo, čuli bi da im srce udara kao da štekće podivljala strojnica. Kada su stigli do nekog grma pod nasipom, pritajili su se s dvocijevkom u ruci.

Sati su prolazili; nastala je grobna tišina. Mjesec se pomolio iz oblaka i obasjao sav taj žalosni prizor.

I eto, tada se javi otegnuto zavijanje — bilo je tako stravično da se don Camillu i Pepponeu krv u žilama sledila. Dolazilo je od rijeke, pa njih dvojica oprezno napuste grmlje i popnu se na nasip, kao da se izvlače iz rova.

Zavijanje se ponovi, i sad je bilo očito da dopire iz trstika koji se pružao u vodi na dužini od oko dva-

deset metara. Don Camillo i Peppone zabuljiše se u trstik. Bili su prema svjetlu, jer se mjesečina odbijala od vode, i odjednom im se jasno ukaza crna sjena koja se pomicala. Oni nanišane.

Prije nego se ponovo razleglo zavijanje, odjeknu dva pucnja i lajanje se pretvori u bolno cviljenje.

Strah je nestao i obojica potrče prema rijeci. Don Camillo podiže mantiju i zagazi u vodu, a Peppone za njim.

Kad su stigli usred trstika, nađu crnog psa kako leži ranjen. Peppone ga osvijetli džepnom svjetiljkom.

Životinja nije bila podmukla i lizne mu ruku, a Pepponea smjesta prođe volja da mu opali metak u glavu.

— Pogodili ste ga u nogu — reče Peppone don Camillu.

— Radije reci pogodili smo ga — ispravi ga don Camillo.

Peppone uhvati psa za ogrlicu i potegne ga u stranu. Ispod psa nalazila se vreća koja je plutala, zapletena u trske. Don Camillo privuče vreću k sebi; bila je to velika vojnička vreća od nepromočivog platna koje je od vode postalo čvrsto poput željeza.

Peppone se sagnu i kosirićem prepili žicu što je stezala otvor vreće, ali se odmah diže i zagleda se blijed u don Camilla.

— Stara priča — reče don Camillo. — Netko je, tko zna kada, ubio čovjeka, strpao ga u vreću i bacio vreću u rijeku. Čovjek je imao psa, i pas je skočio u rijeku i plivao za vrećom koju je struja ponijela niz vodu. Vreća se zaplela u trski kod Stoppija, a zatim kod Casabruciate. Danju se pas krio ili je odlazio u potragu za hranom, a noću se vraćao svome gospodaru. Tko zna otkada zavija svake noći, a čuli su ga samo kad bi se vreća zaustavila blizu kakva naselja.

Peppone zavrti glavom.

— Ali zašto je zavijao? — upita. — I zašto samo noću?

— Možda zato što se savjest može poslužiti i glasom psa da se javi, a i zato što se glas savjesti noću bolje čuje.

Pas je podigao glavu.

— Savjest! — izgovori glasno don Camillo.

Pas odgovori cviljenjem.

Nije se nikad saznalo tko je bio nesretnik u vreći, jer su vrijeme i voda izbrisali sve znakove. Nakon tako duge plovidbe konačno je našao svoje pristanište u blagoslovljenoj zemlji.

I pas je uginuo. Sahranili su ga don Camillo i Peppone. Iskopali su jamu duboku kao pakao da bi počivao u miru.

Ali po selima i u usamljenim kućama razasutima duž rijeke ima još i danas ljudi koji se bude usred noći i, trzajući se, sjedaju u krevet ledena čela, jer čuju zavijanje psa, i čut će ga dok god budu živi.

JESEN

Trećega poslije podne pojavi se u župnom dvoru Barchini, papirničar i tiskar.

— Još nema nikoga — reče Barchini. — Reklo bi se da ne namjeravaju ništa učiniti.

— Ima još vremena — prigovori don Camillo. — Nisu još ni četiri sata.

Barchini odmahne glavom.

— Ako bude i kraći tekst, treba mi ipak tri sata da ga složim. Onda korektura, pa tiskanje. A tiskanje ručnom prešom, list po list, pravo je mrcvarenje. Budite bez brige, don Camillo. Ako nešto bude, javit ću vam.

Don Camillo je zbog opreznosti čekao još jedan sat. Zatim, budući da Barchini nije više donio nikakve vijesti, don Camillo navuče ogrtač i uputi se u općinu. Predsjednik nije, dakako, bio u općini, pa je don Camillo odlučnim korakom krenuo u Pepponeovu radionicu i tu našao predsjednika kako pažljivo popravlja istrošeni vijak.

— Dobra večer, gospodine predsjedniče!

— Nema ovdje nikakvog predsjednika — odvrati Peppone neljubazno, ne dižući pogleda sa svog posla. — Predsjednik je u općini. Ovdje je samo državljanin Giuseppe Botazzi koji, dok drugi idu u šetnju, lomi svoja leđa da bi zaradio kruh.

Don Camillo se nije smeo.

— Tačno — odvrati. — Da li bih onda smio zamoliti državljanina Giuseppea Bottazijea za jednu uslugu, ili je možda stiglo naređenje od Kominterne da se drug Peppone mora vladati kao prostak i kad nije u službi.

Peppone prekine svoj posao.

— Da čujemo — progunđa sumnjičavo.

— Dakle — stane uljudno objašnjavati don Camillo — neka državljanin Giuseppe Bottazi bude tako ljubezan da kaže drugu Pepponeu da zamoli gospodina predsjednika, kada ga sretne, da pošalje župniku don Camillu jedan primjerak proglasa koji je općina dala tiskati u povodu 4. studenoga, jer bi don Camillo želio izvjesiti proglas na oglasnu ploču svog zabavišta.

Peppone nastavi raditi.

— Izvolite reći gospodinu župniku da na ploču skog fašističkog Doma odmora izvjesi sliku pape.

— Već visi — objasni don Camillo. — Sada bi mi trebao jedan primjerak proglasa u povodu 4. studenoga da bih ga sutra pročitao dječacima i objasnio im značenje toga dana.

Peppone se zlobno nasmija.

— Ma nemojte! Velečasni koji zna latinski i koji je proučio prilično povijesnih knjiga, svaku od pedeset kilograma, očekuje da ga mehaničar Peppone, koji je završio tri razreda osnovne, pouči kako da objasni djeci Dan 4. studenoga! Žalim, ali ovaj put vam nije upalilo. Ako ste mislili da ćete se moći zabavljati sa svom svojom popovskom družinom raščlanjujući moje gramatičke pogreške, prevarili ste se!

— Varaš se — usprotivi se mirno don Camillo. — Nemam ja nikakve namjere da se zabavljam tražeći gramatičke pogreške u sastavu mehaničara Pepponea. Ja želim samo objasniti dječacima što najviša vlast u mjestu misli o 4. studenom. Kada budem govorio ja, župnik, o 4. studenome, želim se složiti s tobom, predsjednikom. Postoje, naime, stanovita pita-

nja u kojima se moramo svi slagati. To nema veze s politikom.

Peppone je dobro poznavao don Camilla pa stane pred njega i ustoboči se.

— Don Camillo, doista je pjesmica i prijeđimo na stvar! Ostavite po strani izmišljotinu o proglasu koji biste htjeli izvjesiti na ploču, i radije mi recite što hoćete od mene.

— Ništa. Želim samo saznati jesi li proglas u povodu 4. studenog sastavio ili nisi. Ako ga nisi sastavio, došao sam da ti pomognem.

— Hvala na zaista ljubaznoj zamisli! Ali proglas nisam sastavio niti ću ga sastaviti!

— Zar je to naređenje agitpropa?

— Nije to ničije naređenje! — poviče Peppone. — To je naređenje moje savjesti i ništa drugo! Narodu je puna kapa ratova i pobjeda. Narod zna vrlo dobro što su ratovi, i nema potrebe da ih veličamo govorima i proglasima.

Don Camillo zavrti glavom.

— Na krivu si putu, Peppone! Nije riječ o veličanju ratova, već o tome da se oda priznanje i poštovanje onima koji su u ratu stradali i položili svoje živote.

— Prazne riječi! Pod izgovorom uspomene na mrtve i stradanja širi se prljava militaristička, huškačka i monarhistička propaganda. Herojstvo, žrtve, samrtnik koji baca štaku za nepijateljem natjeranim u bijeg, zvona svetoga Justa, Trento i Trst, brdo Grappa, svetište na Svetoj Gori, šumor rijeke Piave, izvještaj o pobjedi, neminovna sudbina — sve to smrdi na monarhiju i na kraljevsku vojsku i služi jedino tome da se omladina zagrije, da se širi nacionalistička propaganda i mržnja prema proletarijatu. Zašto izvlače Istru, Dalmaciju, koncentracione logore, Tita, Staljina, Kominternu, Ameriku, Vatikan, Krista, neprijatelje vjere i tako dalje, ako ne zato da izvedu zaključak da je proletarijat neprijatelj domovine i da, prema tome, treba obnoviti imperij!

Što je Peppone više govorio, to se više zagrijavao i mahao rukama, kao da govori na kakvom zboru. Pošto je završio, don Camillo reče mirno:

— Sjajno, Peppone; to mi liči na savršen članak iz *Unità*. Ali svejedno, odgovori mi na pitanje nisi li ti ništa učinio za pobjedu?

— Za pobjedu sam se načetovao u vojničkim cokulama i to je dovoljno! Odveli su me od matere kad sam još bio dječak, ugurali me u rov, mučili me ušima, glađu i prljavštinom. Zatim su me natjerali da pješaćim noću, po kiši, sa sto kilograma tereta na grbači, poslali me u napad dok su meci pljuštali poput tuče. Kad sam pao ranjen, rekli su mi da se snađem kako najbolje znam. Bio sam nosač, grobar, kuhar, topnik, bolničar, mazga, pas, vuk i hijena. Onda su mi dali rubac s natpisom Italija, pamučno odijelo i list na kojem je pisalo da sam izvršio svoju dužnost, pa sam se vratio kući da tražim posao od onih koji su stekli milijune na mojoj grbači i na grbači svih ostalih nesretnika!

Peppone je stao i svečano podigao kažiprst.

— Ovo je moj proglas — završi. — A ako ga želite zaključiti historijskom rečenicom, dodajte crvenim slovima da se drug Peppone stidi što se borio da bi se one svinje obogatile i da bi danas bio ponosan kada bi mogao reći — bio sam dezerter!

Don Camillo zavrti glavom.

— Oprosti — upita — a zašto si 1943. godine otišao u brda?

— Kakve to ima veze s tim? — poviče Peppone. — To je nešto sasvim drugo. Nije mi Njegovo Veličanstvo naredilo da odem tamo! Otišao sam po vlastitoj slobodnoj volji. Ima razlike između rata i rata!

— Razumijem — progunđa don Camillo. — Za Talijana je uvijek privlačnije kada može ratovati s talijanskim političkim protivnicima.

— Nemojte govoriti budalaštine, don Camillo — povika Peppone. — Dok sam bio ondje gore, nisam se bavio politikom. Branio sam domovinu!

— Kako? — uzvikne don Camillo. — Pričinilo mi se da si spomenuo domovinu.

— Ima razlike i između domovine i domovine — objasni Peppone. — Jedno je bilo domovina u doba 1915—1918, a drugo domovina u doba 1943—1945.

* * *

Na misi za poginule u ratu crkva je bila dupkom puna. Govora nije bilo; don Camillo je jednostavno rekao: kad završi misa, okupit će se djeca iz zabavišta i poći će da polože vijenac na spomenik. I nakon mise svi su stali u red iza djece i tiha je povorka krenula kroz mjesto do trga. Trg je bio prazan, ali podno spomenika palima netko je bio položio dva velika vijenca od cvijeća. Jedan je bio omotan vrpcom u tri boje, a na vrpci je pisalo »Općina«, drugi je bio od samih crvenih karanfila, a na vrpci je pisalo »Narod«.

— Donijela ih je »crvena četa« dok ste vi služili misu — objasni vlasnik kavane na trgu. — Došli su svi osim Pepponea.

Djeca su položila vijenac i povorka se šutke razišla, jer nije bilo nikakvih govora.

Vraćajući se kući, don Camillo je sreo Pepponea. Gotovo ga nije prepoznao, jer je padala kiša, a Peppone je bio umotan u ogrtač.

— Vidio sam vijence — reče don Camillo.

— Vijence? Kakve vijence? — nemarno upita Peppone.

— One na spomeniku. Lijepi su.

Peppone slegne ramenima.

— To su vjerojatno smislili dječaci. Je li vam krivo?

— Ni govora.

Ispred župnog dvora Peppone htjede produžiti, ali ga don Camillo zaustavi.

— Hodi da popijemo čašu vina. Ne boj se, nije otrovano.

— Drugom prilikom — promrsi Peppone. — Idem kući. Ne osjećam se dobro, danas nisam mogao ni raditi. Hladno mi je, sav se tresem.

— Treseš se? To je obična jesenja prehlada. Najbolji je lijek čaša vina. A imam i odlične aspirine. Uđi!

Peppone uđe.

— Sjedi, a ja ću po bocu — reče don Camillo.

Kad se vratio noseći bocu i čaše, zatekao je Pepponea kako sjedi, ali još umotan u ogrtač.

— Tresem se kao pas — objasni Peppone. — Bolje da se ne skinem.

— Kako želiš.

Pružio je Pepponeu punu čašu i dvije bijele tablete.

— Progutaj!

Peppone proguta aspirine i zali ih vinom. Don Camillo izađe na trenutak i vrati se noseći naramak drva, pa naloži kamin.

— I meni će dobro doći malo topline — reče don Camillo dok je palio drva.

— Razmišljao sam o tvojim jučerašnjim riječima — reče don Camillo kad se plamen razbuktao. — Sa svojega gledišta ti si u pravu. Za mene je rat bio sasvim nešto drugo. Bio sam i ja još mlad novopečeni svećenik, tek sam izašao iz sjemeništa kad sam se našao u ratu. Uši, glad, napori, kiša puščanih metaka, patnje; sve isto tako kao i kod tebe. Nisam, dakako, odlazio u napad, ali sam odlazio po ranjenike. No kod mene je to bilo drugačije — bilo je to moje zanimanje i to sam zanimanje sâm odabrao. Kod tebe je bilo nešto drugo — tvoje zanimanje nije bilo vojničko. To je sreća, jer oni što odaberu vojničko zanimanje sama su bagra.

— Nemojte, nije uvijek tako — promrmlja Peppone. — I među aktivnim oficirima ima čestitih ljudi. Istina, šetaju se, ti smrdljivci, okolo s monoklom, ali kada treba izložiti glavu, onda je izlažu bez mnogo priča.

— Kako bilo da bilo — produži don Camillo — za mene su ustrajanje u puščanoj vatri, vidanje ranjenika i dijeljenje posljednje pomasti predstavljali moj svećenički poziv, a za tebe je to bila samo prijevara. Svećenikovo je zanimanje da pridobiva duše i da ih

otpravi u raj, via Vatikan. Dakle, za svećenika je prava blagodat kada se nađe u epidemiji kolere, usred potresa ili ratnog vihora. Ima li što bolje za nekoga tko živi od spasavanja duša? A što imaju u ratu spasavati takvi kao što si ti? Samo svoju kožu!

Peppone se poče meškoljiti kao da se hoće odmaknuti, jer se vatra u kaminu bila paklenski rasplamsala, a s ona dva aspirina u želucu i ogrtačem na sebi, činilo mu se da će izgorjeti od vrućine.

— Nemoj, Peppone — reče don Camillo. — Ako se odmakneš, sve ćeš pokvariti. Aspirine uzimamo radi znojenja. Što se više znojiš, to ćeš brže ozdraviti. Popij radije još jednu čašu vina. Vino je svježe, utažit će ti žeđ.

Peppone iskapi još dvije čaše i obrisa znoj.

— Tako je — produži don Camillo. — Potpuno mi je jasno da čovjek koji je prisiljen staviti život na kocku tek tako, bez neke svrhe, ne misli drugo nego kako će umaknuti. U takvim prilikama vojni bjegunac nije kukavica već jednostavno ljudsko biće, kojim vlada nagon samoodržanja. Pij, Peppone!

Peppone istrusi još jednu čašu. Žestoko se znojio i činilo se kao da će se svakog časa rasprsnuti.

— Sada možeš skinuti ogrtač — posavjetova ga don Camillo. — Obući ćeš ga ponovo kada budeš odlazio, pa nećeš osjetiti promjenu u temperaturi.

— Ne, nije mi vruće.

— Ja sam čovjek koji razmišlja — nastavi don Camillo. — Dobro si učinio što nisi izvjesio nikakav proglas. Time bi iznevjerio svoja načela. Ja sam ono jučer sebično mislio samo na svoj lični slučaj. Da, ja sam u ratu nalazio samo posao i lični interes. Zamisli, jednom sam, u svojoj silnoj pomami da spasim još jednu dušu i da se pokažem u što ljepšem svjetlu pred Svevišnjim, iskočio iz rova i potrčao do čovjeka koji je ležao pogođen između našeg i austrijskog rova i počeo mu pričati ono što se obično govori umirućima. Izdahnuo mi je na rukama. Nekoliko metaka okrznulo mi je glavu, malenkost, ali, eto, čovjeku dođe da o tome priča.

— Znam to — reče Peppone mršteći se. — Čitao sam o tome u vojnim novinama što su nam ih oni prasci donosili u rov umjesto hrane. Dali su vam i medalju ako se ne varam.

Don Camillo pogleda iza svojih leđa na okvir što je visio na zidu.

— Tu sam je objesio — reče. — Ima i previše medalja svuda oko nas.

— Vi je imate pravo nositi — usprotivi se Peppone pošto je ispraznio još jednu čašu. — Tko ne krade medalje, taj ih ima pravo nositi.

— Nemojmo o tome razgovarati! Ti imaš drugačije mišljenje o ratu, i to s pravom. Ali daj skini ogrtač, Peppone!

Peppone kao da je bio u parnoj kupelji, tako mu je bilo vruće, ali je bio tvrdoglav kao magare, pa nije skinuo ogrtača.

— Napokon — zaključi don Camillo — ti koji toliko prezireš sve što spada u govorničko rodoljublje, ti čija je maksima da ti je domovina cijeli svijet, ti imaš pravo više od ostalih. Za tebe dan kao što je Dan pobjede predstavlja nešto zlokobno, jer će pobjednici htjeti novi rat prije negoli poraženi. Je li istina da u Rusiji daju medalje vojnim bjeguncima, a da kažnjavaju one koji u ratu učine neko herojsko djelo?

— Uh! — prasne Peppone. — Znao sam da ćete na kraju skrenuti na politiku! Znao sam!

Onda se iznenada umiri.

— Crknut ću od vrućine — uzdahne.

— Pa skini taj ogrtač!

Peppone konačno skine ogrtač i tako otkri, prikopčanu na posuvratku kaputa, srebrnu medalju koju je dobio u prvom svjetskom ratu.

— He — reče don Camillo vadeći iz okvira svoju srebrnu medalju i prikopčavajući je na mantiju. — Nije to loša ideja.

— Vrijeme je — upozori stara služavka pojavivši se na vratima.

— Možemo nešto pojesti — reče don Camillo.

Jeli su i ispili priličan broj boca, a na kraju su nazdravili tko zna kojim sve starim generalskim mumijama iz prvog svjetskog rata.

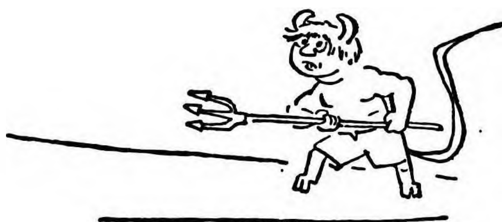
Došla je večer, pa Peppone navuče ogrtač i uputi se vratima.

— Nadam se da nećete iskoristiti ovaj moj trenutak slabosti.

— Neću! — odvrati don Camillo. — Ali kad dođe vrijeme da te objesim, nitko me neće spriječiti da ti iskažem puno poštovanja.

— Dobit ćete vi svoje kada dođe drugi val! — progunđa Peppone, smrknut, i iščezne u tami.

Sjene mrtvih plesale su u nejasnu svjetlu što je dopiralo sa sinjega neba nad svetištem na Svetoj gori, kao na kakvoj alegoričnoj slici Plinija Nomellinija.

STRAH

Peppone pročita novine što su bile stigle s popodnevnom poštom, te reče Smilzu koji je, sjedeći na bačvi, u kutu radionice, čekao naređenja:

— Uzmi automobil i za jedan sat dovezi ovamo momke.

— Je li što ozbiljno? — upita ga Smilzo.

— Idi! — poviče Peppone.

Smilzo potjera »dodge« i ode. Nakon tri četvrt sata vratio se s dvadeset i pet ljudi. Ukrcao se i Peppone, i ubrzo su stigli do Narodnog doma.

— Ti stoj na straži kraj kola — naredi Peppone Smilzu. — Ako primijetiš što sumnjivo, pozovi me!

U dvorani za sjednice Peppone podnese izvještaj.

— Tu smo — reče udarajući šakom po strani lista na kojoj su se isticali golemi naslovi. — Zagustilo je da više ne može. Reakcija je pobjesnjela — pucaju na drugove, bacaju bombe na sva sjedišta Partije.

Pročita naglas nekoliko novinskih stupaca iz *Milano-sera*, milanskog popodnevnog lista.

— I, da se razumijemo, to ne kaže naše partijsko glasilo. To je nezavisni list, i to nisu priče, jer sve lijepo piše na naslovnoj strani.

— Svakako! — progunđa Brusco. — Ako čak i nezavisni listovi pišu tako, a zna se da oni uvijek vuku

udesno i istupaju protiv nas gdje im se god pruži prilika, stvarno stanje događaja mora da je znatno teže! Jedva čekam da pročitam *Unità* sutra ujutro.

Bigio slegne ramenima.

— Možda ćeš ondje naći i manje nego ovdje — reče. — U listu *Unità* su dobri drugovi, ali svi su oni suviše obrazovani, kulturni ljudi koji vole uvelike filozofirati, pa ovakve događaje gledaju što više umanjiti da ne bi uznemirili narod.

— Naobraženi ljudi koji uvijek poštivaju pravila i koji se brinu da sve bude u skladu sa zakonom — doda Crvenokožac.

— Pjesnici, u prvom redu! — zaključi Peppone. — Ali kada se uhvate pera i počnu paljbu, jao onome koga uzmu na nišan, pa bio on sam Bog Otac.

Onda su ponovo počeli raspravljati o položaju, opet su čitali i objašnjavali najznačajnije članke što ih je donio milanski list.

— Tu je na djelu fašistička revolucija — reče Peppone. — Tu svakog trenutka mogu ponovo iskrsnuti crnokošuljaške čete koje će potpaljivati zadruge i narodne domove, batinati ljude i sipati im u grlo purgative. List govori o »fašističkim gnijezdima«, o skvadristima* — tu ne može biti zabune. Da je riječ o običnom kvalunkvizmu, o kapitalizmu, monarhiji i što ti ja znam, pisalo bi o »reakciji«, o »nostalgičarima«. Ali ovdje posve jasno piše — fašisti i fašističke udarne čete. A treba imati na umu da je to nezavisan list. Nema druge — moramo biti spremni da se borimo ako zatreba.

Lungo kaza da bi se, po njegovu mišljenju, oni sami morali pokrenuti prije nego se pokrenu drugi; poznaju svakog pojedinog reakcionara i sve *bivše* fašiste na području općine.

— Hajde da ih sve redom posjetimo, dobro ih izbatinamo i gotova priča.

— Ne — otkloni Brusco — čini mi se da bismo na taj način smjesta mi sami postali krivci. I ovdje u listu kažu da treba odgovarati na izazivanja, ali

---

* Squadrista — pripadnik borbenih odreda u Italiji u prvo doba fašizma. (*Prev.*)

ne izazivati. Jer, ako izazivamo, oni imaju pravo odgovoriti na izazivanje.

Peppone mu odobri.

— Ako nekoga treba izbatinati, treba ga izbatinati po pravdi i po demokratskim načelima.

Došla je večer. Ujesen, na obali rijeke, večeri počinju u deset sati izjutra i zrak poprimi boju vode. Mirno su razgovarali još pola sata kada se odjednom prolomila tako snažna eksplozija da su se stresla prozorska stakla.

Začas su bili vani i ugledali Smilza kako leži na zemlji kraj kamiona. Ležao je kao mrtav, lica oblivena krvlju. Tijelo onesviještenog Smilza povjerili su čuvarevoj ženi i skočili na kamion.

— Tjeraj! — zaurla Peppone dok je Lungo sjedao za volan.

Krenuli su munjevitom brzinom, a nakon dva — tri kilometra Lungo pogleda Pepponea.

— Kamo ćemo?

— Da — progunđa Peppone — kamo ćemo?

Zakočiše i pribraše se. Zatim okrenuše kamion, vratiše se u mjesto i stadoše pred sjedištem demokršćana. Našli su tu stol, dvije stolice i papinu sliku i sve pobacali kroz prozor.

Onda su se ponovo ukrcali i krenuli odlučno prema mjestancetu Ortaglie.

— To nije mogao biti nitko drugi nego ona hulja Pizzi. On je bacio bombu i ubio Smilza — reče Crvenokožac. — Mrzi nas iz dna duše otkako smo se posvađali prilikom štrajka nadničara. »Još ćemo se vidjeti«, rekao je.

Opkoliše kuću koja je stajala na osamljenom mjestu. Peppone uđe u kuću.

Pizzi je bio u kuhinji i miješao palentu. Žena je pripremala stol, a dječak je klečao pred ognjištem i stavljao drva na vatru.

Pizzi podiže oči, ugleda Pepponea i osjeti da nešto nije u redu.

— Što hoćeš? — upita ga.

— Bacili su bombu pred sjedište Partije i ubili Smilza! — poviče Peppone.

— Nemam ja nikakve veze s tim — odvrati Pizzi.

Žena stupi naprijed.

— Uzmi dijete i odlazi — reče Pizzi.

Žena uhvati dječaka i povuče se.

— Rekao si da ćemo ti jednom platiti, kada smo se prepirali zbog štrajka nadničara. Ti si reakcionarna svinja.

Peppone je prijeteći prilazio, ali Pizzi se korak povukao i, zgrabivši revolver što je ležao na polici iznad kamina, uperio ga u Pepponea.

— Stani, Peppone, ili ću te ustrijeliti!

U tom trenutku netko tko je stajao vani u zasjedi otvori širom prozor, ispali hitac iz revolvera, i Pizzi klone na zemlju. Padajući, ispalio je iz revolvera metak koji se zabi u pepeo na ognjištu. Žena svrnu pogled na ispruženo tijelo i pokri rukom usta. Dječak se baci na oca i poče jaukati.

Žurno su se ukrcali na kamion i udaljili se šutke. Prije nego što stigoše u mjesto, zaustaviše kamion, iskrcaše se i raziđoše kud koji.

Pred Narodnim domom okupilo se svijeta, i Peppone srete don Camilla koji je upravo odlazio.

— Je li mrtav? — upita Peppone.

— Ne crkavaju tek tako topine njegova kova! — odvrati don Camillo kreveljeći se. — Lijepo ste se proslavili što ste zapalili stol u sjedištu demokršćana. Bit će smijeha!

Peppone ga mrko odmjeri.

— Nije to nimalo smiješno, dragi velečasni, radi se o bombama!

Don Camillo ga pozorno pogleda.

— Peppone — reče — postoje dvije mogućnosti — ili si nitkov, ili budala.

Peppone nije bio ni jedno ni drugo. Jednostavno nije još znao da nije eksplodirala bomba već guma »dodgea«, ona zakrpana što je bila spremljena na stražnjem dijelu ispod kamiona. Komad gume pogodio je jadnog Smilza u glavu.

Pogledao je ispod kamiona i vidio rasporenu gumu. Tada se sjeti Pizzija ispruženog na podu u ku-

hinji, žene koja je stavila ruku pred usta da ne bi zajaukala, i dječaka koji je jaukao.

A ljudi su se smijali. Sat kasnije prestali su se smijati, jer se pročulo da je Pizzi ranjen.

* * *

Umro je sutradan ujutro, a kad su došli karabinjeri da preslušaju ženu, ona je prestravljeno iskolačila oči.

— Zar niste nikoga vidjeli?

— Bila sam u drugoj sobi, čula sam pucanj i zatekla muža gdje leži na zemlji. Ništa drugo nisam vidjela.

— Gdje je bio dječak?

— Bio je već u krevetu.

— A gdje je sada?

— Poslala sam ga k baki.

Ništa drugo nisu uspjeli saznati. Ustanovili su da je u revolveru nedostajao metak. Tane koje je ubilo Pizzija ušlo je kroz sljepoočicu, a bilo je istog kalibra kao i revolver koji je Pizzi držao u ruci. Stoga su zaključili da je počinio samoubojstvo.

Don Camillo pročita zapisnik, pročita izjavu rođaka koja je potvrđivala da je Pizzi već dugo bio zabrinut zbog krupnog posla sa sjemenom koji se loše završio, te da je više puta izrazio želju da svemu učini kraj. Zatim ode na razgovor s Kristom.

— Isuse — reče žalosno — to je prvi mrtvac u ovom kraju nad kojim ne mogu obaviti pogrebni obred. I pravo je što je tako, jer tko ubije sebe, ubije božje stvorenje i osuđuje se na prokletstvo. Takav čovjek ne bi trebao čak imati pravo da počiva u blagoslovljenoj zemlji, ako hoćemo biti strogi.

— Jasno, don Camillo.

— Ali, ako i dopustimo da bude sahranjen na posvećenom groblju, morat će tamo otići sam, kao pas, jer tko se odrekne svoje čovječnosti, srozava se na razinu životinja.

— Žalosno je, ali tako mora biti.

Sutradan ujutro (bila je nedjelja) održa don Camillo za mise strahovitu propovijed o samoubojstvu. Bio je nemilosrdan, strašan, neumoljiv.

— Ne bih prišao lešu samoubojice — reče na završetku — ni kad bih znao da ću mu time vratiti život!

Pizzijev pogreb bio je istog dana po podne. Lijes su ukrcali na mrtvačka kola trećeg razreda, skromna, bez najmanjeg ukrasa. Za njima su krenule dvije dvokolice u kojima su sjedili Pizzijeva žena, sin i dva brata. Kad je sprovod ušao u mjesto, ljudi spustiše prozorske kapke i stadoše promatrati kroz rebrenice.

Odjednom se dogodilo nešto što je svima presjeklo dah — pojavio se iznenada don Camillo s dvojicom ministranata i s križem, stao pred mrtvačka kola i krenuo pjevajući psalme.

Kada su stigli pred crkvu, don Camillo dade znak Pizzijevoj braći i oni skinuše lijes s kola i unesoše ga u crkvu. Tu don Camillo obavi obred za mrtve i blagoslovi leš. Zatim se vrati pred mrtvačka kola i produži kroz mjesto pjevajući opijelo. Nitko se nigdje nije pojavljivao.

Na groblju, pošto su lijes spustili u raku, don Camillo nadme grudi i zagrmi punim glasom:

— Neka te Bog nagradi, poštenjačino Antonio Pizzi, za tvoj čestiti život!

Onda uzme pregršt zemlje i baci je u raku, blagoslovi lijes, napusti groblje i uputi se sporim korakom natrag kroz mjesto, opustjelo od straha.

— Isuse — reče don Camillo kada je došao u crkvu — da li mi što zamjeraš?

— Zamjeram, don Camillo. Kada pratiš na groblje nekog ubogog pokojnika, nije lijepo nositi revolver u džepu.

— Razumijem, Isuse — odvrati don Camillo. — Trebao sam ga staviti u rukav da mi bude pri ruci.

— Ne, don Camillo, takvi predmeti moraju ostati kod kuće, čak i onda kada treba otpratiti posmrtne ostatke nekoga tko je . . . počinio samoubojstvo.

— Isuse — odvrati don Camillo — hoćeš li se sa mnom kladiti da će komisija, sastavljena od mojih

najodanijih bogomoljaca, pisati biskupu da sam počinio oskvrnuće zato što sam otpratio na groblje samoubojicu?

— Ne — odvrati Krist — ne prihvaćam okladu, jer već pišu pismo.

— Ovim sam činom navukao na sebe mržnju svih — onih koji su Pizzija ubili, onih koji bi, mada znaju, kao što svi ovdje znaju, da je Pizzi umoren, više voljeli kad nitko ne bi posumnjao u samoubojstvo. I samih rođaka Pizzijevih koji bi htjeli da drugi povjeruju kako im nije bilo ni na kraj pameti da se nije sam ubio. Jedan od braće me upitao: »Zar nije zabranjeno nositi u crkvu samoubojice?« Mrzi me i Pizzijeva žena koja se plaši, ne radi sebe već radi sina, i šuti da bi zaštitila njegov život.

Pokrajnja crkvena vrata zaškripe, don Camillo se okrene i ugleda Pizzijeva dječaka.

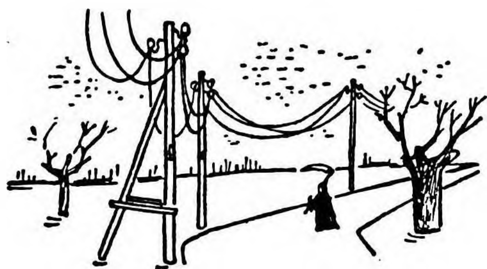
Dječak stane pred don Camilla.

— Zahvaljujem vam se u ime svog oca — reče ozbiljnim i tvrdim glasom, glasom odrasla čovjeka. I ode tiho poput sjene.

— Eto — reče Krist — eto nekoga tko te ne mrzi, don Camillo.

— Ali je njegovo srce puno mržnje prema onome tko mu je ubio oca, i to je prokleti lanac koji nitko ne može pokidati. Čak ni ti koji si se dao pribiti na križ radi ovih pobješnjelih pasa.

— Nije još smak svijeta — vedro odvrati Krist. — Svijet je tek stvoren, a ondje gore se trenutak mjeri milijardama stoljeća. Ne smiješ gubiti vjeru, don Camillo! Ima još dovoljno vremena.

I DALJE STRAH

Pošto je uredio i izdao svoje male novine, don Camillo se našao sam.

— Čini mi se kao da sam u pustinji — povjerio se Kristu. — I ništa se ne mijenja ni kad je stotinu ljudi oko mene, jer oni su tu, pola metra od mene, ali između mene i njih je pola metra debela staklena pregrada. Čujem njihove glasove, ali kao da dopiru s nekog drugog svijeta.

— To je strah — odgovori Krist. — Oni te se boje.

— Mene?

— Tebe, don Camillo. I mrze te. Živjeli su na toplom i u miru, zaštićeni ljuskom svoje plašljivosti. Znali su uistinu, ali ih nitko nije mogao prisiliti da je znaju, jer nitko nije tu istinu iznio na javu. Ti si pak postupio i govorio tako da oni sada *moraju* znati isitnu. I zbog toga te mrze i boje te se. Ti vidiš braću koja kao ovce slušaju naređenja nasilnika i vičeš: »Prenite se iz svoga sna, pogledajte slobodne ljude! Usporedite svoj život sa životom slobodnih ljudi! Ali oni ti neće biti zahvalni, nego će te, naprotiv, mrziti i, budu li mogli, ubit će te, jer ih siliš da primijete ono što im je već poznato, ali su se pretvarali da to ne vide kako bi sačuvali miran život. Imaju oči,

ali ne žele vidjeti. Imaju uši, ali ne žele čuti. Kukavice su, ali neće da im tko kaže da su kukavice. Ti si raskrinkao nepravdu i stavio ljude pred težak izbor — ako šutiš, prihvaćaš nasilje, ako ga ne prihvaćaš, moraš govoriti. Bilo bi mnogo lakše kad se ne bi znalo za nasilje. Čudiš li se svemu tome?

Don Camillo raširi ruke.

— Ne čudim — reče. — Čudio bih se kad ne bih znao da su te raspeli zbog toga što si ljudima htio reći istinu. Ali, teško mi je.

Zatim stiže biskupov izaslanik.

— Don Camillo — reče mu — Preuzvišeni je čitao vaše novine i saznao kakav su one otpor izazvale u vašem mjestu. Prvi mu se broj svidio, ali mu je naročito stalo do toga da u slijedećem broju ne osvane vaša osmrtnica. Budite pametni!

— To ne zavisi od volje uredništva — odvrati don Camillo. — Stoga neka molbu ne šalje meni, već Bogu!

— Upravo mu je šalje — objasni izaslanik. — I želio je da to znate.

Karabinjerski narednik bio je čovjek koji je znao svoj posao: slučajno je sreo don Camilla.

— Čitao sam vaše novine — reče. — Ono o tragovima automobilskih guma na Pizzijevu dvorištu vrlo je zanimljivo.

— A vi ih niste prije zapazili?

— Ne — odvrati narednik. — Nisam zapazio, ali čim sam ih vidio, dao sam da tu i tamo pospu po njima malo gipsa, i tako sam, uspoređujući dobivene otiske s gumama ovdašnjih kamiona, slučajno otkrio da je tragove ostavio teretnjak marke dodge, vlasništvo predsjednika općine. Nadalje, primijetio sam, opet slučajno, da je Pizzi pucao u svoju lijevu sljepoočicu, iako je revolver držao u desnoj ruci, a dok sam čeprkao po pepelu na ognjištu, pronašao sam metak koji je izletio iz Pizzijeva revolvera kad je Pizzi pao pogođen kuglom što je doletjela kroz prozor.

Don Camillo ga ljutito promotri.

— A zašto to niste nikome rekli?

— Rekao sam onome kome sam trebao reći, velečasni. I odgovorili su mi, ako u ovakvom trenutku uhapsim predsjednika, da će događaj smjesta dobiti politički karakter. A kad se ovakve pripovijesti prebace na politiku, neminovno zaglibe. Treba uvrebati priliku, a dali ste mi je vi, don Camillo. Ne želim odgovornost svaliti na druge. Želim jedino izbjeći opasnost da pripovijest zaglibi, jer ima takvih koji iz toga prave politički događaj.

Don Camillo reče da je narednik odlično postupio.

— Ne mogu vam dati dva karabinjera da vam čuvaju leđa, don Camillo.

— Bila bi to velika glupost!

— Znam; ali da mogu, dao bih vam čitav bataljon — progunđa narednik.

— Nije potrebno, naredniče. Moja leđa čuva Svevišnji.

— Nadajmo se da će pripaziti bolje negoli na Pizzija — zaključi narednik.

Istraga se sutradan nastavila, pa su surovo saslušali razne posjednike i najamnike. Među njima je bio i Verola koji se najoštrije usprotivio, ali mu je narednik posve mirno odgovorio:

— Dragi moj gospodine, polazeći od činjenice da je Pizzi bio apolitičan čovjek i da mu ništa nije ukradeno, te da novoiskrsli elementi ne ukazuju više na samoubojstvo već na umorstvo, moramo isključiti da se radi o političkom zločinu ili o grabežnom zločinu. Prema tome moramo istragu usmjeriti na one koji su s Pizzijem bili povezani poslovno ili prijateljski i koji su mogli imati razloga da ga mrze.

Pripovijest se tako nastavila nekoliko dana. Saslušavani ljudi bili su ogorčeni i uvelike negodovali.

Brusco je pucao od bijesa, ali je šutio.

— Peppone — reče napokon — taj će nas prokletnik izigrati kao balavce. Vidjet ćeš, kada sve redom sasluša, čak i primalju, onda će za petnaestak dana doći ovamo i, smješkajući se, upitati te imaš li nešto protiv toga da sasluša jednoga od naših. A ti mu to nećeš moći odbiti. On će ga saslušati i sve će izaći na vidjelo.

— Nemoj me nasmijavati! — povika Peppone. — Šutjet ću, pa makar mi nokte čupao!

— Neće saslušati ni tebe ni mene, ni one na koje mislimo. Saslušat će upravo onoga koji će sve izbrbljati. Saslušat će baš onoga koji je pucao!

Peppone iskesi zube.

— Ne govori gluposti! Ta ni mi ne znamo tko je pucao!

Tako je doista i bilo. Nitko nije vidio tko je od dvadeset petorice pucao. Kada se Pizzi srušio, svi su poskakali na kamion, a poslije su se razišli bez riječi i o događaju više nisu govorili.

Peppone pogleda Bruscu u oči.

— Tko je mogao pucati? — reče.

— A tko to zna? Možda i ti — reče Brusco.

— Ja? — povika Peppone. — A kako sam to mogao učiniti kad nisam ni bio naoružan?

— Ušao si sam u Pizzijevu kuću. Nitko nije vidio što si u njoj radio.

— Ali pucali su kroz prozor. Netko će znati tko se prišuljao prozoru!

— Noću su sve mačke crne — ako je netko i vidio, nije vidio ništa. Samo je jedan vidio lice onoga koji je pucao, a to je dječak. Inače ne bi njegovi rekli da je bio u krevetu. A ako dječak zna, zna i don Camillo. Da nije znao sasvim pouzdano, ne bi bio učinio i rekao ono što je učinio i rekao.

— Proklet bio tko ga je doveo ovamo! — povika Peppone.

U međuvremenu se obruč sve više stezao i narednik je svake večeri dolazio predsjedniku i izvještavao ga o toku istrage.

— Ne mogu vam reći ništa više, gospodine predsjedniče — reče jedne večeri — ali, po svemu sudeći, bližimo se kraju — čini se da je u to umiješana neka žena.

Peppone će nato:

— Ta nije valjda!

A bio bi ga najradije zadavio.

Bilo je već kasno uvečer, a don Camillo je poslovao u praznoj crkvi. Namjestio je male ljestve na

najvišu oltarsku stepenicu. U drvenom ramenu križa, duž žile, pojavila se raspuklina, i don Camillo je, zabrtvivši raspuklinu, premazivao lakom bijelu sadru štukature.

Odjednom je uzdahnuo, a Krist mu je tiho rekao:

— Što ti je, don Camillo? Već te nekoliko dana promatram — nekako si umoran. Zar se ne osjećaš dobro? Bit će mala nahlada?

— Ne, Isuse — prizna don Camillo ne dižući glavu. — Strah me je.

— Strah? A od čega?

— Ne znam. Kad bih znao čega da se plašim, ne bih se više plašio — odvrati don Camillo. — Nešto ne ide kako treba, nešto kao da visi u zraku, nešto od čega se ne mogu obraniti. Kad me napadnu dvadesetorica s puškom u ruci, neće me uplašiti — smetat će me što ih je dvadeset, a ja sam sâm i bez puške. Nađem li se usred mora, a ne znam plivati, pomislit ću — začas ću se utopiti kao pile. I bit će mi vrlo teško, ali se neću plašiti. Kada o nekoj opasnosti možeš razmišljati, tada nema straha. Strah dolazi od opasnosti koje osjećaš, a ne poznaješ. Čini mi se kao da vezanih očiju idem nepoznatom cestom. Gadno!

— Zar ne vjeruješ više u svoga Boga, don Camillo?

— Da mihi animam, caetera tolle.* Duša je Božja, tijela su zemaljska. Vjera je velika, ali ovo je tjelesni strah. Moja vjera može biti neizmjerna, ali ne pijem li deset dana, bit ću žedan. Vjera je u tome da podnosiš tu žeđ prihvaćajući je vedra srca kao božju kušnju. Isuse, spreman sam tebi za ljubav podnijeti tisuću puta ovakav strah. Ali plašim se.

Krist se nasmiješi.

— Prezireš me?

— Ne prezirem, don Camillo, kakvu bi vrijednost imala tvoja hrabrost kada se ne bi plašio?

U krajevima uz obalu rijeke tišina prestravljuje, jer se u njoj osjeća prijetnja. Don Camillo je brižljivo prelazio kistom po drvu križa i vidio je Kristovu

* Daj mi dušu, ostalo uzmi. (*Prev.*)

ruku probodenu čavlom. Pričinilo mu se, odjednom, da se ruka pomakla. U istom trenutku u crkvi odjekne hitac.

Netko je pucao kroz okno bočne kapelice.

Zalaja pas, pa onda još jedan. Čuo se izdaleka kratak mitraljeski rafal. Zatim je ponovo zavladala tišina.

Don Camillo prestravljeno pogleda Krista.

— Isuse — reče. — Osjetio sam tvoju ruku na svome čelu.

— Ti buncaš, don Camillo.

Don Camillo spusti pogled i upre ga u ruku probodenu čavlom. Onda osjeti nekakav drhtaj i ispusti iz ruku posudicu i kist.

Metak je probio Kristu zapešće.

— Isuse — reče uzdišući — ti si mi odgurnuo glavu i primio u ruku metak upućen meni!

— Don Camillo!

— Metak nije ostao u križu! — poviče don Camillo. — Evo gdje je!

S desne strane, nasuprot prozorčiću, nalazio se visoko na zidu mali okvir, a u njemu srebrno srce. Probivši staklo, metak se zabio usred srca.

Don Camillo otrča u sakristiju i vrati se uskoro noseći dugačke ljestve, a onda povuče konopac između rupe koju je metak načinio u staklu okna i ruke u uokvirenom srcu. Konopac je prolazio trideset centimetara od čavla zabijenog u Kristovu ruku.

— Ovdje je bila moja glava — reče don Camillo. — Tvoja je ruka pogođena jer si mi njome odgurnuo glavu! Ovo je dokaz!

— Smiri se, don Camillo!

Ali se don Camillo više nije mogao smiriti i, da ga nije spopala vrućica kakva obara i slonove, sam Bog zna što bi bio učinio. Ali Bog, budući da je znao, poslao mu je vrućicu koja obara i slonove i koja ga je prilijepila za krevet kao mokru krpu.

RUMENO I RUŽIČASTO

Okno kroz koje su pucali gledalo je na njivicu što je pripadala crkvi. Narednik i don Camillo stajali su straga za kapelicom i proučavali događaj.

— Evo dokaza! — reče narednik pokazujući na četiri rupe što su se isticale na svijetloj boji žbuke, nekoliko pedalja ispod ruba čuvenog okna.

Izvadio je iz džepa nož, stao čačkati po jednoj rupi i na kraju nešto iščeprkao.

— Mislim da je stvar vrlo jednostavna — objasni narednik. — Strijelac se nalazio na udaljenom mjestu i poslao je rafal iz puškomitraljeza u osvijetljeno okno. Četiri metka zabila su se ovdje u zid, a jedan je probio staklo i ušao u crkvu.

Don Camillo odmahne glavom.

— Već sam vam rekao da je netko pucao iz pištolja, i to odavde. Nisam još toliko pobenavio da ne bih znao razlikovati hitac iz pištolja od rafala iz puškomitraljeza. Najprije je netko odavde pucao iz pištolja, a nakon toga sam izdaleka čuo rafal iz mitraljeza.

— Prema tome, negdje bismo u blizini morali naći čahuru! — odvrati narednik. — Međutim, čahure nema.

Don Camillo slegne ramenima.

— Bio bi potreban muzički kritičar milanske Scale da ocijeni po zvuku je li hitac ispaljen iz automatskog pištolja ili iz revolvera na bubanj. Ako je onaj pucao iz revolvera na bubanj, onda je čahuru odnio sa sobom.

Narednik je pretražio svu okolicu i konačno je nešto pronašao na deblu jedne od trešanja što su rasle na pet do šest metara od crkve.

— Jedan je metak okrznuo koru — reče. To se jasno vidjelo.

U nedoumici se češao po glavi.

— Dobro — progunđa napokon — primijenimo naučne policijske metode.

Uzeo je kolac i zabio ga u zemlju, tik do zida, ispred jedne rupe u žbuki; onda se ushodao njivom i od časa do časa ogledavao trešnju pogođenu metkom, pomicao se sad udesno, sad ulijevo, dok se deblo nije pokrilo s kolcem pobijenim uza zid. Tako se napokon našao ispred plota, a s druge strane plota bili su jarak i kolni put.

Don Camillo mu se pridružio, pa su počeli pretraživati tlo svaki s jedne strane plota. Nisu morali dugo tražiti. Don Camillo je nakon pet minuta uzviknuo: — Evo je! — i podignuo s tla praznu čahuru od puškomitraljeza. Zatim su našli još tri čahure.

— To dokazuje ispravnost mojih tvrdnji — reče narednik. — Čovjek je odavde pucao u prozor.

Don Camillo klimne glavom.

— Ne razumijem se u puškomitraljeze — reče don Camillo — ali znam da u ostalih pušaka meci ne lete u vijugama.

Banuo je karabinjer i izvijestio narednika da su ljudi u mjestu mirni.

— Hvala lijepa! — napomenu don Camillo. — Pa nisu pucali u njih! Pucali su u mene!

Narednik je od karabinjera zatražio pušku, pa se ispružio po zemlji i uperio oružje u prvo staklo na prozorčiću kapele, gdje je mislio da bi trebala biti rupa od metka.

— Gdje bi završio metak kad biste pucali? — upita ga don Camillo.

Bio je to dječji račun — kad bi pošao s tog mjesta i probio okno na kapelici, metak bi se najvjerojatnije zabio u vrh prve ispovijedaonice zdesna, oko tri metra od crkvenih vrata.

— Taj metak nikako nije mogao pogoditi oltar, osim ako nije bio ispaljen iz oružja s daljinskim upravljačem — zaključi narednik. — To znači, don Camillo, kad ste god vi u nešto umiješani, da nastane takva zbrka da se čovjeku smuči! Nije vam bilo dovoljno da jedan puca na vas? Ne, gospodine, on hoće dvojicu. Jedan puca u njega stojeći iza prozora, a drugi pritajen iza plota udaljena stotinu pedeset metara.

— Šta ja mogu — odvrati don Camillo — kad sam takav čovjek. Ne marim za troškove!

Uvečer je Peppone skupio u sjedištu cijeli glavni štab i partijske povjerenike iz svih sela u općini.

Peppone je bio zamišljen.

— Drugovi — reče — najnoviji događaj još je više zamrsio ovdašnje političke odnose. Neki je neznanac noćas pucao u takozvanog župnika, i sada reakcija to iskorištava, diže glavu i nabacuje se opet blatom na našu partiju. Reakcija, podla kao i uvijek, nema hrabrosti da jasno progovori, već, kako smo čuli, šapuće po kutovima i optužuje nas da smo mi odgovorni za taj atentat!

Lungo diže ruku i Peppone mu dade znak neka govori.

— U prvom redu — reče Lungo — trebalo bi da kažemo gospodi reakciji neka dokaže da je atentat na popa doista izvršen. Dosad on jedini to tvrdi. A budući da svjedoka nema, može biti da je iz revolvera pucao sam velečasni gospodin kako bi poslije mogao u svom prljavom listu pisati gadarije o nama! Prvo, napolje s dokazima!

— Tako je! — potvrde prisutni. — Lungo je u pravu!

Peppone ponovo uze riječ.

— Samo trenutak! Točno je što je rekao Lungo, ali ne smijemo isključiti mogućnost da je događaj istinit. Mi poznajemo don Camillov značaj, pa ne bismo, ako hoćemo biti pošteni, baš mogli tvrditi da se olako služi sumnjivim sredstvima...

— Druže Peppone — upadne mu u riječ Spocchia, sekretar ćelije iz Molinetta. — Nemoj zaboraviti da pop ostaje uvijek pop! Ti zapadaš u sentimentalnost! Da si mene poslušao, te njegove prljave novine ne bi bile izišle, i danas Partija ne bi bila meta besramnih insinuacija u vezi s Pizzijevim samoubojstvom! Ne smije biti milosti prema narodnim neprijateljima! Tko ima milosti prema narodnim neprijateljima, taj izdaje narod!

Peppone udari pesnicom po stolu.

— Nisu mi nimalo potrebne tvoje moralne pouke! — vikne.

Spocchia se nije dao zbuniti.

— Da si nam dopustio da učinimo ono što smo mogli učiniti, umjesto što si se protivio — poviče — sad nam se ne bi oko nogu motao čopor reakcionarnih lupeža! Ja...

Spocchia je bio mladić od dvadeset i pet godina, mršav, duge, natrag začešljane kose, koja mu je na vrhu glave bila nakovrčana, sa strana svjetlija, a straga se završavala krestom kakvu nose prostaci na sjeveru i fićfirići s one strane Tibera. Imao je sitne oči i tanke usnice.

Peppone mu priđe prijeteći.

— Ti si kreten! — reče gledajući mu u lice.

Mladić je problijedio, ali nije izustio ni riječi.

Peppone se vrati stolu i nastavi:

— Koristeći se epizodom koja se zasniva samo na tvrdnjama nekakva popa, reakcija izvodi nove manevre na štetu naroda. Stoga drugovi moraju danas biti odlučni kao nikad. Na odvratne insinuacije...

Odjednom mu se dogodilo nešto posve neobično, nešto što mu se nikad nije dogodilo. Peppone je *čuo sama sebe.* Pričinilo mu se da se on, Peppone, nalazi ondje, u dnu dvorane, i da sluša što govori Peppone.

(»... prodane duše, reakcija plaćena od neprijatelja proletarijata, pohlepni zemljoposjednici...«)

Peppone je slušao i sve mu se više činilo kao da sluša nekog drugog čovjeka.

(»... savojska klika... licemjerni kler... crna vlada... Amerika... plutokracija...«)

»A što znači plutokracija? Zašto govori o plutokraciji ako ne zna ni što to znači?« mislio je Peppone. Pogledao je oko sebe i vidio lica koja gotovo nije poznavao. Nepouzdane oči, a najnepouzdanije bile su oči mladog Spocchije. Sjetio se Brusca, svog najodanijeg pristaše i potražio je njegov pogled, ali Brusco je sjedio u dnu dvorane, skrštenih ruku i oborene glave.

(»... ali neka znaju naši neprijatelji da duh otpora nije oslabio u nama... Oružje koje ćemo jednoga dana uzeti u ruke da bismo obranili slobodu...«)

Tada Peppone primijeti da viče kao da je pomahnitao. Zatim se prolomi pljesak i vrati ga u stvarnost.

— Dobro je bilo — prišapnu mu Spocchia kada su odlazili. — Peppone, ti znaš da je dovoljan samo zviždu da započnemo. Moji su momci spremni. Za jedan sat!

— Odlično, odlično! — odvrati Peppone tapšući ga po ramenu. A bio bi mu najradije zdrobio tikvu. Tko zna zašto.

Ostali su sami, on i Brusco, i neko su vrijeme obojica šutjeli.

— Dakle? — poviče odjednom Peppone. — Jesi li izgubio dar govora? Što mi ne kažeš jesam li dobro govorio ili nisam?

— Odlično si govorio — odgovori Brusco. — Odlično. Bolje nego ikad.

Zatim je između njih ponovo pala zavjesa šutnje.

Peppone je nešto upisivao u dnevnik. Iznenada zgrabi pritiskivač od kristala i tresne ga svom snagom o tlo, pa u divljem bijesu izusti dugačku, zamršenu i očajnu kletvu.

Brusco ga pogleda.

— Mrlja od tinte! — objasni Peppone zatvarajući dnevnik.

— Kakva nam pera prodaje onaj lopov Barchini — reče Brusco pazeći da se ne izlane da priča o mrlji nije na mjestu, jer je Peppone pisao olovkom.

Kada su izišli napolje, u noć, i stigli do raskršća, Peppone je zastao i činilo se kao da želi još nešto reći Bruscu. A onda odreza kratko:

— Vidjet ćemo se sutra.

— Sutra, predsjedniče. Laku noć!

— Zravo, Brusco!

* * *

Božić je bio pred vratima i trebalo je hitno izvaditi iz škrinja male sadrene kipove za jaslice, očistiti ih i popraviti, osvježiti im boju. Bilo je već kasno uvečer, a don Camillo je još radio u župnom dvoru. Čuo je kucanje na prozoru i brzo otišao da otvori vrata, jer je vani bio Peppone.

Peppone je sjeo, a don Camillo je nastavio raditi. Obojica su dugo šutjela.

— Boga mu ljubim! — iznenada uzvikne Peppone, bijesan.

— Zar nisi mogao nigdje drugdje kleti nego si došao u župni dvor da psuješ? — upita ga spokojno don Camillo. — Zar nisi mogao psovati u svom partijskom sjedištu?

— Ondje čovjek više ni to ne može! — zagunđa Peppone. — Jer ako i prekuneš, moraš davati objašnjenja.

Don Camillo poče bjelilom dotjerivati bradu svetoga Josipa.

— Na tom prljavom svijetu nema više mjesta za poštenjaka! — uzvikne domalo Peppone.

— Pa što se to tebe tiče? — upita ga don Camillo. — Da nisi možda postao poštenjak?

— Oduvijek sam to bio.

— Gle! Što mi ne kažeš! Nikad ne bih to pomislio.

Don Camillo je dalje dotjerivao bradu svetoga Josipa. Zatim je prešao na odjeću.

— Imate li još mnogo posla oko toga? — upita srdito Peppone.

— Ako mi malko pomogneš, bit će začas gotovo. Peppone je bio mehaničar i imao je ruke velike kao lopate, a prste toliko debele da ih je teško savijao. Ali, ako je tko imao uru za popravak, odlazio je Pepponeu. Jer, tako je to — upravo golemi ljudi stvoreni su za najsitnije stvari. Ukrašavao je karoserije automobila i žbice na kotačima dvokolica kao da mu je to zanat.

— Što vam pada na pamet! Ja da bojadišem svece! — progunđa. — Ne mislite valjda da sam crkvenjak!

Don Camillo posegne na dno sanduka i izvadi neku ružičastu stvarčicu, sitnu poput vrapčića. Bio je to mali Isus.

Peppone je odjednom držao kipić na dlanu a da ni sam nije znao kako mu se tu našao, pa uze mali kist i poče pažljivo bojiti. On je bio s jedne strane stola, a don Camillo s druge, ali nisu mogli jedan drugome vidjeti lica, jer je među njima bila svjetiljka koja ih je zasljepljivala.

— Svijet je prljav — reče Peppone. — Čovjek se ni u koga ne može pouzdati ako mu dođe da nešto kaže. Nemam više povjerenja ni u sama sebe.

Don Camillo je bio vrlo zaokupljen svojim poslom — trebalo je prebojiti lice Majke Božje. To je morao neobično pažljivo uraditi.

— A imaš li povjerenja u mene? — priupita nemarno don Camillo.

— Ne znam.

— Pokušaj mi nešto reći, pa ćeš vidjeti.

Peppone je dovršio dotjerivanje očiju malog Isusa — ono najteže. Onda osvježi crvenu boju sitnih usana.

— Htio bih sve skupa poslati k vragu — reče Peppone. — Ali ne mogu.

— Tko ti brani?

— Brani? Nije mi teško zgrabiti željeznu motku i pobiti čitav puk.

— Bojiš li se?

— Nikad se ja ničega nisam bojao!

— A ja se bojim, Peppone. Ponekad se bojim.

Peppone umoči kist u boju.

— Zapravo, ponekad se i ja bojim — reče Peppone jedva čujno.

— Metak mi je proletio četiri prsta od čela — reče don Camillo. — Da nisam baš u tom trenutku povukao glavu, pokosio bi me. Dogodilo se čudo.

Peppone je bio gotov s licem Djeteta Isusa i sada je obnavljao ružičastu boju tijela.

— Žao mi je što sam ga promašio — progunđa Peppone. — Ali bio je suviše daleko i smetale su mi trešnje

Don Camillo je prestao bojiti.

— Tri noći — objasni Peppone — Brusco je hodao oko Pizzijeve kuće pazeći da onaj ne bi ucmekao i dječaka. Dječak je po svoj prilici vidio tko je kroz prozor pucao u njegova oca, a onaj to zna. U međuvremenu sam ja obilazio oko vaše kuće. Bio sam uvjeren da je onome isto tako poznato da i vi znate tko je pucao na Pizzija.

— Kome onome?

— Ne znam kome — odvrati Peppone. — Ja sam samo izdaleka vidio kako prilazi oknu kapelice. Ali nisam mogao pucati dok nešto ne učini. Čim je pucao, pucao sam i ja. Promašio sam.

— Hvala Gospodu — reče don Camillo. — Znam kako gađaš i zato mogu reći da su se dogodila dva čuda.

— Tko je to mogao biti? Samo vi i dječak znate tko je.

Don Camillo je progovorio polagano.

— Da, Peppone, znam, ali ništa me na svijetu ne bi moglo nagnati da prekršim tajnu ispovijedi.

Peppone uzdahne i nastavi bojiti.

— Ima tu nešto što mi se ne sviđa — reče odjednom. — Čini mi se kao da me svi promatraju drugim očima. Svi, pa čak i Brusco.

— I Bruscu se tako čini, pa i svima ostalima — reče don Camillo. — Jedan se boji drugoga, i svak osjeća, dok govori, da bi se trebao braniti.

— Zašto je to tako?

— Okanimo se politike, Peppone!

Peppone ponovo uzdahne.

— Osjećam se kao u zatvoru — reče, smrknut.

— Postoje uvijek jedna vrata na koja možeš pobjeći iz svakog zatvora — odvrati don Camillo. — Zatvori su samo za tijelo. A tijelo ne vrijedi mnogo.

Mali Isus bio je sada potpuno dovršen; onako svježe obojen, svijetao i ružičast, činilo se kao da blista u golemoj mrkoj Pepponeovoj ruci.

Pepone ga pogleda i pričini mu se kao da na dlanu osjeća blagu toplinu tog tjelešca. I nije više mislio na zatvor.

Nježno položi Dijete na stol, a don Camillo stavi pored njega Mariju.

— Moj sin uči božićnu pjesmu — izjavi ponosno Peppone. — Čujem kako je svake večeri prije spavanja ponavlja sa svojom majkom. To je čudo od djeteta.

— Znam — prizna don Camillo. — I onu pjesmu namijenjenu biskupu izvrsno je naučio.

Peppone se ukruti.

— Bila je to jedna od vaših najvećih podvala! — uzvikne. — To mi još morate platiti.

— Za plaćanje i smrt uvijek ima vremena — odvrati don Camillo.

Onda kraj Marije, pognute nad Malim Isusom, stavi magarčića.

— Ovo je Pepponeov sin, ovo Pepponeova žena, a ovo Peppone — reče don Camillo i pri posljednjoj riječi dotakne magarca.

— A ovo je don Camillo! — uzvikne Peppone, pa uhvati kipić vola i pridoda ga skupini.

— Tja, životinje se uvijek međusobno razumiju — zaključi don Camillo.

Pošto je napustio župni dvor, Peppone se našao usred mračne padske noći, ali je sada bio potpuno miran, jer je još osjećao na dlanu blagu toplinu ružičastog Djeteta.

Onda mu u ušima odjeknu riječi pjesme koju je već znao napamet.

— Kad mi je na Badnje veče bude recitirao, bit će divno! — poveseli se. — I kada zavlada proleterska demokracija, trebat će sačuvati poeziju. Dapače, morat će postati obavezna!

* * *

Nedaleko, ispod nasipa, tekla je rijeka sporo i mirno. I to je bila poezija — poezija koja je nastala kada je nastao svijet i koja je još živjela. A da bi se zaoblio i izgladio najsitniji od milijarde kamenčića na dnu vode, moralo je proteći tisuću godina.

I tek za dvadeset generacija voda će izgladiti nov kamenčić.

I za tisuću godina ljudi će juriti brzinom od šest tisuća kilometara na sat u raketnim strojevima na superatomski pogon, a čemu? Da bi dočekali kraj godine i otvorenih usta stali pred ružičasto Dijete od sadre, ono isto koje je, jedne večeri, drug Peppone premazao kistom.

Sadržaj

NAKLADNI ZAVOD ZNANJE, ZAGREB
ZA IZDAVAČA: INŽ. BRUNO PEKOTA
LEKTOR: VJEKOSLAV ZRNC
KOREKTOR: ŠTEFICA KONJEVOD
TEHNIČKI UREDNIK: SREĆKO JOLIĆ
ŠTAMPARSKI ZAVOD »OGNJEN PRICA«
ZAGREB 1969

